

# RUCH FILOZOFICZNY

Kwartalnik założony przez

K a z i m i e r z a T w a r d o w s k i e g o

organ Polskiego Towarzystwa Filozoficznego

wydawany staraniem Toruńskiego Towarzystwa Filozoficznego

pod redakcją prof. dr Tadeusza Czeżowskiego przy współudziale doc. dr Izdory Dąbskiej  
z zasiłku Prezydium Rady Ministrów i Ministerstwa Oświaty

---

Adres Redakcji i Administracji: Toruń, Uniwersytet. Rach. bież. nr 410 w P. Banku Rolnym Oddział w Toruniu oraz rach. P. K. O. VI. — 1336. Przedstawiciele Redakcji: Dr Tadeusz Witwicki, Warszawa, Uniwersytet, Studium Pedagog., Dr Stefan Ziemiński, Warszawa, Uniwersytet, Seminarium Filozof. II; Prof. Dr Tadeusz Tomaszewski, Lublin, Uniwersytet MCS; Prof. Dr Janina Kamińska-Kotarbińska, Łódź, Uniwersytet; Prof. Dr Roman Ingarden, Kraków, Uniwersytet; Z. Prof. Dr Helena Słoniewska, Wrocław, Uniwersytet; Dr Józef Reutt, Poznań, Uniwersytet Zakład psycholog. — Cena tomu XVI w prenum. 600 zł. Cena niniejszego zeszytu 450 zł.

---

**Stefan Błachowski**

## Władysław Witwicki

Kiedy z widowni życia schodzi człowiek tego formatu duchowego, co Władysław Witwicki, jest obowiązkiem tych, którzy żyli w kręgu jego działalności i byli świadkami jego twórczych wysiłków i tych, na których padły promienie jego przyjaźni i dla których był mistrzem i opiekunem, utrwalić dla potomnych nie tylko obraz uczonego i artysty zawarty w jego dziełach, lecz także wizerunek człowieka.

Pierwsze zadanie, dokładnie wypełnione, przekracza możliwości i ramy pozgonnego wspomnienia. Działalność Jego pracy naukowej, literackiej i artystycznej dobiegała granicy półwiekowych trudów i licznych trzeba będzie zachodów, ażeby z pyłu zapomnienia i wyblakłych druków wydobyć Jego myśli i odszukać choć w części dzieła Jego malarskiej i rzeźbiarskiej twórczości. Wiele bowiem z Jego prac naukowych i literackich, które w młodym wieku, w czasie szczęśliwych a pracowitych lat lwowskich napisał, popadło w niepamięć, a obecnie po przejściu przez Polskę dwóch burz wojennych stały się one trudno dostępne. Zaznaczyć wypada, że debiut naukowy dwudziestodwuletniego młodzieńca, mianowicie „Analiza psychologiczna ambicji”, nosił już wyraźnie piętno wielkiej oryginalności naukowej i byłby niewątpliwie rozstawił Jego imię po świecie, gdyby nie to, że ta Jego pierwsza praca ukazała się w języku polskim i nie została przełożona na żaden język obcy. W kilka lat później ten sam wątek znaczenia poczucia mocy w życiu psychicznym każdego człowieka podjął Alfred Adler i w znacznej mierze na nim oparł swój system psychologii indywidualnej. Zagadnienia omawiane w tej

pierwszej pracy interesowały Witwickiego przez całe życie i często do nich powracał, czy to kiedy siedem lat później ogłosił w X-ym tomie Przeglądu Filozoficznego studium p. t. „Z psychologii stosunków osobistych“, czy to w II-gim tomie Swej „Psychologii“ zarówno w wydaniu pierwszym (1927), jak też drugim (1933), czy wreszcie kiedy w lwowskiej „Bibliotece Filozoficznej“ przedrukował w r. 1934 Swoje studium o ambicji.

Dzisiaj, z perspektywy na całe Jego życie, można z dużą dozą pewności twierdzić, że „Analiza psychologiczna ambicji“ wyłobila w sposób wyraźnie widoczny jedną z głównych dróg, po której poszła Jego działalność naukowa. Może to nawet *via regia* Jego życia, od której rozgałęziły się liczne ścieżki, nie tracąc z nią nigdy związku. Od analizy ambicji bowiem i od pojęcia poczucia mocy nie wielki krok do psychologii woli zawartej w dziele „Analiza psychologiczna objawów woli“ (Lwów 1904) i do rozprawy „O pewnej psychologii sukcesu“ (Warszawa 1930).

Charakterystyczną cechą Władysława Witwickiego jako psychologa jest to, że człowieka widział na tle innych ludzi, wprzęgniętego w misterną sieć różnorodnych stosunków społecznych. Od zarania Swej pracy naukowej było dla niego rzeczą oczywistą, że wszelkie postawy i dążenia jednostki ludzkiej są współzależne od najrozmaitszych czynników społecznych, czy to gdy będzie np. chodziło o zagadnienia moralne, którymi się zawsze żywo interesował, czy to o zagadnienia pesymizmu i optymizmu, czy wreszcie o zagadnienia wiary religijnej ludzi oświeconych, które żywo zaprzętały Jego uwagę i o których traktował z właściwą Mu śmiałością i bezkompromisowością.

Innym wątkiem przewijającym się przez pewien okres życia Witwickiego były sprawy związane z badaniami testowymi. Krytyczne stanowisko, jakie zajmował w stosunku do badań testowych, wywarło dobroczynny wpływ na polską psychologię i ustrzegło ją przed wybujałościami i wypaczeniami, w które popadli liczni psychologowie i psychotechnicy w innych krajach.

Wreszcie wspomnieć należy o nurcie filozoficznym, który niewątpliwie nie wyraził się w całej pełni w Jego pracach o charakterze filozoficznym, ale który pozostawił niezatarte ślady na jego twórczości psychologicznej.

Wszystkie te nurty, do których dołącza się jeszcze równie silny, jak naukowy, nurt artystyczny, zwłaszcza zainteresowanie sztukami plastycznymi, których był nie tylko wrażliwym znawcą, lecz w których zaznaczył się również jako subtelny twórca — wszystkie te nurty zbiegły się w Jego dwutomowej „Psychologii“, z której liczne roczniki studentów czerpały swą wiedzę psychologiczną. Podręcznik ten spotkał się — jak wiadomo — z niejednorodną oceną. Jeśli jednak w nim były i są niedociągnięcia, to zostały one zrównoważone przez zalety, wśród których w pierwszym rzędzie wymienić należy prostotę i jasność wywodów, opanowanie dużego materiału i język dbały o poprawność i piękno. Zarzut, że „Psychologia“ Witwickiego czerpała jednostronnie z podręczników Fröbesa i Ebbinghausa, nie ma wielkiego znaczenia. Autor chętnie przyznawał, że opierał się na tych podręcznikach. Należy jednak lojalnie stwierdzić, że ogromne partie tego największego polskiego podręcznika

psychologicznego (jak np. analiza uczuć i objawów woli) wyrosły z własnego namysłu autora i są jego oryginalnym dorobkiem. Ale nawet to, co nosi ślady pochodzenia z wspomnianych źródeł, przeszło przez filtr osobowości Witwickiego i posiada piętno Jego oryginalnej cyzelatorskiej roboty.

Gdy mowa o wytworach ducha Żmarłego, należy wreszcie wspomnieć o pięknych przekładach dzieł Platona, zaopatrzonych przez Witwickiego wstępami, objaśnieniami i ilustracjami. Dopiero te przekłady uczyniły Platona bliskim współczesnemu czytelnikowi, przestały zalegać półki biblioteczne i pracownie fachowców i przeszły do rąk szerokiej publiczności, której odśłoniły głębię i piękno myśli odwiecznie żywej ateńskiego filozofa.

To, co powyżej powiedziano, bynajmniej nie wyczerpuje działalności Witwickiego. Przecież pozostały po Nim piękne „Przechadzki ateńskie” i spore dzieło p. t. „Wiadomości o stylach” (1934), napisane „przede wszystkim dla szerokiego ogółu osób średnio i mniej niż średnio wykształconych” i dziesięć zeszytów „Wiadomości z psychologii” (1947), podających w popularnej szacie całości kształt psychologii — i wiele innych prac zawartych w artykułach, recenzjach, sprawozdaniach i polemikach, które trzeba będzie dopiero mozolnie odszukać, ażeby odtworzyć całości kształt działalności Witwickiego. A gdy się cały ten dorobek odnajdzie i gdy się go opracuje w sposób systematyczny — a nie jak obecnie fragmentarycznie i dorywczo — wówczas wyłoni się z niego pełny wizerunek Władysława Witwickiego: nie tylko wybitnego uczonego, subtelnego estety i myśliciela, nie tylko człowieka o licznych zainteresowaniach, skłaniających Go do wypróbowania Swych sił w coraz to nowych dziedzinach, w nauce, literaturze, publicystyce, malarstwie i rzeźbiarstwie, lecz także niestrudzonego pracownika, nieustanną, mozolną pracą rozszerzającego krąg Swjej działalności. To właśnie jest rzeczą charakterystyczną, że ci, co Go znali, zasugerowani wielostronnością Jego zainteresowań, prostotą i zrozumiałością Jego wywodów oraz nadzwyczajną łatwością wyrażania się, nie dostrzegali tego wielkiego pokładu pracowitości, bez której nie byłby opanował tak licznych i tak rozległych dziedzin nauki i sztuki.

Żywo jeszcze mamy w oczach wyniosłą Jego postać i wyraz twarzy poważny a zarazem dobrotliwy i wyrozumiały, ruchy szerokim gestem podkreślające bieg wypowiedzianych słów, a przede wszystkim głos urzekający pięknem brzmienia i modulacji i zniewalający do słuchania. Posiadał ogromną łatwość w nawiązywaniu kontaktów osobistych i podchodził do każdego człowieka bez uprzedzeń, z wzruszającą życzliwością i gotowością pomocy. Nie chodził na koturnach i nie dawał odczuwać Swjej wyższości w dyskusjach, w których był szermierzem i mistrzem najwyższej klasy, kierując raczej sokratesowym sposobem umysł rozmówcy na właściwą drogę. Do rzadkości należała u Niego polemika zaprawiona żółcią i ironią, ale wówczas zadawała ciosy dotkliwe i bolesne. Na ogół jednak wolał naprowadzać i przekonywać, spokojnie i cierpliwie kształtując właściwą myśl w głowach Swych wychowanków. Te cechy charakteru i umysłu sprawiły, że zjednywał Sobie miłość i szacunek u wszystkich, którzy bliżej z Nim się zetknęli, a zwłaszcza u młodzieży. Jednym z głównych zadań Jego życia było wychowywanie i na-

uczanie młodzieży. Zadaniu temu poświęcał ogromnie wiele czasu i sił. Był wychowawcą z powołania, posiadał talent wychowawczego wpływu na młodzież i talent ten pogłębiał przez stałe zajmowanie się zagadnieniami wychowawczymi. Rozmyślaniami na tematy pedagogiczne dzielił się chętnie z towarzyszami pracy i żałować trzeba, że znalazły one tylko słabe odbicie w Jego twórczości naukowej. Ale i to, co z nich pozostało, jest ciekawe i długo jeszcze wzbudzać będzie zainteresowanie wychowawców. Chodzi tu mianowicie o jedną z najwcześniejszych Jego prac dotyczącą sprawy zapobiegania zbrodzeniom płciowym wśród młodzieży (Muzeum 1904) oraz o rozprawę „O wychowaniu moralnym w szkole” (Szkola i Nauczyciel, 1926/27), którą napisał jako doświadczony już pedagog i nauczyciel, mający za sobą liczne lata pracy nad młodzieżą w szkole średniej i w uniwersytecie.

Nie obce mu były również zagadnienia dydaktyczne, o czym świadczą rozprawy p. t. „Lekcja z drugiego rozdziału Obrony Sokratesa w klasie VII” (1927) oraz „Poziom umysłowy dzisiejszych maturzystów szkół średnich” (1927).

Na niejedną jeszcze stronę działalności Witwickiego można by zwrócić uwagę. Jednak to, co powiedziano, stanowi wystarczającą podstawę do uświadomienia sobie, jak jedyną w swym bogactwie, w swej wielostronności i głębi była osobowość Zmarłego. Czciiciel piękna i miłośnik słonecznej Hellady pozostawał do schyłku życia pod urokiem sztuki greckiej oraz filozofii Platona i jego kunsztu pisarskiego. Stąd do ostatnich prac, do których przyłożył słabnącą już rękę, należały wspomniane już „Przechadzki ateńskie”, ongiś wygłoszone jako odczyty radiowe, a po wojnie wydane staraniem „Czytelnika” w wydawnictwie „Wiedza Powszechna” (1947) oraz „Platon jako pedagog” (1947), dzieło nie wielkie, lecz jakże pożyteczne, w którym plastycznie, nieledwie powieściowo, nakreślił rozpadającą się już demokrację ateńską z żywym, do szczytu dochodzącym ruchem filozoficznym i na ich tle postać nieśmiertelnego mistrza, którego dzieła towarzyszyły Zmarłemu przez całe Jego życie.

Z górą ćwierć wieku temu obdarzył nas Witwicki pięknym przekładem Fedona, w którym Platon w wzruszających słowach odmalował żal, jaki ogarnął przyjaciół i uczniów po śmierci Sokratesa. Dzisiaj, kiedy nie ma już wśród żywych Władysława Witwickiego, którego sposób myślenia i mówienia tak wiele miał rysów sokratesowych, głębokim bólem przejmujemy nas świadomość, że odszedł od nas na zawsze człowiek szlachetny i mądry, który szczodłą dłonią rozsiewał wokół Siebie ziarna piękna, dobra i prawdy i życiem Swym całym i całą Swą działalnością zasłużył na trwałą pamięć potomnych.

\* \* \*

Władysław Witwicki, ur. 30. IV. 1878 r. w Lubaczowie, niedaleko Lwowa, nauki pobierał we Lwowie; studia uniwersyteckie zakończył w r. 1900 egzaminem nauczycielskim z nauk przyrodniczych i doktoratem z filozofii. Dalsze studia w zakresie psychologii odbywał w Wiedniu i w Lipsku. (u W. Wundta). Habilitował się z filozofii na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Lwowskiego w r. 1904; jednocześnie pracował jako nauczyciel gimnazjalny. W r. 1919 został powołany na katedrę psychologii w Uniwersytecie Warszawskim, którą zajmował do ostatnich czasów życia. Zmarł w Skolimowie pod Warszawą 23. XII. 1948 r. Oprócz nauki zajmował się żywo sztukami plastycznymi i dydaktyką rysunków w szkole; posiadał kwalifikację nauczycielską w tym przedmiocie; pozostawił rysunki (ilustrował szereg własnych książek), obrazy i rzeźby; m. i. wykonał me-

dal od uczniów dla Kazimierza Twardowskiego. Ważniejsze prace, artykuły i tłumaczenia: Analiza psychologiczna ambicji. Przgl. Filoz. III, 1900, (osobno wyd. Lwów, 1934). Teoria woli u Arystotelesa, Lwów, 1903. Analiza psychologiczna objawów woli. Lwów, 1904. O zapobieganiu zbroczeniom płciowym wśród młodzieży. Muzeum, XX, 1904. Analiza psychologiczna pragnień jako podstawa etyki. Muzeum, XXI, 1905. Z psychologii stosunków osobistych. Przgl. Filoz. X, 1907. Karol Libelt. Przgl. Filozof. XI, 1908. Kremer Józef. (Wiek XIX, Sto lat myśli polskiej t. VI) Warszawa, 1911. W sprawie przedmiotu i podziału psychologii. Lwów, 1912. William James jako psycholog. Przgl. Filoz. XVI, 1913. Artyzm a nauczanie. Szkoła Polska nr 2, Wiedeń, 1915. O stosunku nauki do sztuki. Nauka Polska, III, 1920. Z fragmentów Heraklita. Przgl. Filoz. XXIII, 1920. Obraz pierwszej lekcji psychologii w klasie ósmej. Zamość, 1921. Rozmowa o egoizmie i altruizmie. Nasza Praca, II, Tomaszów Lubelski, 1922. Jak mie należy uprawiać psychologii dziecka. Przgl. Filoz. XXIV, 1922. Z filozofii nauki. Przgl. Warszawski, III, 1923. Co Polska traci na niedostatecznym uprawianiu nauk filozoficznych. Nauka Polska, V, 1924. Psychologia dla użytku słuchaczy wyższych zakładów naukowych. Lwów, 1925/27 (wyd. 2-e 1930/33, wyd. 3-cie tom I, 1947). Rozmowa z pesymistą. Nasza Praca, IV, Tomaszów Lubelski, 1925 (wyd. 4-e 1946, Łódź). O wychowaniu moralnym w szkole. Szkoła i Nauczyciel, IV, 1926/7. Lekcja z drugiego rozdziału Obrony Sokratesa w kl. VII. Filologia Klasyczna, Warszawa, 1927. Poziom umysłowy dzisiejszych maturzystów szkół średnich. Przgl. Współczesny, VI, 1927. O narodowych testach amerykańskich do badania inteligencji. Psychotechnika, II, 1928. Zarys psychologii. Lwów—Warszawa, 1928. Konfiskaty szkolne. Przyjaciel Szkoły, IX, 1930. O pewnej psychologii sukcesu. Warszawa, 1930. O źródłach poznania życia uczuciowego. Księga Pamiątk. Polsk. Tow. Filoz. Lwów, 1931. Afekt. Arogancja. Komizm. (Trzy artykuły). Encyklop. Świat i Życie, 1933/4. Wiadomości o stylach. Lwów, 1934. Rozmowa o jedności prawdy i dobra. Filomata, 1936. Co to jest dyskusja. Lwów, 1938. Psychologia a wojsko. Warszawa, 1938. Pojęcie inteligencji. Warszawa, 1938. O typach charakteru. Warszawa, 1939. La Foi des Eclairées. Paris, 1939. Wiadomości z psychologii. Warszawa, 1948. Platon jako pedagog (z ilustracjami autora) Warszawa, 1948. Przechadzki ateńskie. Warszawa, 1948. Przygotowane do druku: Wiara oświeconych. Dwadzieścia najprostszych zadań z perspektywy malarskiej. Anatomia plastyczna (300 ilustr.). O widzeniu i widokach kształtów (Perspektywa malarska, 300 ilustr.). Tłumaczenia: Ellen Key (z oryg. niemieckiego), Miłość i małżeństwo. Lwów, 1902. Robert de la Sizeranne (z oryg. francuskiego), Czy fotografia jest sztuką. Lwów, 1902. William James (z oryg. angielskiego), Filozofia Wszechświata. Lwów, 1903/4. Haldane MacFall (z oryg. angielskiego), Malarstwo angielskie. Lwów, 1904. Platon (tłumaczenia, wstęp, komentarz): Uczta. Lwów, 1901 (wyd. 5-e w druku). Fajdros. Lwów, 1918 (2-e wyd. 1922). Eutyfron, Obrona Sokratesa, Kriton. Lwów, 1920 (wyd. 2-e 1923. wyd. 3-e w druku). Hippiasz Mniejszy, Hippiasz Większy, Ijon. Lwów, 1921. Gorgiasz. Lwów—Warsz. 1922. Protagoras. Lwów—Warsz. 1923. Fedon. Lwów—Warsz. 1925. Menon. Warszawa, 1935. Teajtet. Warszawa, 1936. Laches. Warszawa, 1936. Charmides, Lizys. Warszawa, 1937. Fileb. Warszawa, 1938. Państwo. Warszawa (w druku). Przygotowane do druku: Eutydemos. Sofista. Polityk. Parmenides. Timaios. Kritias. Prawa (ksiąg 7). Przygotowane do druku nadto: Arystoteles (tłum. i komentarz): O pamięci i przypominaniu sobie. O marzeniach sennych. Lukian z Samosaty, Dialogi Wybrane. (Tłum. wstęp, komentarz). Ewangelia wg Mateusza i Marka z komentarzem psychologicznym. Homer, Iliada, Księga XXII.

Prof. dr I. M. Bocheński O. P.

## X Międzynarodowy Kongres Filozoficzny

obradował w dniach 11—18 sierpnia 1948 w gmachu Uniwersytetu Miejskiego w Amsterdamie z udziałem blisko tysiąca osób, z których ponad 300 wygłosiło referaty. Przewodniczącym obrad był prof. H. J. Pos (Amsterdam), wiceprzewodniczącym ks. prof. F. L. R. Sassen (Leyden).

Kongres został otwarty w środę 11. VIII o godz. 16,00 uroczystym przemówieniem przewodniczącego, który omówiwszy dzieje zwołania go, poświęcił dłuższe wspomnienie zmarłemu w niemieckim obozie koncentracyjnym prof. Leo Pollack, wybranemu na poprzednim Kongresie przewodniczącym. Prof. Pos wspomniał następnie innych filozofów zmarłych i zamordowanych w czasie wojny, przy czym w szczególności

sposób wymienił filozofów polskich i wypowiedział w gorących słowach sympatię swoją i świata filozoficznego dla naszego kraju. Przemówienie prof. Posa przerwane było dwukrotnie przez muzykę. W imieniu zebranych zabrał krótko głos prof. Le Senne (Sorbona).

Właściwe obrady Kongresu rozpoczęły się nazajutrz i trwały (z wyjątkiem niedzieli 15. VIII) do środy 18. VIII włącznie. Godziny przedpołudniowe były zajęte przez posiedzenia plenarne z następującymi referatami: czwartek 12: prof. A. Dempf (Wiedeń) i prof. A. Banfi (Mediolan) — o człowieku; piątek 13: Lord B. Russell i prof. P. Bernays (Politechnika Zurychska) — o naukach przyrodniczych; sobota 14: prof. Ch. Werner (Genewa) i ks. prof. L. De Raeymaeker (Lowanium) — o religii; wtorek 17: Prof. L. Rieger (Praga), prof. K. R. Popper (London School of Economics) i prof. R. Coulborn (Atlanta) — o społeczeństwie; środa 18: prof. R. Bayer (Sorbona) i prof. G. Calogero (Rzym) — o estetyce, prof. L. E. J. Brouwer (Amsterdam, Un. Miejski) o intuicjonizmie. We wtorek rano odbyło się posiedzenie administracyjne, na którym nie zdołano jednak załatwić wszystkich spraw i musiano kontynuować obrady w środę rano. Aula na posiedzeniach plenarnych była stale wypełniona. Dyskusja następowała po obu referatach; brało w niej udział zazwyczaj kilku zaledwie mówców, którzy przemawiali po kilka minut.

Po południu obradowały sekcje, których było 20: 1) UNESCO, 2) Człowiek, ludzkość i człowieczeństwo, 3) Wschód i Zachód, 4) Człowiek i religia, 5) Metafizyka i ontologia ogólna, 6) Aksjologia ogólna, 7) Etyka, 8) Estetyka, 9) Filozofia prawa, 10) Logika i metodologia ogólna, 11) Logika matematyczna, 12) Filozofia matematyki, 13) Filozofia przyrody, 14) Filozofia życia, 15) Filozoficzne zagadnienia psychologii, 16) Filozofia języka, 17) Filozofia historii, 18) Socjologia i etnologia, 19) Historia filozofii starożytnej i średniowiecznej, 20) Historia filozofii nowożytnej.

Udział we wszystkich sekcjach był liczny i dyskusje ożywione. Najliczniejszą była sekcja metafizyki i ontologii ogólnej, z 27 referatami: obradowała ona w Auli Uniwersytetu. Natomiast sekcje logiki matematycznej, filozofii matematyki i obie historyczne odznaczały się najwyższym poziomem dyskusji. Ze względu na zainteresowanie logiką w Polsce przytaczam nazwiska referentów na dwu pierwszych: K. Dürr (Zurych, Uniwersytet), A. Virieux-Reymond (Lozanna), U. Saarnio (Helsinki), P. Lorenzen (Bonn), K. R. Popper (London School of Economics), R. Feys (Lowanium), J. C. C. Mac Kinsey (St. Zj. Ameryki), J. Dopp (Lowanium), M. Black (Cornell Un.), G. H. von Wright (Helsinki), Pani P. Destouches-Fevrier (Francja), M. Cazin (Francja), J. Ridder (Groningen), R. Apéry (Francja), H. B. Curry (Pensylwania State College), P. G. J. Vredenduin (Holandia), J. Meyer (Holandia), F. Gonseth (Zurych Politechnika), A. Fraenkel (Jerozolima), D. Riabuchinsky (Francja), Th. Greenwood (Ottawa), S. C. Kleene (Wisconsin), L. Kalmar (Szeged), E. Fenyö (Budapeszt), J. J. de Iongh (Amsterdam, Un. Miejski).

W poniedziałek 16. delegaci towarzystw filozoficznych obecni na Kongresie założyli Międzynarodową Federację Towarzystw Filozoficz-

nych ze siedzibą w Paryżu. Federacja ta przejmie funkcje Komitetu Kongresów Filozoficznych, będzie reprezentowała świat filozoficzny wobec UNESCO i współpracowała z Instytutem Filozoficznym Paryskim. W środę 18. VIII uchwalono statut i wybrano władze. Przewodniczącym został prof. H. J. Pos, wiceprzewodniczącymi prof. W. D. Ross (Oxford), A. Petzäll (Lund) i H. W. Schneider (Columbia), sekretarzem administracyjnym prof. R. Bayer (Sorbona). Komitet Zarządzający (Comité Directeur) składa się (razem z prezydium) z 31 członków, delegowanych przez poszczególne kraje (po 2 delegatów z „wielkich” i po 1 z „małych”) i przez organizacje międzynarodowe. W skład tego Komitetu wchodzi dwóch Polaków: prof. Wł. Tatarkiewicz jako przedstawiciel Polski oraz I. M. Bocheński O. P. jako przedstawiciel World Union of Catholic Philosophical Associations. Ostatnio wymienione zrzeszenie powstało podczas Kongresu, skupia ono wszystkie ważniejsze katolickie Towarzystwa Filozoficzne Europy i Ameryki; Sekretariat Generalny znajduje się we Fryburgu Szwajcarskim.

Obrady Kongresu zakończono uroczystym posiedzeniem w środę 18. VIII o godz. 18. Prof. J. H. Pos wygłosił mowę pożegnalną, po czym prof. E. Dupréel (Bruksela) i prof. H. W. Schneider (Columbia) dziękowali w imieniu członków Kongresu.

Organizację Kongresu — która jest zasługą prof. E. W. Beth (Amsterdam, Un. Miejski) i jego małżonki — należy nazwać znakomitą. Wydano doskonałą broszurę orientacyjną z programem obrad i adresami wszystkich uczestników; zapewniono wszystkim cudzoziemcom wygodne i tanie mieszkania i posiłki; niemal codziennie podejmowano gości w różnych instytucjach. Niemal wszystkie referaty były dostarczone w drukowanych odbitkach przed rozpoczęciem obrad. Szereg spotkań towarzyskich urządzonych przez miejscowych filozofów umilił uczestnikom pobyt w Amsterdamie i umożliwił nawiązanie kontaktów.

Wypada wreszcie podnieść niezwykle serdeczny stosunek myślicieli i społeczeństwa holenderskiego do Polaków. Poza wspomnianą mową prof. Posa życzliwość ta wyraziła się m. in. w tym, że podpisanego zaproszono do przewodniczenia w ciągu jednego dnia na sekcji logiki matematycznej. Tej samej życzliwości zawdzięczać należy także daną podpisanemu obietnicę, że spis filozofów polskich zamordowanych przez Niemców będzie ogłoszony w aktach Kongresu.

Z Polaków obecni byli na Kongresie prof. E. Minkowski (Paryż), Dr Maryla Falk (Kalkuta) i podpisany.

Lidia Wołoszynowa

## ○ przedmiocie, zadaniach i metodach psychologii radzieckiej

### I. Wstęp. Czynniki, pod których wpływem kształtowała się psychologia radziecka.

Termin „psychologia radziecka” jest o tyle uzasadniony, że po pierwsze używają go stale sami przedstawiciele psychologii na terenie ZSRR, podkreślając z naciskiem odrębność i oryginalność psychologii

uprawianej w Związku Radzieckim w stosunku do psychologii zachodnio-europejskiej i psychologii St. Zjednoczonych Ameryki Północnej, a po drugie — że ta odrębność zarówno w określaniu przedmiotu badań psychologii i jej zadań jak i w doborze i w stosowaniu metod jest rzeczywiście wyraźna.

Psychologia radziecka w ciągu 30 lat istnienia ZSRR przechodziła różne przemiany. Miały one niejednokrotnie charakter zaciętej walki o założenia i o przedmiot tej nauki oraz o metody i o sposoby ich stosowania. Walka ta toczyła się między przedstawicielami tradycyjnej psychologii idealistycznej a przedstawicielami psychologii stojącymi na gruncie materializmu dialektycznego. W toku tej walki ustalały się założenia psychologii radzieckiej, precyzowany był przedmiot tej nauki oraz ulepszały się metody jej badań. Wyznaczone zostało także miejsce psychologii wśród innych nauk. Wchodzi ona mianowicie w skład nauk pedagogicznych. W obrębie Akademii Nauk Pedagogicznych istnieje specjalny wydział psychologiczny i naukowo-badawczy instytut psychologii (nie jedyny zresztą poważny ośrodek naukowo-psychologiczny w ZSRR). Organem Akademii Nauk Pedagogicznych jest miesięcznik „Sowietskaja Pedagogika”, mający specjalny dział poświęcony psychologii. Ponadto rozprawy naukowe z zakresu psychologii powstają i są publikowane w ramach naukowej działalności licznych katedr psychologii w instytutach pedagogicznych.

Ważną rolę w rozwoju psychologii w ZSRR (w rozwoju jej teorii) odegrała książka S. L. Rubinsztejna „Osnowy obszczej psychologii”. Pierwsze jej wydanie wyszło w roku 1940, drugie w 1946. Praca ta porusza wszystkie zasadnicze zagadnienia psychologii ogólnej i formułuje naczelną zasady psychologii radzieckiej. Prasa naukowo-psychologiczna ZSRR, uznając tę rolę książki Rubinsztejna, wysuwa jednak w stosunku do niej również i szereg zarzutów takich np. jak te, że jest pisana trudnym językiem, że posiada zawiły sposób wykładu, że operuje niejasnymi i nieostryimi pojęciami i określeniami, że jest zbyt abstrakcyjna w traktowaniu wielu zagadnień itp. Dalsza krytyka tej książki została wywołana postanowieniem CKWKP(b) z sierpnia i września 1946 r., dotyczącym spraw ideologicznych. Postanowienie to wysunęło pod adresem całej nauki radzieckiej, a więc i psychologii, postulat prawdziwej partyjności w pracy naukowej, postulat zerwania z akademickim „obiektywizmem” i oderwaniem nauki od polityki. Odbiło się to na stosunku opinii do pracy Rubinsztejna. Podczas dyskusji nad tą książką w początkach 1947 r. stwierdzono, że reprezentuje ona mało krytyczny stosunek do nauki zagranicznej. Uznano jednak słuszność centralnego sformułowania Rubinsztejna, jeśli idzie o zadania psychologii. Psychologia ma być konkretną realną nauką badającą świadomość człowieka w warunkach jego działania, a tym samym w punktach wyjścia ma być związaną z konkretnymi pytaniami, jakie stawia praktyka.

Ponadto psychologia radziecka niewątpliwie wiele wchłonęła z dotychczasowej ogólnej wiedzy psychologicznej o człowieku. Z wiedzy tej (rosyjskiej i obcej) po przeprowadzeniu gruntownej krytyki pewne rzeczy przyjęła, niektóre zdecydowanie odrzuciła.

Ostatecznie więc przedmiot psychologii radzieckiej tak, jak obecnie jest rozumiany, pojmowanie jej zadań, a także odpowiedni dobór i po-



szukiwanie nowych metod badawczych kształtowały się i do pewnego stopnia ustaliły głównie pod wpływem następujących czterech czynników:

po pierwsze pod wpływem założeń materializmu dialektycznego i historycznego;

po drugie pod wpływem potrzeb praktyki życiowej;

po trzecie pod wpływem racyj polityki państwowej;

po czwarte w ogniu krytyki dotychczasowego dorobku wiedzy psychologicznej (rosyjskiej i obcej).

## II. Podstawowe pojęcia psychologii radzieckiej.

Wpływ tych czynników widoczny jest przede wszystkim w pojmowaniu przez psychologię radziecką podstawowych pojęć psychologicznych. Chodzi tu o takie pojęcia, jak: zjawisko psychiczne, świadomość, relacja: psychika a świadomość, relacja: psychika a działanie oraz problem psychofizyczny. Wyjaśnienie i zrozumienie sensu, jaki nadaje tym pojęciom psychologia radziecka, nie tylko wprowadza w zagadnienie przedmiotu psychologii radzieckiej, ale pozwala także na jego dokładniejsze ujęcie.

1. Zjawisko psychiczne. Świadomość. Zgodnie z ogólnie przyjętym poglądem w psychologii uznaje psychologia radziecka, że zjawiska psychiczne to jest to wszystko, co stanowi wewnętrzną treść naszego życia i jest dane nam jak gdyby bezpośrednio w postaci przeżyć. „Rzeczywiście — mówi Rubinsztejn — ich przynależność do jednostki doznającej, do podmiotu — to pierwsza charakterystyczna właściwość wszelkich zjawisk psychicznych”. — „Ale drugą niemniej istotną cechą zjawisk psychicznych jest stosunek podmiotu do niezależnego od psychiki i od świadomości przedmiotu”.

Każde zjawisko psychiczne może być wyróżnione od innych zjawisk i określone tylko dzięki temu, że jest przeżyciem czegoś. Jego istotę wewnętrzną ujawnia jego stosunek do zewnętrznego otoczenia. Psychika odzwierciedla obiektywny realny świat istniejący poza nią i od niej niezależny. Psychika odzwierciedlająca świat obiektywny sama jednak jest również realną rzeczywistością. Każdy więc fakt psychiczny jest i częścią realnej rzeczywistości i odbiciem rzeczywistości — nie: albo jednym albo drugim, ale: i jednym i drugim zarazem. Sfera psychiczna ma charakter dwoisty. Z tą jej dwoistością związana jest złożona, dwoista i wewnętrznie sprzeczna budowa faktu psychicznego. Każde zjawisko psychiczne — i najprostsze i najbardziej złożone — ma dwa składniki, dwa aspekty. Z jednej strony jest ono produktem uzależnionym od organicznego życia jednostki, z drugiej strony jest odbiciem otaczającego świata zewnętrznego. Te dwa aspekty są zawsze obecne w świadomości człowieka, stanowią jedność i wzajemnie się przenikają. W świadomości występują jako przeżycie i wiedza. Momentem wiedzy jest stosunek do świata zewnętrznego, odbijającego się w psychice. Przeżycie zaś to przede wszystkim fakt psychiczny, część własnego życia jednostki — specyficzny przejaw indywidualnego życia człowieka. W „przeżyciu” na plan pierwszy wysuwa się nie sama w sobie treść przedmiotowa tego, co się w przeżyciu odzwierciedla lub co się poznaje,

ale jego znaczenie dla toku mego życia (od tego szerszego pojęcia przeżycia należy odróżnić pojęcie przeżycia w specyficznym sensie tego wyrazu, kiedy mówimy, że pewne zjawisko psychiczne stało się jakimś decydującym zdarzeniem, momentem zwrotnym w wewnętrznym życiu osobowości. Takie przeżycia lubią oświetlać zwłaszcza artyści w swoich dziełach).

Przeżycie człowieka jest subiektywną stroną jego życia realnego, subiektywnym aspektem życiowej drogi osobowości. Ale jest to tylko jedna strona zjawiska psychicznego. Drugą stroną, równoczesną, tego samego zjawiska psychicznego, przenikającą się i tworzącą jedność z tamtą stroną subiektywną (przeżyciem), jest wiedza, moment specjalnie istotny dla świadomości. W ten sposób nie ma zjawiska psychicznego bez tych dwu stron: przeżycia i wiedzy. Bywają jednak zjawiska, w których może specjalnie dominować bądź jeden, bądź drugi aspekt. W wypadku, kiedy dominuje aspekt witalny lub osobowościowy, mówimy o „przeżyciu” w specyficznym tego słowa znaczeniu. W wypadku, kiedy dominuje aspekt wiedzy, zjawisko staje się wiedzą czyli poznaniem w ściślejszym znaczeniu tego słowa. Dzieje się to zwłaszcza wówczas, gdy jednostka dąży do zmiany rzeczywistości, a przez to coraz głębiej ją poznaje.

Moment wiedzy w zjawisku psychicznym prowadzi do zrozumienia pojęcia *ś w i a d o m o ś c i*. Wiedza jest istotną cechą świadomości, ale ze świadomością się nie pokrywa. Są to pojęcia różne.

Wiedza w świadomości jednostki od wiedzy ujętej w system nauk różni się tym, że wiedza w świadomości jednostki 1<sup>o</sup> jest w sposób specyficzny ograniczona i 2<sup>o</sup> jest przepojona szeregiem składników motywacyjnych. Wiedza istniejąca w świadomości jednostki jest jednością wiedzy obiektywnej i subiektywnej. Np. myśli uczonego, pisarza itp. mają 1<sup>o</sup> to lub inne obiektywne znaczenie, bo mniej lub więcej doskonale oddają obiektywną rzeczywistość i 2<sup>o</sup> mają ten lub inny sens psychologiczny zależny od warunków ich powstania. Te same więc tezy, formuły itd. mają w poszczególnych wypadkach to samo i nie to samo znaczenie. Inaczej mówiąc — zachowując to samo obiektywne znaczenie — nabierają one u różnych podmiotów różnego sensu w zależności od motywów i celów ich działania. Świadomość konkretnej realnej jednostki to jedność przeżycia i wiedzy.

Każde przeżycie wyodrębnia się spośród innych i określa się jako takie a nie inne dzięki temu, że jest przeżyciem *czegoś*. Jego natura wewnętrzna ujawnia się w jego stosunku do otoczenia. Uświadomienie sobie więc przeżycia zawsze i nieuchronnie polega nie na zamykaniu go w świecie wewnętrznym, ale na odniesieniu go do świata zewnętrznego, przedmiotowego (przy tym możliwa ilość tych odniesień jest zasadniczo nieskończona). Po to, aby uświadomić sobie np. swój popęd, muszę uświadomić sobie przedmiot, na który popęd jest skierowany. Świadomość to jedność sfery subiektywnej i obiektywnej. Wątpliwe jest, aby u człowieka mogło jakiegokolwiek zjawisko istnieć zupełnie poza świadomością. Przy tzw. nieświadomym, „nieświadomym” przeżyciu my go doznajemy i o nim wiemy, że jest, ale nie uświadomiamy sobie przed-

miotu, jaki je wywołał. Póki nie uświadomiłem sobie, czego przeżyciem jest to, co przeżywam, nie wiem, co przeżywam. Takie np. bywa świeże, dopiero rodzące się uczucie, zwłaszcza u osób niedoświadczonych, i nastroj. Realna świadomość konkretnej jednostki nigdy nie jest „czystą” świadomością, ale zawsze jest jednością „uświadomionego” i „nieuświadomionego”.

Ważne jest także to, „co” zostaje w przeżyciu uświadomione. I tak, jeżeli nie uświadamiam sobie automatyzmów działania, a uświadamiam sobie jego „cel”, to takie działanie nazwiemy świadomym. Człowiekiem świadomym w specyficznym sensie tego słowa nazywa się człowieka, który jest zdolny do uświadomienia sobie obiektywnego, społecznego znaczenia swoich celów i motywów i do kierowania się nimi. Lecz uświadomienie sobie jednych a brak uświadomienia innych treści tłumaczy się zazwyczaj działaniem tych lub innych motywów, a nie tylko brakiem doświadczenia, niewiedzą lub tp. negatywnymi warunkami. Dużą rolę odgrywają tu zwłaszcza normy ideologiczne, oceny społeczne i w ogóle tendencje, które posiadają dla jednostki ważny sens osobisty. Wszystko to decyduje o wyborze uświadamianych sobie treści.

2. Psychika a świadomość. Sfera psychiczna ma dwojaką formę istnienia: obiektywną, wyrażającą się w życiu i działaniu — jest to forma istnienia pierwotna, oraz subiektywną, na którą składa się refleksja, introspekcja, samoświadomienie — jest to forma istnienia wtórna, genetycznie u człowieka późniejsza. Przedstawiciele psychologii introspekcyjnej — jak to referuje Rubinsztejn — błędnie przyjmowali tę wtórną formę za pierwotną, a nawet za jedyną formę istnienia sfery psychicznej jako zjawiska świadomości. Sądzi, że byt zjawisk psychicznych wyczerpuje się w tym, że są one dane świadomości. Świadomość sprowadzana była do samoświadomości. Tymczasem świadomość pierwotnie to nie samoobserwacja wrażeń, spostrzeżeń itd., ale obserwowanie przy ich pomocy lub za ich pośrednictwem świata zewnętrznego, jego bytu przedmiotowego, który rodzi te wrażenia, spostrzeżenia itd. Dla świadomości (w znaczeniu specyficznym, nie w znaczeniu psychiki jako całości) charakterystyczna jest semantyczna treść, sens wytworów psychicznych. Semantyczna zaś treść świadomości formułowała się u człowieka w procesie powstawania języka czyli w procesie społeczno-historycznego rozwoju. Semantyczna treść świadomości jest to więc twór społeczny, a sfera psychiczna jest jednością tego, co jest dane bezpośrednio, i tego, co jest uwarunkowane. Psychika nie jest bezczynnym zjawiskiem biernie towarzyszącym realnym procesom, ale jest realnym produktem ewolucji; jej rozwój wywołuje istotne zmiany w realnym zachowaniu się człowieka.

Tezy tradycyjnej psychologii idealistycznej, panującej w ciągu stuleci, którym psychologia radziecka przeciwstawia swoje kontrtezy, formułuje Rubinsztejn w sposób następujący:

A. Sfera psychiczna określa się wyłącznie przez swoją przynależność do podmiotu. Nawet myślenie (według Kartezjusza) odnosi się tylko do podmiotu myślącego, a brak jest odniesienia go do przedmiotu poznawanego. Teza ta łączy się z drugą:

B. Cały obiektywny materialny świat dany jest pośrednio poprzez psychikę w zjawiskach świadomości. Lecz sfera psychiczna jest czymś, co jest dane bezpośrednio, jej byt wyczerpuje się w tym, że jest dany w świadomości. Przedmiotem psychologii jest bezpośrednio doświadczenie. Tak ujmują rzecz Kartezjusz i Locke, tak ujmują Wundt i współcześni psychologowie postaci — przy całej różnicy innych ich poglądów.

C. W rezultacie świadomość przekształca się w bardziej lub mniej zamknięty wewnętrzny świat przeżyć lub doświadczenia wewnętrznego, który ujawnia się tylko w samoobserwacji czyli introspekcji.

Tym teom psychologia radziecka przeciwstawia inne:

A. Świadomość to specyficzna forma odzwierciedlenia obiektywnej rzeczywistości istniejącej poza i niezależnie od świadomości. Fakt więc psychiczny nie jest określony jednoznacznie przy pomocy samego tylko stosunku do podmiotu, którego jest przeżyciem. Zakłada on także stosunek do przedmiotu, który się w nim odbija. Jako wyraz podmiotu i odbicie przedmiotu świadomość — to jedność przeżycia i wiedzy.

B. Przeżycie psychiczne jest dane bezpośrednio, lecz poznawane jest i uświadamiane sobie w sposób pośredni przez stosunek do przedmiotu. Fakt psychiczny to jedność tego, co jest dane bezpośrednio, z tym, co jest dane pośrednio.

C. Sfera psychiczna nie jest sprowadzalna do samego tylko „zjawiska świadomości”, do jego odbicia w samym sobie. Świadomość człowieka nie jest zamkniętym światem wewnętrznym. W swojej własnej treści wewnętrznej określa się ona za pośrednictwem swego stosunku do świata obiektywnego. Świadomość podmiotu nie jest sprowadzalna do czystej, tj. abstrakcyjnej subiektywności przeciwstawianej wszystkiemu, co obiektywne. Świadomość to byt uświadomiony — jedność pierwiastka subiektywnego i obiektywnego.

Za centralne więc twierdzenie w psychologii powinno być przyjęte twierdzenie, że sfera psychiczna włączona jest w związku wychodzące poza granice wewnętrznego świata świadomości, że uwarunkowana jest przez odniesienie do świata zewnętrznego, przedmiotowego i tylko na podstawie tych stosunków może być określana. Na uwarunkowaniu świadomości przez przedmiot polega realna dialektyka historycznego rozwoju człowieka. Świadomość nie tylko się przejawia w wytworach ludzkiego — w istocie swej społecznego — działania, ale poprzez to działanie ona się formuje.

Stosunek świadomości i psychiki do bytu nie jest tylko stosunkiem teoretycznym podmiotu do przedmiotu, ale jest także stosunkiem praktycznym. W swojej najgłębszej istocie świadomość jest nie tylko kontemplacją, odbiciem, refleksją, ale i oceną, uznaniem lub odrzuceniem, twierdzeniem lub negacją, dążeniem lub unikaniem itd. Treść i sens świadomości określa się kontekstem życia. Ten realny, materialny, praktyczny związek człowieka i każdej żywej istoty ze światem wyraża się w różnorodnym systemie sił i tendencji dynamicznych. Rodzi je w jedynocie to, co ma dla niej znaczenie na świecie. A to, co ma dla niej znaczenie, nie jest sprowadzalne do samych tylko wartości osobistych, ale obejmuje również ogólne wartości społeczne. Nabierając znaczenia dla

osobowości, stają się one wartościami osobistymi, nie przestają jednak mieć także znaczenia społecznego. Praktyczna świadomość człowieka jako istoty społecznej w wyższych swoich przejawach jest świadomością moralną. Wartości społeczne stając się wartościami osobistymi, rodzą w człowieku dynamiczne tendencje powinności, wykraczające daleko poza granice jedynie dążeń osobistych. Sprzeczna w sobie jedność jednych i drugich wyznacza motywację ludzkiego zachowania się.

3. Psychika a działanie. Każde bowiem działanie człowieka wychodzi z tych lub innych motywów, bywa skierowane na określony cel, rozwiązuje to lub inne zadanie i wyraża określony stosunek człowieka do otoczenia. Wchłania ono całą pracę świadomości i całą pełnię bezpośredniego przeżycia. Każde działanie jest nasycone przeżyciem. Jeżeli spróbujemy oddzielić przeżycie od działania, to przeżycie zniknie zupełnie. Życiem wielkich przeżyć żyje nie ten, kto jest bezpośrednio zajęty własnymi przeżyciami, ale ten, kto żyje realnymi, życiowo ważnymi sprawami. I odwrotnie: prawdziwie ważne w życiu człowieka działania zawsze mają swój początek w przeżyciu. Przeżycie jest i rezultatem i przesłanką działania zewnętrznego i wewnętrznego. Psychika, świadomość, formując się w działaniu, przejawia się w zachowaniu się. Działanie i świadomość tworzą organiczną całość. Fakt uświadomienia sobie działania zmienia jego przedmiot i charakter. Z chwilą uświadomienia sobie działanie przestaje być prostą sumą reakcyj, wyłącznie odpowiedzią na zewnętrzne bodźce, wychodzi poza granice czystej fizjologii. Jego wyjaśnienie wymaga wzięcia pod uwagę praw psychologicznych. Samo zaś uświadomienie sobie tego lub innego działania zależy od stosunków, jakie zachodzą w toku samego działania. W toku działania dążymy do uświadomionego sobie celu; kiedy osiągniemy go, przenosimy cel dalej. Poprzednie działanie zamienia się na środek do realizacji innego celu i schodzi do podświadomości.

W ten sposób świadomość i działanie człowieka tworzą jedność. I jak zjawisko świadomości nie może być określone jednoznacznie bez odniesienia go do przedmiotu, tak akt zachowania się nie może być jednoznacznie określony poza jego stosunkiem do świadomości. Bo te same ruchy mogą oznaczać różne czyny, a różne ruchy — ten sam czyn. Behaviorystyczne rozumienie zachowania się powinno być tak samo radykalnie przewyższone, jak i introspekcyjne rozumienie świadomości. Zachowanie się człowieka nie sprowadza się do prostej sumy reakcyj, ale zawiera także system działań świadomych. Świadome działanie różni się od reakcji mechanicznej innym stosunkiem do przedmiotu. Dla reakcji przedmiot jest tylko bodźcem, który ją wywołuje. Świadome działanie kieruje się na przedmiot w chwili, kiedy uformowała się świadomość przedmiotowa. A działanie staje się czynem, kiedy podmiot uświadomi sobie swój stosunek do działania, stosunek tego działania do innych ludzi. Różne poziomy i typy świadomości oznaczają również różne poziomy i typy zachowania się (reakcja, działanie świadome, czyn). Stopnie w rozwoju świadomości oznaczają zmiany wewnętrznej natury działania lub aktów zachowania się, a zmiana ich wewnętrznej natury jest zarazem zmianą psychologicznych prawidłowości ich zewnętrznego, obiektywnego toku. Dlatego struktura świadomości może być zasadniczo określona na podstawie zewnętrznego, obiektywnego toku działania.

Psychologia radziecka włącza do dziedziny swoich badań psychologiczny aspekt działania czyli zachowania się. Błąd behaviorystów polegał nie na tym, że chcieli oni badać człowieka w jego działaniu, ale na tym, jak rozumieli to działanie. Chcieli oni całkowicie podporządkować działanie człowieka prawom zbiologizowanej psychologii. Psychologia powinna badać nie samo zachowanie się, ale psychologiczne jego właściwości.

Rozumienie więc działania na terenie psychologii radzieckiej różni się od rozumienia behaviorystów, które nazywane jest mechanistycznym, a rozumienie psychiki różni się od rozumienia tradycyjnego, które nazywane jest idealistycznym. Nie można odnosić zachowania się jako czegoś tylko zewnętrznego do świadomości jako niby czegoś tylko wewnętrznego. Zachowanie się stanowi jedność rzeczy zewnętrznych i wewnętrznych. A każdy proces wewnętrzny przez to, że określony jest jego sens przedmiotowy, stanowi także jedność sfery zewnętrznej i wewnętrznej, subiektywnej i obiektywnej.

4. Problem psychofizyczny. Wzajemny stosunek sfery zewnętrznej i wewnętrznej naprowadza na tzw. problem psychofizyczny. Od rozwiązania tego problemu zależą m. i. zasadnicze założenia kierunków psychologicznych. Odmienne rozwiązanie tego zagadnienia stanowi podstawową różnicę pomiędzy materializmem a idealizmem.

Materializm twierdzi, że pierwotna jest materia i rozpatruje psychikę, świadomość, ducha, ideę jako coś wtórne; idealizm zaś w różnych postaciach i sensach twierdzi odwrotnie, że idea, duch, świadomość, psychika jest pierwotna i niezależna od materii. Na gruncie idealistycznych założeń dualistycznych, specjalnie ostro sformułowanych od czasów Descartes'a, powstały dwie podstawowe teorie: teoria psychofizycznego paralelizmu i teoria wzajemnego oddziaływania. Obydwie są poddane ostrej krytyce na gruncie psychologii radzieckiej. Twierdzi ona, że teoria psychofizycznego paralelizmu popełnia podwójny błąd. Błędne jest to, że dualistycznie przeciwstawia ona zjawiska psychiczne i fizyczne jako dwa obce sobie szeregi zjawisk — i błędne jest to, że zakłada przy tym ich jednoznaczne odpowiadanie sobie w duchu starych teorii lokalizacyjnych. Według tych teorii istnieją dokładne odpowiedniki wszelkich zjawisk psychicznych jako procesy fizjologiczne w odpowiednich komórkach nerwowych. Błędność tej teorii udowadniają naukowe, eksperymentalne i kliniczne badania.

Teoria wzajemnego oddziaływania pozostaje także na gruncie koncepcji dualistycznej; uznaje bowiem, że zjawiska fizyczne i psychiczne w każdym organizmie rozpadają się na dwa różne szeregi zjawisk, tylko że szeregi te wzajemnie na siebie oddziałują. Pozytywnym wkładem tej teorii jest walka o to, by świadomość ludzką uznać za aktywną — wbrew teorii paralelizmu psychofizycznego. Ale błędne jest mniemanie zwolenników tej teorii, że siły psychiczne jakby w sposób zewnętrzny oddziałują na bieg procesów fizjologicznych. Nieuniknionym skutkiem takiego włączenia przyczyn psychicznych do procesów fizycznych byłaby negacja prawidłowości zjawisk fizycznych. Zadawalającego rozwiązania problemu psychofizycznego na podstawie koncepcji dualistycznej dać nie można.

Tym teoriom dualistycznym przeciwstawione zostały w swoim czasie teorie tożsamości. Sprowadzają one zjawiska psychiczne do fizycznych lub odwrotnie: fizyczne do psychicznych. Sprowadzanie zjawisk psychicznych do fizycznych leży u podstaw psychologii zachowania się. Jest to pozycja wulgarnego materializmu mechanistycznego. Absolutnie nie jest ona w stanie wyjaśnić tych w najwyższym stopniu złożonych stosunków wzajemnych pomiędzy mózgiem a psychiką, które wykryła współczesna psychoneurologia. Obok tej mechanistycznej teorii występuje idealistyczna teoria tożsamości w duchu fenomenalizmu lub jawnego spirytualizmu. Sprowadza ona zjawiska fizyczne do psychicznych.

Psychologia radziecka przeciwstawia się tak dualizmowi odgraniczającemu ostro sferę psychiczną od fizycznej, jak i teorii o tożsamości zjawisk psychicznych i fizycznych w duchu mechanistycznego materializmu u jednych, a spirytualizmu u drugich. Psychologia radziecka wychodzi z jedności tych sfer, wewnątrz których każda z nich zachowuje swoje specyficzne cechy.

Zasada psychofizycznej jedności — to podstawowa zasada radzieckiej psychologii. Wewnątrz tej jedności rolę wyznaczającą odgrywają materialne podstawy psychiki, lecz zjawiska psychiczne zachowują swoją jakościową swoistość — nie są one sprowadzalne do fizycznych cech materii i nie przekształcają się w beczynny epifenomen. Ale na ustaleniu ogólnych filozoficznych założeń nie można poprzestać. Tę uznaną zasadę kierowniczą należy konkretnie realizować.

Przy rozwiązywaniu problemu psychofizycznego trzeba: 1<sup>o</sup> — wykryć organicznie funkcjonalną zależność psychiki od mózgu, od systemu nerwowego, od organicznego „substratu”, a 2<sup>o</sup> — odpowiednio do specyficznej natury psychiki jako odbicia bytu — trzeba koniecznie wziąć pod uwagę jej zależność od obiektu, z którym podmiot nawiązuje czynny i poznawczy kontakt. Odzwierciedlając byt istniejący poza i niezależnie od podmiotu psychika wychodzi poza granicę stosunków wewnątrzorganicznych (oczy i uszy to są „organy, które odrywają człowieka od jego indywidualności, zamieniając go w zwierciadło i echo wszechświata” — Marks). Psychika jest więc zdeterminowana i przez funkcje organiczne i przez swój przedmiot. Rzeczywiste rozwiązanie problemu psychofizycznego i przewyżczenie psychofizycznego dualizmu wymaga połączenia tych dwu zależności. Oba te wzajemnie powiązane układy determinujące psychikę włączone są w jeden kontekst, który je w całości wyznacza.

W toku rozwoju budowa mózgu warunkuje możliwe dla danej jednostki formy zachowania się, formy jej trybu życia; z drugiej strony jednak tryb życia warunkuje budowę mózgu i jego funkcje. Czynnikiem wyznaczającym, przodującym jest przy tym rozwój trybu życia. W momencie przejścia od biologicznego rozwoju do historycznego człowiek osiąga nowy, wyższy stopień w rozwoju psychiki; jest nim świadomość. Świadomość będąc „produktem mózgu” staje się produktem historycznym. Geneza świadomości jest nierozzerwalnie związana ze stawianiem się ludzkiej osobowości, z jej wyodrębnieniem się od otoczenia i z wyodrębnieniem się otaczającego ją przedmiotowego świata jako obiektu jej działania. Świadomość rodzi się w procesie materialnego działania i materialnego obcowania między ludźmi. Rozwój jest związany z rozwojem życia społecznego.

### III. Przedmiot i zadania psychologii jako nauki.

Wyjaśnienie tego, co stanowi naturę zjawisk psychicznych, wyjaśnia zarazem przedmiot psychologii i jej teoretyczne zadania, zadania psychologicznego poznania. Analiza zjawisk psychicznych wykazuje, że uświadomienie, tzn. każde poznanie zjawiska psychicznego zawsze polega na ujawnieniu związku przeżycia z przedmiotem. Przy pomocy tego ujawnienia przeżycia psychiczne wyłaniają się z bezpośredniej, nieokreślonej mgławicy i zostają określone jako obiektywne fakty psychologiczne. Ale te związki mogą być w bezpośrednich danych świadomości ujawnione bądź nieprawidłowo, bądź nieadekwatnie. Właśnie dlatego zadaniem psychologii jest poznanie sfery psychicznej, co jest czymś różnym od zwykłego przeżycia. Poznanie psychologiczne jest to pośrednie poznanie sfery psychicznej poprzez ujawnienie jej istotnych, obiektywnych związków i czynników, które ją warunkują. Psychologia nie powinna badać (jak to robiono) funkcji czy struktury świadomości w zamkniętym świecie wewnętrznym. Psychologia powinna przy badaniu ludzkiej świadomości wychodzić ze stosunku świadomości do obiektywnej rzeczywistości. Równocześnie z przewyciężeniem dualistycznego przeciwstawiania psychiki światu zewnętrznemu upada także dualistyczne przeciwstawienie samoobserwacji, introspekcji — obserwacji zewnętrznej w tradycyjnym rozumieniu. Z jednej strony obiektywna obserwacja psychologiczna wychodząca od zewnętrznej strony zachowania się musi je ujmować w związku z jego stroną wewnętrzną. Z drugiej strony samoobserwacja nie może określić przeżycia bez odniesienia zjawiska psychicznego wewnętrznego do świata zewnętrznego. Nawet ja sam badając własną psychikę muszę zachować się jak obserwator z boku i nie poprzestając na tym, co mi jest dane bezpośrednio, chcąc obiektywnie ustalić fakt psychologiczny, muszę go sprawdzić poprzez działanie i praktykę. Psychika podmiotu staje się poznawalna dla innych, a nawet dla niego samego za pośrednictwem własnego działania. Nieraz nasz własny czyn odkrywa nam samym w nas samych uczucie, którego istnienia w sobie nie podejrzewaliśmy. Sami siebie najlepiej poznajemy nie bezpośrednio, ale przez działanie — doświadczenie życiowe. Z tych samych danych poznają naszą psychikę i inni — zdarza się, że prędzej i lepiej niż my sami. Przy poznaniu własnej psychiki powinniśmy zawsze wychodzić — zasadniczo tak samo jak i przy poznaniu cudzej — z jedności przejawów wewnętrznych i zewnętrznych, tylko w odwróconym kierunku. Introspekcja jako takie pogrążenie się w stronie wewnętrznej, które by izolowało i odrywało sferę psychiczną od zewnętrznego, obiektywnego świata, nie może dać żadnego psychologicznego poznania. Niszczy ona i siebie i swój obiekt. Sfera psychiczna przeżywana jest przez podmiot jako coś bezpośrednio danego, lecz poznaje się ją tylko w sposób pośredni poprzez jej stosunek do świata obiektywnego.

Ustalona w ten sposób jedność pomiędzy świadomością a działaniem stwarza podstawę do obiektywnego poznania psychiki. Obalone jest 1<sup>o</sup> twierdzenie subiektywnej idealistycznej psychologii o niepoznawalności cudzej psychiki i 2<sup>o</sup> twierdzenie przeciwników psychologii o subiektywności, tj. nienaukowości każdego psychologicznego poznania.



Lecz zewnętrzne i wewnętrzne przejawy nie odpowiadają sobie automatycznie. Zewnętrznie różne czyny mogą wyrażać w różnych sytuacjach te same cechy charakteru i wypływać z tych samych podstaw osobowości. I odwrotnie: takie same zewnętrznie czyny mogą wypływać z różnych motywów. Bezpośrednie dane zachowania się mogą tak samo mylić jak i bezpośrednie dane samoobserwacji. Aby uchwycić wewnętrzną treść zachowania się, nie trzeba izolować pojedynczych aktów zachowania się, ale trzeba ująć je w możliwie szerokim kontekście. Stosunek między treścią wewnętrzną a zachowaniem się zawsze istnieje, ale nie jest przejrzysty. Dlatego poznanie psychologiczne jest konieczne i możliwe.

Konkretna treść psychiczna człowieka formuje się w działaniu i zależy od jego trybu życia. Rozwój psychiki zwierząt bada się w procesie ewolucji biologicznej, a rozwój świadomości człowieka w procesie historycznym: psychologia ma za zadanie badanie prawidłowości rozwoju psychiki. Bada przy tym nie same tylko abstrakcyjnie ujęte funkcje, ale psychiczne procesy konkretnych jednostek w ich realnych, wzajemnych stosunkach z otoczeniem. Psychologia człowieka bada psychikę, to jest świadomość człowieka jako konkretnej osobowości włączonej do określonego systemu stosunków społecznych. Przez to, że świadomość człowieka jest produktem historycznym, psychologia nie przestaje być nauką przyrodniczą, która bada psychologiczną naturę człowieka, lecz jest ona zarazem i nauką historyczną, bo natura człowieka jest produktem historii.

Jeżeli w odróżnieniu od organizmu jako jednostki tylko biologicznej oznaczymy przez termin „osobowość” jednostkę społeczną, to można powiedzieć, że psychologia człowieka bada psychikę jako specyficzną cechę osobowości lub że bada psychikę osobowości w jedności jej przejawów zewnętrznych i wewnętrznych. Badając świadomość w jej rozwoju psychologia bada ją w procesie stawania się świadomej osobowości. Prawidłowości społecznego bytu są najistotniejszymi przodującymi prawidłowościami rozwoju człowieka. Psychologia powinna więc z nich wychodzić, lecz nie powinna sprowadzać ani praw psychologicznych do socjologicznych, ani socjologicznych do psychologicznych. Podobnie, choć bardzo duże jest znaczenie fizjologicznej analizy „mechanizmów” procesów psychicznych dla poznania ich natury, to jednak nie można sprowadzać praw procesów psychicznych do fizjologicznych. Psychika wyraża się w innym, swoim własnym systemie pojęć i rządzona jest specyficznymi prawami.

Podstawowym końcowym teoretycznym zadaniem psychologii jest wykrycie specyficznych praw psychologicznych.

Poznanie psychologiczne to poznanie sfery psychicznej uwarunkowanej przez wszystkie istotne, konkretne związki, w jakie włączone jest życie człowieka. Stąd jest ono badaniem nie tylko mechanizmów psychiki, lecz i jej konkretnej treści. To ostatnie sformułowanie oznacza zbliżenie psychologii do zagadnień praktycznego życia. I to jest zasadnicze nastawienie psychologii radzieckiej jak w ogóle nauki radzieckiej. To centralne zadanie, które zachodzi równocześnie na przedmiot badań, formuluje się w sposób następujący: „Należy przekształcić psychologie

w konkretną realną naukę, badającą świadomość człowieka w warunkach jego działania, a tym samym w wyjściowych pozycjach związać ją z konkretnymi pytaniami, jakie stawia życie”.

Rozszerzając nieco ujęcie Rubinsztejna danymi dodatkowymi stwierdzić trzeba, że w jego ujęciu niedostatecznie został naświetlony problem osobowości w stosunku do obecnego zainteresowania się tym problemem na terenie ZSRR. Problem osobowości jest obecnie w centrum zainteresowań psychologów radzieckich. Przy czym uwaga skierowana jest głównie na to, by badając poszczególne zagadnienia — specjalne zainteresowania wywołują zdolności, postawy osobowości (potrzeby, zainteresowania, ideały) i charakter — nie tracić z oczu konkretnego człowieka żyjącego w konkretnych warunkach — właśnie człowieka radzieckiego. Zasada związku psychologii z życiem i praktyką po likwidacji pedagogii i psychotechniki w roku 1936 zaczęła być realizowana przez ustalenie organicznego związku psychologii z praktyką pedagogiczną i szkołą. W okresie wojennym badania psychologiczne miały zastosowanie w praktyce wojennej.

Obecnie życie stawia przed psychologią radziecką następujące zadania:

1<sup>o</sup> zadanie obiektywnego wyjaśnienia praw rozwoju psychiki człowieka i wykrycie prawdziwych motywów ludzkiej działalności;

2<sup>o</sup> wyznaczenie zadań życiowo ważkich, rozwiązywanie ich treściowe, a nie tylko formalne;

3<sup>o</sup> szukanie metod badania zbliżających naukę do życia, a nie oddalających od niego;

4<sup>o</sup> przestrzeganie prawdziwej partyjności w pracy naukowej, niedopuszczenie do akademickiego „obiektywizmu” i do oderwania nauki od polityki.

Dyskusje nad książką Rubinsztejna w 1947 roku nie tylko jej zarzucały mało krytyczny stosunek do nauki zagranicznej, ale całej psychologii radzieckiej zarzucano zbyt jeszcze abstrakcyjne podejście do człowieka i zbyt dużą jeszcze laboratoryjność jej badań. Zarzucano psychologii jako nauce, że za mało bierze pod uwagę i za mało bada specyficzne cechy psychiki radzieckiego człowieka żyjącego w społeczeństwie socjalistycznym — i że zbyt nieśmiało szuka nowych metod potrzebnych do rozwiązywania nowych zadań.

#### IV. Metody badań psychologicznych.

Ogólne zasady metodologiczne. Krytyka dotychczasowych metod psychologicznych, dobór i poszukiwanie nowych metod w psychologii radzieckiej opiera się na pewnych ogólnych zasadach metodologicznych. Dialektyka marksistowska jako teoria poznania i naukowa metodologia stawia przed naukowym badaniem zadanie zrozumienia i odtworzenia obiektywnej rzeczywistości, realnego przedmiotu w jego własnym realnym rozwoju i w realnych wyznaczających go stosunkach. Lenin formułuje pierwszy postulat dialektyki w ten sposób: „powinna być rozpatrywana sama rzecz w jej stosunkach i w jej rozwoju”. Wyodrębniając „elementy dialektyki”, które

istotę określa jako jedność sprzeczności, Lenin w komentarzu do „Nauki logiki” Hegla postuluje: 1. obiektywizm badania (badać należy nie przykłady i nie wyjątki, ale rzecz samą w sobie); 2. badanie całości różnorodnych stosunków tej rzeczy z innymi; 3. badanie rozwoju tej rzeczy (wzgl. zjawiska), jej własnego ruchu i jej własnego życia.

Zbudowana na tych założeniach metodyka badań psychologii radzieckiej ma swoje specyficzne cechy:

1. Ogólnym zadaniem wszystkich obiektywnych metod psychologicznego badania powinno być wykrycie stosunku między zewnętrznym przebiegiem procesu a jego wewnętrzną naturą. Możliwe to jest drogą badania nie izolowanego aktu, ale całego działania i zachowania się człowieka.

2. Ponieważ problem psychofizyczny został rozstrzygnięty w ten sposób, że sfera psychiczna i fizyczna stanowią jedność, ale nie tożsamość, badania psychologiczne powinny posługiwać się badaniami fizjologicznymi, ale nie mogą się do nich ograniczać. Tak np. potężnym środkiem analizy jest metoda odruchów warunkowych Pawłowa, lecz chodzi o takie umiejętne połączenie jej i stopienie w całość z metodami psychologicznymi, żeby mogła realizować ogólną zasadę jedności psychofizycznej.

3. Ponieważ materialne podstawy psychiki nie sprowadzają się do jej podstaw organicznych, ponieważ sposób myślenia ludzi jest wyznaczony przez tryb ich życia, a ich świadomość przez praktykę społeczną, metodyka badań psychologicznych powinna się opierać o socjalno-historyczną analizę działania człowieka. Treść psychologiczna — nie sprowadzając się do socjologicznej — powinna się o nią opierać.

4. Celem badań psychologicznych powinno być wykrycie specyficznych prawidłowości psychologicznych drogą analizy konkretnych wypadków indywidualnych. Najbardziej podstawową zasadą radzieckiej metodyki powinna być zasada indywidualizacji. (W przeciwieństwie do tendencji, aby ustalać standarty operując statystycznymi danymi).

5. Prawa psychologiczne ujawniają się w procesie rozwoju. Istotną zasadą metodyki powinna więc być zasada genetyczna. Przy czym chodzi nie o statystyczne przekroje na różnych etapach rozwoju, ale o to, aby uczynić przedmiotem badań **p r z e j ś c i e** z jednego poziomu na drugi i w ten sposób wykryć dynamikę procesów i ich motywy. Przy badaniu dzieci chodzi o to, aby w samym toku badania przesunąć dzieci z jednego poziomu na drugi, wyższy.

6. Ponieważ przesunięcie dzieci z jednego poziomu lub stopnia psychicznego rozwoju na drugi dokonuje się w procesie nauczania, zasada genetyczna w powyższym rozumieniu wymaga zastosowania do psychologii dziecka oprócz indywidualizacji także jeszcze „pedagogizacji”. Trzeba badać dziecko ucząc je. Przy czym nie oznacza to rezygnacji z badań eksperymentalnych na rzecz praktyki pedagogicznej, ale włączenie zasad pracy pedagogicznej do samego eksperymentu. Ta zasada jest poszczególnym wypadkiem ogólniejszego założenia, zgodnie z którym poznajemy zjawiska rzeczywistości przez oddziaływanie na nie. Tak więc w samej metodyce, w „praktyce” badania zakłada się jedność pomiędzy naukowym poznaniem zjawisk psychicznych a realnym, praktycznym na nie oddziaływaniem.

7. Wytwory ludzkiego działania, w których materializuje się świadome działanie, nie mogą być traktowane w oderwaniu, ale zawsze w związku z konkretną osobowością w konkretnej sytuacji. Twierdzenie to powinno być podstawowe w metodyce i powinno stanowić przeciwagę tendencji panującej w metodyce psychologii zachodniej, dążącej do niwelacji osobowości.

Te ogólne zasady metodyczne realizowane są w poszczególnych metodach badań. Za podstawowe z nich należy uważać: obserwację i eksperyment. Obserwacja może być 1. samoobserwacją lub 2. obserwacją zewnętrzną, zwykle w odróżnieniu od samoobserwacji nazywaną obiektywną. Obserwacja zewnętrzna obiektywna może być bezpośrednia i pośrednia. — Tak samo istnieją rozmaite formy i rodzaje eksperymentu. — Formą pośrednią pomiędzy prostą obserwacją a eksperymentem jest eksperyment naturalny. — Ze względu na rolę zasady genetycznej stosuje się także „genetyczną metodę badań psychologicznych”. Opiera się ona o obserwację i eksperyment.

Samoobserwacja i obserwacja obiektywna. Sprawa samoobserwacji i obserwacji zewnętrznej jako metod poruszana była już przy rozważaniach o przedmiocie psychologii. W uzupełnieniu trzeba powiedzieć, że w związku z pojmowaniem sfery psychicznej w jedności z fizyczną dwie te metody ujmują się także jako jedność. Nie chodzi przy tym o równoczesne ich stosowanie, ale o wzajemne ich przechodzenie jednej w drugą. Dane introspekcji mogą być sprawdzane przez dane obserwacji zewnętrznej, więc nie ma podstaw do tego, aby — jak to chciała psychologia zachowania się — zupełnie negować wartość introspekcji. Ale w jedności świata zewnętrznego i wewnętrznego, obiektywnego i subiektywnego rola decydująca w ujęciu psychologii radzieckiej przypada światu obiektywnemu. Dlatego wychodząc z określonego wyżej rozumienia świadomości psychologia radziecka nie może uznać introspekcji ani za jedyną, ani za podstawową metodę psychologii. Podstawowymi metodami badań psychologicznych są metody badania obiektywnego. Samoobserwacja jednak ma dla psychologicznego poznania określone znaczenie i można ją zachować jako metodę, zmieniawszy rozumienie jej istoty — uzgodniwszy to rozumienie z pojmowaniem świadomości i z twierdzeniem, że podmiot prawdziwie uświadamia sobie i poznaje swoje własne przeżycia w swoim zewnętrznym lub wewnętrznym działaniu. W toku więc psychologicznego badania, jeżeli się chce ze świadectwa osoby badanej wysnuć dane dla rozwiązania tego lub innego problemu, eksperymentator powinien przy pomocy pytań kierować osobą badaną nie na to, by ona zeznawała i opisywała to, jak sobie przedstawia to, co robi lub przeżywa, lecz na to, aby według wskazówek eksperymentatora dokonywała odpowiedniego działania i aby w ten sposób ujawniała prawidłowości, których sobie sama nie uświadamia. Samoobserwacja może więc być tylko fazą, momentem, jedną stroną badania, która przy próbie sprawdzenia jej danych sama w sposób nieunikniony przechodzi w obserwację obiektywną.

Obserwacja obiektywna powinna także wychodzić z jedności świata wewnętrznego i zewnętrznego. Zewnętrzna strona działania jest tylko wyjściowym materiałem obserwacji, a właściwym jej przed-

miotem jest wewnętrzna, psychiczna treść działania. Jest to najbardziej rozpowszechniona metoda badania. Ale ażeby się stała ona metodą naukową, musi spełnić pewne warunki. Musi mieć: 1. jasno uświadomiony cel, prawidłową postawę w stosunku do przedmiotu obserwacji; 2. ustalony plan obserwacji zanotowany jako schemat. Wyłącza to element przypadkowości właściwy obserwacji życiowej i stwarza choć minimalną jednolitość warunków; 3. Obserwacja powinna mieć charakter wyboru. Nie jest to sprzeczne z wymaganiem pełni. Zaobserwowanie wszystkiego jest niemożliwe, a możliwa jest pełnia w obrębie stworzonych ram. Postulat tzw. fotograficzności powinien raczej oznaczać postulat obiektywizmu obserwacji, tj. utrwalania faktycznego materiału niezależnie od jego interpretacji subiektywnej. Obserwacja staje się metodą naukową o tyle, o ile nie ogranicza się do prostej rejestracji faktów, ale przechodzi do formułowania hipotez z tym, żeby sprawdzić je na nowych obserwacjach, a po sprawdzeniu uściślić lub zastąpić innymi. Wyodrębnianie subiektywnej interpretacji od obiektywnej i wyłączanie sądów subiektywnych dokonuje się w samym procesie obserwacji, połączonej ze stawianiem i sprawdzaniem hipotez. O przewadze metody obserwacji obiektywnej nad innymi metodami decyduje to, że daje ona możliwość badania zjawisk psychicznych w warunkach naturalnych. Przy badaniu jednak zjawisk bardzo złożonych trzeba tę metodę uzupełniać metodami innymi. Ponadto zawsze należy mieć w polu widzenia konkretną osobę badaną.

**Eksperyment i eksperyment naturalny.** Inną bardzo rozpowszechnioną metodą jest metoda eksperymentalna. Podstawowe zadanie psychologicznego eksperymentu polega na tym, żeby uczynić dostępnymi dla obiektywnej obserwacji zewnętrznej istotne cechy wewnętrznego procesu psychicznego. Dodatnimi cechami eksperymentu jest to, że: 1. Eksperymentator sam wywołuje badane przez siebie zjawisko (zamiast czekać na przypadkowy potok zjawisk). 2. Eksperymentator może wywołać zjawisko w różnych wariantach zmieniając warunki eksperymentu. 3. Izolując poszczególne warunki eksperymentator wykrywa ich znaczenie i ustala prawidłowe związki determinujące badany proces. 4. Eksperymentator może nie tylko usuwać lub zatrzymywać poszczególne warunki, ale może także regulować ich stosunki ilościowe. W rezultacie ustala prawa ilościowe w matematycznych sformułowaniach.

W stosunku do eksperymentu laboratoryjnego wysuwane są następujące zarzuty: 1. Sztuczność eksperymentu (brak istotnych dla zjawiska warunków). 2. Jego analityczność i abstrakcyjność (izolacja zjawiska od innych funkcji i od działania). 3. Komplikujący charakter oddziaływania eksperymentatora. Istnieje ono nawet wtedy, kiedy robi się starania o to, aby nie eksperymentator, ale sama sytuacja wywoływała procesy psychiczne. Przy tym chodzi nie o to, aby ten wpływ usunąć, ale o to, aby go prawidłowo zorganizować. Należy wykryć i uwzględnić stosunek osoby badanej do zadania i eksperymentatora.

W celu ulepszenia tej metody należy: 1. przekształcać eksperyment od wewnątrz, żeby przewyciężać jego sztuczność; 2. dopełniać badania eksperymentalne innymi metodami; 3. wprowadzać formy przejściowe między eksperymentem a obserwacją.

Taką właśnie odmianą eksperymentu jest naturalny eksperyment Łazurskiego. Tendencją jego jest połączenie eksperymentu

talności badania z naturalnością warunków. Eksperymentalnemu oddziaływaniu podlegają w nim warunki, a działalność osoby badanej obserwuje się w jej przebiegu naturalnym (np. organizowanie gry dzieci w celu zaobserwowania cech ich charakteru).

Istnieje też nowa odmiana naturalnego eksperymentu wprowadzona przez psychologię radziecką. Łazurski unikał bezpośredniego oddziaływania na dziecko ze względu na naturalność. Lecz w rzeczywistości dziecko rozwija się w warunkach wychowania i nauczania, tj. w określony sposób zorganizowanego oddziaływania. Zachowanie więc naturalnych warunków nie wymaga odsunięcia wszelkiego oddziaływania na dziecko. Wprowadza się do eksperymentu oddziaływanie pedagogiczne jako naturalne i w ten sposób realizuje się nową odmianę eksperymentu naturalnego. Wprowadza się typ eksperymentalnej lekcji. Nauczając, dążymy nie do odnotowania poziomu, na jakim się dziecko znajduje, ale do tego, ażeby pomóc mu przejść z jednego stadium do następnego, a w czasie tego przechodzenia badamy prawa rozwoju dziecięcej psychiki.

Inne metody badawcze. Do innych metod badania psychologicznego należy:

a) Metoda obserwacji pośredniej czyli badanie psychicznych właściwości działania na podstawie wytworów tego działania. Jest to metoda używana przez psychologię historyczną. Chodzi tu o to, aby zrozumieć prawa psychologicznego rozwoju w oparciu o prawa rozwoju społeczno-historycznego.

b) Metoda rozmowy planowo zorganizowanej. Powinna ona odnosić wypowiedzi osoby badanej do danych obiektywnych. Metoda ta wymaga mistrzostwa ze strony eksperymentatora i powinna być uzupełniana metodami obiektywnymi. W rozmowie klinicznej stosowanej przez Piaget'a starano się wykryć tylko samorzutne przedstawienia dziecka. Rozmowa w psychologii radzieckiej zawiera celowy moment eksperymentalno-pedagogicznego oddziaływania na osobę badaną (dziecko).

c) Metody ankiet i testów. Są te metody, zwłaszcza metoda testów, poddane specjalnie krytycznej analizie i ocenie w psychologii radzieckiej ze względu na szkodliwą rolę, jaką odegrały na terenie ZSRR w szkodliwej teorii i praktyce pedologów.

Metoda ankiet, której wyniki poddawane są zwykle opracowaniu statystycznemu, nie prowadzi do wykrywania żadnych prawidłowości, jeżeli uzyskane wielkości odchylają się w sposób bardzo znaczny od wyników średnich w jednym i w drugim kierunku.

Metoda testów ma za cel pewną gradację, określenie rangi osobowości w grupie oraz ustalenie jej poziomu. Służyć ma ona jako środek przy stawianiu diagnozy w celu prognozy. Psychologia radziecka wysuwa w stosunku do tej metody następujące zarzuty: kiedy dwie osoby rozwiązują lub nie rozwiązują danego testu, psychologiczne znaczenie tego faktu może być rozmaite. U podstaw metody testów opracowującej zewnętrzne rezultaty rozwiązań leży mechanistyczne podejście do osobowości. Próba jest oderwana od obserwacji procesu rozwoju osobo-

wości i od organizacji tego rozwoju za pośrednictwem wychowania i nauczania. Błąd pogłębia się, kiedy się przypuszcza, że poziom ustalony na jednym etapie rozwoju będzie charakteryzował człowieka stale. Przyjmuje się fatalistyczne uwarunkowanie całej dalszej drogi rozwoju przez obecne warunki i neguje się możliwość przemiany człowieka. Nie uwzględnia się także zależności rezultatów badania testowego od warunków rozwoju — od przygotowania lub treningu. Ci, co testu nie rozwiążali, mogą pod wpływem uczenia wyprzedzić tych, co test rozwiążali. Wywody testologii są politycznie reakcyjne. Skale testowe są zbudowane nie na podstawie różnic indywidualnych, ale na podstawie lekceważenia tych różnic. Osoba badana dla eksperymentatora przestaje być osobowością. Taki bezosobowościowy kierunek badań jest niesłuszny zwłaszcza tam, gdzie się bada złożone przejawy psychiki.

d) **Metoda genetyczna.** Jest to metoda bardzo ważna i często stosowana w psychologii radzieckiej. U jej podstawy leży myśl, że każde zjawisko poznaje się w jego rozwoju. Myśl ta może być realizowana w duchu rozwoju ewolucyjnego. W takim ujęciu sądzi się, że „prawa zachowania się na wszystkich stopniach rozwoju są te same, prawa psychologiczne są prawami wiecznymi”. W zupełnie odrębnym duchu realizuje się tę myśl w rozwoju dialektycznym. Główną ideą tego pojmowania jest twierdzenie, że prawa psychologiczne nie są wieczne, ale że są prawami historycznymi. Na każdym stopniu rozwoju są one inne. Tę myśl zastosował po raz pierwszy Marks w badaniach form społecznych. Ma ona być realizowana i w psychologii. Ze zmianą zjawisk zmieniają się prawa. Zadaniem metody genetycznej jest wykrycie zmian zachodzących w samych prawach.

Metoda genetyczna może być: 1<sup>o</sup> metodą filogenetyczną — badanie psychiki na poprzedzających etapach rozwoju danego rodzaju lub gatunku jako środek poznania psychiki; 2<sup>o</sup> metodą historyczną, kiedy wykrywamy drogi rozwoju ludzkiej psychiki w ciągu społeczno-historycznego rozwoju ludzkości; 3<sup>o</sup> metodą ontogenetyczną, badającą genezę i rozwój psychiki w procesie rozwoju jednostki od urodzenia do wieku dojrzałego.

e) **Wyniki patologii a psychologia.** Wielkie usługi psychologii oddało wykorzystanie wyników patologii dla poznania praw psychiki normalnej. Twierdzi się nieraz nawet, że „psychopatologia w ostatnich 50 latach była głównym czynnikiem postępu w psychologii”. Każda funkcja i proces mogą być jakoby zbadane w formie patologicznej. Zdaniem psychologii radzieckiej nie można rezultatów otrzymanych na materiale patologicznym przenosić mechanicznie na psychikę normalną. W szczególności nie można odnosić ich do organizmów jeszcze niedojrzałych, jak to czynił Kretschmer.

## V. Uwagi końcowe.

Cel tego przedstawienia jest wyłącznie sprawozdawczy. Ocena pozytywnych osiągnięć psychologii radzieckiej i uwagi krytyczne mogłyby iść w kilku kierunkach. Osiągnięcia wystąpiłyby prawdopodobnie najwyraźniej przy porównaniu badań psychologii radzieckiej z badaniami psychologicznymi w innych krajach. Porównanie takie wykazałoby zdaje

się zasadnicze różnice w postawie badawczej i założeniach metodologicznych, a pewne zbieżności w problematyce szczegółowej. Odrębna postawa badawcza i nowe założenia metodologiczne wytworzyły w psychologii radzieckiej najcenniejszą bodaj jej właściwość — czujny i śmiały krytycyzm w stosunku do dotychczasowego dorobku i metod wiedzy psychologicznej. Z drugiej strony ta sama nowość założeń, nowa tematyka i przepracowywanie na nowo całej problematyki psychologicznej powoduje narazie niezbyt precyzyjne i niezbyt ściśle formułowanie zasadniczych pojęć i określeń. W tym też kierunku idące uwagi krytyczne wydają się najbardziej uzasadnione.

#### Literatura przedmiotu:

S. L. Rubinsztejn — Osnovy obszczej psychologii — Izd. II. — Moskwa 1946, Gos. Ucz.-Ped. Izd. Min. Prosw. RSFSR. — Akad. Nauk SSSR Institut Filosofii, str. 704.

S. I. Wawilow — Tridcat' let sowietskoi nauki — Moskwa — Leningrad 1947, Izd. Akad. Nauk SSSR, str. 64.

B. M. Tieplow — Sowietkaja psichologiczeskaja nauka za 30 let, Moskwa, 1947, Izd. „Prawda“, str. 32.

B. G. Ananjew — Trzydzieści lat rozwoju psychologii radzieckiej (1918—1948) — Myśl Współczesna 1948 Nr 4.

B. G. Ananjew — Oczerki istorii russkoi psichologii XVIII i XIX wiekow — Ogiz 1947, Akad. Nauk SSSR Institut Filosofii, str. 170.

Direktiwy WKP(b) i postanowlenija sowietskogo prawitielstwa o narodnom obrazowaniji. Sbornik dokumentow za 1937—1947 gg. Wypusk 1-yj. Sost. N. I. Bołdyrew. Izd. Akad. Ped. Nauk RSFSR, 1947, Moskwa-Leningrad, str. 320.

G. Z. Roginskij — Srawnitielnaja psichologija w SSSR. Wiestnik Leningradskogo Uniwersitietu 1947, Nr 7.

I. A. Kairow — Osnownyje zadaczi piedadagogiczeskich nauk — Sowietkaja Piedadogika 1946, Nr 6.

P. S. Kuzniecowa — Izuczenije individualnych osobiennostiej uczaszczichsia, Tamże 1948, Nr 1.

J. A. Samarin — Ob utoczneniji psichologiczeskoj tierminologii, Tamże 1948, Nr 2.

A. N. Leontjew — Problemy dietskoi i piedadagogiczeskoj psichologii, Tamże 1948, Nr 2.

M. B. Sokołow — Priepodawanije psichologii w szkołach g. Moskwy, Tamże 1948 Nr 3.

W. E. Syrkina — Tipiczeskije czerty charaktiera w raznych konkrietno-istoriczeskich usłowijach, Tamże 1948, Nr 4.

N. D. Lewitow — Woprosy psichologii licznosti, Tamże 1948, Nr 6.

J. A. Samarin — O wospitatielnom znaczeniji kursa psichologii, Tamże, 1948, Nr 7.

A. L. Sznirman — Psichologiczeskije osnovy izuczenija licznosti uczaszczichsia — Tamże 1948, Nr 10.



## Sprawozdania

**Tatarkiewicz Władysław.** O szczęściu. Kraków, Wiedza - Zawód - Kultura 1947. — 8<sup>o</sup>, str. 507.

Ból życia i świadomość przemijania i śmierci każą człowiekowi szukać odpowiedzi na pytanie, jak żyć, aby ból ten zmniejszać, a grozę śmierci łagodzić. Pęd do działania, tworzenia i poznawania nie zaspokojony rodzi rozterkę i poczucie braku i każe myśleć o sposobach zaspokojenia. Człowiek w cierpieniu i walce myśli o szczęściu, a na dręczącą go rozterkę szuka ratunku często w religii, niekiedy w filozofii. Już w zaraniu filozofii greckiej miłośnikom mądrości przypadła rola lekarzy i przewodników dusz ludzkich spragnionych szczęścia. Szczególnie w okresach, gdy o to szczęście było trudno, w okresach walk, klęsk i upadków, powstały i rozwijały się teorie szczęścia. Tak jak w chorobie myśli się o zdrowiu więcej niż wtedy, gdy ono służy, tak i w nieszczęściu myśl ludzka ku szczęściu się zwraca. Najklasycyjsze i najintensywniej propagowane filozofie szczęścia (stoicyzm i epikureizm) powstają i kwitną w Grecji, w czasie upadku niepodległości, w okresie załamania się świetności politycznej i swobód obywatelskich.

We wstępie do swej pięknej książki o szczęściu zaznacza Prof. Tatarkiewicz, że powstała ona w znacznej części podczas wojny w latach 1939—1943. I dodaje: „jest to zrozumiałe, bo w nieszczęściu więcej się o szczęściu myśli, niż w szczęściu”. Nie jest jednak książka Tatarkiewicza poradnikiem szczęśliwego życia w stylu „Podręcznika” Epikteta, lub „Listów” Seneki albo „Podboju szczęścia” Russella. Bo autor stawia sobie w niej zadanie raczej teoretyczne niż praktyczne. Chce przez ścisłą analizę pojęciową ustalić główne znaczenia wyrazu „szczęście” i w ten sposób usunąć wiele sporów, paradoksów i pozornych antynomii wynikłych z wieloznaczności zamaskowanych w używaniu tego słowa. Nie znaczy to, że książka spraw biotechnicznych i praktycznych nie porusza. Czyni to obszernie w sensie historycznym, nie cofa się też przed wskazaniem własnymi. Ale zasadniczy ton dzieła jest naukowy: analityczny, sprawozdawczy i krytyczny, a nie pouczający, zalecający, leczący. Autor chciał zebrać w tej książce wszystko, co można: jak pisze, o b i e k t y w n i e powiedzieć o szczęściu, chciał też dać możliwie pełny przegląd różnych teorii szczęścia i jego problematyki. Po rozdziałach poświęconych analizie semantycznej wyrazu „szczęście” idą rozważania psychologiczne. Na ich tle omawia autor w dalszym ciągu zagadnienia biotechniczne, aby zamknąć książkę rozpatrzeniem problematyki etycznej: „Czy można, czy chcemy i czy należy zabiegać o szczęście dla siebie i dla innych”.

W części semantycznej wyróżnia autor cztery najważniejsze jego zdaniem znaczenia wyrazu „szczęście”: 1) Szczęście jako pomyślny los, powodzenie życiowe (sens życiowy), 2) Szczęście jako stan psychiczny intensywnej radości, upojenia (sens psychologiczny), 3) Szczęście jako posiadanie największych dóbr, jako stan doskonały i cel życia (sens etyczny) i 4) Szczęście jako ogólne zadowolenie z życia (to co nazywano dawniej szczęśliwością).

Szczęście w czwartym znaczeniu uważa Tatarkiewicz za szczęście „sensu stricto” i tak pojęte szczęście czyni przedmiotem szczegółowej

analizy i punktem wyjścia dalszych teoretycznych rozważań. Nie zapomina jednak o trzech poprzednich znaczeniach, których związek z czwartym uwydatnia i do których powraca stale zwłaszcza w swych historycznych wywodach. Szczęście sensu stricto, to zadowolenie stałe i zupełne z całości życia. Jest to szczęście idealne, do którego stan realny może się tylko przybliżać. W definicji domagałaby się interpretacji owa „całość życia”. Czyż wzięta dosłownie nie zakłada, że szczęśliwy mógłby być człowiek dopiero w momencie śmierci. Ta wątpliwość dotyczy tylko sformułowania słownego definicji. Autor bowiem — jak wynika z rozdziału XVI „Szczęście i czas” — mówiąc o zadowoleniu z całości życia nie ma na myśli całości życia przeżytego i sądzi, że „zupełne zadowolenie z całości życia — musi być zadowoleniem nie tylko z tego co jest, ale także z przeszłości i przyszłości”. (str. 211). Wydaje się jednak, że „zadowolenie z przyszłości”, która bądź co bądź jest zawsze nieznaną, to inny całkiem stan psychiczny niż zadowolenie z tego, co było lub jest. W każdym razie trudno zadowolenie z przyszłości uważać za uzasadnione a przecież w myśl definicji (str. 31) szczęście jest zadowoleniem uzasadnionym. Z czterech zasadniczych pojęć szczęścia szczęście etyczne uważa autor za koncepcję typową dla starożytności i średniowiecza — dziś już przebrzmiałą, za pojęcie już tylko historyczne, a szczęście w znaczeniu zadowolenia z całości życia za koncepcję typowo nowożytną, obcą starożytności i wiekom średnim. Starożytna eudaimonia jest istotnie uwarunkowana posiadaniem dóbr, stanem doskonałości. Ale, czy — jak chce autor — „odczucie dóbr... było dla eudaimonii sprawą nieistotną” (str. 15)? Czytając dzieła aksjologiczne filozofów starożytnych nieraz odnosimy wrażenie, że owo odczuwanie dóbr brali poważnie w rachubę, co więcej, że od niego uzależniali szczęście człowieka. Jeśli np. Marek Aureli mówi że „wszędzie i zawsze jest w Twojej mocy z terażniejszości czuć się bogomyślnie zadowolonym” (Rozm. VII 54 przeł. M. Reiter), albo gdy Epiktet dowodzi, że szczęście (zadowolenie) człowieka zależy od tego, jak ocenia to, co go spotyka, gdy niemal wszyscy bez wyjątku moralisci starożytni zalecają człowiekowi dbać o pogodę ducha opartą na zadowoleniu z tego, co los zsyła, jeśli używany przez nich na oznaczenie człowieka szczęśliwego przymiotnik „eudaimon” znaczy pierwotnie tyle co „mający dobrego ducha”, jeśli na powitanie Grek mówił „chaire”, to być może, że i człowiek starożytny, nie był daleki subiektywistycznej nowoczesnej koncepcji szczęścia - zadowolenia, a różnił się od postawy człowieka nowożytnego mocnym przeświadczeniem, że tego zadowolenia z życia bez wewnętrznej doskonałości osiąść nie sposób.

W psychologicznej części dzieła omawia autor w sposób wyczerpujący „przeżycia człowieka szczęśliwego”, przede wszystkim jego uczucia: a więc przyjemności i przykrości, radości i cierpienia, wesołość i smutek, wzruszenia czyli stany uczuciowe, w których przyjemności i przykrości występują łącznie. Rozdział o wzruszeniach daje autorowi sposobność omówienia roli przeżyć artystycznych i sztuki dla szczęścia, rozdział o małych przyjemnościach sposobność analizy pojęć gry, zabawy, rozrywki. Ta część psychologiczna dzieła zawiera ogromne bogactwo trafnych obserwacji, często ciekawe rewizje obiegowych sądów psychologii praktycznej (np. uwagi na temat „przeceniania” stanów uczucio-

wych cudzych lub przewidywanych własnych.) Sporna wydaje się teza psychologiczna autora, że „nie można sobie uczuć wyobrazać” (str. 192) — zresztą sam autor od niej zdaje się odstępować, mówiąc nieco dalej, że „na odległość wyobrażamy sobie uczucia takimi, jakimi w naszym przekonaniu powinny być” (str. 193).

Część trzecia pracy biotechniczna mówi o zewnętrznych i wewnętrznych czynnikach szczęścia, o wpływie charakteru na szczęście, o przeszkodach w szczęściu. Rozdziały: „Zakazy dla szczęśliwych” i „Nakazy dla szczęśliwych” uwydatniają rozbieżność i niezgodność zarówno potocznych jak filozoficznych przepisów na szczęście. Zwłaszcza w rozdziale „Nakazy dla szczęśliwych” pokazuje się, że „bez mała każdy szczegółowy przepis na szczęście jest tego rodzaju, że można przeciwstawić mu inny wprost przeciwny, a który będzie tak samo lub niewiele mniej przekonujący” (str. 304). To zestawienie przeciwieństw w poradach biotechnicznych, żywo przypominające słynne abelardowskie teologiczne „sic et non”, służy m. i. uzasadnieniu jednej z naczelnych tez książki, że szczęście jest zawsze zrealizowane do szeregu czynników, że jest względne nie absolutne. Autor książki „O bezwzględności dobra” głosi i uzasadnia tezę o względności szczęścia.

Ostatnia część dzieła ma charakter aksjologiczny i etyczny. Omawia w niej autor m. i. zagadnienie pesymizmu i optymizmu, rozprawia się w sposób przekonujący z hedonizmem psychologicznym i z hedonizmem etycznym w różnych ich postaciach, mówi o utopiach społecznych i koniecznych ich kolizjach ze szczęściem, analizuje stosunek innych wartości do szczęścia, szczególnie wiele uwagi poświęcając podstawowemu zagadnieniu stosunku szczęścia do dobra moralnego.

Nie sposób w krótkim sprawozdaniu scharakteryzować bogactwa problematyki omawianej książki. Pół tysiąca stron: owoc wieloletnich rozmyślań i olbrzymiej erudycji opartej na wieloletnim gromadzeniu materiałów i źródeł, wśród których uderzają pozycje rzadkie i mało znane, jak np. staropolskie książki o szczęściu XVI, XVII i XVIII w. Materiały tak pieczołowicie gromadzone spłonęły w Warszawie. Książka ocalała cudem i poszła między ludzi. Dostała na drogę szatę graficznie piękną: „Koło szczęścia” z XIII w. na okładce, dobry papier i druk, staranna korekta. (Z pomyłek słownych wymienić chyba wypadnie na str. 178 w wierszu 7 od góry wyraz „przykrość” zam. „przyjemność” — ale kontekst rozwiewa nieporozumienie). Książka i w zamierzeniu autora i w wykonaniu jest nie tylko dziełem naukowym ale i literackim. Podkreślają ten jej charakter motta na początku każdego rozdziału, które uwydatniają pointę rozważań, podkreśla go szerokie uwzględnianie tekstów literackich zarówno w przykładach i analizach jak i w postaci cytatów, podkreśla technika stylistyczna autora.

Tatarkiewiczza „Summa de beatitudine” (tak sam trafnie swoje dzieło w przedmowie określa) jest książką na czasie. Analizując sprawę tak swoiście i głęboko ludzką, jaką jest szczęście, odsłania też samego człowieka — nie w schematycznym aspekcie, jaki nadały mu te czy inne programowe doktryny XIX i XX w. tylko w całym bogactwie i nienasyceńniu „inquieti et quaerentis cordis humani”.

Izydora Dąbska (Gdańsk)

**Ossowska Maria.** Podstawy nauki o moralności. Spółdz. wydawn. „Czytelnik”. Warszawa. 1947. Str. 380.

W niewielu krajach kobiety pracują tak licznie w dziedzinie filozofii, jak w Polsce. Już przed 50 laty przyniosła Kodusowa ze swych studiów na Zachodzie koncepcję empiriokrytycyzmu, który chciał być filozofią naukowo ostrożną i odpowiedzialną. Mniej więcej w tym samym czasie Joteykówna prowadziła nowoczesnie, eksperymentalnie, badania psychologiczne. Ćwierć wieku później w uniwersytetach lwowskim i warszawskim sformował się zastęp cały poważnych pracowniczek w dziedzinie filozofii i psychologii, które dały wiele cennych prac nauce polskiej i dziś biorą czynny udział w nauczaniu uniwersyteckim.

Wśród tych kobiet-filozofów miejsce szczególnie poważne zajmuje prof. Maria Ossowska, uczenica pilna, lecz samodzielna, Tadeusza Kotarbińskiego i Władysława Tatarkiewicza. Wzięła od nich wzór docieklivej analizy pojęć, do której sama miała niewątpliwie przyrodzone upodobanie. W szeregu prac z dziedziny etyki doskonaliła wciąż tę metodę analityczną, coraz subtelniej i docieklivej rozszczepiając znaczenia terminów, niedostrzegane przez innych. Dziś autorka doszła w tym do mistrzowskiej sprawności. Odkrywa wielość możliwych interpretacyj terminów, a stąd i tez, tam, gdzie nieostrożny filozof zapomina zbadać dość starannie słowne środki swej konstrukcji myślowej. To też pod jej piórem koncepcje filozofów pokrywają się czerwonym pismem korektorskim, które poprawia cudze zaniedbania. Poprawia cierpliwie i wyrozumiale, albowiem prof. Ossowska oswoiła się najwidoczniej z tym, że ludzie myślą niedbale i nieściśle i że trzeba za nich dopełniać i doskonalić analizę pojęć. Czasem nawet zdawać się może, iż autorka zadowolona jest z tego porządku rzeczy, w którym ma okazję, by raz jeszcze wypróbować swe analityczne wirtuozostwo.

Nie potrzeba się rozwodzić nad tym, jak ważna i pożyteczna dla dalszego rozwoju zaniedbanej logicznie etyki jest taka praca analityczna. Może wprawdzie być niemiłe korygowanym pisarzom, że autorka na nich robi ten rachunek sumienia. To ich uczy jednak ostrożności na przyszłość i daje im aparat pojęciowy lepszy niż ten, którym się dotychczas posługiwali. Szkoda, że ta korekta pojęć pozostanie nieznaną wielu pisarzom, omawianym w jej dziele, jeśli książka prof. Ossowskiej nie będzie przełożona na języki obce.

„Podstawy” są najobszerniejszym z dotychczasowych dzieł prof. Ossowskiej i obejmują szeroko zagadnienia, które należą do teorii ocen, czy, jak chcą inni, do teorii wartości. Autorka szeroko rozważa koncepcję subiektywistyczną i obiektywistyczną ocen; zastanawia się nad tym, czy ocena może być prawdziwa i czy można ją uzasadniać; omawia, czym jest i jaką postać słowną ma norma oraz jaką treść ma słowo „powinien”; próbuje wyodrębnić normy moralne spośród innych rodzajów norm; zastanawia się przy tym szczegółowo, jakim warunkom musi czynić zadość przedmiot oceny moralnej; zestawia normy moralne z innymi rodzajami norm, takimi, jak norma prawna, obyczajowa, dobrego wychowania i taktu; wreszcie rozważa moralność zawodową, klasową i, ogólniej, grupową. Jednym słowem rozciąga swe rozważania na cały teren teorii wartości.

Wywody autorki snują się subtelną nicią, która wciąż się rozszczepia na jeszcze subtelniejsze włókna dystynkcji, co pną się jak liany po pędach różnych koncepcji i konstrukcji. Autorka przygotowała się do tej dyskusji z innymi pisarzami niezwykle starannie. Lekturą swą objęła chyba wszystkich najważniejszych pisarzy, jacy poruszali zagadnienia oceny; i każdy z tak licznych tematów, które podejmuje, roztrząsa, nawiązując do cudzych o nim myśli niedość ścisłych. Przez to dzieło jej staje się nie tylko przewodnikiem w analizie pojęć, lecz jednocześnie jest przeglądem dość wyczerpującym tego, co pomyślano i co napisano w rozważanych tu materiach. Niezmiernie ostrożnie i powściągliwie natomiast podejmuje własne próby konstrukcji. Zrozumiałe jest to całkowicie: tak gruntownie przejrzawszy uchybienia i usterki w konstrukcjach cudzych, trudno jest zdobyć się na śmiałe ryzyko konstrukcji własnej.

Niepodobna omówić tutaj tych wszystkich tematów, jakie porusza autorka. Poprzestanę tedy na paru uwagach, które, być może, zadzierzną tak pożądaną rzeczowo nić dyskusji między niewieloma osobami, które się zajmują u nas zagadnieniami wartości oraz zagadnieniami, od nich pochodnymi. Poruszę tu tylko parę spraw, które mnie samego szczególnie zajmują.

Przede wszystkim sprawa normy. Szeroko przyjęty jest w polskim piśmiennictwie pogląd, jakoby normą było zdanie rozkazujące. Mam poważną wątpliwość, czy tutaj nie pomieszano paru różnych rzeczy. Zdaje mi się, że niepodobna nie odróżniać pewnego działania społecznego, zwanego rozkazem, od zdania rozkazującego, co się zjawia w tym działaniu jako środek, który ma wywołać pewien skutek w świadomości adresata rozkazu. I mam dalszą wątpliwość, a mianowicie tę, czy ten, kto np. szuka, co jest jego powinnością w pewnej sytuacji, a więc kto szuka dla siebie wskazania, co czynić, czy znalazłszy, mówi do siebie: „uczyni to a to”, albo „niech P uczyni to a to”. Byłoby rzeczą ciekawą zbadać choćby ankietowo, jak wielu ludzi zwraca się do siebie w mowie wewnętrznej właśnie w drugiej lub trzeciej osobie. Mawiają ludzie do siebie: „zrobmy to a to”, ale psychologia tej wypowiedzi jest zupełnie zrozumiała: znajduje w niej wyraz słowny pewien akt swoisty, różny od rozkazu. Tych, którzy normie chcą dać postać zdania rozkazującego, winno zastanawiać, dlaczego w żadnym języku indoeuropejskim nie ma formy dla pierwszej osoby liczby pojedynczej trybu rozkazującego. A może jednak samemu sobie nie wydaje się rozkazów? I może w mowie wewnętrznej nie przemawia się do samego siebie, jak do drugiej lub trzeciej osoby? Może norma, powstała z rozkazu, układa się w świadomości adresata i widza jakoś inaczej, w zdaniu oznajmującym ze słowem „powinien” czy „powinieniem”? Tego zagadnienia nie porusza zupełnie autorka, choć potrzebne są tu niewątpliwie subtelne dystynkcje, umiejętnie uchwycone w ostrożnie dobrane słowa; i choć cała sprawa jest bardzo ważna dla teorii normy.

Mam też pewną wątpliwość co do tego, jak autorka ujmuje moją koncepcję normy stanowionej. Nie pisze się najwidoczniej na moje wyróżnienie norm stanowionych, podając w wątpliwość, czy zdarza się w świadomości taki fakt, jaki ja nazywam „stanowieniem”. Mówi wszak autorka kilkakrotnie, referując moją koncepcję, o „jakimś akcie stano-

nowienia", którego najwidoczniej nie znajduje w swojej świadomości. Mnie się tymczasem zdaje, że mogę wyraźnie stwierdzić w mojej świadomości, iż przeżywam takie decyzje swoiste, w których likwiduje się stan napięcia i rozterki i powstaje poczucie takiej a takiej powinności. Czy mnie myli moja introspekcja? Czy jestem odosobniony w doznawaniu tych przeżyć? Zdaje mi się, że tak nie jest. Ludzie często przecież mówią, że postanowili zachowywać się tak a tak w sytuacjach pewnego typu S; i zapewne mają na myśli właśnie takie „działanie wewnętrzne”, które nazywamy stanowieniem.

I jeszcze sprawa normy tetycznej. Zdaje mi się, że nie używam tego terminu aż w trzech znaczeniach, jak mnie o to pomawia autorka. Zarówno w Podstawowych Pojęciach, jak i w Prolegomenach twierdzę wyraźnie, że z samego rdzenia normy nie można rozpoznać, czy jest ona tetyczna, czy też aksjologiczna. Dopiero „wstęp relatywizujący” wskazuje, co jest podstawą obowiązywania danej normy. Przytem podkreślam wyraźnie, że norma o pewnym określonym rdzeniu — ta sama norma — może być jednocześnie tetyczna i aksjologiczna. I nie twierdzę nigdzie, iżby norma jakaś mogła być tylko stanowiona, w myśl drugiego znaczenia autorki. Pomiedzy zaś znaczeniem pierwszym a trzecim nie widzę żadnej różnicy. Gdy X ustanowił dla Y normę: „w sytuacji s Y powinien c”, to co najmniej w oczach X-a „ze względu na stanowienie X-a Y powinien c”, szczególnie w tym przypadku, gdy X i Y są tą samą osobą P. Na pytanie, dlaczego obowiązuje ta norma, X odpowiada: „ponieważ ją ustanowiłem”. I tę samą odpowiedź da, gdy go zapytają, skąd się wzięła ta norma. Na oba pytania X odpowiada łącznie: „norma N zaczęła obowiązywać i obowiązuje dzięki memu stanowieniu”.

Okazuje się więc, że nie dostrzegałem trzech znaczeń terminu „norma tetyczna” dlatego, że go używałem konsekwentnie w jednym tylko znaczeniu. Rozróżnienia więc pojęciowe, które przeprowadza autorka, nie dotyczą mojego sposobu używania tego terminu. Rozsnuwa je autorka już na własną rękę, nie robiąc zresztą z tego żadnego dalszego użytku.

Ten drobny *excessus distinctionis* nie pomniejsza, oczywiście, wysokiej wartości całego dzieła. Nie pomniejszałyby nawet wówczas, gdyby jeszcze tu czy tam autorka dopatrzyła się w analizowanych poglądach takich ekwiwokacji, których ten czy inny pisarz w rzeczywistości nie ma na sumieniu. Sprzeciw założyć by mógł ewentualnie tylko pisarz zainteresowany. Czytelnik pozostanie autorce wdzięczny za to, że dokonała dla niego, na jego oczach, analizy pojęć, której by sam nie przeprowadził, lub w którą nie będzie potrzebował wkładać swego wysiłku. To też czytelnik z niewątpliwym uczuciem wdzięczności zamykać będzie to poważne i pracowite dzieło. Jeżeli zaś sam jest pracownikiem na tej samej niwie, będzie je często otwierał na nowo, by z niego brać gotowe, subtelne dystynkcje pojęć. I niecierpliwie oczekiwać będzie nowego, zapowiedzianego, dzieła autorki, w którym ma ona dać analizę przeżyć moralnych.

Czesław Znamierowski (Poznań)

**Andrzej Mostowski.** Logika Matematyczna (Monografie Matematyczne, tom XVIII). Warszawa-Wrocław. 1948. Str. VIII + 388.

Pomimo wysokiego poziomu badań logicznych w Polsce, nie mieliśmy dotąd podręcznika, omawiającego wszystkie najważniejsze działy tej nauki. Książka więc prof. Mostowskiego, zawierająca bogaty i urozmaicony materiał, wypełnia istotną bardzo lukę w polskiej literaturze podręcznikowej.

„Logika Matematyczna“ prof. Mostowskiego posiada zaletę rzadką w książkach o tak abstrakcyjnym temacie: jest interesująca. Autor nie przeciąża kursu logiki nadmierną ilością dowodów sformalizowanych. Dla większości twierdzeń podane są dowody skrótowe, o tyle jednak dokładne, że zastąpienie ich dowodami sformalizowanymi nie sprawia większych trudności. Pozwoliło to autorowi zmieścić w stosunkowo niedużej książce imponująco rozległy materiał, ułożony w przejrzystą i zwartą całość. Liczne i często zabarwione humorem uwagi historyczne urozmaicają lekturę podręcznika.

Zagadnienia najszczegółowiej omówione w książce dotyczą metodologii matematyki i logiki. Wynika to z zainteresowań autora, będącego uczniem Tarskiego. Uwzględnione są tu najnowsze, często już powojenne wyniki z tych dziedzin, przede wszystkim Gödla i Tarskiego, jak również liczne i o dużym znaczeniu naukowym wyniki własne autora.

Książka prof. Mostowskiego ma więc niewątpliwie charakter monografii naukowej. Lecz jednocześnie jest podręcznikiem, niezmiernie cennym dla tych, którzy chcą zapoznać się dokładniej z logiką matematyczną i podstawami matematyki. Doskonale dobrane ćwiczenia zwiększają jeszcze dydaktyczną wartość podręcznika.

Książka została wydana bardzo starannie.

**Jerzy Słupecki** (Wrocław)

**Bronisław Wróblewski.** Język prawny i prawniczy. Polska Akademia Umiejętności. Prace Komisji Prawniczej Nr 3. Kraków 1948. Str. V + 184.

Polska literatura prawnicza jeszcze w latach dwudziestych bieżącego stulecia miała charakter zdecydowanie jednostronny — przeważały w niej dzieła z zakresu dogmatyki prawa. Liczne „wstępy“, „systemy“ i „zarysy“ nie odbiegały zbytnio od najpopularniejszych w tej dziedzinie „komentarzy“. Jednakże już wówczas pojawiały się dzieła o charakterze filozoficzno-prawnym, a ilość ich stale się zwiększała.

Rzecz ciekawa, iż wśród filozofujących prawników daje się zauważyć pokrewieństwo zainteresowań filozoficzno-prawnych z zagadnieniami prawa karnego. Przykładem takiej unii personalnej są nazwiska Makarewicza i Makowskiego (z obcych wystarczy wymienić Radbrucha), oraz profesora Uniwersytetu Stefana Batorego, Bronisława Wróblewskiego, którego ostatnia praca — ukazała się jako dzieło pośmiertne — stanowi cenną pozycję w polskiej literaturze prawniczej.

Nietrudno przewidzieć, że tym, co w pierwszym rzędzie zadziwi na samym początku lektury czytelnika-prawnika, będzie kolosalna erudycja, tak rzadko u publikujących prawników wykraczająca poza literaturę ściśle „fachową“, obejmująca wiele gałęzi literatury naukowej i pięknej.

Już sam tytuł wskazuje, że praca zawierać będzie co najmniej dwie części: jedną, w której omówiony zostanie język prawny, oraz drugą traktującą o języku prawniczym. I tak jest rzeczywiście, przy czym względem na czytelnika, nie zawsze obeznanego z podstawowymi chociażby zagadnieniami nauki o języku, kazał autorowi część pierwszą pracy poświęcić rozważaniu o języku w ogóle. Część ta składa się z ośmiu rozdziałów, w których zostały omówione kolejno: wiadomości wstępne, składniki semantyczne języka, dalej jego technika, styl, rozpoznawanie, rodzaje, władanie i kształtowanie się. Część druga i trzecia mają taki sam układ z tym, że w obu dodany został rozdział dziewiąty, traktujący o wymogach dotyczących języków prawnego i prawniczego.

Kryterium podziału pozwalające autorowi rozgraniczyć oba rodzaje języków jest proste: językiem prawnym jest język przepisów prawnych „w odróżnieniu od języka prawniczego, którym posługują się prawnicy mając do czynienia z prawem” (str. 54) w sposób ciągły.

Omawiając język prawny — autor zalicza go do grupy języków techniki społecznej — prof. Wróblewski twierdzi, iż „ustawodawca opiera się głównie na zastanym języku potocznym” (str. 113) oraz że „twórca przepisów prawnych używa języka jako narzędzia do porozumienia się przede wszystkim z szeroką masą laików, wyjątkowo ma na uwadze specjalistów w dziedzinie prawa lub innej wiedzy” (str. 58). W innym miejscu czytamy, że celem ustawodawcy jest „porozumienie się z adresatami. Że poszczególny ustawodawca zapomni o tym lub sytuacyjnie pomyśli o specjalistach w dziedzinie prawa lub innej wiedzy, nie przeczy ogólnej tezie, opartej na doświadczeniu” (str. 87). „Język prawny ma być dostępny dla laików. Terminy są groźne z tego stanowiska” (str. 88) — oto jest główny postulat, najdobitniej wyrażony w zdaniu: „Język prawny nie jest językiem zamkniętym w księgach i przeznaczonym dla wąskiego grona wtajemniczonych, aczkolwiek odmienne twierdzenie było wypowiedzane w formie zarzutu nie pozbawionego słuszności w pewnych warunkach społecznych” (str. 114). Cały wreszcie rozdz. IX omawia wymagania względem języka prawnego jako pośrednika między ustawodawcą a adresatami i wskazuje na wielkie trudności urzeczywistnienia postulatów jasności, ścisłości a głównie zrozumiałości przez adresatów; nawet głosiciele hasła by kodyfikator myślał jak filozof a przemawiał po chłopsku (Ihering) przyznają, że możliwe to jest jedynie tylko w pewnym stopniu — w wypadku zaś, gdy łatwość zrozumienia normy prowadzi do niepewności prawnej, ci którzy domagają się od ustawodawcy posługiwania się językiem codziennym, zmuszeni są odstąpić od swych postulatów (str. 113). Warto na koniec zaznaczyć, że nie tylko adresaci — a jest to grupa b. niejednolita, przy czym często adresatami są też i stosujący prawo — ale także i dziedzina reglamentowana decyduje o wyborze wyrażań przez ustawodawcę (str. 103).

Nie sposób jednak nie dostrzec, że język prawny roi się od takich wyrażań, jak „uprawnienie”, „stosunek prawny”, „prawo służebności” i in., których ustawodawca używa dlatego, że — jak pisał Ihering — „jedna nazwa techniczna zastosowana w ustawie zaoszczędza nam nieraz dziesięć słów”. Autor stwierdza, że jest to wyraźny ukłon techniki języka prawnego „w stronę fachowców stosujących prawo, a nie laików stosu-



jących się do przepisów" (str. 98), że tych ukłonów jest wiele, nie trudno się przekonać otwierając na chybił-trafił jakikolwiek bądź kodeks. Wydaje mi się, że sytuacji laików nie polepsza fakt, iż ustawy często podają definicję terminów technicznych; wszak wszyscy prawnicy wiedzą, że np. w prawie cywilnym „omnis definitio periculosa est”, a laikowi niewiele pomoże np. art. 63 polskiego kodeksu zobowiązań, który w § 1 postanawia, że czyni ofertę ten, „kto w celu zawarcia umowy złoży drugiej stronie oświadczenie, obejmujące istotne postanowienia tej umowy”, gdyż stanie przed nim otworem zagadnienie, co rozumieć należy przez „istotne postanowienia umowy” lub „cel zawarcia umowy”. Nie ułatwia sytuacji laika — lub ułatwia rzadko — to, że definicje prawnych pojęć prawnych powstają nie na gruncie czysto logicznym, lecz opierają się m. in. na „gwarze prawnej” czyli języku codziennym zmieszonym z językiem „fachowym”, na języku obrotu prawnego, lub na przyzwyczajeniach językowych potocznych albo zawodowych (por. str. 53 i nast. „Wstępu do nauki prawa i moralności” Petrażyckiego).

Nie należy jednak ulegać złudzeniu: biorąc pod uwagę ogrom materiału wyrażonego w języku prawnym, terminologia tego języka nie jest bogata; jest to wynikiem praktycznego nastawienia ustawodawcy i ściąga za sobą nieuchronnie niemożliwość zaliczenia tego języka do grupy języków naukowych (str. 122).

Lektura kodeksów może być pożyteczna także i z innych względów; przecież inny jest język austriackiego kodeksu cywilnego, niż kodeksu niemieckiego lub polskiego kodeksu zobowiązań — dowodzi to, że język ustawodawcy zmienia się zależnie od czasu i miejsca, a mówienie o jakimś abstrakcyjnym języku ustawodawcy, którego ten używa w stosunku do również bliżej nieoznaczonych adresatów, jest zupełnie błędne (por. rozdz. IX cz. II). Tym bardziej, że język prawny jako język techniki społecznej narodził się z potrzeby porozumienia się „pomiędzy chcącym spowodować określone zachowanie się a jego podmiotem” (str. 34), a „technik społeczny musi się przystosować do każdej sytuacji społecznej w której działa i do niej dostroić język” (str. 103). Prof. Wróblewski podkreślając, że „czynności wychowawcze stoją tu na pierwszym miejscu” (str. 34), domaga się od techników społecznych — wychowawców, osób duchownych, reformatorów, ustawodawców, działaczy społecznych i politycznych — czegoś więcej niż Mannheim, dla którego technika społeczna to nie wychowywanie, a jedynie „coraz bardziej świadome uchwytywanie kierownictwa i wzajemne koordynowanie ludzkich popędów oraz sposobów myślenia i reagowania”, choć niewątpliwie takie stałe koordynowanie wytworzy z czasem stereotyp zachowania się, a więc da rezultat równoznaczny z wychowaniem. Dla ścisłości należy zaznaczyć, że autor nie utożsamia ustawodawcy z technikiem społecznym, gdyż „tworzywo ustawodawcze zawiera w sobie również składniki irracjonalne” (str. 104) — to jednak nie przeszkadza zaliczyć zdaniem prof. Wróblewskiego języka prawnego do grupy języków techniki społecznej.

Jakiego języka używa dany (określony) ustawodawca zwracając się do danego (określonego) adresata, to zagadnienie, które można rozstrzygnąć jedynie w pewnym konkretnym przypadku. Można jednak,

biorąc pod uwagę wyżej przeprowadzone rozważania, sformułować postulat ogólny, dotyczący stosunku ustawodawcy do języka, którym się on posługuje — w tym jednak wypadku chodzi już nie o to, jakiego języka ustawodawca używa, lecz jakiego powinien używać. Można by ująć to zagadnienie następująco: ustawodawca winien starać się utrzymać na granicy wyznaczonej z jednej strony możliwością porozumienia się z laikami, z drugiej zaś przez wymogi techniki ustawodawczej oraz stopień abstrakcyjności języka danej gałęzi prawa, przy czym w tych działach prawa, w których język jest najbardziej wyrobiony i abstrakcyjny (np. prawo cywilne lub międzynarodowe prywatne) względem laików ustępuje najczęściej na plan dalszy, a usiłowanie znalezienia „złotego środka” pozostaje niezrealizowane z wyraźną krzywdą dla adresatów-laików. Otwartą pozostaje tu kwestia, jakie skutki w takim razie winna mieć tak groźna dla laików nieznajomość prawa: wszak „ignorantia iuris” to nie tylko wypadki przewidziane w § 2 kodeksu cyw. austr. („skoro ustawę należycie ogłoszono, nikt nie może się wymawiać tym, że nie była mu znana”), ale chyba także i niezrozumienie tekstu przepisu prawnego.

Ów postulat „złotego środka”, choć nie został nigdzie w omawianej pracy wysunięty, przebija niejednokrotnie z chęci znalezienia kompromisowego rozwiązania podstawowego zagadnienia, postawionego na samym wstępie rozważań o wymaganiach względem języka prawnego (str. 131): „Do kogo więc ma przystosowywać ustawodawca zrozumiałość języka? Odpowiedź prosta: do stosujących się do norm prawnych i do stosujących przepisy prawne. Odrazu łatwo spostrzec, że są to grupy ludzi w zasadzie różne pod względem możności trafnego rozumienia języka prawnego”.

Użycie przez ustawodawcę takiego lub innego języka nie zawsze jest rezultatem refleksji: stanowiący normy nie zawsze działa tak racjonalnie, jakby to wynikało z naszych rozważań; tak np. posługiwanie się przez członków polskiej Komisji Kodyfikacyjnej językiem „łatwiejszym” od języka kodeksu cywilnego niemieckiego, a „trudniejszym” od austriackiego nie było — o ile mi wiadomo — dążnością świadomą, lecz raczej czymś, co się narzuciło niejako „samo przez się”.

Podziału pomiędzy język prawny i prawniczy nie należy utożsamiać z podziałem teoria — praktyka, zachodzą bowiem częste wypadki wzajemnego zazębienia się języka teorii i praktyki. Decydować tu mogą przede wszystkim względy techniczno-teleologiczne: uzasadniający wyrok sędziego posłuży się nieraz teoretycznym językiem prawniczym, prokurator nierazkiedy opiera się na języku prawnym, adwokat zaś użyje takiego języka, który wyda mu się najbardziej skuteczny. Prócz tego nie można zapominać o różnicach między terminologią prawną a prawniczą, wywodzących się „z głębszego podłoża rozdźwięków, które istnieją w prawie pomiędzy teorią i praktyką, na co się użalają sami prawnicy” (str. 150).

Oba języki — a żaden z nich nie jest językiem jednolitym — wpływają na siebie, zwłaszcza język prawny jest często materia języka prawniczego (w obrębie tego ostatniego autor rozróżnia dwie odmiany: teoretyczny i praktyczny). Uwagi dotyczące tego wzajemnego oddziaływa-

nia na siebie rozsięte są gęsto w końcowej części pracy. Szkoda, że nie zostały one wyodrębnione w osobnej części, która by w ten sposób objęła dynamikę i wpływ na siebie obu języków, tak rzadko przecież spotykanych w czystej, „typowej” postaci, a będących w ciągłym ruchu. W ten sposób zostałyby, być może, usunięte braki przyjętego przez autora, z natury rzeczy „statycznego” kryterium podziału.

Obraz przyczyn, które wpływają na kształtowanie się obu języków, byłby niepełny, gdyby nie zostały uwzględnione warunki gospodarcze, polityczne i społeczne. I tutaj zaczynają się trudności. Z jednej strony autor pisze, iż nie neguje bynajmniej roli „rzeczywistości społecznej” jako materii dla języka, protestuje jednakże przeciwko przyznawaniu jej roli dominującej i przypomina, że bezpośrednie łączenie rzeczywistości i języka najczęściej pomija zupełnie fakty psychiczne, które są decydujące dla zjawienia się zmian w języku (str. 41) — z drugiej zaś stwierdza, że wskazane fakty oraz związki między językiem a rzeczywistością nie upoważniają do takich sformułowań (o ile w ogóle tak należy rozumieć bardzo niejasne zdanie na str. 108) i że „ustroje polityczne i gospodarcze są wyrażane bezpośrednio w odpowiednim języku norm prawa międzynarodowego, państwowego, administracyjnego i cywilnego w szerokim znaczeniu tego słowa, a pośrednio chyba w każdym dziale prawa” (str. 108/9). „Wiemy, że ustroj polityczny i gospodarczy stanowią materię dla języka prawnego, a przez to wchodzi do języka prawniczego... Stąd wspomniane ustroje stanowią również bezpośrednią materię dla języka prawniczego”. Trudno się w tym nie zgubić: bo albo język prawny jest w takim razie wyjątkiem wśród języków i nie stosują się do niego uwagi o języku w ogóle (str. 40/1), albo też należy o tych uwagach zapomnieć i przyjąć, że język prawny wyraża rzeczywistość wprawdzie bezpośrednio, ale za to nie całkowicie (możliwość takiego rozumienia nasuwają niektóre zdania ze str. 39 i 170).

Jedno wydaje się pewne: autor chciał uniknąć przekroczenia określonych ram pracy — i to mu się udało, choć kosztem wyżej wspomnianych niejasności. Należy jednak przypuszczać, że zostałyby one — podobnie jak i niektóre usterki stylistyczne — niechybnie usunięte, gdyby dalszej pracy nad ostateczną redakcją nie przerwała śmierć. Badacz języka prawa obawiał się, że rozszerzenie zagadnienia spowodowałoby rozważania na inny teren, być może narazie mniej mu znany — bowiem problem socjologii języka prawnego i prawniczego to zagadnienie, które wciąż jeszcze oczekuje opracowania.

Zagadnienie wpływu „rzeczywistości społecznej” na oba języki jest zresztą jedynym, któreby mogło wzbudzić w czytelniku poważniejsze wątpliwości: zaznaczyć jednak trzeba, iż jest ono wyraźnie drugoplanowe w stosunku do innych, znajdujących się w centrum uwagi autora, a które omówione zostały z wielką przenikliwością i subtelnością cechującą rozważania autora „Studiów z dziedziny prawa i etyki” (znajomość tej pracy jest konieczna dla zrozumienia niektórych części „Języka”).

Praca prof. Wróblewskiego ma dla teorii prawa wielkie znaczenie, ujmując bowiem w jedną, przejrzyste ułożoną całość fundamentalne, fragmentarycznie dotychczas w polskiej literaturze prawniczej traktowane zagadnienie języka prawa.

Referenci P.A.U., prof. prof. R. Ingarden i W. Wolter, oddając do rąk czytelnika ostatnią pracę uczonego, piszą: „Bronisław Wróblewski kroczył w ciągu całej swej działalności naukowej w pierwszym szeregu teoretyków prawa. Interesowały go zawsze zagadnienia podstawowe z zakresu prawa i etyki, choć naturalnie nie obce mu były i problemy czyisto dogmatyczne. Równolegle do czyisto dogmatycznych umiał on skierować swą uwagę i na zagadnienia prawno-polityczne, na kwestię samego stosowania prawa jako *in actu*”.

Obejmująca całość pracy twórczej, włączona w tekst wstępu bibliografia, której ostatnią pozycję stanowi „Język prawny i prawniczy”, świadczy, iż ze śmiercią prof. Wróblewskiego nauka polska poniosła jedną z najpoważniejszych wojennych strat.

Waldemar Voisé (Toruń)

**Aleksander Witold Rudziński:** *Z logiki norm.* Kraków 1947, Wydawnictwa Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego Nr 8, 8<sup>o</sup>, str. 60.

Praca poświęcona jest wybranym zagadnieniom logicznym związanym z normami. Chodzi w niej głównie o takie pytania, jak: czy i w jakim sensie można do norm stosować dychotomię prawdy i fałszu (a w związku z tym: czy i o ile można zastępować normy przez sądy?), czy i jakie następstwa wywołują podstawowe działania na normach, czy i w jakim sensie można do norm stosować tzw. naczelną prawa myślenia itp.

Rozdziały pierwszy i drugi poświęcone są zagadnieniu prawdy i fałszu na terenie normatywnym oraz wzajemnemu stosunkowi norm i sądów o normach. Rozważania nad tym doprowadzają autora do następujących ważniejszych wyników:

Rację ma pogląd powszechny, że normy nie podpadają pod dychotomię prawdy i fałszu, ale na terenie normatywnym spotykamy się z analogiczną cechą do prawdy lub fałszu, a mianowicie z obowiązywaniem lub nieobowiązywaniem normy. Obowiązywanie bowiem jest również relacją jak i prawda: prawda jest relacją sądu do rzeczywistości (faktów), obowiązywanie — relacją normy do osób (adresatów).

Dychotomii prawdy i fałszu nie można wprawdzie stosować bezpośrednio do norm, ale można normy zamienić na odpowiadające im sądy o normach, a wówczas już do tego rodzaju sądów można odnieść problem prawdy lub fałszu i przeprowadzać na nich rozumowania jak na sądach zwykłych. Dlatego m. i. należy skrupulatnie rozróżniać, z czym się ma do czynienia: z normami czy z sądami o normach. Normy i sądy o normach mogą występować w tej samej szacie słownej (symbolicznej), lecz norma jest słownym wyrazem emocji etycznej (autor mówi tylko o normach etycznych, do których zalicza normy moralne i prawne), a treścią jej jest ustanowienie obowiązku w danym środowisku społecznym, podczas gdy sąd o normie stwierdza (opisuje) bądź istnienie obowiązku (kogoś względem kogoś drugiego), bądź obowiązywanie danej normy. Istnieją więc dwa typy sądów o normach szczególnie doniosłe dla rozważań normatywnych: a) sądy stwierdzające istnienie obowiązku („istnieje obowiązek osoby A taki a taki”) i b) sądy stwierdzające obowiązywanie danej normy („przepis y obowiązuje”). Na to, ażeby rozstrzygnąć, z jaką wy-

powiedzią mamy do czynienia: czy z normą, czy z sądem o normie, nie wystarcza brzmienie słowne tej wypowiedzi, ale trzeba znać całkowitą sytuację społeczną i psychiczną (intencję) wypowiadającego się.

Ażeby jasno zdać sobie sprawę ze sposobu odnoszenia prawdy lub fałszu do sądów o normach, potrzeba znać sposób weryfikacji sądów o normach. Czy następuje ona podobnie jak każdego innego sądu teoretycznego? Otóż weryfikacja sądu o normie zależy od tego, czy chodzi o tzw. przepis pozytywny, czy o normę (obowiązek) intuicyjną. W wypadku sądu stwierdzającego istnienie obowiązku intuicyjnego lub ustalającego, iż dana norma intuicyjna obowiązuje, dedukuję ten sąd z nadrzędnych(-ej) norm(-y) intuicyjnych(-ej) w obrębie systemu przy pomocy przyjętych w nim dyrektyw przekształcania. W wypadku sądu dotyczącego normy pozytywnej odwołuje się nie tylko do podstawowych norm danego systemu, ale także do faktów normatywnych, na których obowiązek się opiera lub które decydują o obowiązywaniu normy. W jednym i w drugim wypadku jednak nie osiągamy całkowitego usunięcia norm. Pozostają bowiem co najmniej naczelne normy intuicyjne jako „założenia oczywiste” oraz normy o wydawaniu przepisów pozytywnych. Weryfikacja więc sądów o normach następuje w odmienny sposób od weryfikacji sądów teoretycznych (jest to swoista weryfikacja normatywna).

Sprawdzić się dadzą tylko sądy hipotetyczne stwierdzające związek warunkowy między obowiązywaniem norm, wzgl. między istnieniem obowiązków, lub między obowiązywaniem faktów normatywnych a obowiązywaniem norm. Jeżeli stwierdzenia istnienia obowiązku, wzgl. obowiązywania normy nie opieramy na żadnym innym sądzie o normie lub fakcie normatywnym, to nie da się takiej wypowiedzi inaczej uzasadnić, jak przez powołanie się na ocenę etyczną. Tak się dzieje w wypadku, gdy mamy do czynienia z normami intuicyjnymi. Trudności jednak powstają tutaj przy rozstrzygnięciu, czyja i jaka to ma być ocena: indywidualna czy społeczna. Wszelkie kryteria psychologiczne, socjologiczne lub statystyczne są zawodne. Czyli możemy stwierdzać tylko relacje logiczne między sądami o normach, natomiast stwierdzania pojedynczych, absolutnych obowiązków na drodze teoretycznej jest niemożliwe.

Pamiętać przy tym ponadto należy, że między normą a sądem o danej normie nie zachodzi równoważność logiczna. Z prawdziwego sądu o normie wynika dana norma, ale nie na odwrót.

Druga z kolei jak gdyby część omawianej pracy, obejmująca rozdziały trzeci i czwarty, zajmuje się podstawowymi operacjami logicznymi na normach. Omówiona jest negacja normy, iloczyn logiczny, suma logiczna, wynikanie i równość. Najwięcej uwagi poświęcono przeczeniu normy. Obok zagadnienia prawdy i fałszu na terenie normatywnym jest to drugie centralne zagadnienie rozprawy. Autor rozważa je przede wszystkim na gruncie krytycznie przedstawionego i uzupełnionego dwustronnego stosunku prawnego: obowiązek-uprawnienie w ujęciu Petrażyckiego. Po pierwsze stwierdza, że teorię Petrażyckiego należy uzupełnić negatywnymi emocjami etycznymi, są one bowiem tak samo silnymi i charakterystycznymi przeżyciami emocjonalnymi, jak i emocje pozytywne. Po drugie konsekwencje zaprzeczenia stosunku prawnego: obowiązek-uprawnienie omówione są najpierw na terenie psychicznym

(emocjonalna negacja stosunków prawnych), następnie na terenie logicznym (negacja normatywna). W jednym i drugim wypadku (w dziedzinie rozważań psychologicznych, jak i logicznych) analiza prowadzi autora do uzupełnienia tabeli dwustronnego stosunku prawnego w ujęciu Petrażyckiego. Schemat Petrażyckiego brzmiał:

obowiązek facere (dare)	—	uprawnienie accipere
„ non facere	—	„ non pati
„ pati	—	„ facere.

Powyższy podział stosunków prawnych nie jest poprawny choćby pod względem logicznym. Uzupełniona przez autora tablica tych stosunków wygląda następująco:

1. obowiązek facere	—	uprawnienie facere (accipere)
2a. „ facere	—	„ non facere (accipere)
2b. „ facere (non pati)	—	„ non facere (accipere)
3a. „ non facere	—	„ facere (non pati)
3b. „ non facere (pati)	—	„ facere
4. „ non facere (pati)	—	„ non facere.

Na tle tego schematu emocjonalna negacja stosunków prawnych (a więc na terenie psychicznym) wychodzi od negacji uprawnienia, negacja normatywna (a więc na terenie logicznym) wychodzi od negacji obowiązku. Najogólniej mówiąc w wypadku pierwszym (na terenie psychicznym) negacja stosunku prawnego daje po stronie zobowiązanego uprawnienie (a nie obowiązek) czynu przeciwnego, a po stronie uprawnionego — obowiązek czynu przeciwnego. Na terenie normatywnym („logicznym”) analogia pomiędzy dziedziną przeżyć prawnych, jakie budzą się w psychice osób, do których norma „zaprzeczona” zwracała się jako do zobowiązanych i uprawnionych przez nią, a dziedziną rozważań normatywnych jest — na pierwszy rzut oka — niemal zupełna, o ile przyjmie się jednak pewną dodatkową normę ogólną. I wówczas mianowicie — przy negacji normatywnej — obowiązany zyskuje uprawnienie, a uprawniony obowiązek czynu przeciwnego, ale przy przyjęciu dodatkowej normy ogólnej: „Nie należy dochodzić nieneależnego”. Przy bliższej analizie normatywnej obraz ten naturalnie się komplikuje. W zależności od formy stosunku prawnego negacja obowiązku może dawać wolność czynu (zrobić lub nie zrobić), uprawnienie lub nawet obowiązek czynu przeciwnego (w tym ostatnim przypadku przy skierowaniu uwagi znowu na uprawnionego i przyjęciu dodatkowej normy ogólnej). Negacja zaś uprawnienia w zależności od wypadku może dawać wolność czynu albo obowiązek czynu przeciwnego.

Wyniki tych rozważań kierują uwagę autora na takie dodatkowe zagadnienia, jak: konieczność rozróżniania „wolności” od uprawnienia i uprawnienia od roszczenia, problem negacji wolności itp. W dziedzinie emocjonalnej to, do czego mam prawo, jest aprobowane, to, co dozwolone, jest tolerowane. Z punktu widzenia normatywnego dozwolenie jest sferą bezobowiązkową (obojętną), uprawnienie nakłada obowiązki na adresata normy. — Uprawnienie odnosi się zawsze do czynności (podobnie jak i dozwolenie) i to własnych, roszczenie zaś również do pewnych stanów statycznych i do czynów cudzych. — Klasy obowiązków i klasy czynów wolnych są klasami uzupełniającymi. Prócz obowiązków i wol-

ności nie ma już wolnego terenu dla czynów. Negacja wolności sprowadza jej upadek. Dostajemy się do niewoli obowiązku. Z definicji obowiązku wynika: albo wolność, albo obowiązek.

Jeżeli chodzi o inne relacje logiczne norm, to autor poświęca im mniej uwagi. Rozważania w tym zakresie prowadzą autora do następujących ważniejszych stwierdzeń:

Iloczyn logiczny norm (zestawienie norm przy pomocy słówka „i”) obowiązuje, gdy obowiązuje zarówno pierwsza jak i druga norma.

Przy sumie logicznej norm (zestawienie norm przy pomocy słówka „lub”) obowiązywanie lub nieobowiązywanie całości zależy od tego, w jakim znaczeniu jest wzięte słówko „lub”: nierozłącznym (jak to bywa w logice współczesnej), czy rozłącznym (jak to najczęściej jest w języku potocznym i w przepisach ustawowych). Zarówno jednak przy iloczynie jak i przy sumie logicznej należy zwracać uwagę, czy zestawienia norm przez „i” i przez „lub” są sądami o zachodzeniu norm, czy nowymi normami złożonymi.

Zestawienia norm przez zwrot „jeżeli... to...” (wynikanie) i przy pomocy znaku równości „=” (równoważność, wzgl. równoznaczność czy identyczność) nie tworzą nowych norm, lecz wyrażenia o znaczeniu czysto logicznym. W wypadku znaku równości może chodzić o tzw. definicje ustawowe, ustalające znaczenie pewnych nazw używanych w odnośnych przepisach. Nie ma konieczności, aby wyrażenia te traktować jako normy. Wynikanie norm jest związkiem czysto logicznym; całość nie jest nową normą. Wynikania norm nie należy jednak mieszać z hipotetyczną formą samej normy.

Omówienie rozmaitych wypowiedzi normatywnych kończy autor zwięzłymi uwagami (w rozdziale piątym) na temat norm o normach i norm o sądach. Wydaje się, że z normami o normach mamy wtedy do czynienia, gdy pewne normy są przedmiotem ponownego unormowania. Normy o sądach nie tyle dotyczą sądów jako wytworów sądenia, ile samych czynności sądenia, normy bowiem sensownie stosują się tylko do zachowań się, a nie do przedmiotów martwych i wytworów.

Rozdział szósty (ostatni) omawianej pracy stanowi jak gdyby jej część trzecią i poświęcony jest tzw. naczelnym prawom logiki w zastosowaniu do norm. Chodzi autorowi głównie o prawo wyłączonego środka i o prawo sprzeczności. Tutaj rozróżnić trzeba przede wszystkim pojmowanie tych praw jako twierdzeń wyrażanych symbolicznie, w których spotykamy przeczenie i które w rachunku zdań możemy udowodnić przy pomocy innych założeń, od ich pojmowania jako praw oceny zdań występujących na czele systemu teorii zdań. Jako takie prawa oceny prawo wyłączonego środka i prawo sprzeczności dadzą się stosować do norm tylko po ich przekształceniu na sądy o normach. Natomiast analiza zastosowania do norm tych praw jako twierdzeń zawierających przeczenie prowadzi do następujących ważniejszych wyników:

1. Prawo wyłączonego środka i prawo sprzeczności stosują się tylko do opisu terenu normatywnego, ale nie stosują się do norm analogicznie jak do sądów, jeśli chodzi o dychotomię obowiązywania i nieobowiązywania norm analogiczną do prawdy i fałszu.

2. Ponieważ negacja normy obejmuje zarówno sferę „wolności” jak i obowiązek czynu przeciwnego, nie daje ona niesprzecznego sensu nor-

matywnego, nie jest normą, wobec czego z odrzucenia obowiązywania normy wymagającej pozytywnej działalności nie wynika obowiązywanie normy przeciwnej, a więc nie wynika obowiązek zaniechania danej czynności.

3. O normie nie zawierającej „nie” przyzdaniowego (tylko przynawowe) możemy twierdzić, że obowiązuje albo nie obowiązuje czyli możemy ją traktować analogicznie do prawdy albo fałszu sądów teoretycznych. Do normy zanegowanej funktorem „nie” przyzdaniowym nie można w ogóle stosować cechy obowiązywania ani nieobowiązywania, bo nie zawiera niesprzecznej dyspozycji normatywnej, lecz jest równoważna przyjęciu rozłącznej dysjunkcji, obejmującej bądź wolność bądź obowiązek przeciwny, przy czym jeden z tych wypadków zajść musi i tylko jeden z nich w obrębie danego systemu normatywnego zajść może.

4. Wypowiedź, obejmująca tak różne możliwości jak wolność albo obowiązek, nie jest normą, obowiązywać nie może, można ją tylko przyjmując jako wyrażenie opisowe wyższego stopnia mówiące o normach i innych możliwościach normatywnych. Takie wyrażenie nie „obowiązuje”, lecz możemy je jako opisowe „przyjąć” lub „odrzucić” ze względu na dany zespół norm. Przyjmujemy je, jeśli zachodzi jedna z dwóch alternatywnych możliwości, a więc gdy zachodzi bądź „wolność”, bądź obowiązek przeciwny. Odrzucamy, gdy żadna z tych ewentualności nie zachodzi.

Jak wynika z powyższego streszczenia, zawartość recenzowanej rozprawy obfituje w bogactwo problemów pierwszorzędnej wagi. Jako największą zasługę pracy należy podkreślić to, że wkroczyła ona śmiało na teren leżący niemal zupełnie odłogiem, na teren rozważań logicznych w odniesieniu do norm i pokazała, że na terenie normatywnym istnieje również — jak i na innych terenach — olbrzymia ilość kwestyj logicznych oraz że analizy logiczne na tym terenie muszą być — jak i gdzie indziej — pełne ostrożności, skrupulatności i ścisłości. Zaletami tymi odznacza się omawiana praca. Do tych jej właściwości należy ponadto dodać bardzo daleko posuniętą zwięzłość autora, która miejscami graniczy z lakonicznością, co znów niejednokrotnie utrudnia lekturę i wymaga wielkiego wysiłku ze strony czytelnika, jeżeli nie chce on przeoczyć jakiegokolwiek ogniwa rozumowania autora.

Na to, ażeby podjąć bardziej szczegółową dyskusję w związku z zagadnieniami poruszonymi przez autora, trzeba by naturalnie specjalnych studiów. Na tym tutaj miejscu można jedynie poczynić najogólniejsze uwagi i postawić niektóre pytania tylko w sprawach uderzających na pierwszy rzut oka.

Jedną z kwestyj ogólniejszych byłoby — zdaje się — zagadnienie, o jakie pojęcie prawdy nam chodzi, kiedy pytamy o stosowalność prawdy i fałszu na terenie normatywnym. Autor jest bodaj skłonny pojmować „prawdę” na sposób klasyczny jako „zgodność z rzeczywistością”. W świetle takiego rozumienia naturalnie norma nie może być ani prawdziwa ani fałszywa, choć i tu budziłyby się pewne zastrzeżenia (sprawa uwarunkowania norm przez pewne fakty rzeczywiste, chociażby normatywne). Kryterium prawdziwości (wzgl. fałszywości) niekoniecznie jednak trzeba pojmować na sposób empiryczny. Może ono być pojmo-



wane np. pragmatycznie albo może być uzależniane od sposobu i stopnia uzasadnienia danej wypowiedzi. Pragmatyczne pojmowanie prawdy też chyba nie na wiele przyda nam się na terenie normatywnym, ponieważ nie postępowanie, wywołane przez stosowanie normy, jest kryterium jej prawdziwości, ale raczej odwrotnie: norma uzasadnia postępowanie i dzięki temu staje się kryterium jej oceny. Natomiast kryterium prawdziwości sprowadzające się do sprawy uzasadnienia danej wypowiedzi wydaje się owocne i stosowalne również na terenie normatywnym. Że zagadnienie to narzuca się, na to wskazują i rozważania autora o weryfikacji sądów o normach (gdzie całkowitego usunięcia norm nigdy nie osiągamy, a więc sensowne musi być pytanie i o ich weryfikację), i rozważania na temat normatywno-logicznej negacji stosunku prawnego (dedukowanie zyskiwanego uprawnienia przez zobowiązanego, wzgl. obowiązku przez uprawnionego m. i. z dodatkowej normy ogólnej), i przypis na str. 10 o kryterium prawdziwości wzgl. fałszywości sądów w obrębie nauk dedukcyjnych a empirycznych i in. — Niemniej słuszne wydają się stwierdzenia autora, że o relacjach ściśle logicznych można mówić tylko pomiędzy normami, dokładniej pomiędzy obowiązywaniem jednej normy a obowiązywaniem drugiej normy i że tylko tego rodzaju sądy o normach są sprawdzalne, wzgl. prawdziwe albo fałszywe w ściśle teoretycznym sensie. Natomiast stwierdzanie na drodze teoretycznej obowiązków pojedynczych, absolutnych nie jest możliwe. Dodać by można: nie jest możliwe dlatego, że pomiędzy normami a ocenami czy zdaniem o faktach, które jakoby normy uzasadniają, nie widać żadnych związków logicznych (o innych zależnościach w tej chwili nie ma mowy).

W związku z analizą różnorodnych operacji logicznych w zastosowaniu do norm zapytać by można, czy istotnie przy tych rozważaniach z gruntu logicznych, zachodzi nieodzowna potrzeba tak częstego wkroczenia na teren psychologii. Bo tutaj zwłaszcza przy omawianiu negacji normy, to „psychologizowanie” autora najbardziej jaskrawo występuje. Jeżeli bowiem uznalibyśmy, że to udawanie się na teren psychologii jest niezbędne, to kto wie, czy z równym albo i większym prawem nie trzeba by przyjąć konieczności wkroczenia na teren socjologiczny. Tymczasem ten teren autor skrupulatnie — choć z żalem, jak w pewnym miejscu zaznacza — omija. To udawanie się na teren psychologii wytłumaczyć — zdaje się — można pewną zależnością autora od poglądów Petrażyckiego (i Landego). Już sama terminologia (emocja etyczna, sąd teoretyczny, sąd o normie i in.) ma piętno „psychologizujące”. Może wolelibyśmy rozważania czysto logicznie formułować w tego rodzaju terminach logicznych, jak zdanie logiczne, zdanie normatywne czy zdanie o normie itd. Możliwie zupełnie „odpsychologizowanie” analiz z założenia i faktycznie logicznych ukazałoby z pewnością ich czystsza linię logiczną. Nie odbiera to jednak wielkiej wartości i oryginalności badaniom autora, co już powyżej podkreślano.

Z bardziej szczegółowych kwestyj nasuwałoby się np. zagadnienie pojmowania istoty normy, zagadnienie, czy obowiązek jest czymś pochodnym od normy i od niej genetycznie zależnym, czy też odwrotnie (wieloznaczność terminu „obowiązek”: jego pojmowanie powinnościowe, imperatywistyczne, dogmatyczne itd.). W związku z tym pytać by można o rozumienie zwrotu: „norma — słownym wyrazem emocji

etycznej", o bliższe wyjaśnienie roli sytuacji społecznej w genezie norm, o zagadnienie tzw. norm intuicyjnych itp. — Pewne kwestie sporne nasuwałyby także niektóre szczegółowe interpretacje poszczególnych wypadków słusznie uzupełnionej przez autora tabeli stosunków prawnych Petrażyckiego i ich negacji. Wreszcie zagadnienie norm o normach i zagadnienie zastosowania tzw. naczelných praw logiki do norm wymaga — zdaje się — szerszego opracowania. O dalsze studia proszą naturalnie i inne problemy poruszone w rozprawie i szereg pochodnych. Omówiona praca do nich pobudza i przez to zaciekawia. Na tym m. i. również polega znaczenie jej badań, niejednokrotnie pionierskich.

Stefan Wołoszyn (Toruń)

**Kwartalnik Psychologiczny.** Redaktor Stefan Błachowski. Tom XIII. Poznań. Poznańskie Towarzystwo Psychologiczne. Z zasiłku Wydziału Nauki Ministerstwą Oświaty. 1947. str. XVI — 337.

Ukazał się pierwszy po wojnie rocznik Kwartalnika Psychologicznego. Wydanie, jak zawsze nader staranne, druk przejrzysty, duże marginesy, papier wytworny. Na końcu rocznika streszczenia rozpraw w języku angielskim lub francuskim. Zagadnienia poruszane w tych rozprawach ważne są i interesujące. Pewne zastrzeżenia budzi w kilku wypadkach sposób ich opracowania, ale o tym lepiej mówić w związku z konkretnymi przykładami, omawiając każdą rozprawę osobno.

Prof. Stefan Błachowski w krótkiej przedmowie bilansuje osobowe i rzeczowe straty psychologii polskiej oraz formułuje jej założenia rozwojowe w dobie dzisiejszej.

Prof. Roman Ingarden w rozprawie pt. „O poznawaniu cudzych stanów psychicznych” (str. 1—26) zastanawia się, czy w ramach tego poznawania można i należy rozróżniać między poznawaniem bezpośrednim a pośrednim. Poznawanie bezpośrednio wedle prof. Ingardena to poznanie po pierwsze naoczne, w którym po drugie dany jest sam przedmiot poznania a nie jakkolwiek jego reprezentant zwłaszcza językowy i które po trzecie dokonuje się zawsze z pełnym przeświadczeniem o istnieniu tego, co spostrzegamy. Prof. Ingarden odrzuciwszy teorię wnioskowania przez analogię, teorię kojarzeniową, teorię naśladowania i teorię wczuwania, wyraża pogląd, że niektóre przeżycia psychiczne drugich ludzi poznajemy bezpośrednio. Wedle prof. Ingardena bowiem, dane są one niekiedy naocznie i to w swej konkretnej samoobecności a my jesteśmy w pełni przeświadczeni, że istnieje drugi człowiek, jako istota cielesnoduszna a nie tylko jako przedmiot materialny.

Przy lekturze tej interesującej rozprawy nasuwają się jednak pewne wątpliwości. Niewiadomo przede wszystkim, czy autor rozważa zagadnienie z teorii poznania czy z psychologii poznania, a w tym drugim wypadku, czy zwierza się tylko ze swoich przeżyć, czy pragnie coś twierdzić o przeżyciach wszystkich ludzi. Nie bardzo też wiadomo, kiedy mowa o konkretnej samoobecności, czy chodzi o rzeczywistość, czy tylko o pozorną obecność. Jeszcze więcej zastrzeżeń budzi pewna inowacja, choć autor wprowadza ją sądząc, iż każe tak powszechny zwyczaj. A mianowicie wyrazem nazywa prof. Ingarden na str. 20 fenomen czegoś

psychicznego wyrażony przez miny i gesty, a miny i gesty pragnie nazywać czynnikami wyrażającymi. Tymczasem powszechny zwyczaj wyrazem każe nazywać zawsze to, co wyraża, a nigdy to, co jest wyrażone. A wreszcie gdyby bezpośrednie poznawanie brać w ściśle takim sensie, jak to proponuje autor, nie byłoby może rzeczy, którebyśmy poznawali bezpośrednio. Albowiem nawet rzeczy nas otaczające reprezentowane są niejako w naszej świadomości przez widoki a widoki znów przeżywamy w codziennym doświadczeniu, nie zdając sobie sprawy z ich istnienia, interesując się tylko przedmiotami a nie widokami przedmiotów. (zob. Tad. Witwicki: O stosunku treści do przedmiotu przedstawienia. Księga pamiątkowa Polsk. Tow. Fil. we Lwowie 1931). Z drugiej strony czytając sprawozdanie z rozprawy sądowej, oglądając fotograficzne zdjęcia z wycieczki, zapominamy nieraz o wyrazach a myślimy „bezpośrednio” o opisywanych zdarzeniach i o przeżyciach osób biorących w nich udział. Dzieci i ludzie prymitywni patrząc na księżyc, przypisują mu „bezpośrednio” nie tylko przeżycia, ale i wyraz ludzkiej twarzy. To prawda, że związek niektórych przeżyć i ich objawów jest umowny i zależny od obyczaju i kultury. W innych wypadkach związek ten jest naturalny i wrodzony. Nie wynika stąd jednak, abyśmy w tym drugim wypadku oglądali cudze przeżycia bardziej bezpośrednio, niż w pierwszym, choćby się tak nam niekiedy zdawało.

Jako wniosek ostateczny autor zaznacza przy końcu, że „czujemy się przez całe nasze życie jedynie członami społeczności ludzkiej, dla której dobra wiele naszych wysiłków poświęcamy, nie zaś samotnikami, których inni nic nie obchodzą i z którymi oni jedynie pośrednio, jakby na migi czasami się porozumiewają.” Otóż mimo wszystko wydaje się nam w dalszym ciągu, że porozumienie między ludźmi dochodzi do skutku zawsze za pośrednictwem tych czy innych zjawisk fizycznych i to wcale nie przeszkadza, abyśmy i z innymi współżyli serdecznie i troszczyli się o ich dobro, jak o własne.

Prof. Maria Librachowa w rozprawie pt. „Międzywojenna literatura powieściowa jako źródło materiału naukowego dla psychologa” (str. 27—49) trafnie zwraca uwagę, że ostatnimi czasy namnożyło się sporo powieści obejmujących dzieje całego życia człowieka a nawet kilku pokoleń. Powieści te uwzględniają i ilustrują zagadnienia poruszane przez psychologię indywidualną, psychoanalizę a nawet kierunek behaviorystyczny. Dlatego nowsza powieść ma dużą wartość dla psychologa, dostarczając mu materiału problematowego, przykładowego i ćwiczebnego. Coś podobnego pisał też Wł. Witwicki w *Problemach*. (Literatura piękna jako źródło poznania dusz ludzkich. *Problemy*, II/1946 NR. 2/3).

Doc. Ks. Mieczysław Dybowski w artykule pt. „Dojrzewanie woli, jej opóźnienie i przyspieszenie” (str. 50—58) zastanawia się nad przyczynami opóźnienia rozwoju woli u niektórych narodów oraz wskazuje na konieczność przyspieszenia rozwoju woli i znalezienia środków do tego prowadzących. Rozwój woli zależy po części od rasy, po części od kultury narodu a także od celowego ćwiczenia. I tak nordyk ma być zwartym, opanowanym, chętnym do pracy i równym w jej wyczynach cholerykiem. Subnordyk i dynarczyk ma być przynajmniej w swej młodości rozstrzelonym co do kierunku dążeń, nieopanowanym, mniej

chętnym do pracy sangwinikiem. Niezależnie od zwykłego wychowania autorowi udało się wyćwiczyć wolę osób badanych z 23,1 punktów na 36,6 punktów.

Uogólnienia te wydają się niezupełnie pewne, ale autor nie próbuje wyjaśniać, w jaki sposób do nich doszedł, tylko odsyła czytelnika do poprzednich prac.

P. Józef Reutt, autor pracy pt.: „Przedstawienie celu a postępowanie” (str. 59—155), wyjaśniał 40 osobom badanym, że cel badań jest naukowy i wychowawczy i prosił, aby jeden i drugi cel przedstawiały sobie jasno i wyraźnie w czasie trwania eksperymentu. Następnie przedstawiał osobom badanym listę czterdziestu par cech charakteru, zapożyczonych częściowo z testu Downey. A więc np. staranny — niedbały, nieśmiały — odważny, punktualny — niepunktualny, pracowity — leniwy, postępuje z musu — działa wedle własnej woli, żyje bez celu — ma wyraźny cel życia, ambitny — bez ambicji, usuwa się w cień — chce przewodzić innym itp. Osoba badana miała zaznaczyć cechę, która bliżej ją określa, nie pomijając żadnej pary. Choć osobom badanym wolno było się nie spieszyć i miały zaleconą staranność, to jednak autor mierzył czas wykonania autocharakterystyki stoperem i określał na tej podstawie szybkość decydowania się osoby badanej. Za najkrótszy czas namysłu (od 28" do 1' 53") osoby badane otrzymywały najlepszy stopień „10”, inne osoby odpowiednio mniej, najgorszy stopień „1” otrzymywały za czas od 5' 41" do 15'.

Dalsze próby polegały na wykonaniu kilku prostych poleceń (napisać nazwę czynu najbardziej bohaterskiego, podać książkę z półki, pomnożyć w pamięci dwie liczby dwucyfrowe, narysować kwadrat). Za każdym razem autor wypytywał się: Co osoba badana przeżywała w chwili decyzji? Czy była to świadomość wolności „chcę”, czy musu „muszę”, czy też coś pośredniego „powinienem”, „należy”, „trzeba”? Czy w czasie decyzji i po niej było wahanie, czy był żal, czy był jeden motyw i jaki, i czy o. b. go rozważała, czy nie? itp.

Odpowiedzi osób badanych wprawiały autora niekiedy w pewien kłopot. Mówiły one czasem: „Chcę, bo powinienem, albo chcę i powinienem” itp. Tymczasem eksperymentator oceniał za przykładem Dybrowskiego przeżycie „chcę” stopniem najwyższym 10, „powinienem” stopniem 8, „należy” stopniem 6, „trzeba” stopniem 4 i „muszę” najgorszym stopniem 2. W wypadkach wątpliwych decydowało o stopniu przeżycie, które wydawało się pierwsze i wyraźniejsze.

Z kolei autor polecał osobom badanym napisać jak najszybciej wyrazy: „Rzeczpospolita Polska”, czas mierzył stoperem i stosując skalę czasów Downey oceniał na tej podstawie zdolność osób badanych do wysiłku energicznego (stopnie od 1 do 10).

Osoby badane pisały następnie te same wyrazy, ale jak najwolniej, ciągle utrzymując pióro w ruchu i nie zwiększając wielkości pisma. Aby dostać stopień najlepszy „10” trzeba było pisać te wyrazy od 8'50" do 31'27". Taka była bowiem miara wysiłku powściągu.

W końcu eksperymentator wymagał od osób badanych, aby raz jeszcze sprawdziły i ewentualnie poprawiły zaznaczone przez siebie cechy charakteru w zadaniu pierwszym. I znów za wzorem Downey oceniał

stopień ich wahania wedle długości czasu, który poświęciły na sprawdzanie. Najlepszy stopień 10 otrzymały te osoby, które uważały sprawdzanie w ogóle za niepotrzebne, im zaś dłużej która to czyniła, tym gorszy stopień dostawała ze skłonności do wahania.

Wyżej opisany sposób oceniania wydaje się niesłychanie dowolny. Pospieszoną, lekkomyślną autocharakterystykę chcieliby się uważać raczej za dowód bezmyślności, niż szybkości decyzji we wszelkich sprawach. Przeżycie: „chcę” wcale nie dowodzi świadomości wolności woli, bo i determinista używa tego wyrażenia. Które z pięciu określeń (chcę, powinienem, należy, trzeba, muszę) najlepiej odpowiadało osobom badanym, zależało to zapewne również od tego, czy i o ile łatwe i interesujące wydawało im się dotyczące polecenie. W każdym razie określenia te są bardzo wieloznaczne, niejasne i zbliżone znaczeniem. Stawianie za wybór jednego z nich stopnia w skali od dwa do dziesięć jest co najmniej dowolne.

Poza tym pytaniami autor sugerował osobom badanym, że bezpośrednio przed wykonaniem polecenia eksperymentatora przeżywały postanowienie wykonania dotyczącej czynności. Takie postępowanie nie jest metodologicznie poprawne. Osoby badane bowiem już z góry prawdopodobnie postanowiły stosować się do poleceń eksperymentatora i wykonywały je bez żadnych świeżych postanowień i motywów.

Szybkość napisania dwu wyrazów nie daje jeszcze prawa oceniania zdolności do energicznego wysiłku w ogóle. Zdolność do szybkich ruchów, niedbałość, wyrobienie pisma miały tu co najmniej równy wpływ.

Za powolne pisanie najlepszą ocenę woli powinni być dostać chyba półanalfabeci. Jeśli tak się nie stało, to dlatego, że wśród osób badanych byli sami uczeni i artyści. Najbardziej powściągliwi okazali się zapewne ci, którzy najwięcej przejęli się zdobywaniem tego rodzaju rekordu i którzy nie mieli nic lepszego narazie do roboty.

Dziewiąte zadanie miało umożliwić ocenę skłonności do wahań. Tymczasem najlepszą ocenę musieli dostawać ludzie najbardziej lekkomyślni i bezmyślni, którzy przy tym pragnęli najprędzej uwolnić się od eksperymentu nie sprawdzając własnych odpowiedzi.

Postawiwszy w ten sposób każdej osobie stopień z różnych właściwości woli, autor sumował wszystkie oceny i za najlepszy wynik uważał 90, gdyż zadań było 9 a najlepszy stopień zawsze 10. Po urangowaniu osób badanych podzielił je na cztery typy, wyróżniając osoby najsilniejsze, silne, słabe i najsłabsze pod względem woli.

Do bliższej charakterystyki tych typów służyły autorowi wyniki ankiety. Po każdym zadaniu autor pytał osoby badane: „Czy i jak długo miał Pan w swojej świadomości przedstawienie celu tych badań i tego eksperymentu?”, a z odpowiedzi wnioskował, że czas trwania w świadomości przedstawienia celu najdłuższy jest u silnych osób, najkrótszy u najsłabszych. Autorowi nie przyszło do głowy, że 1) naukowy cel badań był celem autora a nie wszystkich osób badanych, które przyszły może po to, aby wyświadczyć autorowi uprzejmość i to drugie było ich celem właściwym, 2) żadna z osób nie była w stanie zatrzymać przedstawienia celu przez cały ciąg badań, ale zapewnić o tym autora mu-

siały osoby najbardziej lekkomyślne, które, jak wiemy, miały największe szanse dostania się do typu silnego.

Prócz tego autor stosował długi kwestionariusz, z którego wymienił tylko kilka charakterystycznych pytań: „W jakim stosunku znajdują się Pana postanowienia zrobione do wykonanych? (Proszę określić to procentowo!) Jaki jest cel Pańskiego życia? Jak wpływa przedstawienie celu Pańskiego życia na postępowanie? Na te i inne nader trudne pytania osoby badane odpowiadały mniej lub więcej wzniosłe a autor nie zadawał sobie trudu, sprawdzić jakoś obiektywnie te odpowiedzi, ale zestawiał je procentowo i charakteryzował typy. M. i. stwierdził, że osoby typu silnego przeżywały przedstawienie celu życia przeważnie często a słabe rzadko, choć żadna z osób badanych nie umiała podać nawet w przybliżeniu, jak często to było i jak rzadko. Na takich to kruchych podstawach autor przeprowadzał żmudne wyliczenia statystyczne i układał tabelki, histogramy i wykresy. Trudno zgodzić się bez zastrzeżeń na tego rodzaju metodę w pracy naukowej.

W tym samym duchu, ale w sposób zawiły, chaotyczny i niejasny rozprawia p. Władysława Mielczarska: „O wpływie wysiłku na wyniki pracy”. (str. 204—266). Autorka idąc za przykładem Braunschweiga polecała 14 osobom badanym rysować ósemki w ten sposób, aby dotknąć metalowym rysikiem wszystkich gwoździków wystających ze szklanej płytki. Miały to robić jak najprędzej i tylko podczas krótkiego czasu, kiedy płytka była naświetlona. Tymczasem światło gasło i zapalało się naprzemian 40 razy na minutę. Autorka stopniowo zwiększała szybkość zapalania i gaszenia światła (do 56 na minutę) i zauważyła, że osoby badane kreśliły w tych warunkach naogół coraz więcej ósemek i coraz mniej gwoździków opuszczały po drodze.

Eksperyment byłby ciekawy, gdyby go opisać jasno i opracować należycie. Lepsze rezultaty przy zwiększonej szybkości ukazywania się i znikania światła mogły być skutkiem zarówno większej trudności zadania i połączonej z tym hyperkompensacji uwagi, jak też skutkiem pewnego ułatwienia spowodowanego dogodniejszym rytmem pracy. Zamiast bliżej się tym zająć autorka zbadała 30 osób z pomocą kwestionariusza dotyczącego ich wysiłku w ciągu: 1) dzieciństwa, 2) lat szkolnych, 3) uniwersyteckich i 4) w pracy zawodowej. Osoby badane same miały ocenić, jaki był stopień ich wysiłków w ciągu każdego z tych okresów, 1) minimalny, 2) mały, 3) średni, 4) duży czy 5) maksymalny. Na podstawie ich odpowiedzi autorka oceniała w każdym wypadku wysiłek życiowy w skali od 0—20, jako że 5 razy 4 jest 20. A potem urangowała osoby badane wedle uzyskanego wskaźnika wysiłku życiowego i podzieliła na trzy typy: A najwięcej wysiłający się, B — średnio i C najmniej.

Autorka pytała m. i., w jakim procencie osoby badane osiągnęły swe cele i czy uboczna praca wpływała na polepszenie czy obniżenie wyników pracy. Odpowiedzi osób badanych służyły bezpośrednio do dalszej charakterystyki uzyskanych typów. A było jeszcze i takie pytanie, czy motywem dodatkowego wysiłku była własna chęć czy ambicja, zachęta innych, poczucie obowiązku, czy potrzeba lub mus? Autorka jest zdania, że wyróżnione przez nią motywy odpowiadają 5 stopniom Dybrowskiego:

„chcę“, „powiniennem“, „należy“, „trzeba“, „muszę“ i wobec tego motywów ambicji i obowiązku ocenia jako dodatnie, a pozostałe trzy motywy, jako ujemne. „Zgodnie z powyższą analizą — czytamy na str. 252. — typ I posiada 20 motywów dodatnich a 2 ujemne, typ II — 18 dodatnich i 3 ujemne, a typ III — 11 dodatnich i 5 ujemnych. Widoczne stąd jest, że i motywacja łączy się z wartością wyczynu i odpowiadającego mu wysiłku: opada wtedy, gdy i one opadają.“ (sic!)

Zrozumienie wywodów autorki nastęrcza duże trudności. Są one nieścisłe, zagmatwane, niejasne i chaotyczne. Literatura przedmiotu zestawiona jest w luźnych cytatach podawanych bez związku i porządku. Z cytatów tych wydaje się, że autorka przez wysiłek pragnie rozumieć pewne przeżycie towarzyszące czy to aktowi woli, czy jego wykonaniu. Tymczasem z kwestionariusza okazuje się, że chodzi jej być może o ilość włożonej pracy dla osiągnięcia pewnego celu, o ilość poświęconych na to dni, nocy i zdrowia, o wszystkie dobra, których człowiek musiał się wyrzekąć w pewnym długim okresie czasu. Jednym tchem utożsamia sprawy tak bardzo różne. A potem wysnuwa wnioski z tak płynnych twierdzeń, jakimi muszą być subiektywne oceny własnego wysiłku, oblicza sumy, procenty, wskaźniki, układa 10 szczegółowych tabel.

Główną tezę autorki jest to, że „ilościowe wyczyny wzrastają bardzo znacznie pod wpływem wysiłku, podobny wzrost da się zaobserwować w jakościowej stronie wyczynów“. A przy tym autorka zdaje się zapominać, że choć wysiłek jest niekiedy niezbędnym warunkiem osiągnięcia pożądanego rezultatu, to nie zawsze do tego wystarcza.

Nawiasem mówiąc zarówno p. Reutt, jak i p. Mielczarska powołują się w sposób dorywczy na prace głównie Dybowskiego i kilku psychologów obcych, a Wł. Witwickiego „Analiza objawów woli“ lub chociażby „Psychologia do użytku słuchaczy wyższych zakł. nauk.“ jest im zgoła obca. Wykształcenie filozoficzne nie pozostawiło większych śladów na ich pracach. Przykro pomyśleć, jakie będą się ukazywały prace psychologiczne, gdy projektowany rozdział studiów filozoficznych i psychologicznych dojdzie kiedyś do skutku.

O wiele dojrzalsza jest rozprawa Tadeusza Zaworskiego pt. „Akustyczne wyobrażenia ejdetyczne“ (str. 156—203).

Autor wyszukał 25 osób, które były zdania, że niekiedy przeżywają wyobrażenia słuchowe (muzyki, wyrazów mowy i innych odgłosów) o wyrazistości spostrzeżeń, mimo że nie działa żadna aktualna podnieta słuchowa. Autor szczegółowo wypytywał te osoby: 1) o warunki występowania i charakter ich przeżyć ejdetycznych, 2) o rodzaj zjawiających się w nich odgłosów i muzyki, 3) o ewentualne zużytkowanie akustycznych przeżyć ejdetycznych. Okazało się, że przeżycia ejdetyczne występują łatwo, gdy człowiek uprzednio słuchał muzyki, jest lekko zmęczony, nie ma kłopotów a za to ciszę dokoła. Melodie słyszane wtedy są echem melodyj obiektywnych, czasem jednak wydają się całkiem nowe. Muzykom ułatwiają one czytanie z nut i komponowanie, choć nie wydają się do tego niezbędne.

Autor jest przekonany, że wyłowił przeżycia akustyczne swoistej natury, różne od wyobrażeń spostrzegawczych i pochodnych. Powołuje się na daleko idącą analogię ze wzrokowymi wyobrażeniami ejdetycznymi

craz na okoliczność, że prawdopodobnie 40% osób przez niego badanych było również ejdetykami pod względem wzrokowym. Tymczasem sama teoria wzrokowego ejdetyzmu jest mocno wątpliwa a tym bardziej równoległe występowanie ejdetyzmu w różnych sferach zmysłowych budzi podejrzenia, że w grę wchodzi jedynie swoisty sposób wyrażania się, a nie jakiś odrębny rodzaj przeżyć.

Niemniej wywody autora i załączone przez niego przykłady protokółów interesujące są i cenne, choćby dla poznania roli wtórnych wyobrażeń słuchowych u niektórych ludzi. Jeśli chodzi o ejdetyzm, to całe nieporozumienie bierze się, jak się zdaje stąd, że wbrew rozpowszechnionemu mniemaniu ludzie rzadko przeżywają żywe i dokładne wyobrażenia wtórne a olbrzymią przewagą mają u nich mniej lub więcej mgliste przedstawienia nienaoczne. Człowiek dorosły i dziecko zadawała się naogół niejasnym poczuciem, iż wie, jak wygląda rzecz niedawno widziana. (Realizm intelektualny w rysunkach dzieci i prymitywów). Rzadko kto próbuje znaną melodię nucić w całości a tym bardziej odtwarzać w myśli, jeszcze mniej ludzi próbuje zdać sobie dokładnie sprawę z wzrokowego wyglądu człowieka lub zwierzęcia, aby je narysować lub namalować. Stąd, jeśli komu się to uda, rad jest z tego niewymownie i gotów upatrywać w tym jakieś cudowne zjawisko. Do wyobrażeń niewątpliwie spostrzegawczych należą endoptyczne wrażenia występujące szczególnie po naciśnięciu gałki ocznej, dzwonienie w uszach, szum u ludzi chorych a u zdrowych szmery, gdy się skrobią w małżowinę uszną. Natomiast sprawa bardziej złożonych halucynacji świadomych doznawanych na codzień jest nadal otwarta.

Tadeusz Tomaszewski opowiada na str. 267—315 w sposób przystępny i zajmujący: „O psychologii w Z. S. R. R.”, opierając się głównie na podręczniku Rubinszteina. Pierwszy okres rozwoju psychologii radzieckiej od rewolucji do 1924 przedstawia chaos rozmaitych kierunków, analogicznie do psychologii zachodniej. W okresie drugim powstały trzy nieudane próby stworzenia samodzielnego kierunku (refleksologia Bechterewa, reaktologia Korniłowa, Wygodzkiego psychologia rozwoju biologicznego i kulturalnego). Punktem wyjścia trzeciego okresu była uchwała CKWKP(b) przeciw pedologom, piętnująca głównie ankiety i testy. Pod wpływem tej uchwały powstały nowe teorie i metody w oparciu o dialektyczny materializm. Naczelnym ich założeniem jest zasada jedności przeciwieństw i zasada rozwoju. Tworzą one klucz do rozwiązania problemu psychologicznego i do przebudowy całej psychologii. Zjawiska psychiczne pozostają w jedności z trzema rodzajami zjawisk fizycznych: 1) z ciałem ludzkim, 2) z sytuacją zewnętrzną, 3) z działaniem. Zjawiska psychiczne są z istoty swej subiektywno-objektywne. Pierwiastkiem subiektywnym jest ich strona przeżyciowa, pierwiastkiem objektywnym ich treść i związek z działaniem. Jediną metodą psychologii może być opis sensownego zachowania się człowieka, t. zn. opis zachowania się z uwzględnieniem stanu wewnętrznego i przystosowania się do sytuacji. Także zdolności trzeba badać nie w oderwaniu z pomocą testów, ale brać pod uwagę materiał uzyskany przy pomocy ściśle określonej czynności, z określonym celem, na określonym materiale, w określonej sytuacji.



Tak zatem psychologia radziecka — jak stwierdza prof. Tomaszewski — stara się pogodzić tendencje różnych kierunków dotychczasowych; sama też zachowując związek z innymi naukami będzie kiedyś mogła wejść do jednolitego systemu obejmującego całokształt wiedzy ludzkiej.

**Tadeusz Witwicki** (Warszawa)

**Szumowski Władysław.** Dzieje Filozofii Medycyny, jej istota, nazwa i definicja, Kraków 1947, nakł. P. A. U., odb. z „Prac i materiałów Komisji Historii Medycyny i Nauk Matematyczno-Przyrodniczych“, T. II, str. 59.

Praca ta miała być pierwotnie rozdziałem I monografii pt. „Filozofia Medycyny“, którą omówię poniżej. Ze względów wydawniczych rozdział ten ukazał się osobno. Po bardzo dokładnym przedstawieniu dziejów filozofii medycyny, ze szczególnym uwzględnieniem autorów polskich, autor formułuje następującą definicję: Filozofia medycyny jest nauką, która rozpatruje medycynę jako całość; omawia jej stanowisko w ludzkości, społeczeństwie, państwie i szkołach lekarskich; daje rzut oka na całość dziejów medycyny; przedstawia najogólniejsze zagadnienia z filozofii biologii; analizuje metodologicznie formy myślenia lekarskiego, wymieniając i wyjaśniając błędy logiczne, popełniane w medycynie; czerpie z psychologii i metapsychiki te wiadomości i poglądy, które mają znaczenie dla całości medycyny; omawia naczelné wartości w medycynie oraz formułuje ogólne podstawy etyki lekarskiej.

Logika medycyny i etyka lekarska mieszczą się więc w filozofii medycyny. Można natomiast mieć pewne zastrzeżenia, gdy autor mówi (str. 57): „Mniej wyraźnie można by myśleć o teorii poznania medycznego, psychologii medycznej, nawet o metafizyce, ale to są subtelności, nie mające wielkiego znaczenia dla istoty rzeczy“. Moim zdaniem, wymienione działy mogą być uważane za trzon filozofii medycyny.

Warto jeszcze podnieść, że autor stara się wyosobnić z filozofii medycyny t. zw. filozofię medyczną, za którą uważa filozofię, czerpiącą swoje poglądy z medycyny. Przykładem sceptycy, którzy twierdzenie swoje o niepoznawalności przyczyn opierali m. i. na niezdolności lekarzy poznawania przyczyn chorób. Podobnie filozofia Lamettrie'go była filozofią medyczną, gdyż filozof ten utworzył sobie w czasie gorączki pogląd, iż myślenie jest działaniem maszyny ludzkiej. Pojęcie filozofii medycyny (autor stara się wprowadzić również termin „Jatrofilozofia“) byłoby więc szersze, niż pojęcie filozofii medycznej. Sama filozofia medycyny byłaby przede wszystkim filozoficznym ujęciem medycyny.

**Tadeusz Bilikiewicz** (Gdańsk)

**Szumowski Władysław.** Filozofia Medycyny, sprawozdania, rozważania. Kraków (Gebethner i Wolff) 1948, str. 135, 4 tabl.

Praca zawiera następujące rozdziały. W przedmowie autor wyjaśnia, iż nie daje systematycznego wykładu filozofii medycyny, lecz raczej naświetla niektóre zagadnienia, przedstawiając trudności w ich rozwiązaniu. Rozdział I „Dzieje filozofii medycyny i jej definicja“ stanowi streszczenie broszury, którą omówiłem powyżej.

Rozdział II „Oblicze medycyny”, najobszerniejszy w całej pracy, rozpada się na 3 podrozdziały, zatyt.: 1. Oblicze naukowe, 2. Oblicze mniej naukowe i 3. Oblicze nienaukowe. W podrozdziałach 2 i 3, autor omawia bardzo szczegółowo rozmaite odmiany znachorstwa, domagając się przyznania czynnikowi psychicznemu właściwego miejsca w medycynie. Moim zdaniem, wywody te, zawierające szereg słusznych uwag na temat roli czynnika psychicznego w procesie zdrowienia i uzdrawiania, mają właściwie niewiele wspólnego z filozofią. Raczej chodzi tu bowiem o rozważania z zakresu psychofizjologii, zmierzające do ugruntowania teoretycznych podstaw psychoterapii. Szczególnie dużo uwagi autor poświęca Ochorowiczowi, uważając że niektóre z jego twierdzeń powinny być przekontrolowane naukowo. Zbyt dużo zaszczytu robi autor niemieckiemu intuicjonście Schweningerowi, zamieszczając nawet jego portret.

W rozdziale III pt. „Układ życia” autor przedstawia stare spory między materializmem i witalizmem, zwalczając materializm biologiczny, a opowiadając się za celowością ograniczoną, w duchu holizmu lub witalizmu. Autor nie zajął stanowiska wobec materializmu dialektycznego, który przecież również przeciwstawia się determinizmowi mechanistycznemu. Autor nie odmawia wartości naukowej „metapsychice”, wyrażając nadzieję, że stąd spłynie kiedyś światło na zagadnienie duszy i „układu życia”. Zadaniem lekarza jest pomagać objawom celowym albo przeciwdziałać niecelowym, nie biorąc dogmatycznie ani mechanistycznego materializmu ani teleologicznego witalizmu. Duszę autor uważa za czynnik przyrodzony.

Rozdział IV pt. „Metodologiczne formy myślenia przy wyborze środków leczniczych” poświęcony jest zagadnieniom dogmatyzmu, sceptycyzmu, empiryzmu i racjonalizmu w medycynie.

W rozdziale V „Oblicze lekarza” autor wyraża pogląd, iż znany typ lekarza-materialisty został przewyżczony, a lekarz przyszłości będzie musiał uznawać olbrzymie znaczenie psychiki, pozostając wobec problemu poznawczego agnostykiem.

Rozdział VI „Etyka lekarska”, nieproporcjonalnie krótki, podaje zasadę szlachetności jako ideał postępowania lekarza. Najwyższą instancją, która powinna decydować o tym co szlachetne, powinno być sumienie lekarskie. To nader ogólne określenie normy etycznej widocznie nie jest wystarczające, skoro autor opowiada się za eutanazją, choć nasze sumienie lekarskie przed eutanazją się wzdryga.

Rozdział VII „Sformułowanie antynomii” daje jakby streszczenie pracy w postaci trzech antynomij: 1. Terapia kliniczna — uzdrawianie przez uzdrowiaczy, 2. Fizjologia odrzuca istnienie magnetyzmu biologicznego — powodzenie uzdrowiaczy najłatwiej objaśnić istnieniem tegoż, 3. Metapsychika usiłuje wprowadzić pewne nowe fakty — nauka oficjalna je odrzuca. Moim zdaniem, trzy te „antynomie” dałyby się sprowadzić do jednej. Po wtóre, jeśli istnieją jeszcze zjawiska dotąd niezbadane przez nauki przyrodniczo-lekarskie, albo jeśli okaże się, że nie istnieją, to w każdym razie zagadnienia te nie są natury filozoficznej, lecz

właśnie przyrodniczo-lekarskiej. Podobnie jak spory o istnienie lub nieistnienie drobnoustrojów chorobotwórczych nigdy nie były problemami filozoficznymi.

Sąd mój o całości pracy prof. Szumowskiego nie jest dodatni. Książka pod tytułem „Filozofia Medycyny” powinna była przedstawić usystematyzowaną całość problematyki filozoficzno-lekarskiej. A tak, to tytuł wprowadza w błąd. Podtytuł „sprawozdania, rozważania” nie jest zaznaczony na okładce i nie pomniejsza zresztą dostatecznie pretensjonalności głównego tytułu. Ponieważ, jak widać, autor postawił sobie znacznie skromniejsze zadanie, niżby to mogło wynikać z tytułu, zbędną byłoby rzeczą wyliczać liczne zagadnienia, które autor w pracy swej albo zupełnie pominął, albo tylko poruszył powierzchownie.

**Tadeusz Bilikiewicz (Gdańsk)**

**Szumowski Władysław.** O eunuchach i kastracji w różnych krajach i czasach oraz kilka drobnych artykułów, Kraków (Gebethner i Wolff) 1946, str. 158, z ilustr. w tekście.

Książka ta zawiera 9 artykułów rozmaitej treści, z których następujące mają związek z filozofią medycyny:

3. Filozofia Schweitzera, lekarza i misjonarza
4. Wahania w medycynie
5. Awicenna, sławny lekarz arabski
7. Bilans medycyny za 2 500 lat
9. Doktrynerzy i sekciarze.

Z wymienionych artykułów tylko pierwszy nie stanowi przedruku dawniej ogłoszonych artykułów. Jest on poświęcony filozofii Alberta Schweitzera, ur. w Alzacji w r. 1875, doktora filozofii, teologii i medycyny, wirtuoza na organach i lekarza misjonarza afrykańskiego. Schweitzer opiera swoją filozofię kultury na czci dla życia, jako najwyższej wartości. Termin „Welt- und Lebensbejahung” — Szumowski oddaje w przekładzie, nieszczególnie trafnie, jako przyjmowanie świata i życia, zamiast poprostu: pozytywny stosunek do świata i życia. Od tego stosunku zależy odrodzenie moralne i powrót do kultury. Na dnie tych dążeń wzywać leży wola życia — Wille zum Leben. Termin ten przełożony został przez Szumowskiego nie dość zręcznie na „wolę do życia”. Schweitzer za dobre uważa wszystko, co życie wspiera i wzmaga, za złe, co życie niszczy i hamuje. Szumowski wyraża pogląd, iż filozofia czci dla życia zrodziła się w umyśle lekarza, który jechał do chorego ratować mu życie. Filozofia ta stanowi zaprzeczenie hitleryzmu.

**T. Bilikiewicz (Gdańsk)**

**Ch. Perelman** — O sprawiedliwości (De la justice). Nr 23 serii p. t. „Actualités sociales” wydawanej przez Institut de Sociologie Solvay — Bruksela 1945, str. 83.

Praca Perelmana stanowi najbardziej rozbudowaną i najbardziej wnikliwą ze znanych mi analiz pojęcia sprawiedliwości. Korzysta ona w pewnych punktach z cennych uwag wypowiedzianych na ten sam temat przez E. Dupréla w jego „Traité de Morale”, ale wybiega daleko poza nie.

Autor zaczyna od podkreślenia trudności w analizie terminów tak wieloznacznych i tak silnie zabarwionych emocjonalnie, jak termin który stanowić ma przedmiot jego rozważań. W sporach o sprawiedliwość przewija się cała mnogość koncepcyj sprawiedliwości, nie tylko różnych, ale i nie dających się scharmonizować. Z pośród tych rozmaitych możliwych wariantów szczególnie często dochodzi do głosu sześć sposobów rozumienia czynu sprawiedliwego, które autor obiera sobie za punkt wyjścia.

Według pierwszego, postępuje sprawiedliwie ten, kto każdemu daje to samo. Za wyrazicielkę sprawiedliwości myśl ludowa w tym sensie po czytuje śmierć, która nie bacząc na żadne przywileje, godzi jednakowo we wszystkich. Według drugiej interpretacji, czyni sprawiedliwie ten, kto każdego traktuje wedle jego zasług. Tą dyrektywą ma kierować się sprawiedliwość wymierzana ludziom za grobem. Według trzeciej — każdemu się należy w jakiejś proporcji do jego osiągnięć. Podczas gdy druga dyrektywa stosowała jakieś, bliżej niesprecyzowane, kryteria moralne, ta ostatnia liczy się raczej z innymi czynnikami. Odnajdujemy ją przy ocenianiu wyników egzaminów, czy przy wyznaczaniu płacy za pracę akordową robotnika. Zgodnie z czwartym rozumieniem sprawiedliwości, każdemu należy się wedle jego potrzeb. Tę zasadę stosuje współczesna reglamentacja pracy, ubezpieczenia od choroby, ubezpieczenia na starość itp. Zasada ta liczy się przede wszystkim z zapobieganiem ludzkiemu cierpieniu. W tym to punkcie sprawiedliwość jest miłosierdziu stosunkowo najbliższa. Według piątej interpretacji sprawiedliwości, należy się każdemu wedle jego stanu. Tak to w armii inne przepisy dotyczyły szeregowych, podoficerów i oficerów. Tę koncepcję sprawiedliwości nazwać można arystokratyczną, bo odwoływały się do niej zwykle grupy uprzywilejowane: wolni w stosunku do niewolników, autochtoni w stosunku do obcych itd. itd. Ostatnią z sześciu wymienionych odmian sprawiedliwości stosuje ten, kto daje każdemu to, co mu się należy wedle prawa.

W tym punkcie czytelnik ma ochotę protestować przeciw wyliczaniu tej możliwości w jednym szeregu z poprzednimi i wypowiedzieć się po stronie Dupréla, który tę wersję traktował osobno. Nie wydaje się ona równorzędna w stosunku do pozostałych, bo każda z poprzednich zdaje się stanowić jedno z jej możliwych zastosowań przez nadanie temu prawu jakiejś konkretnej treści. I tak np., kto daje każdemu według jego potrzeb daje także według prawa, które w tym konkretnym wypadku także się właśnie z potrzebami liczyć. Do interpretacji tej wersji wrócimy jeszcze za autorem później.

Po wstępnym zarysowaniu wymienionych sześciu wersji autor zadaje sobie pytanie, czy jest jakaś wspólna nić, która by łączyła je wszystkie. Odpowiedź na to pytanie jest pozytywna. We wszystkich tych odmianach dochodzi do głosu ten sam, czysto formalny postulat żądający traktowania w ten sam sposób istot należących do tej samej kategorii zasadniczej. Ten postulat można by traktować jako pozytywny odpowiednik zasady równej miary, którą K. Ajdukiewicz w swojej rozprawie o sprawiedliwości uważa za rdzeń poczucia sprawiedliwości i którą

formuluje: „nikomu nie należy się nic z tego tylko tytułu, że to właśnie on, a nie kto inny“. Owo „nikomu“ dotyczy, oczywiście, tych, których zaliczono do tej samej (mówiąc językiem Perelmana) kategorii zasadniczej.

Po wyłowieniu wspólnego elementu w przytoczonych wariantach sprawiedliwości, nasz autor powraca do nich raz jeszcze dla bardziej szczegółowej analizy oraz dla okazania, że wszystkie te wersje mieszczą się w jego postulatcie formalnym, stanowiąc jego konkretne podstawienia.

Dla przejścia od tego postulatu formalnego do konkretnych wersji sprawiedliwości potrzebna jest zawsze jakaś nowa dyrektywa, na której podstawie wyznacza się zakres stosowalności tego postulatu. I tak np. stosując zasadę „każdemu wedle potrzeb“, stosujemy do ludzi mających jednakowe potrzeby nasz postulat formalny, nakazujący traktowanie w ten sam sposób istot należących do tej samej kategorii zasadniczej. Oni to stanowią w tym wypadku tę kategorię zasadniczą. Dyrektywy, na podstawie których kształtują się te kategorie są bardzo rozmaite i przy ich wyborze koncentrują się zwykle spory o sprawiedliwość. Kto głosi, w myśl pierwszej, cytowanej przez autora, wersji sprawiedliwości, że każdemu należy się to samo, miewa różny zakres słowa „każdy“ na względzie. Czasem idzie tu naprawdę o wszystkich ludzi, kiedy indziej o jakąś grupę, zazwyczaj uprzywilejowaną. W wypadku, jeżeli bierze się za punkt wyjścia postulat: „każdemu wedle jego dzieła“, grupy tworzone muszą łączyć tych ludzi, których dzieła mogą w ogóle podlegać porównaniu. Inaczej z zasadą „każdemu wedle zasług“, gdzie, przynajmniej w wypadku gdy przez zasługę rozumie się jakieś kwalifikacje moralne, uważa się za możliwe porównywać ze sobą wszystkich ludzi. Przy stosowaniu wspomnianej dopiero co formuły „każdemu wedle potrzeb“ wypada sprecyzować, o jakie tu idzie potrzeby, zwykle wchodzą tu w grę potrzeby podstawowe, biologiczne, potrzeby łatwe do stwierdzenia i dające się ująć w cyfry (ilość kalorii potrzebnych w odżywianiu, ilość godzin potrzebnych na sen i wczasy itp.). Rzadko można wglądać w potrzeby bardziej indywidualne. Choć, jak to zaznaczał autor, wersja ta jest najbliższa postulatowi miłosierdzia, różni się ona jednak od nich — jego zdaniem — tym, że miłosierdzie traktuje ludzi *qua* indywidualia, podczas gdy tutaj traktuje się ich zawsze jako członków grupy. Postulat „każdemu wedle stanu“ bywa naogół stosowany w zespołach ludzkich shierarchizowanych, na podstawie sytuacji ekonomicznej, czy religii, języka, koloru skóry itd. itd. Głoszą zwykle ten postulat ci, którzy w tej hierarchii znajdują się na górze.

Zaznaczyliśmy już nasze wątpliwości w stosunku do wymieniania ostatniej z wyliczonych na wstępie sześciu wersji sprawiedliwości obok pozostałych. Przystępując z kolei do jej bliższej analizy, autor potwierdza nasze uwagi dotyczące jej szczególnej pozycji, osobliwości tej dopatruje się jednak w czymś innym. Koncepcja sprawiedliwości, która przyznaje każdemu co mu się wedle prawa należy, różni się mianowicie od poprzednich — jego zdaniem — tym, że, kto się jej trzyma, nie ma wyboru ani w zakresie prawa, które stosuje, ani w zakresie grupy, do której je stosuje. Jest to sytuacja sędziego w sądzie, w odróżnieniu od tej sy-

tuacji, w jakiej się znajduje ten, kto swobodnie stosuje reguły moralne. Prawo pozytywne nie pozostaje nigdy w konflikcie z formalnym postulatem sprawiedliwości w sformułowaniu, jakie nadał mu autor, natomiast może być krytykowane z punktu widzenia kogoś z jego konkretnych podstawień, które zazwyczaj uzurpuje sobie niesłusznie pozycję jakiejś sprawiedliwości *tout court*. Ktokolwiek definiował dotąd sprawiedliwość, mniemając że definiuje właśnie ową sprawiedliwość w ogóle, definiował zawsze w gruncie rzeczy jakąś jej konkretną odmianę. Na to by to uczynić musiał zawsze zakładać jakąś hierarchię wartości. Jej przemiany pociągały nieuchronnie za sobą zmianę w pojmowaniu sprawiedliwości. Ogólny i czysto formalny postulat sprawiedliwości, wiążący ze sobą wszystkie jej konkretne wersje, nie angażuje żadnej hierarchii wartości. Dlatego to sprawia zawód ludziom swoim brzmieniem, pozbawionym wszelkiego ładunku emocjonalnego.

Ktokolwiek w jakimś konkretnym wypadku pragnie postąpić sprawiedliwie, ten natrafia na różne trudności, rzadko bowiem kieruje się jedną tylko odmianą sprawiedliwości. I tak np., trzymając się zasady, że robotnikom jakiejś fabryki należy się równa płaca za równą pracę, co stanowi zastosowanie postulatu „każdemu wedle jego dzieła”, pragniemy zwykle jednocześnie uwzględnić, że jeden z tych robotników jest samotny, zaś drugi obarczony liczną rodziną. W tym punkcie wkracza postulat „każdemu wedle jego potrzeb”. Obie te zasady nie dają się uzgodnić i odwołujemy się do poczucia słuszności (*équité*), żeby ustalić jakiś kompromis. Ta sama *aequitas* pozwala sędziemu łagodzić rozbieżność między opinią publiczną a prawem w okresach, gdy prawo nie nadąża za kształtującymi się w społeczeństwie nowymi hierarchiami wartości.

Niepodobna uwzględnić w tym krótkim sprawozdaniu wszystkich zagadnień zawartych w tej pracy pełnej treści i bogatej w ciekawy i potwierdzający aktualność tematu materiał przykładowy. W ostatnich rozdziałach autor rozbudowuje jeszcze pewne szczegóły swoich dotychczasowych rozważań, wyjaśnia m. innymi rolę, jaką równość odgrywa w pojęciu sprawiedliwości, tłumaczy, dlaczego to pojęcie ma w sobie jakąś chłodną racjonalność itd. itd..

Książkę zamyka rozróżnienie znaczenia słowa „sprawiedliwy”, orzekanego o czynach i słowa „sprawiedliwy” orzekanego o regułach. Autor zajmował się dotąd czynem sprawiedliwym, który posiadał tę własność ze względu na swój stosunek do pewnej reguły. O sprawiedliwości samej reguły mówimy inaczej. Jakaś reguła wydaje nam się sprawiedliwa, gdy wypływa z jakichś, akceptowanych przez nas, ocen naczelných. Jeżeli dwóch ludzi przyjmuje różne oceny w charakterze założeń naczelných, ich sporu o sprawiedliwość jakiejś reguły rozstrzygnąć nie można, jest bowiem tyle możliwych tak rozumianých sprawiedliwości, ile jest systemów wartości. A ponieważ w wyborze pewnych ocen naczelných decydują czynniki emocjonalne, do nich to ostatecznie doprowadza analiza, podjęta przez autora w jego bardzo godnej polecenia pracy.

**Maria Ossowska** (Łódź)

**Carnap R. Wstęp do semantyki** (Introduction to Semantics, Cambridge, Mass., Harvard University Press 1942, str. XII. 263). — **Carnap R., Formalizacja logiki** (Formalisation of Logic, j. w., 1943, str. XVIII. 159). — **Carnap R., Znaczenie i konieczność** (Meaning and Necessity, Chicago, Illin., The University of Chicago Press, 1947, str. VIII. 210).

W książce pt. „Logiczna składnia języka“, wydanej w r. 1934, Carnap postawił sobie i swym zwolennikom bardzo ciasny program w zakresie filozofii. Całą część naukową filozofii sprowadził mianowicie do logicznej składni języka, a więc do badania formalnych związków między wyrażeniami, resztę zaś odrzucił jako nienaukową. Jakkolwiek w tych wąskich ramach potrafił zawrzeć stosunkowo dużą ilość problemów filozoficznych, tym niemniej stanowisko jego wywołało gwałtowny sprzeciw ze strony wszystkich, którzy w filozofii pragnęliby widzieć — nawet w wypadku utożsamiania jej z analizą wiedzy — dział badań sięgający poprzez warstwę słowną poznania do rzeczy, których to poznanie dotyczy. Nic dziwnego, iż sam Carnap nie długo wytrzymał na tym minimalistycznym stanowisku. Już w r. 1939 pisze „Podstawy logiki i matematyki“, (Foundations of Logic and Mathematics, Chicago, 1939), gdzie poza metodą składni logicznej posługuje się także metodą semantyki, operującej nie tylko pojęciami formalnych stosunków między wyrażeniami, lecz również pojęciami specyficznych związków zachodzących między wyrażeniami języka a przedmiotami, do których się one odnoszą, a zatem pojęciami oznaczania przedmiotu przez wyraz, spełniania funkcji zdaniowych przez przedmioty, prawdy, rozumianej w sensie arystotelesowskiej zgodności wypowiedzianego twierdzenia z rzeczywistością, etc. Tak pojęta semantyka jest nauką nie tylko o wyrażeniach lecz i o rzeczach, których te wyrażenia dotyczą. Szczegółowe ugruntowanie nowej metody oraz wyznaczenie jej odpowiedniego miejsca w całości badań filozoficznych przyniosła dopiero książka Carnapa wydana w r. 1942, t. j. jego „Wstęp do semantyki“.

Filozoficznie doniosła przemiana w stanowisku Carnapa, która wyraziła się w sięgnięciu przezeń do metod semantycznych, — przemiana, która pozwoliła mu na przejście od świata pojęć do świata rzeczy, pod te pojęcia podpadających, i w związku z tym wyraźnie uwytatniła realistyczny charakter jego stanowiska, — dokonała się pod wpływem warszawskiej szkoły logicznej. W oparciu o długoletnie badania Leśniewskiego, A. Tarski wykazał mianowicie, że można w sposób zadowalający najwyższe wymagania ścisłości naukowej w odniesieniu do niektórych nauk przynajmniej (t. zw. przezeń nauk sformalizowanych) operować nie tylko pojęciami związków wzajemnych między ich wyrażeniami, ale również pojęciami związków zachodzących między wyrażeniami danej nauki a przedmiotami, o których one mówią, a zatem związków, które Tarski nazwał semantycznymi. W przedmowie, poprzedzającej „Wstęp do semantyki“ Carnap z całą sumiennością podkreśla rolę, jaką odegrały powyższe prace w rozwoju jego stanowiska.

„Wstęp do semantyki“ składa się z trzech głównych części: semantyki, syntaksy (składni logicznej) i rozdziału, omawiającego stosunki między systemami semantycznymi i syntaktycznymi. Pojęcie

systemu semantycznego jest centralnym pojęciem pierwszej części książki. Carnap rozumie przez taki system język określony za pomocą reguł formowania wyrażeń oraz treściowych (nie strukturalnych) reguł, ustalających konieczne i wystarczające warunki prawdziwości zdań z tego języka. Ten drugi rodzaj reguł korzysta z reguł oznaczania lub innych reguł semantycznych. Reguły te pozwalają zdefiniować pojęcie prawdy dla danego języka resp. inne pojęcia semantyczne w zastosowaniu do jego wyrażeń. Tego rodzaju określenie języka wystarcza, by można budować jego semantykę. Stąd nazwa takiego języka.

Systemom semantycznym przeciwstawiają się u Carnapa systemy syntaktyczne, które autor pojmuje jako języki scharakteryzowane — poza regułami formowania wyrażeń — jedynie za pomocą reguł czysto formalnych (strukturalnych). Reguły te wystarczają dla określenia pojęć, na których opiera się syntaksa. Stąd nazwa takich języków. Do tych formalnych reguł, charakteryzujących wraz z regułami formowania wyrażeń systemy syntaktyczne, zalicza Carnap reguły bezpośredniej wyprowadzalności, reguły bezpośredniej odrzucalności i ewent. inne. Carnap ogranicza się do rozważania systemów syntaktycznych, dla których są podane zarówno reguły bezpośredniej wyprowadzalności jak bezpośredniej odrzucalności. Odbiega więc od sposobu, w jaki określał języki w „Logicznej składni języka”, gdzie zadawał się ich scharakteryzowaniem jedynie za pomocą reguł formowania wyrażeń i reguł bezpośredniej wyprowadzalności (konsekwencji). Tak jak reguły semantyczne pozwalają na definicję prawdy resp. innego pojęcia semantycznego dla danego języka, tak reguły bezpośredniej wyprowadzalności i odrzucalności określają odpowiednie pojęcia syntaktyczne, a mianowicie relację bezpośredniej wyprowadzalności i pojęcie zdania bezpośrednio odrzucalnego. Na podstawie tych dwu pojęć Carnap buduje we „Wstępie do semantyki” składnię logiczną języka, odbiegając w tym również od dotychczasowego sposobu postępowania (dla zbudowania składni jakiegoś języka, wystarczało dawniej Carnapowi pojęcie wyprowadzalności określone dla tego języka).

Między systemami syntaktycznymi i semantycznymi zachodzą różne uwagi godne zwrócenia. I tak system semantyczny zawierający w sobie wszystkie wyrażenia jakiegoś systemu syntaktycznego dostarcza temu systemowi interpretacji. Tę interpretację nazywa Carnap prawdziwą, o ile stosunek bezpośredniej wyprowadzalności z systemu syntaktycznego **K** przechodzi na semantycznie pojęty stosunek wynikania (implikacji materialnej) systemu semantycznego **S**, zaś zdanie bezpośrednio odrzucalne z **K** na zdanie fałszywe w **S**. Jeśli stosunek bezp. wyprowadzalności z **K** przechodzi stale na stosunek wynikania logicznego w **S**, zaś zdanie bezpośrednio odrzucalne z **K** na zdanie logicznie fałszywe w **S**, to interpretacja, jaką system **K** znajduje w **S** jest logicznie prawdziwa. (Carnap rozumie przez wynikanie logiczne takie wynikanie, którego zachodzenie jest zagwarantowane przez samą treść reguł semantycznych, zaś przez logiczną fałszywość — fałszywość, o której można się przekonać na podstawie tychże reguł). W podobny sposób określa się interpretacje faktycznie prawdziwe (jako prawdziwe, ale nie logicznie), oraz interpretacje fałszywe.



Podobnie jak system semantyczny tworzy interpretację dla odpowiedniego systemu syntaktycznego, tak system syntaktyczny formalizuje przyporządkowany mu system semantyczny. I tak mówimy, że system syntaktyczny **K** formalizuje (Carnap mówi: wyczerpuje) system semantyczny **S**, gdy nie tylko wyprowadzalność z **K** przechodzi w wynikanie materialne w **S**, zaś zdanie odrzucalne z **K** w zdanie fałszywe w **S**, ale i naodwrot: wynikanie materialne z **S** przechodzi w wyprowadzalność w **K**, zaś zdanie fałszywe z **S** w zdanie odrzucalne w **K**. Jeśli ten stosunek koincydencji zachodzi między wynikaniem logicznym z **S** a wyprowadzalnością w **K** z jednej strony, zaś między logiczną fałszywością z **S** i odrzucalnością w **K** z drugiej strony, mówi Carnap, że **K** jest formalizacją logiki systemu **S** (logicznie wyczerpuje **S**).

Podstawowym pojęciom semantycznym (prawdziwości, fałszywości, wynikania, równoważności etc.) oraz odpowiednim pojęciom o charakterze semantyczno-logicznym (logicznej prawdziwości, logicznej fałszywości, logicznego wynikania etc.) poświęca Carnap główną część książki, która zajmuje się semantyką (resp. t. zw. przezeń L-semantyką). Carnap szkicuje parę możliwych sposobów budowania semantyki. Jeden z nich polega na tym, iż mając określone pojęcie prawdy dla poszczególnych języków przez reguły semantyczne dla nich obowiązujące, definiuje się wszystkie pozostałe pojęcia semantyczne już przy pomocy pojęcia prawdy jako pierwotnego. Przy tej metodzie postępowania Carnap nie potrafi zdefiniować pojęć z zakresu L-semantyki, a więc takich, jak logiczna prawdziwość, logiczna fałszywość, logiczne wynikanie etc., i wobec tego musi teorię tych pojęć oprzeć na dodatkowych pojęciach pierwotnych (w liczbie 5!) i dodatkowych postulatach (w liczbie 15!). Inny sposób budowania semantyki jest następujący: dla poszczególnych języków podaje się reguły semantyczne określające pojęcie logicznego pola zdania. Przez pole logiczne - ang. L-range - zdania rozumie Carnap, mówiąc w przybliżeniu, ogół możliwych stanów świata, które realizują prawdziwość tego zdania). Biorąc pojęcie logicznego pola jako pierwotne, można na jego podstawie zdefiniować wszystkie pojęcia L-semantyki. Zdanie logicznie prawdziwe jest np. zdaniem, którego pole logiczne jest klasą uniwersalną, zdanie logicznie fałszywe — zdaniem, którego pole jest klasą pustą, zaś wynikanie logiczne zachodzi między zdaniem  $z_1$  i zdaniem  $z_2$ , gdy pole zdania  $z_1$  zawiera się w polu zdania  $z_2$ . Dodając do pojęcia pola logicznego jeszcze pojęcie rzeczywistego stanu rzeczy, otrzymuje Carnap także definicje podstawowych pojęć semantycznych (prawdziwości, fałszywości, wynikania etc.).

Część poświęcona składni logicznej języka zajmuje się rozbudową pojęć syntaktycznych, które dadzą się zdefiniować zapomocą relacji bezpośredniej wyprowadzalności i pojęcia zdania bezpośrednio odrzucalnego. Należą tu pojęcia wyprowadzalności, wyprowadzalności z klasy pustej (dowolności), zdania odrzucalnego, zdania rozstrzygalnego itp. Niektóre pojęcia otrzymują, dzięki oparciu składni logicznej na innej bazie niż dawniej, inny poprawniejszy sens (np. pojęcie zdania odrzucalnego dawniej kontrtezy). Niektóre pojęcia odpadły, gdyż Carnap

uznał — głównie pod wpływem krytyki polskiej — ich sens niesyntaktyczny. Niema więc prób zdefiniowania w syntaksie takich pojęć jak pojęcie oznaczania czy też wynikania logicznego. Jest natomiast warta podkreślenia nowość terminologiczna. Carnap wiedziony chęcią sparalelizowania w pewnym przynajmniej stopniu semantyki i syntaksy proponuje, aby zamiast dawnych terminów syntaktycznych używać nowych, i to według następującego przyporządkowania:

Dawna terminologia:	Nowa terminologia:
wyprowadzalność	C—wynikanie
dowodliwość	C—prawdziwość
odrzucałość	C—fałszywość
i t. d.	i t. d.

Jak z tego widać, Carnap proponuje zastąpić terminy syntaktyczne terminami równobrzmiącymi z semantycznymi, które odpowiadają tym terminom syntaktycznym przy interpretacji prawdziwej, ale z dodatkiem litery „C” (od słowa „calculus”, używanego przez Carnapa zamiennie z wyrażeniem „system syntaktyczny”). Przez ten prosty chwyt terminologiczny udaje się Carnapowi podkreślić to, na co u nas zwracał uwagę Ajdukiewicz: a mianowicie, że reguły syntaktyczne języka w pewien sposób wyznaczają już sens wyrazów w nim występujących. U Carnapa związek ten wyraża się w warunku „prawdziwości” jakiejś interpretacji dla danego systemu syntaktycznego: tylko te interpretacje będą dlań „prawdziwymi”, przy których wyprowadzalność przejdzie na wynikanie, zdanie odrzucające na zdanie fałszywe, zdanie dowodliwe — na zdanie prawdziwe etc. (Twierdzenie to jest zresztą dla Carnapa analitycznym, gdyż wynika z definicji, jaką podał dla interpretacji prawdziwej). — W sumie biorąc, nowy sposób uprawiania składni logicznej przez Carnapa nie przekreśla dawniejszego, lecz go jedynie w pewnych punktach modyfikuje i uzupełnia.

Zarówno semantyka jak składnia języka dzielą się u Carnapa na czystą i deskryptywną (opisową), zależnie od tego, czy przyjmują charakterystykę języka, którym się zajmują, jako z góry daną, czy starają się opisywać język faktycznie istniejący. Jakkolwiek rozważania „Wstępu do „semantyki”” należą do semantyki i składni czystej, to jednak Carnap uznaje w pełni uprawnienie opisowych postaci tych nauk. Filozofii — przez którą Carnap nadal rozumie logikę wiedzy (pojętą znacznie szerzej niż dawniej) — składnia i semantyka języków naukowych oraz teoretycznej części języka potocznego jeszcze nie wyczerpują; czynią to dopiero wraz z pragmatyką, którą Carnap — idąc za Ch. Morrisem — określa jako naukę o związkach zachodzących między wyrażeniami języków a osobnikami, tymi językami się posługującymi. — W ten sposób granice filozofii zostały rozszerzone na możliwie szeroko pojętą teorię wiedzy, obejmującą składnię, semantykę i pragmatykę języków, w jakich się nasze poznanie może wyrażać.

Jak widać z naszkicowanego przeglądu treści „Wstępu do semantyki” książka ta nie tylko przynosi znaczne rozszerzenie programu, jaki Carnap podaje dla filozofii, ale nadto wprowadza szereg pojęć i odróżnień, które mogą się okazać pożytecznymi narzędziami w badaniach metodologicznych. Do nich należy przede wszystkim odróżnienie systemów syntaktycznych i semantycznych oraz stosunków, jakie mogą między nimi zachodzić. Odróżnienia te mogą się zwłaszcza przyczynić do pożądanego wyjaśnienia zagadnienia formalizacji nauk, odgrywającego tak ważną rolę w metodologii nauk dedukcyjnych.

Jeśli chodzi o sposób budowania semantyki, warto może zwrócić uwagę, iż podejście Carnapa do tej dziedziny jest inne niż np. Tarskiego (Zob. jego „Pojęcie prawdy w językach nauk dedukcyjnych”, 1933). Gdy centralnym zagadnieniem dla Tarskiego jest podanie definicji prawdy dla systemu syntaktycznego już zinterpretowanego, Carnap tą sprawą się nie interesuje. System uzyskuje dlań interpretację dopiero przez podanie dla jego zdań definicji prawdy (skonstruowanie odpowiedniego systemu semantycznego). Płyną stąd pewne nieporozumienia jeśli chodzi o zagadnienie adekwatności definicji prawdy, które ma — jak się zdaje — inny sens u Tarskiego niż u Carnapa, choć Carnap tak się wyraża, jak gdyby tego nie dostrzegał.

Scharakteryzowane wyżej pojęcia Carnap wykorzystał już do opracowania szeregu problemów. I tak w książce „Formalizacja logiki” poddał z ich punktu widzenia badaniu kwestię, o ile zwykły rachunek zdań i węższy rachunek funkcyjny można uważać za pełną formalizację odpowiednich części logiki treściowej, zaś w książce „Znaczenie i konieczność” użył pojęć semantycznych do określenia podstawowych własności wyrażeń (ich ekstenzji i intenzji mianowicie), oraz do omówienia podstaw logiki modalnej. Przypatrzmy się bliżej treści tych książek.

Zastanawiając się nad rachunkiem zdań, Carnap rozważa języki, w których obowiązują wszystkie prawa rachunku zdań, lecz które nie zawierają zmiennych zdaniowych. O językach takich mówi Carnap iż zawierają rachunek zdań. Systemy syntaktyczne zawierające rachunek zdań charakteryzuje się zwykle wyłącznie przez określenie dla zdań tych systemów relacji bezpośredniej wyprowadzalności, tj. podanie aksjomatów i sformułowanie dyrektyw dedukcji. Tym systemom syntaktycznym można nadać interpretację przez zbudowanie odpowiednich systemów semantycznych. Funktory zdaniotwórcze rachunku zdań znajdują w systemie semantycznym interpretację normalną, jeśli przejdą w funkcję o zwykłym dla nich przebiegu wartości prawdziwościowych (FP dla negacji, PPPF dla dysjunkcji, PFFF dla koniunkcji etc., przy założeniu, iż argumenty przybierają wartości PF w wypadku funktorów jednoargumentowych, PP, PF, FP, FF, — w wypadku funktorów dwuargumentowych, „P” oznacza prawdę, „F” — fałsz). System syntaktyczny zawierający rachunek zdań nazywa Carnap pełną formalizacją logiki zdań, jeśli każda interpretacja takiego systemu, o ile tylko przeprowadza związki wyprowadzalności w związku wynikania i jest zatem — w tym sensie — prawdziwą, musi automatycznie nadać wszystkim funktorom rachunku zdań ich interpretację normalną.

Carnap pokazuje, iż dla rachunku zdań określonego w zwykły, wyżej podany sposób, istnieją interpretacje prawdziwe nienormalne. Jedne z nich zachowują charakter ekstenzjonalny funktorów i gwałcą normalny przebieg wartości prawdziwościowych dla funktora negacji w ten sposób, iż negacje zdań prawdziwych przeprowadzają także w zdania prawdziwe. Drugi rodzaj takich interpretacji gwałci tylko w pewnych wypadkach przebieg wartości prawdziwościowych dla funktora negacji i dysjunkcji, przeprowadzając negacje jedynie niektórych zdań fałszywych w zdania fałszywe oraz pewne tylko dysjunkcje o obu członach fałszywych w zdania prawdziwe; na gruncie tych interpretacji wymienione funktory tracą swój sens ekstenzjonalny.

Przyczyny istnienia nienormalnych a prawdziwych interpretacji rachunku zdań dopatruje się Carnap w tym, iż sposób, w jaki się odpowiedni system syntaktyczny zwykle charakteryzuje, zapewnia jedynie istnienie w nim formalnego odpowiednika dla logicznego wykluczenia w postaci stosunku wyprowadzalności, nie stwarza natomiast formalnych odpowiedników ani dla pojęcia logicznego wykluczania się zdań (w myśl którego jedno z pewnej klasy zdań musi być fałszywe), ani dla pojęcia logicznej dysjunktywności zdań (w myśl którego jedno z pewnej klasy zdań musi być prawdziwe). Pozostaje to w związku z faktem, iż ani C-wykluczanie ani C-dysjunktywność nie są definiowalne przy pomocy stosunku wyprowadzalności, t.j. C-wynikania. Wskutek braku owych formalnych odpowiedników ani zasada sprzeczności ani wyłączonego środka nie znajdują w odpowiednim systemie syntaktycznym formalnego odzwierciedlenia: pierwsza otrzymuje niepożądaną sens przy interpretacjach nienormalnych pierwszego typu, druga — przy interpretacjach drugiego typu.

W celu usunięcia interpretacji prawdziwych nienormalnych Carnap proponuje, by do reguł wyprowadzalności zwykle podawanych dla rachunku zdań dodawano nadto reguły bezpośredniej odrzucalności. W ten sposób uniemożliwia się jednak jedynie powstanie interpretacji nienormalnych pierwszego rodzaju. Jeżeli wszelkie interpretacje prawdziwe nienormalne mają być wykluczone, trzeba — zdaniem Carnapa — wzbogacić reguły określające rachunek zdań zarówno o taką, która zapewni, iż przy interpretacji prawdziwej choć jedno zdanie przejdzie w zdanie fałszywe, jak też o taką, która zapewni, iż dysjunkcja prawdziwa będzie zawsze miała jeden człon prawdziwy. Aby to osiągnąć, Carnap ucieka się do zupełnie nowych pojęć syntaktycznych, a mianowicie do pojęcia *junktów* (junctives), przez które rozumie zarówno t. zw. przez siebie koniunktywne jak dysjunktywne klasy zdań (różnica między nimi występuje wyraźnie np. w definicji prawdziwości: pierwsze są prawdziwe wtedy i tylko wtedy, gdy wszystkie ich elementy są prawdziwe, drugie — gdy choć jeden ich element jest prawdziwy). Rachunek zdań scharakteryzowany przez odpowiednio spreparowane pojęcie wyprowadzalności, której członami są junktyny, jest już pełną formalizacją logiki zdań w rozumieniu Carnapa. Autor podaje zarys syntaksy i semantyki junktynów.

Analogiczne rozważania przeprowadza Carnap dla węższego rachunku funkcyjnego, przy którym nienormalne interpretacje polegają na interpretowaniu kwantyfikatorów w nienormalne sposoby.

Poprzestajemy tu na zasygnalizowaniu tej bogatej w treść a bardzo specjalnej książki Carnapa. Pierwszy jej rzut powstał wcześniej, niż „Wstęp do semantyki”. Co więcej, „Wstęp do semantyki” został napisany głównie po to, aby ułatwić zrozumienie tej drugiej książki. Niestety niektóre równobrzmiące terminy, występujące w obu tych pracach, mają znaczenie nieco odmienne, mimo iż autor tego wyraźnie nie zaznacza. I tak np. inaczej nieco rozumie się interpretację prawdziwą, inaczej — formalizację. Rozbieżności nie są groźne i w toku lektury sprawa się wyjaśnia. Niemniej dobrze jest być na nie przygotowanym. Książka pozwala na głębokie wniknięcie w budowę rachunków logicznych i funkcje przez nie spełniane.

W pracy pt. „Znaczenie i konieczność” Carnap wykorzystuje głównie pojęcie zdania logicznie prawdziwego. Zgodnie z poprzednimi wyjaśnieniami rozumie tu przez zdanie logicznie prawdziwe takie zdanie, którego pole jest klasą uniwersalną lub — innymi słowy — zdanie, którego prawdziwość realizuje się przy każdym dopuszczalnym opisie świata. Ponieważ reguły semantyczne dla rozważanego języka są pomyślane jako reguły ustalające pola poszczególnych zdań, powyższą charakterystykę zdania logicznie prawdziwego można zastąpić jeszcze inną, a mianowicie określeniem go jako zdania, którego prawdziwość można okazać już na podstawie samych reguł semantycznych języka.

Odróżnienie intensji wyrażań od ich ekstenzji opiera Carnap właśnie na pojęciu zdania logicznie prawdziwego. Carnap przeprowadza to odróżnienie dla zdań, nazw indywidualnych, funktorów zdaniotwórczych od jednego argumentu nazwowego oraz dla takichże funktorów od większej ilości argumentów. Dwa zdania mają wedle niego — zgodnie z przyjętym sposobem mówienia — tę samą ekstenzję wtedy i tylko wtedy gdy są materialnie równoważne, dwie nazwy indywidualne — gdy desygnaty ich są identyczne, dwa funktery zdaniotwórcze od jednego argumentu nazwowego — gdy są równozakresowe etc. Dwa wyrażenia mają zatem tę samą ekstenzję, gdy odpowiednia równoważność (resp. równość) jest zdaniem prawdziwym. Dwa wyrażenia mają tę samą intensję, gdy ta równoważność (resp. równość) jest zdaniem logicznie prawdziwym. Carnap zwraca uwagę, iż za intensję zdania można uważać sąd (proposition), jakie ono wypowiedzi, za intensję nazwy indywidualnej — pojęcie jednostkowe oznaczonego przez nią przedmiotu, za intensję funkтора zdaniotwórczego od jednego argumentu — własność, do której się ten funktor odnosi (w odróżnieniu od klasy przedmiotów, którym ta własność przysługuje), etc.

Przy badaniach na temat znaczenia wyrażań Carnap zaleca oparcie się na wyróżnieniu wyżej podanych właściwości wyrażań przy równoczesnym odrzuceniu relacji „bycia nazwą dla”. Relacja ta zdaniem Carnapa prowadzi do antynomii, których uniknąć można jedynie za cenę nadmiernych i zbędnych komplikacji w języku. Wszystkie dotychczasowe próby uniknięcia antynomii (Frege, Russell, Quine, Church) są narażone na te zarzuty. Przy ograniczeniu się do ekstenzji i intensji jako równouprawnionych stron wyrażenia, antynomia nie ustępuje. Trzeba jedynie wyróżnić konteksty ekstenzjonalne (które nie zmieniają wartości logicznej, gdy terminy w nich występujące zastąpić termi-

nami o równej ekstenzji) oraz intenzjonalne (które nie zmieniają tej wartości gdy zastąpić terminy w nich występujące terminami o równej intenzji). Konteksty takie „wierzę, że” nie są ani ekstenzjonalne ani intenzjonalne.

Przykładem kontekstów intenzjonalnych są konteksty modalne. W ten sposób Carnap uzyskuje przejście do logiki modalnej, którą zajmuje się w pozostałej części książki. Jako podstawowe pojęcie z tej dziedziny przyjmuje pojęcie „koniecznym jest, że p” (gdzie „p” jest zmienną, zdaniową), symbolicznie:  $N(p)$ . Dla wprowadzenia tego zwrotu Carnap posługuje się również pojęciem zdania logicznie prawdziwego. Przyjmuje mianowicie, że zdanie „koniecznym jest, że p” jest w języku logiki modalnej prawdziwe wtedy i tylko wtedy, gdy zdanie, przytoczone na miejscu litery „p” jest w języku semantyki logicznie prawdziwe. Inne pojęcia modalne Carnap sprowadza do tego podstawowego. Carnap rozważa szereg zagadnień, związanych z podstawami logiki modalnej, a w szczególności zastanawia się nad jej językiem (który jest intenzjonalny) i metajęzykiem (który może być ekstenzjonalny).

Z książki przebija ustalająca się u Carnapa tendencja, aby jako podstawowego pojęcia semantyki używać pojęcia pola zdania. Jakkolwiek Carnap poddał je pewnemu uproszczeniu w stosunku do skomplikowanych określeń, które znajdują się we „Wstępie do semantyki”, pojęcie to zachowało jeszcze bardzo złożoną treść. Okoliczność ta może nasunąć wątpliwości, czy pojęcie pola zdania nadaje się do tego, by pełnić rolę pojęcia pierwotnego całej semantyki. Wątpliwości są tym poważniejsze, iż ustalenie pól dla zdań jakiegoś języka przez jego reguły semantyczne jest w praktyce możliwe jedynie w wypadku dość prostych języków (które jednakowoż mogą zawierać nieskończenie wiele terminów deskryptywnych). Formalne walory tego pojęcia są niewątpliwie wielkie. Warto przy sposobności przypomnieć, iż źródło tej koncepcji tkwi u Wittgensteina.

Jeśli chodzi o relację „bycia nazwą dla”, którą Carnap zwalcza, wydaje się, iż — wyrzucona pod jednym mianem — wraca pod innym, a mianowicie pod mianem oznaczania resp. odnoszenia się (np. zmiennych do intenzyj zdań, będących ich wartościami w języku logiki modalnej). Wskutek tego budzi się przypuszczenie, iż Carnap sam się od niej nie potrafił uwolnić. Niezależnie od tego bliższą analizę pojęć ekstenzji i intenzji wyrażań, którą Carnap przeprowadza, trzeba — jak się zdaje — uznać za wartościowy przyczynek do teorii znaczenia wyrażań. Próba operowania językami intenzjonalnymi oraz ich skorelowania z językami ekstenzjonalnymi tworzy również poważny wkład do badań metateoretycznych.

Jeśli natomiast chodzi o logikę modalną, którą Carnap buduje, to ocena tego systemu byłaby dziś jeszcze przedwczesną, zwłaszcza dlatego, iż całość wyników Carnapa z tego zakresu ma się dopiero ukazać w przyszłości. Warto jednak zaznaczyć, iż więcej rezultatów z tej dziedziny, niż w książce omawianej, można znaleźć w artykule pt. „Modalności i kwantyfikacja”, który Carnap opublikował (*Modalities and Quantification, Journal of Symbolic Logic* 1946).

Omawiane trzy książki Carnapa różnią się znacznie od siebie zarówno zawartością treści jak i wycyzelowaniem szczegółów. Najlepiej pod tym względem przedstawia się „Formalizacja logiki”, gorzej „Wstęp do semantyki” i „Znaczenie i konieczność”. Te swoje formalne braki książki okupują sownie treścią: wskazują — w oparciu o prace logików polskich — nowe drogi w zakresie badań metafizycznych i podają szereg konkretnych — choć może nie zawsze najważniejszych — rezultatów osiągniętych przy pomocy nowych metod w odniesieniu do różnych zagadnień. Rezultaty te, ze względu na swój ściśle fachowy charakter, mogą przydać się badaczom z zakresu metodologii nauk niezależnie od stanowiska filozoficznego, jakie ci badacze zajmują. Szeregu nowych wyników — m. i. dotyczących logiki indukcji i teorii prawdopodobieństwa — można oczekiwać po dalszych tomach studiów nad semantyką, które Carnap zapowiada.

Maria Kokoszyńska (Wrocław)

## Autoreferaty z odczytów i wykładów

**Tadeusz Kotarbiński.** O pojęciu metody. (Pierwsze powojenne posiedzenie naukowe Warszawskiego Towarzystwa Filozoficznego dnia 18. 12. 1946 r. w Łodzi).

Wszelkie zdarzenie ma materiał, czyli to, z czym się coś dzieje, jakość, czyli ustosunkowanie stanu rzeczy końcowego do początkowego i tok, inaczej przebieg, czyli skład i układ stadiów. Przebieg — to nie proces, proces — to tyle, co zdarzenie, tylko że używamy słowa „proces” bodajże tylko wtedy, gdy przy tym zaznaczamy, że zdarzenie jest zmianą określonej kierunkowości, gdy jakiś wskazany czynnik wzmaga się lub słabnie, na przykład „proces wzrostu”. Czasami nazywa „zdarzenie” zaznacza tylko jego jakość lub jakość i materiał, np. gdy mówimy, że ktoś posiwał, czasami i tok, np. gdy powiadamy, że nastąpił przelot. Te pojęcia należą do ogólnej teorii zdarzeń, dyscypliny ogólniejszej od prakseologii czyli metodologii ogólnej. Bywają zdarzenia będące czynami lub zespołami czynów. Każdy czyn lub zespół czynów ma też jakiś tok. Tok wtedy może być nie umyślny, gdy np. zespół czynów jest ciągiem czynów nie zjednoczonych wspólnym celem lub nie zaplanowanych łącznie. Ale bywa umyślny tok czynu lub zespołu czynów. Nazwiemy go sposobem wykonania danego czynu lub zespołu czynów. Metoda — to sposób (pierwsze znaczenie) albo sposób systematycznie stosowany (drugie znaczenie). „Systematycznie stosowany” nie znaczy „stosowany wielokrotnie”, lecz „z intencją zastosowania przy powtórzeniu się takiego zadania”. Tak pojęte ujęcie metody należy do prakseologii. Czy „metoda” a „droga” — to to samo? Pytanie się narzuca wobec genezy terminu „méthodos”. Otóż nie.

„Droga w prakseologicznym rozumieniu — to uogólnienie drogi w sensie zwykłym, podobnie — czyn. Jest to zbiór rzeczy tak uporządkowany, że n-ty jego człon pozostaje w ustalonym stosunku do n-tego członu ciągu faz materiału danego zdarzenia w uporządkowaniu czasowym zwykłym, np. zbiór głązów składowych drogi bitej, dotykanych kolejno przez toczące się koło wozu, zbiór urzędników, przez których pod-

pis przechodzi dany papier, wędrujący po biurze w toku załatwiania go. Pojęcie metody z metodologii ogólnej nauk, czyli dotyczącej specjalnie metod rozumowania, systematyzacji twierdzeń, eksperymentowania, wykładania etc. — nie różni się od ogólnie metodologicznego czyli prakseologicznego, dotyczy tylko swoistego materiału... Ciekawe jest zagadnienie, co jest właściwie materiałem zdarzeń, będących procesami rozumowania, czy dowodzenia? Z reistycznego punktu widzenia nie można poprzestać na uznaniu za taki materiał „pojęć” czy „sądów” (bo jeśli sens tych terminów jest psychologiczny, to pojęcia i sądy są zdarzeniami, a więc nie rzeczami, a jeśli sens ich jest logiczny, to pojęcia i sądy są tzw. przedmiotami idealnymi, bezczasowymi, jak deklarują zwolennicy ich istnienia). Nie jest też materiałem rozumowania żaden z desygnatów nazw użytych w zdaniach wypowiedzających rozumowanie, bo przecież nie przerabia się rzeczy, o których się myśli, przez myślenie o nich. Więc może materiałem jest tutaj sam myślący osobnik, gdyż on siebie samego przez myślenie o czymkolwiek przerabia. Paradoksalne przy tym rozstrzygnięciu byłoby to, że materiałem czynów w tym przypadku byłoby nie to, na czym jest skupiona uwaga działającego.

**Maria Ossowska.** Prawo i moralność. (Warszawskie Towarzystwo Filozoficzne w Łodzi, dnia 11 stycznia 1947 r.)

Z różnych zagadnień, jakie tytuł ten może podsuwać, referentka wybiera jedno, a mianowicie zagadnienie, czym różni się norma prawna od normy moralnej. W ogromnej literaturze dotyczącej tego tematu można wyróżnić sześć różnych dróg, na jakich próbowano na pytanie to odpowiedzieć.

1) Niektórzy szukali odrębności normy prawnej w stosunku do moralnej w samych sformułowaniach, jakie nadaje się tym wypowiedziom. I tak np. jedni uważali, że normy prawne należą do sformułowane, mają zawsze postać okresów warunkowych, podczas gdy normy moralne brzmią bezwarunkowo, inni nadawali normom prawnym, w odróżnieniu od moralnych, postać zdań oznajmujących. itd. itd. Prelegentka stara się okazać, że na tej drodze linii granicznej między prawem a moralnością wykreślić się nie da.

2) Nie lepiej przedstawia się sprawa przy znanych próbach odróżnienia normy prawnej od moralnej na podstawie ich genezy. Gdyby normami prawnymi nazywać, jak chcą niektórzy, normy powstałe na drodze jakiegoś uchwytnego aktu stanowienia, nie można by np. normy dotyczącej exo- czy endogamii w jakiejś grupie pierwotnej poczytać za normę prawną, choć z treści należałoby ją bez zastrzeżeń włączyć do prawa cywilnego.

3) Także i genezę norm prawnych i moralnych, ale przede wszystkim warunki ich obowiązywania ma na względzie propozycja trzecia, która przypisuje heteronomiczność pierwszym a autonomiczność drugim. Pierwsze mają przychodzić do nas z zewnątrz, drugie mamy jakoby kształtować sobie sami. Pierwsze mają nas obowiązywać niezależnie od tego, czy się na nie zgadzamy czy się przeciw nim buntujemy, drugie obowiązują nas tylko wtedy, gdy je w swoim sumieniu ak-



ceptujemy. I ta propozycja natrafia na trudności, jeżeli się chce uszanować zakorzenione w nas intuicje, dotyczące porównywanych ze sobą dziedzin.

4) Są tacy, którzy chcą odróżnić diskutowane dwa rodzaje norm na podstawie sankcyj, które grożą w razie ich przekroczenia. Ale na tej drodze można uzyskać tylko krzyżujące się a nie wyłączające zakresy.

5) Inni jeszcze widzą różnicę w sposobie, w jaki się stwierdza, czy te normy obowiązują czy nie. Refleksja i głos sumienia miałyby nas pouczać o tym, czy obowiązuje dana norma moralna. Zajrzenie do kodeksu rozstrzygałoby wątpliwość co do obowiązywania jakiejś normy prawnej.

6) Ostatnie rozróżnienie jest rozróżnieniem norm prawnych i moralnych na podstawie ich treści. I tak np. jedni twierdzili, że prawo reguluje tylko coś co uzewnętrznia się w czynie, podczas gdy norma moralna wgląda w serca ludzkie, inni, jak np. L. Petrażycki, odróżniali normę prawną jako normę dwustronną, imperatywno-atrybutywną od normy moralnej tylko imperatywnej itd. itd.

Prelegentka zatrzymuje się dłużej nad teorią Petrażyckiego, rozróżniając trzy płaczące się w odnośnych dyskusjach koncepcje roszczenia i podkreślając, że koncepcja Petrażyckiego nie była pomyślana jako próba wyodrębnienia dwóch diskutowanych dziedzin tak, by ocalić obiegiwe, związane z nimi, intuicje, lecz jako swobodna propozycja stawiająca między nimi konwencjonalną granicę mimo ewentualnych oporów naszych nawyków myślowych.

Szczególną niewydajność dyskusji dotyczącej różnicy między prawem a moralnością autorka wyjaśnia tym, że nie można niczego więcej oczekiwać od zestawienia en bloc dwóch wielkich, niespójnych dziedzin, z których coraz to inny wycinek mają na względzie ci, którzy dokonują swych porównań. W tych warunkach rezultatem dociekań może być tylko nieadekwatny ogólnik — rezultat nieproporcjonalny do trudu włożonego w rozstrzygnięcie tego nieszczęśliwie postawionego zagadnienia.

**Benedykt Bornstein.** Logika dialektyczna a logika matematyczna. (Warszawskie Towarzystwo Filozoficzne w Łodzi, dnia 31 maja 1947 r.)

Prelegent w wywodach swych opiera się na logice algebraicznej, przy tym nie na logice sądów (zdań), lecz na logice pojęć (nazw), branych przy tym treściowo, nie zaś zakresowo. Stara się wykazać:

- 1) że logika matematyczna doskonale nadaje się do ujęcia stosunków dialektycznych, a więc zawierania się pozycji w negacji lub vice versa, oraz do przedstawienia łączenia się przeciwieństw. Już w zwykłej algebrze logiki mamy wzór wybitnie dialektyczny, mianowicie wzór 01, w którym widzimy zawieranie się elementu w jego negacji.
- 2) że logika dialektyczna przy prawidłowym pojmowaniu negacji nie jest logiką sprzeczności, jak się zwykle przyjmuje, lecz jest zgodna zarówno z klasyczną zasadą wyłączonej sprzeczności, jak i zasadą wyłączonego środka.

**Tadeusz Czeżowski.** Perspektywy światopoglądowe (odczyt w Auli Uniwersytetu Toruńskiego staraniem Związku Zawodowego Literatów Polskich w Toruniu, dnia 14 kwietnia 1948 r.)

W dziejach myśli europejskiej walczą ze sobą dwie postawy światopoglądowe, jedna metafizyczna, skierowana ku zaświatom i druga tamtej przeciwna, empiryczna, pozytywistyczna, przyrodnicza, trzymająca się ziemi. Obie zrodziły się w starożytności i znalazły wyraz w rozróżnieniu niedoskonałego, zmiennego świata ziemskiego oraz idealnego, wiecznego świata niebiańskiego. Myśl metafizyczna panowała przez długie wieki i dopiero okres wielkich odkryć przyrodniczych w początkach czasów nowożytnych przyniósł odnowienie postawy empirycznej. Zarazem świat niebios, ponadnaturalny dla nauki starożytnej i średniowiecznej, został przez odkrycia astronomiczne złączony z ziemią i poddany jednolitym prawom mechaniki. Trzeba było w czymś innym szukać różnicy między światem przyrody i światem nadnaturalnym. Różnicę tę ukazał wielki metafizyk XVII wieku Descartes, przez swój podział substancyj, w myśl którego polega ona na tym, że świat ziemski to świat materii, świat pozaempiryczny zaś jest światem duchów.

Napięcie między obu postawami rośnie w miarę wzmagania się myślenia przyrodniczego i spychania myśli metafizycznej z dominującego stanowiska, jakie posiadała poprzednio. Tryumfy nauk przyrodniczych operujących metodą matematyczną, doprowadziły w końcu do mniemania, że tylko postawa przyrodnicza jest postawą naukową wobec świata, natomiast dociekania metafizyczne nie posiadają charakteru naukowego. A że przedmiotem badania przyrodniczego jest świat materii, przeto on tylko tworzy rzeczywistość naukowo potwierdzalną, nie ma poza światem materii niezależnego odcień świata ducha. Taki stan rzeczy zapanował w połowie XIX w. Postawą przyrodniczą był materializm i pozytywizm, to jest negacja samodzielności i odrębności świata duchowego oraz negacja metafizyki jako dociekań, mających sięgnąć poza dziedzinę doświadczenia przyrodniczego.

Pod koniec XIX wieku zaszły doniosłe zmiany w nauce i w filozofii, które stały się początkiem nowych prądów myślowych. Zmieniły one kierunek dotychczasowego rozwoju i nakazały poddać rewizji poglądy, które wydawały się niewątpliwe i ostatecznie ustalone.

Pierwszym z czynników, które tu wchodzi w grę, były przemiany w obrębie samych nauk przyrodniczych, zwłaszcza fizyki. Zmieniły one bardzo poważnie obraz świata panujący do tego czasu. Odkryto dziedziny nieznanych dotychczas zjawisk i dla ich wyjaśnienia trzeba było z gruntu przebudować teorię świata materialnego. Mechanistyczno-atomistyczny obraz świata materialnego, charakterystyczny dla materializmu połowy XIX wieku, runął wraz z szeregiem swoich podstawowych założeń. Własności materii, które czyniły ją konkretnym substratem wszelkich zjawisk przyrodniczych, zaczęły być coraz mniej uchwytnie, rozplywały się w coraz odleglejszych uogólnieniach; materia zaczęła stawać się czymś coraz mniej określonym — aż rozwiązała się zupełnie w abstrakcjach równań nowych teorii fizyki matematycznej. Materializm przeto tak formułowany, jak go formułowano w połowie XIX wieku, stracił oparcie, które czerpał z wyników nauk przyrodniczych. Przyrodniczy

pogląd na świat stanął przed zagadnieniem wypracowania sobie nowej formy ogólnej, dostosowanej do współczesnego stanu wiedzy i zagadnienie to czeka swego rozwiązania.

Z drugiej strony pojęcie duszy, jakim operowała metafizyka Descartes'a nie wystarcza oddawna psychologii. Wyniki są tu o wiele jeszcze mniej ustalone, aniżeli odnośnie do pojęcia materii. Nie może przeto nauka formułować zagadnienia stosunku materii do duszy, gdyż nie wiadomo, czym miałyby być oba człony tego stosunku.

Zmieniło się także pojęcie nauki w związku z rozważaniami, które poczęły się od połowy XIX wieku w obrębie matematyki i logiki, a dotyczą zagadnień związanych z budową systemów naukowych. Prawie aż do naszych czasów panowały w tych sprawach zapatrywania pochodzące jeszcze od Arystotelesa. Wierzano, że metoda matematyczna, oparta na niewzruszonych aksjomatach, pozwala poznać prawdziwą naturę materii. Zapatrywania te nie dały się utrzymać. Wyjaśniła się zależność wzajemna między prawdziwością aksjomatów i znaczeniem terminów, które w nich występują, a konsekwencją tego wyjaśnienia stało się zrozumienie, że metoda matematyczna nie posuwa w głąb poznania przyrodniczego, to znaczy nie jest instrumentem dla poznania własności materii, lecz jedynie systematyzuje wyniki poznania empirycznego.

Z końcem zaś XIX wieku rozwinął się jeszcze jeden kierunek badań, mający swe źródło w kartezjuszowskim powołaniu się na poznanie wewnętrzne jako podstawę wszelkiego poznania. Kierunek ten reprezentowany jest z jednej strony przez nowoczesną metafizykę Fechnera, Jamesa i Bergsona, z drugiej strony przez nowopowstałą w tym czasie metodologię nauk humanistycznych. Wynikiem tych wielostronnych rozważań było wypracowanie nowej metody poznania, operującej rozszerzonym pojęciem doświadczenia, metody docierania do rzeczywistości zewnętrznej poprzez własną psychikę. Ta nowa metoda ma być uzupełnieniem metod poznania przyrodniczego; operuje intuicją jako swoistym doświadczeniem, które jest dowolnie powtarzalne i wskutek tego dostępne systematycznej kontroli i sprawdzeniu. To — jak również okoliczność, że nie rości ona sobie pretensji do absolutnej pewności — zbliża ją do metod badania przyrodniczego, z którymi zarówno poddaje się wymaganiom naukowego krytycyzmu.

Wskutek tych wszystkich przekształceń przeciwieństwo dwóch postaw światopoglądowych, z których pierwsza stała się w końcowym stadium materialistyczną, a druga spirytualistyczną, straciło swą ostrość. Otworzyły się granice świata, w jakich zamknęła go myśl starożytna. Znikł przedział między materią a duchem, zakres świata ziemskiego może sięgnąć poza swe pierwotne granice, gdyż stracił ograniczające go określenia. Staje się coraz wyraźniejsze, że jeden jest tylko wszechświat, którego części są powiązane ze sobą w sposób wszechstronny.

Przeciwstawienie materializmu i antymaterializmu straciło swój sens naukowy, tym niemniej jednak istnieje i oba stanowiska są głoszone nadal jako hasła przybrane w pozory naukowości. Trzeba zdać sobie sprawę z tego, że dzisiaj naukowymi nie są, gdyż nauka poszła dalej i wymaga innych metod stawiania i rozwiązywania zagadnień. Jeżeli oba przeciwne sobie stanowiska trwają i są nadal aktualne, to dzieje się tak

dzięki temu, że nie są to dzisiaj postawy teoretyczne, lecz praktyczne, wytyczają nie kierunki poznania, lecz kierunki działania, wskazują na różnice psychologiczne uczuć i dążeń.

**Fr. Grégoire**, prof. Instytutu Francuskiego w Warszawie. Psychologiczne oświetlenie historii filozofii. (Warszawskie Towarzystwo Filozoficzne, 24 listopada 1948 r.)

Całość dziejów historii filozofii wskazuje na to, że jest w niej rozdźwięk między dwoma kierunkami: jedni historycy zajmują się głównie systemami i ich twórcami, drudzy starają się wśród różnorodności szkół odkryć jakieś prawo ich rozwoju lub wzajemnego związku. Są to dwie tendencje różne, które jednakowo szkodzą prawdziwemu obrazowi filozofii: jedna czyni z każdego systemu tajemniczy twór, absolut, tajemniczy a wyłączny wytwór geniuszu swego autora, druga zaś pomija istotną cechę refleksji filozoficznej, a mianowicie, że jest ona stanowiskiem, osobistą wizją, funkcją oryginalnego punktu wyjścia myśliciela (w przeciwnym razie jak zrozumieć np., że w latach 1650-ych mogli współcześnie istnieć Hobbes, Pascal, Spinoza, których wiedza jest zgrubsza biorąc podobna, a systemy jednak tak różne). Zasadniczym błędem tych dwóch punktów widzenia jest chyba wspólne ich założenie, że w każdej filozofii ważną jest jedynie zewnętrzna racjonalna struktura: historycy pierwszego i drugiego kierunku widzieli zawsze w historii filozofii studium rozumu ludzkiego; czy to w jego najbardziej godnych uwagi konstrukcjach (pierwszy punkt widzenia), czy to w jego rozwoju z biegiem wieków (drugi punkt widzenia). Niewątpliwie też oba kierunki przyjmują mniej lub więcej widocznie zasadę, że historia filozofii musi być wyjaśniającą, powinna czegoś dowodzić, czy to rytmu dialektycznego według Hegla, pochodzącego w kierunku idealizmu według Brunschvicga, klęski rozumu gdy chce zaniechać objawienia według Gilsona. Oto tendencja apologetyczna, która w dużej mierze przyczyniła się do zdyskredytowania dzisiaj pojęcia samej historii filozofii, a którą Benda nazwał ostro „zdradą klerków”. Tymczasem historyk ma przed sobą drogę bardziej naukową: winien przyjąć zasadę, że zainteresowania filozoficzne niekoniecznie kierują się ku rozumowym spekulacjom, że każda filozofia jest przede wszystkim rezultatem pewnego doboru zarówno emocjonalnego, jak racjonalnego, w którym przejawia się swobodnie cała osobowość filozofa. Wówczas historia filozofii staje się polem do klasyfikacji osobowości i typów umysłu filozoficznego w zależności od wyboru punktu wyjścia filozofowania. Praca naukowa przez swój cel szukania jedności wśród różnorodności i przez swą metodę porównawczą zakłada jedną tylko hipotezę roboczą, że nie ma nieskończonej liczby sposobów ujęcia problemu wszechświata. Taka postawa oczywiście pociąga za sobą pewną zmianę tradycyjnego ujęcia: strona strukturalna systemu traci na znaczeniu jako prosta gra logiczna, wyprowadzająca konsekwencje z szeregu postulatów (Leibniz mówił o sobie, że opracowywał systemy jedynie dla zbadania sił swego umysłu). Wybór postulatów, jako odbicie osobowości, nabiera teraz znaczenia i ukazuje każdą filozofię jako rezultat stronniczości umysłu, który chce, wybiera i podkreśla: krótko mówiąc każda filozofia staje się wyrazem temperamentu w części oryginalnego, fizjologicznego, jednostkowego, a w części społecznego. Kon-

cepcja taka nie jest nowa: wyrazili ją conajmniej W. James, Boodin („filozofia jest tylko wyrazem usposobienia duszy“), Simmel; inni myśliciele nawet ją usystematyzowali mniej lub więcej dokładnie: od Saint Beuve'a do Renana, od Taine'a do Binet'a lub Paulhan'a znajdujemy tam nawet pojęcie pewnej „typologii“ i klasyfikacji umysłów w zależności od ich spojrzenia na świat. Później jeszcze Mentré („Formy i odmiany inteligencji“) podał zasady „noologii“, czyli badania typów intelektualnych, którego podstawą ma być jego zdaniem podział na idealistów, realistów i pragmatystów, ci zaś dzielą się dalej na statyków, dynamików i kinematyków. Spodziewa się on, iż owa noologia po jej uzupełnieniu przez innych badaczy przyniesie pożytek dla socjologii, historii, a nawet dla filozofii Ducha. Są to jednak raczej rozważania literackie i psychologiczne. Punkt widzenia historyka jest nieco odmienny; nie chce on i nie może ustalić takiej typologii, lecz jedynie pragnie pomagać do jej ustalenia: dla tego obok swej pracy, która pozostaje zasadniczo komentarzem do systemów i ich powiązań, winien on dać miejsce rozpatrywaniu wszystkiego, co w danej filozofii jest pozaracjonalne lub podświadome. Praktycznie implikuje to: 1) biografię i analizę temperamentu filozofa o wiele dalej posuniętą niż to się zwykle dzieje (jak np. zrozumieć dzieło paradoksalne Rousseau'a od rozprawy o nierówności do umowy społecznej, jeżeli się abstrahuje od Rousseau'a jako człowieka?), 2) studium szczegółowe i syntetyczne wszystkich elementów irracjonalnych pewnej filozofii, jej trudności, jej sprzeczności, tego co pomija i tego, co wysuwa na czoło; studium bardzo pouczające, nawet wtedy gdy dotyczy myślicieli, którzy, jak Spinoza, starają się myśleć „more geometrico“. W konkluzji zatem stwierdzamy, że historia filozofii może mieć za cel naukowy uchwycenie podstawowej a ukrytej intuicji każdej filozofii w całym jej bogactwie, gdzie czynnik racjonalny nie panuje wyłącznie; może też posługiwać się metodą naukową opartą na porównawczym zestawieniu wszystkich warunków budowy systemu od fizjologii myśliciela aż do błędów i sprzeczności w jego myśleniu. Nie będąc sama nauką ścisłą (jako historia) może ona być pomocną działowi psychologii badającemu typy umysłowości — specjalnie wskazując psychologowi błędy w interpretacji umysłowości konkretnego filozofa: gdyby zaliczył np. Bergsona do typu dynamicznego, gdy w rzeczywistości jest on umysłem kinematycznym i kartezjańskim w swych wyraźnych przeciwstawieniach przestrzeni i czasu, czasu i trwania, inteligencji oraz instynktu (dowodem jest jego lekceważenie egzystencjalizmu Sartre'a). Tajemnicę filozofii trudno uchwycić (już Zola mówił: „tajemnicy powieści nie można ująć w słowa“, a filozofowie stosują mniej lub więcej świadomie tę zasadę) i dlatego, jak wierzymy, raczej przez badanie porażek filozofów, niż ich zdobyczy da się ona odkryć.<sup>1)</sup>

(tłumaczenie z francuskiego).

1) Można z pożytkiem porównać te uwagi ze studium Goldmanna (Revue Philosophique 1948, str. 160) o metodzie historii filozofii. Goldmann, zwolennik Lukacs'a, wywodzi z punktu widzenia materializmu dialektycznego, że historyk filozofii może i powinien podać tablicę „wizji świata“, to jest schematu stanowisk filozoficznych, który by pozwalał lepiej poznać warunki społeczne, sprzyjające w różnych epokach rozwojowi różnych typów umysłu.

## Przegląd czasopism

## I.

**Kwartalnik Filozoficzny XVII, (1948) 1—2.**  
**KROKIEWICZ A.** — Heraklit, 1—46. **ŁUSZCZEWSKA-ROMAŃNOWA S.** — Wieloznaczność a język nauki, 47—58. **ŁOŚ J.** — Logiki wielowartościowe a formalizacja funkcji intencjonalnych, 59—78. **DĄBSKA I.** O rodzajach sceptycyzmu, 79—86. **MEHLBERG H.** — Idealizm i realizm na tle współczesnej fizyki, 87—116. **ZNAMIEROWSKI CZ.** — Rodzaje ocen, 117—132. **INGARDEN R.** — Z dziejów teorii dzieła literackiego, 133—172.

## II.

**Kwartalnik Psychologiczny XIII, (1947).**  
**BEACHOWSKI S.** — Po ośmiu latach, VII — XVI. **INGARDEN R.** — O poznawaniu cudzych stanów psychicznych, 1—26. **LIBRACHOWA M.** Międzywojenna literatura powieściowa jako źródło materiału dla psychologa, 27—49. **DYBOWSKI M.** — Dojrzwianie woli, jej opóźnienie i przyspieszenie, 50—58. **REUTT J.** — Przedstawienie celu a postępowanie, 59—155. **ZAWORSKI T.** — Akustyczne wyobrażenia ejdetyczne, 156—203. **MIELCZARSKA WŁ.** — O wpływie wysiłku na wyniki pracy, 204—266. **TOMASZEWSKI CZ.** — O psychologii w Z. S. R. R., 267—315. Streszczenie rozpraw, 316—337.

**Kwartalnik Psychologiczny XIV (1948) 1—2.**  
**GIERULANKA D.** — O przyswajaniu pojęć geometrycznych, 1—112. **SZUMAN S.** — Zaradność i indywidualna taktyka postępowania jako zagadnienie charakterologiczne, 113—128. **SZEWCZUK W.** — Zachowanie się stułbi zielonej, 129—165. Streszczenie rozpraw, 166—177.

## III

**Myśl Współczesna\*) 1946, Nr. 1.** **KOTARBIŃSKI T.** — Zasady dobrej roboty, 25—41. **Nr. 2.** **SZLAZA J.** — Determinizm i indeterminizm w świetle poglądów Plancka, 231—245. Recenzje, 281—285. **Nr. 3—4.** **ZNAMIEROWSKI CZ.** — Analiza oceny moralnej, 302—327. **SCHAFF A.** — Zasada sprzeczności w świetle logiki dialektycznej, 328—353. Recenzje, 459—462. **Nr. 5.** **MISSURO W.** — O fizjologii człowieka pracy, 60—66. **ŻURAWSKI S.** — Z działalności Akademii Nauk ZSRR, 89—95. Recenzje, 120—122. **Nr. 6—7.** **AJDUKIEWICZ K.** O tak zwanym neopozytywizmie, 155—176. **SZCZEPAŃSKI J.** — Interpretacja i rozumienie ludzkiego zachowania, 177—189. **TEISSIER J.** — Mechanizm ewolucji (cz. I.) tłum. Czartkowski A. 246—265.

\*) Tylko artykuły treści filozoficznej i pokrewnej.

**Myśl Współczesna 1947, Nr 2 (9).** **KAMIŃSKA J.** — Ewolucja Koła Wiedeńskiego (pozytywizm, empiryzm, fizykalizm), 145—160. **TOMASZEWSKI T.** — Descartes, 180—186. **TEISSIER J.** — Mechanizm ewolucji (cz. II) tłum. Czartkowski A. 202—221. **Nr 3 (10)** **LUKACS G.** — Nietzsche i faszyzm, 305—329. **LORIA S.** — Rola nauki w odbudowie gospodarstwa i kultury, 330—342. **WUDEL W.** — Powstanie logiki wyższej, 343—367. **Kronika Radziecka; AUBEL E. NICOLLE J.** — O ustroju Akademii Nauk ZSRR, 410—422. Recenzje 437—455. **Nr 4 (11)** **LUKACS G.** — Nietzsche jako prekursor estetyki faszystowskiej, 3—28. Recenzje, 122—125. **Nr 5 (12).** **OSSOWSKA M.** — Inteligent polski na tle grupy towarzyskiej Europy Zachodniej, 129—140. **CHAŁASIŃSKI J.** — Zagadnienie historyczno-socjologiczne samowiedzy inteligencji polskiej, 141—174. Recenzje, 259—263. **Nr 6 (13).** **KOLMAN A.** — O niektórych filozoficznych problemach dzisiejszej fizyki, 330—341. **MUKARZOWSKI J.** — O ideologii czechosłowackiej teorii sztuki, 342—351. **Nr 7—8 (14—15).** **JAŚKOWSKI ST.** — Zagadnienia logiczne a matematyka, 57—70. **HOSTELET G.** — Metodologia badania czynności ludzkich, 71—105. **Kronika Angielska; J. B. S. Haldane,** 130—137. **Nr 9—10 (16—17)** **ZNAMIEROWSKI CZ.** — Normy grupy wolnej, 171—199. **MAKSIMOW A.** — Współczesne teorie fizyczne o materii i ruchu a materializm dialektyczny tłum. 275—299. Recenzje, 498—499. **MAKSIMOW A.** — Współczesne teorie fizyczne o materii i ruchu a materializm dialektyczny tłum. 275—299. Recenzje, 498—499. **Nr 12 (19).** **OSSOWSKI ST.** — Doktryna marksistowska na tle dzisiejszej epoki, 501—513. **CORNFORTH M.** — Pozytywizm logiczny, tłum. Gorczycka J., 514—537. **ŁUBNICKI N.** — Witalizm a mechanizm, 538—543.

**Myśl Współczesna 1948, Nr 1 (20).** **OSSOWSKI ST.** — Teoretyczne zadania marksizmu, Szkic programu, 3—18. **CORNFORTH M.** — Pozytywizm logiczny, tłum. Gorczycka J., 117—139. **Nr 2—3 (21—22).** **SCHAFF A.** — Marksizm a tradycja kultury europejskiej, 229—249. **HESEN S.** — Prawo a moralność, 250—272. **Nr 4. (23).** **HOCHFELD J.** — O znaczeniu marksizmu (artykuł dyskusyjny), 70—94. **DENISOW A. J.** — Prawo i moralność, tłum., 95—102. **Nr 5 (24).** **KOTARBIŃSKI T.** — Realizm praktyczny, 145—154. **CORNFORTH M.** — Empiryzm logiczny, tłum. Gorczycka J., 155—176. **HOSTELET G.** — Opracowanie naukowe pojęcia organizacji, 177—185. **PIETER J.** — Społeczne i dziedziczne podłoże różnic intelektualnych, 198—214. **KONORSKI J.** — Podstawy fizjologiczne pamięci, 215—232. **Nr 6—7 (25—26).** **SCHAFF A.** — Marksizm a rozwój nauki, 245—263. **RUBINSZTEIN S.** — Myślenie, tłum. Tomaszewski T., 290—329.

KRAJEWSKI WŁ. — Materia i materializm w świetle fizyki współczesnej, 330—349. Nr 8—9 (27—28). OSSOWSKI ST. — Na szlakach marksizmu, 19—34. AJDUKIEWICZ K. — Zmiana i sprzeczność, 35—52. Dyskusja filozofów radzieckich na temat książki Aleksandrowa, 119—179.

## IV

**Przegląd Filozoficzny XLIV, (1948), 1—3.** Pięćdziesiąt lat filozofii w Polsce. TATARKIEWICZ WŁ. — Pięćdziesiąt lat filozofii w Warszawie 1898—1948, 3—14. DĄBSKA T. — Czerdzieści lat filozofii we Lwowie 1898—1938, 14—25. GAWECKI B. — Pięćdziesiąt lat filozofii w Krakowie, 26—37. CZEŻOWSKI T. — Wileńskie środowisko filozoficzne, 37—41. SAWASZKIEWICZ J. — Pięćdziesiąt lat filozofii w Poznaniu, 41—50. WORONIECKI J. — Lubelskie środowisko filozoficzne, 50—56. GRZEGORCZYK A. — Prace o polskiej filozofii współczesnej 56—58. Rozprawy: — HOSIASSON-LINDENBAUMOWA J. — Postęp wiedzy z punktu widzenia poznawczego, 59—65. CZEŻOWSKI T. — Przyczynki do analizy rozumowania, 66—76. DĄBSKA I. — W sprawie tzw. nazw pustych, 77—81. INGARDEN R. — Uwagi o względności wartości, 82—94. ZNAMIEROWSKI CZ. — Ocena, 95—113. KOTARBIŃSKI T. — O istocie oceny etycznej, 114—119. NOWICKI A. — Co to są bohaterские czyny i czy zawsze należy je spełniać? 120—130. ŚWIEŻAWSKI ST. — Centralne zagadnienie tomistycznej nauki o duszy, 131—189. Studia krytyczne. HEITZMAN M. — Historia filozofii Bertranda Russella, 190—198. CHOYNOWSKI M. — Czy filozofia jest nauką? 198—217. Filozofia za granicą: MARC-WOĞAU K. — Współczesna filozofia szwedzka, 218—219. WARKOCZ A. — Filozofia we Francji w latach 1939—1946, 220—233. FILOZOFIA w Stanach Zjednoczonych 1939—1947 (Wstęp — H. Hiż, Logika — H. Hiż, Teoria indukcji — W. Craig, Filozofia nauk społecznych — A. Iwańska, Metodologia psychologii — D. W. Hiżowa, Teoria poznania — H. W. Johnstone, Etyka i teoria wartości — H. D. Aiken) 234—282. English Summaries, 283—297, Wydawnictwa nadesłane, 298—301.

## V

**Przegląd Socjologiczny, VIII, (1946), 1—4.** CHAŁASIŃSKI J. — Wznowienie Przeglądu Socjologicznego, 1—3. CHAŁASIŃSKI J. — Zasadnicze stanowiska we współczesnej socjologii polskiej, 4—39. KRZYWICKI L. — Pierwotna szkoła uobywatelnienia, 40—72. GOODFELLOW D. M. — Elementy ekonomii w etnologii, tłum. Obrębska T. 73—83. OBRĘBSKI J. — Teoria ekonomiczna i metoda socjologiczna w badaniu społeczeństw pierwotnych, 84—102. MALINOWSKI B. — Śmier-

telny problemat, 103—118. HERTZ A. — Zagadnienie socjologii wojska i wojny, 119—140. ZNAMIEROWSKI CZ. — Zespół osób, 141—170. RYCHLIŃSKI ST. — Warstwy społeczne, 171—184. SZCZEPAŃSKI J. — O pojęciu środowiska, 185—194. KAGAN G. — Durkheim i Marks, 195—209. Socjologia w czasie okupacji niemieckiej — Tajny komplet na Żoliborzu, 210—212. Recenzje, 213—233. Przegląd czasopism 234—239. Kronika, 240—241.

**Przegląd Socjologiczny IX, (1947) 1—4.** CHAŁASIŃSKI J. — Socjologia współczesna, 5—13. SZCZEPAŃSKI J. — Socjologia, ideologia i nauka społeczna, 14—33. ZNAMIEROWSKI CZ. — „Ja” społeczne, 35—61. OSSOWSKA M. — Egoizm i altruizm a typy stosunków społecznych, 63—72. OSSOWSKI ST. — Zagadnienie więzi regionalnej i więzi narodowej na Śląsku Opolskim, 73—124. ASSORODOBRAJ N. — Kursy przygotowawcze a zagadnienia społecznej selekcji młodzieży akademickiej, 125—144. KOWALSKI ST. — Niektóre założenia badań socjologicznych, 145—168. KULA W. — Przywilej społeczny a postęp gospodarczy, 169—204. GOŁĘBIOWSKI T. Stosunki gospodarczo-społeczne w Królestwie Kongresowym w okresie 1815—1846, 205—268. Problemy i Prądy, 269—342. Zagadnienia współczesnej epoki i przeobrażeń kultury, 343—414. Z działalności ośrodków socjologicznych, 415—448. Kronika, 449—470. Recenzje, 471—512. Przegląd czasopism, 523—573.

## VI

**Psychologia wychowawcza, XII, (1947) 4.** BALEY S. i WSPÓLPRACOWNICY. — Wpływ wojny na psychikę młodzieży i dorosłych w Polsce, 1—11. ŻEBROWSKA M. — Wpływ wojny na przestępczość nieletnich, 12—26. ŻOPATYŃSKA L. — Analiza testu szpilek Decroly'ego, 27—39. CZARNIEWICZ M. — Niektóre zagadnienia psychologii sowieckiej, 40—44. POZNAŃSKA A. i WASERMANÓWNA A. — Zuzanna Stawska, 45—50. Głosy dyskusyjne i sprawozdawcze, 51—70. Sprawozdania z książek, 71—83. Notatki bibliograficzne, 84—85. Streszczenia w językach obcych, 86—88.

## VII

**Roczniki Filozoficzne, I, (1948). Rozprawy — PASTUSZKA J. Ks. — Trwałe wartości filozofii chrześcijańskiej na tle nowoczesnych prądów filozoficznych, 1—41. ŚWIEŻAWSKI S. — U źródeł konfliktu nowożytnego przyrodoznawstwa z filozofią scholastyczną. Atak Rogera Bacona na mistrzów paryskich, 42—63. BOCHEŃSKI I. M. — Wstęp do teorii analogii, 64—82. DREWNOWSKI J. Fr. — Czy**

metafizyka i religia wytrzymują krytykę naukową? 83—97. ADAMCZYK W. ks. — Styl tomizmu. Na marginesie „De ente et essentia” św. Tomasza z Akwinu, 123—137. KORCIK A. ks. — Gottlob Frege jako twórca pierwszego systemu aksjomatycznego współczesnej logiki zdań, 138—164. WINOWSKA M. — Gabriel Marcel, czyli na tropach chrześcijańskiego egzystencjalizmu, 165—190. ŻUKOWSKI E. ks. — Niektóre porządki w zdaniach rozłącznych i równoważnych, 191—197. KLÓSAK K. ks. — Metafizyczna i filozoficzna zasada przyczynowości wobec relacji niedokładności W. Heisenberga, 198—213. KISIEL A. ks. — Podstawowa analiza rzeczywistości, 214—227. Sylwetki filozofów: WOJTKOWSKI A. — Ks. Idzi Radziszewski (1871—1922), 228—249. EBOROWICZ W. ks. — Ks. Konstanty Michalski C. M. (1879—1947), 250—269. Miscellanea: PASTUSZKA J. ks. Wydział Filozofii Chrześcijańskiej — nowy ośrodek studiów filozoficznych, 270—277. USOWICZ A. ks. — Władza państwowa w służbie narodu, 278—281. PASTUSZKA J. ks. — Psychologia a filozofia. Kilka uwag o organizacji studium psychologii w uniwersytetach polskich, 282—287. Recenzje i notatki bibliograficzne, 288—316. Sommaire (streszczenia artykułów w języku francuskim), 317—327. Bibliografia filozoficzna (1945—1948), 328—368.

## VIII.

**Studia Philosophica** III, (1939—1946), 1948. Avant-propos. Liste des pertes de la philosophie polonaise, 11—12. CZEŻOWSKI T. — Kazimierz Twardowski as teacher, 13—17. INGARDEN R. — The scientific activity of Kazimierz Twardowski, 17—30. GROMSKA D. — Philosophes polonais morts entre 1938—1945, 31—97. Disputations (1939—1945): CZEŻOWSKI T. — Quelques problèmes anciens sous la forme moderne, 101—113. DĄBSKA I. — L'homme anonyme, 115—149. INGARDEN R. — Quelques remarques sur la relation de causalité, 151—166. KOKOSZYŃSKA M. — What means „relativity of truth”? 167—176. KOTARBIŃSKI T. — Principes de bon travail, 177—202. KURYŁOWICZ J. — Les structures fondamentales de la langue, groupe et proposition, 203—209. MEHLBERG H. — Positivisme et science I. 211—294. OSSOWSKA M. Les problèmes d'une science de la morale, 259—304. SUCHODOLSKI B. — La vie de l'esprit, 305—408. TATARKIEWICZ WŁ. — Two chapters on happiness, 409—447. ZNAMIEROWSKI CZ. — Causal nexus, 449—465.

## IX

**Cahiers internationaux de sociologie**, 2, (1947) 2. HALBWACHS M. — La mémoire collective et le temps, 2—31. DUPRÉEL E. —

Variété des groupes sociaux, 32—56. SOROKIN P. — Qu' est ce qu' une classe sociale, 57—87. MORENO J. L. — La méthode sociométrique en sociologie, 88—101. JENNINGS H. — Note sur quelques concepts sociométriques, 102—107. BASTIDE R. — Sociologie et psychoanalyse, 108—122. CAILLOIS R. — Art et orthodoxie dans la société 123—131. WIRTH L. — L' écologie humaine, 132—141. HYPOLITE J. — La conception hégélienne de l' état et sa critique par Karl Marx, 142—161.

## X

**Czeska Myśl** XI, (1947), 4—5. Człanki: KOZAK J. B. — Josef Kral, 65 let, 193—195. POLIN R. — Mravni dusledky subjektivni nauky o hodnotach, 196—209. KRAL J. — Positivism, dialekticky materialism a filosofie, 210—232. RIEGER L. — O zaklady humanity (dok.), 233—239. KOLMAN A. — O podstatie a puvodu pythagoreismu (dok.), 240—253. Rozhledy, 254—260. Literatura, 261—279. Zpravy a poznamky, 280—284.

## XI

**Dialectica (International Review of Philosophy of Knowledge)** I, 1 (15. II. 1947). Editorial, 5—10. BACHELARD G. — La philosophie dialoguée, 11—20. GONSETH F. — L' idée de dialectique aux Entretiens de Zurich, 21—37. KONIG H. — Dialektik als gedankliche Experimentierkunst, 38—44. DURR K. — Die Entwicklung der Dialektik von Platon bis Hegel, 45—62. WALTER E. J. — Der Begriff der Dialektik im Marxismus, 63—71. GAGNEBIN H. S. — Sur l' idée de dialectique dans la philosophie des sciences contemporaine, 72—76. GAGNEBIN S. — Pour le troisième centenaire de la naissance de Leibniz (1646—1716), 77—97. GONSETH F. — A propos d' un Congrès international de philosophie (Rome, 15—20 novembre 1946), 98—108. Discours du Pape, 108—111.

**Dialectica** I. 2. (15. V 1947). Editorial, 115—116. GONSETH F. et J. P. — Connaissance objective et connaissance poétique, 117—126. DESTOUCHES-FEVRIER P. — Les notions d' objectivité et de subjectivité en physique atomique, 127—146. FIALA F. — Essai sur les notions d' ouverture et de fermeture, 147—158. HAINARD R. — Dialectique de l' objectif et du subjectif dans les arts plastiques, 159—171. BERNAYS P. — Zum Begriff der Dialektik, 172—175. PAULI W. — Hans Reichenbach: „Philosophic Foundations of Quantum Mechanics”, 176—177. BERNAYS P. — Georg Polya: „How to Solve It, a New Aspect of Mathematical Method”, 178—188. PREISSMANN A. — Hommage à Monsieur Mannoury, 189—190. GUNTHER W. — Brief an „Dialectica”, 191—194. GERÁRD J. — Le mouvement philosophique en Belgique depuis 1939, 195—199. III-e Congrès des Sociétés de



philosophie de langue française, 200. Troisième Conférence internationale de linguistique psychologique, 201. Société internationale de logique et philosophie des sciences, 202—203.

**Dialectica** I, 3. (15. VIII. 1947). Avertissement, 206. Editorial, 207—213. NIGGLI P. — Der Artbegriff in der Mineralogie, 214—228. GAGNEBIN E. — La notion d'espèce en biologie, 229—242. GONSETH F. — La notion du normal, 243—252. FAVARGER Cl. — Réflexions sur l'importance de l'espèce et de la classification en botanique, 253—263. DUBOIS G. — Des attributs statiques de l'espèce aux tendances évolutives des groupes taxinomiques, 264—276. PENZA M. — Le logos hégélien, I, 277—287. FIALA F. — L'assemblée annuelle de la Société romande de philosophie, 288. V-me Congrès international d'histoire des sciences, 288.

**Dialectica** I, 4 (15 XI. 1947). Communications, 290. Editorial, 291—292. GONSETH F. — Peut-on parler de „science dialectique“?, 293—304. BERNAYS P., GONSETH F. et PRES-MANN A. — Contradiction et non-contradiction — Zu einem „Brief an Dialectica“. — A propos de deux ouvrages de M. Stéphane Lupasco. — A propos d'un ouvrage de M. L. Bopp, 305—319. TAUBES J. — Logos und Telos, 319—330. BETH E. W. — Hundred Years Symbolic Logic. A Retrospect on the Occasion of the Boole — De Morgan Centenary, 331—346. PENSA M. — Le logos hégélien II, 347—353. PERELMAN CH. — Fragments pour la théorie de la connaissance de M. E. Dupréel, 354—366. DUPREEL E. — Sur les origines de la dialectique, 367—370. Bibliographic Notes, Received Books, Contents of Review (zawiera m. in. Przegląd Filozoficzny XLIII.), Table of contents, 371—376.

## XII

**Ethics (An International Journal of Social, Political, and Legal Philosophy)** LVIII, 1 (October 1947). Articles: PICKFORD R. W. — Psychological aspects of punishment, 1—17. CHILD A. — The problem of truth in the sociology of knowledge, 18—34. SPIEGELBERG H. — Indubitables in ethics: A cartesian meditation, 35—50 Discussion: HALL E. W. Stevenson on disagreement in Attitude, 51—56. CLAPP G. R. — Adventures in faith and works, 57—62. MILLER D. L. — Science, technology, and value judgements, 63—69. SIMOPOULOS J. CH. — Ethical outlook: Some remarks, 70—74. Book Reviews, 75—76. Shorter Notices, 77—78.

**Ethics** LVIII, 2 (January 1948). Articles: MORGENTHAU H. J. — The Twilight of international morality, 79—99. EWING A. C. — Utilitarianism, 100—111. MOORE W. — On the nature and justification of ideals, 112—117. Discussion. MARTIN O. — Beyond

compromise, 118—122. DIEDERICH P. B. — An ethical basis for educational objectives, 123—132. MEIKLEJOHN D. — Required studies in the liberal college, 133—137. Book Reviews, 138—150. Shorter Notices 151—154. Books received, 155—156.

**Ethics** LVIII, 3 part I (April 1948). Articles: LEWIS H. D. — Does the good define its own content? A study of Green's Prolegomena, 157—179. MCKEON R. — The philosophic bases and material circumstances of the rights of man, 180—187. GARVIN L. — Obligation and moral agency, 188—194. SMITH J. W. — Intrinsic and extrinsic good, 195—208. JESSUP B. E. — Relation of Hobbes's metaphysics to his theory of value 209—217. Book Reviews, 218—225. Shorter Notices, 226—233. Books received, 234.

**Ethics** LVIII, 3 part II (April 1948). Supplement. HARRIS A. L. — The Social philosophy of Karl Marx, 1—42.

**Ethics** LVIII, 4 (July 1948). Articles: GRUCHY A. G. — The philosophical basis of the new keynesian economics, 235—244. WOLPERT J. F. — The myth of revolution, 245—255. OGBURN B. E. — Thoughts on freedom and organisation, 256—261. Discussion: PERRY CH. — Proposed sources of practical wisdom, 262—274. VIVAS E. — Julian Huxley's evolutionary ethics, 275—284. NEGLEY G. — Some current thoughts on law and destiny, 285—290. BONHAM-CARTER M. — Economic democracy, 291—296. YEAGER F. S. — A note on Knight's criticism of Maritain, 297—299. Book Reviews, 300—313. Shorter Notices, 314—319. Books received, 320.

## XIII

**The Journal of Aesthetics & Art Criticism** vol. VI no 1 (September 1947) H. A. HATZFELD, Literary Criticism, through Art and Art Criticism through Literature, 1—20. K. E. GILBERT, Art between the Distinct Idea and the Obscure Soul, 21—26. R. SEDDON, Two Modes of Perception and Expression Performed by Artists When Painting, 27—30. L. D. LONGMAN, The Concept of Psychological Distance, 31—35. W. E. HENRY, Art and Cultural Symbolism: a Psychological Study of Greeting Cards, 36—44. C. W. CONDIT, Modern Architecture: a New Technical-Aesthetic Synthesis, 45—53. C. AMYX, The Iconic Sign in Aesthetics, 54—59. S. FISHMAN, The Aesthetics of Sir Donald Tovey, 60—66, Reviews, 67—76. International news and correspondence, 77—88. Notes and news, 89—92. Contributors, 93.

**The Journal of Aesthetics & Art Criticism.** Vol. VI no 2 (December 1947) F. S. WIGHT,

Henry Moore: the Reclining Figure, 95—104. K. S. LAURILA, In Memory of Max Dessoir, 105—107. M. DESSOIR, The Contemplation of Works of Art, 108—119. H. B. LEE, The Cultural Lag in Aesthetics, 120—138. P. M. LAPORTE, Attic Vase Painting and Pre-Socratic Philosophy, 139—151. H. D. AIKEN, The Concept of Relevance in Aesthetics, 152—160. J. LOPEZ-MORILLAS, Antonio Machado's Temporal Interpretation of Poetry, 161—171. VAN METER AMES, Expression and Aesthetic Expression, 172—179. Reviews, 180—192. Letters pro and con, 193. International news and correspondence 194—196. Notes and news, 197—201 Contributors, 202.

**The Journal of Aesthetics & Art Criticism**  
Vol. VI no 3 (March 1948) B. CROCE — On the Aesthetics of Dewey, 203—206. J. DEWEY, A. Comment on the Foregoing Criticism, 207—208. J. P. HODIN, Style and Personality: a Graphological Portrait of Oskar Kokoschka, 209—224. T. MUNRO, Methods in the Psychology of Art, 225—234. E. RODITI, Torquato Tasso: the Transition from Baroque to Neo-Classicism, 235—245. L. P. SPELMAN, Calvin and the Arts, 246—252. R. W. LEMBKE, Descriptive Analysis in Dramatic Art, 253—258. J. REMENYI, Modern European Literature in the Classroom, 259—264. E. M. BLAKE, T. WILFRED, Letters Pro and Con, 265—275. Reviews, 276—292. International news and correspondence, 293—298. Notes and news, 299. Membership list: The American Society for Aesthetics, 300—307. Contributors, 308—309.

**The Journal of Aesthetics & Art Criticism**  
Vol. VI no 4 (June 1948) W. M. MILLIKEN, The Art of the Goldsmith, 311—322. E. D. LEYBURN, Notes on Satire and Allegory, 323—331. J. S. MOORE, The Work of Art and Its Material, 331—338. K. M. WELLS, The Fugue as an Expressive Vehicle, 339—340. R. W. BRETTALL, The Fugue as an Expressive Vehicle: A Reply, 341—343. Reviews, 344—355. Selective Current Bibliography, 355—372. International News and Correspondence, 372—376. Notes and News 376—379. Contributors, 380.

**The Journal of Aesthetics & Art Criticism**  
Vol. VII no 1 (September 1948) J. C. SLOANE — The Tradition of Figure Painting and Concepts of Modern Art in France, 1—28. R. ARNHEIM, The Holes of Henry Moore: On the Function of Space in Sculpture, 29—37. W. M. IVINS, JR. — A. Note on Ipseity, 38—41. A. KAPLAN — On the So-called Crisis in Criticism, 42—47. P. R. FARNSWORTH, Sacred Cows in the Psychology of Music, 48

—50 M. WALLIS — Polish Contributions to Aesthetics and Science of Art before 1939: A Selective Bibliography, 51—52. Letters pro and con, 53—55. Reviews, 56—63. International News (Correspondence), 64—73. Notes and News, 74—76. Contributors, 77.

## XIV

**Mind** LVI, 223 (July 1947). POPPER K. R. — New Foundations for Logic, 193—235. WILL F. L. — The Contrary-to-fact conditional, 236—249. LANDSBERG P. T. — The uncertainty principle as a problem in philosophy, 250—256. Critical Notices, 257—275

**Mind** LVI, 224 (October 1947). CAMPBELL C. A. — Sense data and judgement in sensory cognition, 279—316. RHEES R. — „Social engineering“, 317—331. WILL F. L. — Will the future be like the past?, 332—347. Discussions, 348—354. Critical Notices, 355—392.

**Mind** LVII, 225 (January 1948). Editorial Note, 1. YOLTON J. W. — A defence of sense data, 2—15. FURLONG E. J. — Memory, 16—44. NOWELL-SMITH P. — Free will and moral responsibility, 45—61. Discussions. PRIOR A. N. — Facts, propositions and entailment, 62—68. POPPER K. R. — Corrections and additions to „New Foundations for Logic“, 69—70. Critical Notices 71—106. New Books 107—126. Philosophical Periodicals, 127—129. Mind Association. List of officers and Members, 130—136.

**Mind** LVII, 226 (April 1948). RUSSELL B. — Whitehead and Principia Mathematica, 137—138. BROAD C. D. — Alfred North Whitehead (1861—1947), 139—145. CARRIT E. F. — Professor H. A. Prichard. Personal Recollections, 146—148. KNEALE W. — Boole and the revival of logic, 149—175. FINDLAY J. N. — Can God's existence be disproved?, 176—183. STRAWSON P. F. — Necessary propositions and entailment statements, 184—200. EWING A. C. — Mental acts, 201—220. Discussions, 221—236. Critical Notices, 237—249. New Books, 250—263.

**Mind** LVII, 227 (July 1948). EMMET D. — A. N. Whitehead: The last phase, 265—274. KORNER S. — The meaning of some metaphysical propositions, 275—293. HALDANE J. B. S. — Differences, 294—301. GALLIE W. B. — The function of philosophical aesthetics, 302—321. HAEZRAHI P. — Some arguments against G. E. Moore's view of the function of „good“ in ethics, 322—340. Discussions, 341—359. Critical Notices, 360—381. New Books, 382—398.

**Mind** LVII, 228 (October 1948). BROAD C. D. — Obituary notice. Jan Gallie, 401—402.

WISDOM J. — Note on the new edition of professor Ayer's Language, truth, and logic, 403—419. JACKSON R. — The moral problem — the problem for conduct, 420—458. BAYLIS C. A. — Facts, propositions, exemplification and truth, 459—479. Discussions, 480—495. Critical Notices, 496—509. New Books, 510—543.

## XV

**Philosophy**, the Journal of the British Institute of Philosophy XXII, (1947) 81—83. HUGHES G. E. — An examination of the argument from theology to ethics, 3—24. BARNES W. H. F. — Is philosophy possible? A study of logical positivism, 25—48. BASSON A. H. and O'CONNOR D. J. — Language and philosophy. Some suggestions for an empirical approach, 49—65. Discussion, 66—70. HANCOCK W. D. — What is represented in representative government?, 99—111. FORSYTH T. M. — Aristotle's concept of God as final cause, 112—123. GALLIE W. B. — Is „The Prelude” a philosophical poem?, 124—138. HARTLAND-SWANN B. A. — Descartes „simple natures”, 139—152. Discussion, 153—160. Philosophy in France, 161—166. New Books, 167—190. TAYLOR F. SH. — The scientific world outlook, 195—207. ACTON H. B. — The marxist-outlook, 208—230. KNEEBONE G. T. Philosophy and mathematics, 231—239. LITWIŃSKI L. — The psychology of „Mine”, 240—251. Discussion: CROXALL T. H. — Mans inner condition: A study in Kierkegaard, 252—255. New Books, 256—285.

## XVI

**Philosophy and Phenomenological Research**, VIII 2 (december 1947). Articles: WOLFSON H. A. Infinite and privative judgements in Aristotle, Averroes, and Kant, 173—187. HERING J. — Concerning image, idea and dream (translated from the french), 188—205. WEISS P. — Existenz and Hegel, 206—216. WILD J. — An introduction to the phenomenology of signs, 217—233. Discussions, 234—275. Reviews, 276—301. Communications, Notes and News, 302—307.

**Philosophy and Phenomenological Research**, VIII 3 (march 1948). Articles: MARCUSE H. — Existentialism: Remarks on Jean-Paul Sartre's „L'Être et le Néant”, 309—336. STERN G. (Anders) — On the pseudo-concreteness of Heidegger's philosophy, 337—371. SCHRECKER P. — Phenomenological considerations on style, 372—390. LIFSHITZ M. — Giambattista Vico (1668—1744) (translated from the russian), 391—414. KAPLAN A. and KRIS E. — Aesthetic ambiguity, 415—435. HARTSHORNE CH. — The rationalistic criterion in metaphysics, 436—447. Discus-

sions: LENZEN V. F. — Science and philosophy, 448—455. DEMOS R. — Note on Plato's theory of ideas, 456—460. CARNAP R. — Reply to Nelson Goodman, 461—462. Reviews, 463—485. Notes and News, 486—488.

**Philosophy and Phenomenological Research**, VIII 4 (june 1948). A symposium on the philosophy of freedom: POS H. J. — Introductory remarks, 491—493. CAPEN S. P. — Reflections on freedom in education, 494—507. KALLEN H. M. The discipline of freedom, 508—514. MCGILL V. J. — Two concepts of freedom, 515—521. CLAPP J. G. — Freedom as fulfillment, 522—531. NICOL E. — Liberty as a fact, freedom as a right, 532—537. WAHL J. — Freedom and existence in some recent philosophies, 538—556. HOOP J. H. van der — Freedom in the philosophy of East and West, 557—572. McKEON R. — A philosophy for UNESCO, 573—587. FARBER M. — Modes of reflection, 588—600. SELLARS W. — Realism and the new way of words, 601—634. BLACK M. — Linguistic method in philosophy, 635—650. WILD J. and COBLITZ J. L. — On the distinction between the analytic and the synthetic, 651—667. FEINBLEMAN J. K. — Genesis of the dialectic, 668—678. STERN A. — Toward a solution of the problem of solipsism, 679—687. FITCH F. B. — On God and immortality, 688—693. Discussion, 694—713. Reviews, 714—739. Notes and News, 740.

**Philosophy and Phenomenological Research**, IX, 1 (september 1948). Articles: KOYRE A. — Manifold and category, 1—20. VAVILOV S. I. — Lucretius' physics, 21—40. HOENIGSWALD R. — On humanism, 41—50. PEGIS A. C. — Principale Volitum: Some notes on a supposed Thomistic contradiction, 51—70. Discussions: LOVEJOY A. O. — Necessity and self-sufficiency in the Thomistic theology: A reply to President Pegis, 71—88. PEGIS A. C. — Autonomy and necessity: A rejoinder to Professor Lovejoy, 89—97. KATTSOFF L. O. — What is behavior?, 98—102. GRAHAM E. — Logic and semiotic, 103—114. MORRIS CH. — Signs about signs about signs, 115—133. Reviews, 134—167. Notes and News, 168—179.

## XVII

**La Pensée**. Nr 5 (1945) JOLIOT-CURIE F. — Le Centre national de la Recherche scientifique, 3—7. MOUGIN H. — L'esprit encyclopédique et la tradition philosophique française, 8—18. CACHIN M. — Le Centenaire de Guesde — 11 novembre 1945, 19—28. GEORGE P. — La Réforme de l'enseignement: de l'étude à la réalisation, 29—41. LARNAC J. — Paul Valéry, 42—56. BOURGIN G. — L'histoire de l'occupation et de la libération, 57—62. MAU-

BLANC R. — Le Rationalisme en face des mystiques, 63—74. LANGEVIN J. — Georges Bruhat, 75—78.

**La Pensée**, Nr 6 (1946). PRENANT M. — De la biologie au marxisme, 3—7. NICOLLE J. — Les relations intellectuelles franco-soviétiques, 8—14. CHEVALIER A. — Les problèmes français actuels en Afrique noire, I, 15—24. MOUGIN H. — L'esprit encyclopédique et la tradition philosophique française, II, 25—38. BRUNEAU CH. — Humanités modernes, 39—51. DAUDIN H. De quelques réformes urgentes dans l'enseignement public, I, 52—56. LARNAC J. — Verlaine et nous, 57—64. PARAIN CH. — Marc Bloch, 65—72.

**La Pensée**, Nr 7 (1946). LANGEVIN P. — Pasteur, le savant et l'homme, 3—10. NITTI F. — La méthode pastoriennne, 11—20. DUPUY P. — Pasteur à l'Ecole Normale, 21—28. JOLIOT-CURIE F. — Note sur la science soviétique, 29—32. NICOLLE J. — La vie en U. R. S. S., 33—41. CHEVALIER A. — Les problèmes français actuels en Afrique noire, II, 42—48. GEORGE P. — Problèmes de la Tunisie contemporaine, 49—58. DAUDIN H. — De quelques réformes urgentes dans l'enseignement public, II, 59—64. MOUGIN H. — L'esprit encyclopédique et la tradition philosophique française, III, 65—74. MAUBLANC R. — Un jeune de la Résistance: Marco Lazard, 75—78.

**La Pensée** Nr 8 (1946). MOUGIN H. — Courte histoire de l'existentialisme, I, 23—30. PHAM-VAN-DONG — Les rapports culturels entre la France et le Vietnam, 31—35. COHEN C. — Pour la science de l'histoire, 36—50. SOBOUL A. — Un exemple de concentration agraire en pays de grande culture, 51—66. THIEDOT M. — La Pologne nouvelle, I, 67—78. CORNU A. — Communisme et patriotisme, 79—82. LANGEVIN J. Progrès, loisir et culture, 83—86.

**La Pensée** Nr 9 (1946). MOUGIN H. — Courte histoire de l'existentialisme, II, 3—14. LANGEVIN A. — Les radars, I, 15—26. COGNIOT G. — Le centenaire de „Philosophie de la Misère“, I, 27—35. JOINVILLE — L'armée de métier contre la France, 36—40. SILVA H. — Vingt années d'histoire portugaise: 1926—1946, 41—99. ALFARIC P. — Pour l'histoire des religions, 50—54. LAVALLEE L. — Le docteur Jean Auriac, 55—57.

**La Pensée**, Nr 10 (1947). JOURDAIN F. — Confession, 11—17. TEISSIER G. — Actualité de Pasteur, 18—22. CORNU A. — Karl Marx et la pensée moderne, 23—31. MOUGIN H. — Courte histoire de l'existentialisme, III, 32—42. COGNIOT G. — Le centenaire de „Philosophie de la Misère“, II, 43—54. CREUSSOL R. — La fixation et le contrôle des prix, 55—74. MAUBLANC R. — L'attitude nationaliste, 75—78.

**La Pensée**, Nr 11 (1947). PRENANT M. — J. B. S. Haldane, 3—4. J. B. S. HALDANE, — Pourquoi je suis matérialiste, 5—10. ALEXANDROV G. — La démocratie soviétique, 11—20. LANGEVIN J. — Les radars II, 21—32. DE LORME J. — Le colonialisme et la grande île de Madagascar, 33—42. COGNIOT G. — La démocratisation de l'école allemande en zone soviétique, 43—52. J. B. „Crimes contre l'humanité“ et „libertés démocratiques“, 53—64. THIEDOT M. — La Pologne nouvelle, II, 69—77.

**La Pensée**, Nr 12 (1947). LANGEVIN P. — La Science et la Paix, 3—7. LANGEVIN P. — Matérialisme mécaniste et matérialisme dialectique, 8—12. EINSTEIN A. — Paul Langevin, 13—14. JOFFE A. — A la mémoire d'un maître et ami, 15—16. BERNAL J. D. — Langevin et l'Angleterre, 17—20. COTTON A. — L'oeuvre scientifique de Paul Langevin, 21—30. HADAMARD J. — Paul Langevin au Collège de France, 31—33. LE ROLLAND P. — L'unité de sa vie et de sa pensée, 34—40. COTTON E. — Paul Langevin maître de conférences à l'Ecole normale de Sévres, 41—44. SECLERIOU F. — Paul Langevin éducateur, 45—56. JOLIOT-CURIE F. — Paul Langevin nationaliste, 57—58. BAYET A. — Paul Langevin et la défense des Droits de l'homme, 59—62. DUPUY P. — Souvenirs, 63—64. JOURDAIN F. — Paul Langevin le militant, 65—67. VAS-SART R. — Paul Langevin à Troyes (1941—1944), 68—76. P. L. — Le retour de Paul Langevin en France (1941—1944), 77—78.

**La Pensée**, Nr 13 (1947). VAVILOV S. — La Science soviétique, 3—16. WILLARD M. — Notre liberté, 17—22. CHAPELON J. Monge, géomètre et Jacobin, I, 23—30. ARCOS R. — Le souvenir de Georges Chennevière, 31—33. SOBOUL A. — Esquisse d'un plan de recherches pour une monographie de communauté rurale, 34—50. MOLINIER J. P. — La Neutralité irlandaise (1939—1945), 51—56. LAVALLEE L. — Trois ingénieurs et techniciens: Victor Renelle, R. H. Fournier, Michel Pontrémoli, 57—61.

**La Pensée**, Nr 14 (1947). BLOCH J. Q. — Témoignage (29 mars 1940), 3—10. BLOCH J. R. — Trois lettres (août-septembre 1940), 11—18. COHEN M. — Sur la formation de Jean-Richard Bloch dans les années d'enfance et de jeunesse, 19—24. WURMSER A. — Jean-Richard Bloch, 25—31. PRENANT M. — Le professeur Abel Salazar, 32—34. CHAPELON J. — Monge, géomètre et Jacobin II, 37—48. DENIS H. Humanisme et matérialisme dans la pensée de Karl Marx, 49—57. SOBOUL A. — Forêt et habitat, 58—64. DAIX P. — A propos de l'histoire des camps de concentration, 65—70. MITTNE M. — L'importance historique de A. J. Herzen, 71—80. COHEN M. — Discontinuité et dépassement, 81—83.

La Pensée, Nr 15 (1947). GRENIER F. — Le trentième anniversaire de l'U. R. S. S., 3—9. HALDANE J. B. S. — Le mécanisme de l'évolution, 11—17. TEISSIER G. — Quelques remarques sur l'évolution, 18—20. PRENANT M. — A propos d'un Colloque sur l'évolution, 21—28. WALLON H. — Qu'est-ce que la filologie?, 29—34. GAILLARD J. — Crise en Grande-Bretagne, 35—43. COGNIOT G. — Ce que pense un savant soviétique de la préhistoire de l'alliance franco-russe, 44—50. MAUBLANC R. — L'Université française et la Résistance, 51—65.

### VIII

**Philosophica slovaca** I, (1946). HRUSZOVSKY I. — Uvod, 5—6. Czlanok: SZTEFANEK A. — Socialne a politicke javy dneška, 7—20. SZTUR S. — Obrodenska koncepcia L. Sztura, 21—67. FELBER ST. — Realny svet a jeho poznavanie, 68—103. CIGER J. — Problem existencneho kontinua ako realnej identity, 104—137. TOPOLSKY M. — Objekt a smysl objektu, 138—155. PARDEL T. — K problemu nevedomia u Freuda, 156—170. HRUSZOVSKY I. — G. W. Leibniz, 171—181. BAKOSZ L. Poznamky k dielu Kr. Akaiho „Cosmografia seu philosophica mundi descriptio“, 182—202. Diskusia, 203—236. Filozoficka literatura, 237—268. Zpravy, 268.

### XIX

**Revue internationale de Philosophie** I, (1938)  
1. Editorial, 3—6. LAPORTE J. — L'étendue intelligible selon Malebranche, 7—58. BLONDEL CH. — La psychologie de Malebranche, 59—76. SCHRECKER P. Malebranche et le préformisme biologique, 77—97. BREHIER E. — Les lectures malebranchistes de Jean-Jacques Rousseau 98—120. JESSOP T. E. — Malebranche and Berkeley, 121—142. CHURCH R. W. — Malebranche and Hume, 143—161. GOUHIER H. — Introduction bibliographique à l'oeuvre et à la pensée de Malebranche, 162—174. GOUHIER H. — Une nouvelle édition des oeuvres complètes de Malebranche, 175—177. Variétés, 178—188. Notes et discussions, 189—191. Analyses et comptes rendus, 192—195. Les Revues, 196—199. Ouvrages recus, 200.

**Revue internationale de Philosophie** I, (1939)  
2. HUSSERL E. — Die Frage nach dem Ursprung der Geometrie als intentional-historisches Problem, 203—225. FINK E. — Das Problem der Phänomenologie Edmund Husserls, 226—270. DESSOIR M. La Phénoménologie de Husserl, 271—276. LANDGREBE L. — Husserls Phänomenologie und die Motive zu ihrer Umbildung, 277—316. LANDSBERG P. L. — Husserl et l'idée de la philosophie, 317—325. BANFI A. — La Fenomenologia e il compito

del pensiero contemporaneo, 326—341. BERGER G. — Husserl et Hume, 342—353. POS H. J. — Phénoménologie et linguistique, 354—365. HERING J. — La phénoménologie d'Edmund Husserl il y a trente ans, 366—373. PATOCKA J. — Husserl. Bibliographie, 374—397. Variétés, 398—402. Analyses et comptes rendus, 403—407. Les Revues, 408—410. La vie philosophique, 411—415. In memoriam, 416—418. Ouvrages recus, 419—420.

**Revue internationale de Philosophie** I, (1939)  
3. PERRY R. B. — American philosophy in the first decade of the twentieth century, 423—442. MONTAGUE W. P. — L'histoire du réalisme américain, 444—471. SELLARS R. W. — A statement of critical realism, 472—498. DEVAUX P. — L'esprit du néoréalisme anglais, 499—541. Compléments à la bibliographie des fascicules 1 et 2, 542—544. Variétés, 545—570. In memoriam, 571—580. Analyses et comptes rendus, 581—587. Les Revues, 588—590. Ouvrages recus, 591.

**Revue internationale de Philosophie** I, (1939)  
4. LAMEERE J. Paul Decoster (1886—1939), 595. COSTER. S. de. — Les trois découvertes de l'actualisme costérien, 596—608. URBAN W. M. — The present situation in axiology, 609—621. DUPREEL E. — Valeur et probabilité, 622—638. LEROUX E. — Les composantes de la valeur, 639—648. EWING A. C. — Intuitionism and utilitarianism, 649—665. PERRY CH. — Principles of value and the problem of ethics, 666—683. PARKER W. H. de. — The nature of art, 684—702. STERN A. — Le problème de l'absolutisme et du relativisme axiologique et la philosophie allemande, 703—742. La vie philosophique, 743—751. Analyses et comptes rendus, 752—766. Les Revues, 767—770. Ouvrages recus, 771—772.

**Revue internationale de Philosophie** II, (1939)  
5. L. L. et R. L. — Avant propos, 3—6. FOREST A. — La détermination et l'être, 7—20. JANKELEWITCH V. — De l'ipséité, 21—42. LAVELLE L. — La métaphysique ou la science de l'intimité spirituelle, 43—65. LE SENNE R. — Le lien humain, 66—89. MARCEL G. — La fidélité créatrice, 90—115. MINKOWSKI E. — Naître et prendre naissance, 116—127. Bibliographie, 128—132. Notes et comptes rendus, 139—148. Les revues 149—152. La vie philosophique, 153. Ouvrages recus, 154.

**Revue internationale de Philosophie** II, (1948)  
6. (Numéro spécial) BREHIER E. — Liberté et métaphysique, 3—15. LEWIS C. I. — The meaning of liberty, 16—24. DONDEYNE A. — Approches du mystère de la liberté, 25—46.

EWING A. C. — The Rights of the Individual, 47—60. BARZIN M. — Valeur de la liberté, 61—71.

## XX

Revue de Métaphysique et de Morale LII, (1947) 2. RUYSSSEN T. — Les options fondamentales de la morale, 97—140. RUYER R. — Dieu-personne et Dieu-Tao, 141—157. PRADINES M. — Douleur et finalité. Réponse à M. G. Mury, 158—187. Notes critiques, 188—192. Nécrologie, 192.

Revue de Métaphysique et de Morale LII, (1947) 3—4. Essais métaphysiques: BLONDEL M. — La métaphysique comme science de l'au delà intérieur et supérieur à la nature comme au sujet, 193—200. LAVELLE L. — Analyse de l'Etre et dissociation de l'Essence et de l'Existence, 201—227. WAHL J. — Note sur la métaphysique, 228—232. MARCEL G. — De l'audace en métaphysique, 233—244. LACHIEZE-REY P. — Esquisse d'une métaphysique de la destinée, 245—258. GUSDORF G. — Métaphysique et anthropologie, 259—276. La métaphysique et les sciences: BROGLIE L. de. — Au delà des mouvantes limites de la science, 227—239. MERLEAU-PONTY M. — La métaphysique dans l'homme, 290—307. BOULIGAND G. — Le mathématicien au seuil de la métaphysique, 308—321. CANGUILHEM G. — Note sur la situation faite en France à la philosophie biologique, 322—332. MIN-KOWSKI E. — Psychiatrie et métaphysique, 333—358. LEENHARDT M. — Ethnologie et métaphysique, 359—371. DESANTI J. T. — Le „jeune Marx" et la métaphysique, 372—397. Nécrologie, 398.

Revue de Métaphysique et de Morale LIII, (1948) 1. DROUIN M. — Fragments philosophiques: De la mémoire (Ribot, Bergson, Hamelin) 1—25. Essais métaphysiques: RUYER R. — Métaphysique du travail (1-re partie), 26—54. DONNEDIEU de VABRES J. — Les valeurs philosophiques et le droit moderne, 55—88. CESSÉLIN F. — Le dernier livre de Whitehead: „Essai sur la science et la philosophie", 81—84. Nécrologie, 85—86. Soutenance de thèses, 87—90. Notes critiques 91—112.

Revue de Métaphysique et de Morale LIII, (1948) 2. FERAUD L. — Le raisonnement fondé sur les probabilités, 113—138. PIAGET J. — Du rapport entre la logique des propositions et les „groupements" de classes ou de relations, 139—163. BENDA J. — Au seuil de la mort, 164—165. KOYRE A. — Condorcet, 166—189. RUYER R. — Métaphysique du travail (2-e partie), 190—215. Notes critiques 216—224.

Revue de Métaphysique et de Morale LIII, (1948) 3. DUBARLE D. — Le dernier écrit phi-

losophique de Jean Cavaillès (1-re partie), 225—247. CARRE' J. R. — Sur l'infini I. — Sur l'infini de quantité, 248—264. GUSDORF G. — Le sens du présent, 265—293. GURWITCH G. — La philosophie sociale de Bergson, 294—306. Etudes critiques: BELAVAL Y. — Le „Leibniz et Spinoza" de M. G. Friedmann, 307—321. Soutenance de thèses, 322—324. Notes critiques, 325—336.

Revue de Métaphysique et de Morale LIII, (1948) 4. CARRE' J. R. — Sur l'infini II. — Sur l'infini de qualité, 337—349. DUBARLE D. — Le dernier écrit philosophique de Jean Cavaillès (2-e partie), 350—378. DERATHE' R. — Jean Jacques Rousseau et le christianisme, 379—414. WOLFF E. — Comment classer les valeurs esthétiques? 415—424. Etudes critiques: MOROT-SIR E. — Le traité de logique de Charles Serrus, 425—431. Soutenance de thèses, 432—434. Notes critiques, 435—444. Nécrologie, 445.

## XXI

Revue philosophique de la France et de l'étranger CXXXVII, (1947) 1—3. BAYER R. — De la méthode en esthétique, 1—33. PERELMAN CH. — De la méthode analytique en philosophie, 34—46. SERVIEN P. — Science et poésie, 47—64. WOLFF E. — Doctrines philosophiques et tempéraments, 65—85. Notes et documents, 86—89. Revues critiques, 90—107. Analyses et comptes rendus, 108—121.

Revue philosophique de la France et de l'étranger CXXXVII, (1947) 4—12. MATISSE G. — Les déficiences du monde animé, 129—156. LACOMBE R. E. — Le pari de Pascal, 157—193. VUILLEMIN J. — La mort dans la philosophie de Hegel, 194—202. Notes et documents, 203—207. Revue critique, 208—221. Analyses et comptes rendus, 222—249. LEVY-BRUHL L. — „Carnets", 257—281. GANGER G. — „Pygmalion", Réflexions sur la pensée formelle, 282—300. BOIVIN A. — Aux ultimes frontières de la vie: Les ultravirus, 301—319. MOREAU J. — L'„argument ontologique" dans le „Phédon", 320—343. Notes et documents, 344—354. Analyses et comptes rendus, 355—376. CESARI P. — Le principe du tiers exclu, 377—400. METZGER H. — La science, l'appel de la religion et la volonté humaine, 401—415. CHAIX-RUY J. — Montesquieu et J. B. Vico, 416—432. Notes et documents, 433—451. Analyses et comptes rendus, 452—495. Notes bibliographiques, 496—500.

## XXII

The Journal of Philosophy XLIV, (1947) 22. RYNIN D. — Probability and meaning. LA-

MONT C. — Naturalism and the appreciation of nature. Book Reviews.

**The Journal of Philosophy** XLIV, 23. STRONG E. W. — Fact and understanding in history. HENLE P. — On the certainty of empirical statements. BAHM A. J. — Emergence of purpose. Book Reviews.

**The Journal of Philosophy** XLIV, 24. SELLARS W. — Epistemology and the new way of words. Comments and criticism.

**The Journal of Philosophy** XLIV, 25. MILLER D. S. — Professor Donald Williams versus Hume. Comments and criticism. Book Reviews.

**The Journal of Philosophy** XLIV, 26. WANG HAO. — Notes on the justification of induction. BAWDEN H. H. — We call it mind. Book Reviews.

**The Journal of Philosophy** XLV, (1948) 1. GOTSHALK D. W. — A suggestion for naturalists, 5—12. BOUWSMA O. K. — Naturalism, 12—22. Book Review, 22—25. Book Note, 26. Current Journals, 26—27. Notes and News, 28.

**The Journal of Philosophy** XLV, (1948) 2. SIMOPOULOS J. CH. — The study of inspiration, 29—41. MOORE J. S. — The Sublime and other subordinate esthetic concepts, 42—47. Book Notes, 48—56.

**The Journal of Philosophy**, XLV, 3. WIENPAHL P. D. — Philosophy of ethics, ethics and moral theory, 57—67. COATES W. H. — What is progress?, 67—77. Book Notes, 77—79. Other new Books and Journals, 79—82 (zawiera m. i. sprawozdanie o wznowieniu Przeglądu Filozoficznego XLIII, 1—4), Notes and News, 82—84.

**The Journal of Philosophy** XLV, 4. ALDRICH V. C. — Language, experience, and pictorial meaning, 85—95. KATZ J. — On the nature of selfishness, 96—103. Comments and criticism, 103—105. Book Notes, 105—109. Other new Books and Journals, 109—112. Notes and News, 112.

**The Journal of Philosophy** XLV, 5. LASH K. — A theory of the comic and insight, 113—121. Book Review, 121—133. Book Notes, 133—139. Other new Books and Journals, 139—140. Notes and News, 140.

**The Journal of Philosophy** XLV, 6. CARMICHAEL P. A. — Limits of method, 141—152. Book Reviews, 152—166. Book Notes, 166—168. Notes and News, 168.

**The Journal of Philosophy** XLV, 7. MELDEN A. I. — On the method of Ethics, 169—180. LAF FERTY T. T. — Valuation as cognition,

181—188. Book Review, 188—191. Book Notes, 191—193. Other new Books and Journals, 193—195. Notes and News, 195—196.

**The Journal of Philosophy** XLV, 8. DEWEY J. — Common sense and science their respective frames of reference, 197—208. BALLARD E. G. — Metaphysics and metaphor, 208—214. Book Notes, 214—224.

**The Journal of Philosophy** XLV, 9. COSTELLO H. T. — Radical empirism and the concept of „experienced as“, 225—248. Book Notes, 249—252. Notes and News, 252.

**The Journal of Philosophy** XLV, 10. BECK L. W. — Self-justification in epistemology, 253—260. WIENER P. P. — Philosophical, scientific and ordinary language, 260—267. Book Review, 267—271. Book Notes, 271—235. Other new Books and Journals, 276—279. Notes and News, 279—280.

**The Journal of Philosophy** XLV, 11. RYNIN D. — Definitions of „value“ and the logic of value judgements, 281—292. HARTMAN R. S. — The moral situation: a field theory of ethics, 292—300. Comments and criticism, 300—302. Book Review, 302—305. Book Notes, 305—307. Current Journals, 307—308. Notes and News, 308.

**The Journal of Philosophy** XLV, 12. JENKINS I. — What is a normative science?, 309—332. Book Notes 333—336.

**The Journal of Philosophy** XLV, 13. KAUFMANN F. — Three meanings of „truth“, 337—350. SMULLYAN A. F. — The variety of philosophic idioms, 350—356. Book Review, 356—363. Book Notes 363—364.

**The Journal of Philosophy** XLV, 14. MANDLBAUM M. — A critique of philosophies of history, 365—378. RIEZLER K. — The historian and truth, 378—388. New Books and Journals, 388—392.

**The Journal of Philosophy** XLV, 15. SMITH J. W. — Senses of subjectivism in value theory, 393—405. SISSON E. O. — Things, images, ideas, 405—411. BAHM A. J. — Emergence of values, 411—414. Book Notes, 414—416. Other new Books and Journals, 416—419. Notes and News, 419—420.

**The Journal of Philosophy** XLV, 16. HOFSTADTER A. — A conception of empirical metaphysics, 421—435. ADAMS E. M. — Primary and secondary qualities, 435—442. Book Notes, 442—447. Other new Books and Journals, 447—448.

**The Journal of Philosophy** XLV, 17. MELDEN A. I. — Why be moral?, 449—456. LAWRENCE N. — Benevolence and self-in-

terest 457—463. Comments and criticism, 463—467. Book Review, 467—472. Book Notes, 473—475. Other new Books and Journals, 475—476.

**The Journal of Philosophy** XLV, 18. GARNETT A. C. — Naturalism and the concept of matter, 477—489. WHITMORE CH. E. — Thoughts on the problem of mechanism, 489—498. Book Notes, 499—503. Current Journals, 503—504. Notes and News, 504.

**The Journal of Philosophy** XLV, 19. OWEN E. T. — The illusion of thought, 505—511. Comments and criticism, 512—524. Book Review, 524—532.

**The Journal of Philosophy** XLV, 20. CORY D. — Are *sen se-data* „in“ the brain?, 533—548. GARVIN L. — Duty as external, 549—555. Book Notes, 555—560.

**The Journal of Philosophy** XLV, 21. COLLINS J. — Mr. Lewis and the *a priori*, 561—572. MALIK CH. — An appreciation of professor Whitehead and his ethical and educational significance, 572—582. Book Notes, 583—586. Notes and News, 587—588.

**The Journal of Philosophy** XLV, 22. GARNETT A. C. — A naturalistic interpretation of mind, 589—603. Book Reviews, 603—613. Book Notes, 613—616. (zawiera m. in. omówione książki wydanej nakładem Polish Institute of Arts and Sciences in America w N. Jorku: Świtalski Bruno: Plotinus and the Ethics of st. Augustine). Current Journals, 616.

## XXIII

**Theoria (A swedish journal of philosophy and psychology)** XIII, (1947). 1. PETZALL A. — The social function of punishment. SJÖB-RING H. — Subjective and objective attitude. — Les archives Husserl a Louvain. RANULF S. — Definitions in the social sciences (discussion).

**Theoria (A swedish journal of philosophy and psychology)** XIV, (1948). 2. PETZALL A. — The right to punish, 113—115. DE GREFF E. — Le droit de punir, 116—117. EWING A. C. — The primary reason for punishment, 118—123. KINBERG O. — Le droit de punir, 124—143. MANNHEIM H. — Problems of collective responsibility, 144—166. OLIVECRO-NA K. — Is a sociological explanation of law possible?, 167—207.

## XXIV

**Woprosy Filozofii** 1 1947. Diskusija po kni-gie G. F. Aleksandrowa „Istorija zapadnoje-wropiejской filozofii. Zasedaniye pierwoje, 5—53. Zasedaniye wtoroje, 54—103. Zaseda-niye trietje, 104—141. Zasedaniye czetwiortje 142—182. Zasedaniye piatoje 183—206. Zasi-

daniye szestoje, 206—248. Zasedaniye siedmoje 249—287. Zasedaniye wośmoje 288—300. Tiek-sty rieczej towarzyszczej, nie wystupiwszych w świazi s zakrytjem prienij 301—501.

**Woprosy Filozofii** 2 1947. Pieredowaja — Naszy zadaczy 3—27. C. A. STIEPANIAN — O niekotrych zakonomiernostiach pieredochada ot socializma k komunizmu 28—54. B. M. KIEDROW — O leninskih tietradiach po fiłozofii 55—83. M. D. KAMMARI — Princip bolszewistkoj partijnosti w ocenke istoriczeskich diejatielej 84—108. I. A. KRYWIELEW — K charakteristike niemieckoj wojennoj ideologii 109—137. Akad. S. A. WAWIŁOW — Nieskolko słow k statje M. A. Markowa 138—139. M. A. MARKOW — O prirodie fiziczeskogo znaniya 140—176. Akad. I. I. SZMALGAUZEN — Priedstawleniya o celom w sowriemiennoj biologii 177—183. Ł. O. ZRIE-ZNIKOW (Rostow n/D) — K woprostu o sootnoszenii jazyka i myszleniya — 184—204. W. K. BRUSZLINSKI — Rabota Lenina nad filozofskimi woprosami w 1914—1915gg. (soobszczenije) 205—219. Otdiel diskusij — Z. A. KAMIENSKIJ — K woprostu o tradicii w russkoj materialisticeskoj filozofii XVIII—XIX ww. 220—243. Protiw filozofii burżaznoj reakcii — F. A. SZISZKIN — Teorija burżaznowo amoralizma Johna Dewey'a 244—257. M. G. JAROSZEWSKIJ — Problema jazyka w oswieszczenii priszuznokow anglo-amierikanskowo imperializma 258—277. I. G. LEŻNIEW — „Mozgowoj triest“ Schumachera 278—291. Obzory — L. A. SZERSZEN-KO — Pieredowyje amierikanskije mysliteli w borbie protiw filozofskoj reakcii 292—303. Kritika i bibliografija — Nowyje knigi o marksistskom dialekticzeskom metodie: W. I. SWIDERSKIJ (Leningrad) — O knigach M. Leonowa i M. Rozentala 304—310. J. P. GOLENCZENKO (Minsk) — O knigie M. Leonowa „Marksistskij dialekticzeskij metod“ 311—315. S. P. DUDEL — Statji po filozofii w 11 tomie Małoj sowietskoj enciklopedii 316—319. Ch. MOMDŽIAN (Erywan) — Putanaja kniga po istorii armianskoj filozofii 320—325. E. K. WOJSZWIŁO — O knigie „Łogika“ prof. W. A. Asmusa 326—334. A. I. BONKOW (Sofia) — Uczebnik łogiki dla sriedniej szkoły w Bołgarii 335—336. Popularizacija dialekticzeskowo materializma w Anglii: B. E. BYCHOWSKIJ — M. Cornforth „Nauka protiw idealizma“ 337—340. E. F. POMAGAJEWA — G. Levy „Socialnoje myszlenije“ 341—342. Materialy k obsużdieniju — „Istoria filozofii“. Prospiekt knigi 343—368. Filozofskoje obrazowanije — P. E. WYSZINSKIJ — Ob odnom iz niedostatkow w priepodawanii łogiki 369—371. Kandidatskije dissertaciji po filozofii 372—373. Nauczna ja žizn' — G. F. KIRJANOW — Obsużdienije knigi M. M. Rozentala „Marksi-



stskij dialekticzeskij mietod". E. I. GODUNSKAJA — obsużdienie raboty W. S. Paukowej „K woprosu o zakonomiernostiach razwitija sowietskogo gosudarstwa” J. G. GEJWISZ — Obsużdienie knigi B. M. Kiedrowa „Engels i jestiestwoznanije”. L. L. POTKOW — Obsużdienie raboty M. A. Markowa „O mikro-mirie”. Z. N. MIELESZCZENKO (Leningrad) Obsużdienie knigi S. J. Żurje „Očerki po istorii anticznoj nauki”. I. I. NOWINSKIJ — Biesieda s akad. T. D. Łysienko w riedakcii Żurnala „Woprosy fiłosofii”. N. W. ZAWADSKAJA — Sowieszczzenie po filososkim woprosam w CK KP(b) Armenii 374—385. Soobščenie i publikacija — P. S. Popow — O kursie łogiki, M. I. Karinskowo (sprawka) 386. Otrywok iz litografirowanowo izdanija kursa, M. I. Karinskowo „Łogika” (1884—1885) 387. Akad. Todor Pawłow (Sofija) Pismo w riedakciju 397.

**Woprosy Filosofii.** Akademia Nauk SSSR Institut Filosofii. 1948. T. I. Södierzanije: Pieredowaja — Za tworczeskiju rozrabotku marksistskoj filosofii, 3—10. K 110-letiju marksistskoj fiłosofii. M. A. LEONOW — Rewolucionno-kriticzeskij duch marksistsko-leninskow nauki, 11—30. Akad. G. F. ALEKSANDROW — Wozniknowienie marksizma — wielkij riwolucionnyj piereworot w fiłosofii, 31—52. B. M. KIEDROW — Kriticzeskije zamietki na fiłosofskije tiemy, 53—71. A. M. KRINICKIJ — Rabota K. Marksa nad woprosami jestiestwoznanija, 72—92. P. F. JUDIN — O polnom sootwietstwiu proizwoditielnych sił i proizwodstwiennych otnoszenij w S. S. S. R., 93—109. G. A. DIEBORIN — Gosudarstwo S. Sz. A. na službie kapitalisticheskich monopoliej, 110—132. P. I. LIEBIEDIEW — O formalisticheskich izwraszczienjach w muzykie, 133—143. Akad. B. W. ASAFJEW — Puzieria miełodii, 144—149. P. W. TAWANIEC — Protiw idiealisticheskogo istołkowanija prirody sużdenija, 150—171. W. Ł. RYZKOW — Problema wirusnogo biełka w sowriemiennoj naukie, 172—183. Otdieł Diskusij — Diskusija po woprosam istorii russkoj fiłosofii, I, Otkliki na statju Z. A. Kamienskogo, II. Russkaja fiłosofija i dialekticzeskij materializm. Diskusija opridorie fiziczeskogo znanija, Obsużdenije statji M. A. Markowa, 184—232. Protiw Filosofii Burżuaznoj Reakcji — M. D. CEBIENKO - LEON BLUM — fiłosofstwuzščizij naimit imperializma, JAN CHIN-SZUN, „Filosofija žizni” — ideologiczeskoje oruzije imperialisticheskoi reakcji w Kitaje, Ł. L. GERMAN, Filosofija woinstwuzščezaco katolicizma, 233—277. Obozory — Zadaczki sowietskoi estietiki, 278—292. Kritika i bibliografija — Obsużdenije knig M. Leonowa i M. Rozenala o marksistskom dialekticheskom mietodie, Kopernik i sowriemienność, O knigie M. E. Omieljanowskogo. „Wl. Lenin i fizika

XX wieka”, 293—312. Materialy k obsużdeniju — Projekt programmy kursa dialekticheskogo i istoriczeskogo materializma dla wysszych uczebnych zawiedienij, Obzor obsużdenija prospieka knigi „Istorija filosofii”, 313—333. Filososfskoje obrazowanije — O sierjozných nedostatkach program po dialekticheskomu i istoricheskomu materializmu, Protiw formalizma i apoliticznosti w prepodawanii łogiki”, Ob odnom izwraszczieniji w prepodawanii marksistsko-leninskoi filosofii, 339—350. Naucznaja žizń — Sictletije „Manifesta Kommunisticheskoi partii”, Sowjetskaja fiłosowskaja obszczestwienność o wtorem nomerie žurnala „Woprosy Filosofii”, Obsużdenije raboty C. A. Stiepaniana „Ot socjalizma k komunizmu”, Obsużdenije trudow po istorii jestiestwoznanija, 351—375. Soobščeniya i publikacija, 376—395.

**Woprosy Filosofii,** j. w tom II Pamiati Andrieja Aleksandrowicza Ždanowa, Wydajuszczijsia marksistskij teoretik, 3—13. Pieredowaja — Protiw burżuaznoj ideologii kosmopolitizma, 14—29. F. W. KONSTANTONOW, Rola teorii marksizma-leninizma w rozwitii socialisticheskogo obszczestwa (K 10-letiju knigi I. W. Stalina „Istorija WKP(b). Kratkij kurs”, 30—49. P. F. WYSZYNSKIJ, Komunizm i otieczestwo”, 50—73. C. A. STIEPANJAN, Nieodolimoje dwiżenije k komunizmu, 74—95. G. E. GLEZERMAN, Likwidacija eksploata-torskich klassow w SSSR, 96—115. W. N. KOŁBANOWSKIJ, A. S. Makarenko — nowator sowietskoi piedadogiki, 116—120. Za miczurinskiju biologiju — Torżestwo sowietskoi biologicheskoi nauki. 121—132. I. E. GŁUSZCZENKO, Protiw idiealizma i mietafiziki w naukie o nasledstwienności, 133-147. W. N. STOLIETOW, Principy uczenija I. W. Miczurina, 148—170. k 100-letiju so dnja smierti W. G. Bielinskogo — W. R. SZCZERBINA, Wielkij russkij myslitel W. G. Bielinskij, 171—194. E. W. SMIRNOWA, Problema rializma w estietike Bielinskogo, 195—212. Otdieł diskussij — Diskusja po woprosam istorii russkoj materialisticheskoi filosofii, Protiw burżuaznogo objektivizma i kosmopolitizma, 213—227. Protiw filozofii burżuaznoj reakcji — C. F. ALEKSANDROW, „Diemokraticheskij socjalizm” — reakcionnaja ideologija o wremiennych prawych socialistach, M. P. BASKIN, Pochod mieždunarodnoj reakcji protiwi „Manifesta Kommunisticheskoi partii”, D. N. MOČZALIN, Rasowyje teorii na službie amierikansko go impierijalizma, N. W. ZAWADSKAJA, Fiłosofija obrieczonných — christijanskij ekzi-stencjalizm, G. I. NAAN, Sowriemiennyj „fiziczeskij” idiealizm w S. Sz. A i Anglii na službie popowščiziny i reakcji, 228—308. Kritika i bibliografija — Nowaja kniga po

dialektycznemu materializmu, Protiw propa-gandy idealizmu, Mużestwiennaja kniga pieriedowego greckiego uczonego, Amierikan-skiy progressiwnyj żurnal o stoletii marksizma, Iśliedowanije po istorii wostocznoj filozofii, Protiw nizmopokionstwa piered burżuaznoj filozofieej, Za bolszewitskiju partijnost w woprosach psichologii, 309—337. Materiały k obsużdieniju — Projekt programmy kursa „Osnowy marksistsko-leninskoj estietiki”, Obzor obsużdienija prospiekta knigi „Istorija

filozofii” 338—357. Filozowskoje obra-zowanije — O niedostatkach dissertacji po isticzeskomu materializmu, Nowaja pro-gramma so starymi porokami, 358—366. Na-uczna ja žizn — O institucie Filozofii Aka-diemii Nauk SSSR, Za tiesnoje sotrudnicze-stwo filozofow c biologami-miczurincami, Na-uczna ja siesja k stolietiju so dnia smierti W. G. Bielinskogo, Wsiesojuznoje sowiesz-czanije po logikie, 367—377. So obszczeni-ja i publikacii, 378—411.

## Zapiski bibliograficzne

### a) prace polskie i przekłady na język polski.

#### Skróty:

AK = Ateneum Kapiańskie, Włocławek. Ar = Arkona, Bydgoszcz. AUMCS = Annales Uni-versitatis Mariae Curie-Skłodowska, Lublin. Cz = Czytelnik, Kraków. DzJ = Dziś i Jutro, War-szawa. DzL = Dziennik Literacki, Kraków. DzW = Dzieci i Wychowawca, Warszawa. GbW = Gebethner i Wolff, Warszawa. GłA = Głos Anglii, Kraków. HD = Homo Dei, Kraków. Inst. Nauk. = Instytut Naukowy. Inst. Soc. = Instytut Socjologiczny. Inst. Teol. = Instytut Teolo-giczny. KAK = Księgarnia Akademicka, Poznań. KF = Kwartalnik Filozoficzny, Kraków. KH = Kwartalnik Historyczny, Kraków. Kr = Kraków. Ks = Wydawnictwo „Książka”, Warszawa. KsA = Księgarnia Atlas, Wrocław. KsZZ = Księgarnia Ziem Zachodnich, Poznań. Ktw = Ka-towice. KUL = Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin. Kżn = Kuźnica, Łódź. LT = Lewy Tor, Warszawa. Ł = Łódź. ŁT = Łódź Teatralna, Łódź. M = Meander, Warszawa. MWs = Myśl Współczesna, Łódź. NDR = Nowe Drogi, War-szawa. NKs = Nasza Księgarnia, Warszawa. NL = Nowiny Literackie, Warszawa. NSz = Na-uka i Sztuka, Jelenia Góra — Wrocław. NSzk = Nowa Szkoła, Warszawa. O = Odra, Kato-wice. Od = Odrodzenie, Warszawa. OśK. = Oświata i Kultura, Warszawa. PAU = Polska Akademia Umiejętności, Kraków. PF = Przegląd Filozoficzny, Warszawa. PH = Przegląd Hi-storyczny, Warszawa. PiP = Państwo i Prawo, Warszawa. PL = Przegląd Lekarski, Kraków. Pł = Płomienie, Warszawa. PPow = Przegląd Powszechny, Warszawa. PSoc = Przegląd So-cjologiczny, Łódź. Pr = Problemy, Warszawa. Pł = Poznań. PTL = Polski Tygodnik Lekarski, Warszawa. PsW = Psychologia Wychowawcza, Warszawa. PZ = Przegląd Zachodni, Warszawa. PZWS = Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, Warszawa. RF = Roczniki Filozoficzne, Lublin. RM = Ruch Muzyczny, Kraków. RPD = Ruch Pedagogiczny, Warszawa. Rzc = Rzeczy Ciekawe, Warszawa. SKUL = Sprawozdania z czynności Towarzystwa Naukowego Katolickiego, Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin. SŁTN = Sprawozdania Łódzkiego Towarzystwa Naukowego, Łódź. Sp. = Spółdzielnia. SPAU = Sprawozdania Polskiej Akademii Umiejętności, Kraków. SPTPN = Sprawozdania Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Poznań. StPh = Studia Philo-ophica, Poznań—Kraków. SGL = Śląska Gazeta Lekarska, Katowice. ŚwW = Księgarnia św. Wojciecha, Poznań. T = Toruń. TEM = Trzaska, Evert i Michalski, Warszawa. TNT = Towa-rystwo Naukowe w Toruniu. TNW = Towarzystwo Naukowe Warszawskie, Warszawa. TP = Tygodnik Powszechny, Kraków. TrR Trybuna Robotnicza, Warszawa. TUR = Towarzystwo Uni-wersytetu Robotniczego, Warszawa. UMKSzc. = Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Ko-pernika, Księgarnia Naukowa T. Szczęsy i Ska, Toruń. W. = Wydawnictwo „Wiedza”, War-szawa. WP = Wiedza Powszechna. Wr = Wrocław. WTN = Wrocławskie Towarzystwo Nau-kowe, Wrocław. Wwa = Warszawa. Wyd = Wydawnictwo. WZK = Wiedza, Zawód, Kultura, Kraków. WŻ = Wiedza i Życie, Warszawa. Z = Zdrój, Lublin. ZdP = Zdrowie Psychiczne, Warszawa. ZL = Zagadnienia Literackie, Łódź. Zn. = Znak, Kraków. ZNO = Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, Wrocław—Warszawa. ZNP = Związek Nauczycielstwa Polskiego. ZWr = Zeszyty Wrocławskie, Wrocław. ŻL = Życie Literackie, Łódź. ŻN = Życie nauki, Kraków. ŻSz = Życie Szkoły, Toruń.

## 1946

### Filozofia w ogóle.

Bibliografia, słowniki, zjazdy, organizacje.

**Adamecki J. ks.** Obca bibliografia filozo-ficzno-teologiczna od początku wojny. AK z. 5 s. 421—426.

**Borowski A. ks.** Polska bibliografia teolo-giczno-moralna. AK z. 1—4 s. 101—108, 107—112, 308—316.

**Budzyk K.** Bibliografia stylistyki w Polsce. W pracy zbiorowej: Stylistyka teoretyczna w Polsce pod redakcją K. Budzyka. Ks s. 397—406.

**Kasiński L.** Rejestr roczników XXVI—XLII Przeglądu Filozoficznego (1923—1946). PF XLII s. 349—382.

**Kowalenko W.** Tajny Uniwersytet Ziemi Zachodnich w latach 1940—1944. ŚwW s. 94 zł 100.

**Kronika** Uniwersytetu Jagiellońskiego za okres wojny 1939—45 oraz za rok akad. 1945. Kr. Druk. Uniw. Jagiellońskiego s. 122.

Współczesne kierunki  
filozoficzne.

Filozofia katolicka.

**Świeżawski S.** Dlaczego tomizm? Zn I nr 2 s. 153—181.

Marksizm.

**Majewski S. A.** Marksizm — filozofia czynu. LT nr 1—2.

Monografie o filozofach i pisarzach filozofujących.

**Billikiewicz T.** Władysław Biegański (1857—1917). PTL nr 3.

**Curie E.** Maria Curie. Wyd. 5 poszerzone. Wwa. Galster, Lauter, Rutkowski. s. 492 zł 560.

**Ziemski St.** Kartezjusz. Pł. nr 6. s. 166—167.

**Ostrowski A.** Hugo Kołłątaj ojciec demokracji polskiej. Cz s. 53, zł 35.

**Baley S.** Trzy ofiary wojny wśród psychologów pracujących na terenie wychowawczym: Joanna Kunicka, Ewa Rybicka, Ludwik Goryński. PsW XII 1. s. 15—26.

**Hartleb K.** Mikołaj Kopernik. UMK Szcz s. 52, zł 120.

**Kutrzeblanka A.** Ludwik Krzywicki, KH r. 54 s. 60—63.

**Chrzanowski I.** Joachim Lelewel człowiek i pisarz. Do druku przygotował i przedmową poprzedził St. Pigoń. Cz s. 197, zł 140.

**Madyda W.** Bizantyjska polemika z Lukianem. M I z. 9 s. 468—476.

**Jakóbczyk W.** Marcinkowski a Trentowski. Przgl. Włkp. z. 1—4.

**Michalski K.** ks. Ks. Jan Salamucha (1905—1944). TP II. 2, s. 2.

**Wiegner A.** Wspomnienie o prof. Michał Sobieskim. Przegl. Włkp. nr 24.

Wspomnienia o filozofach zmarłych 1939—1945. PF XLII z. 3—4 s. 299—348.

Metafizyka.

Zagadnienia ogólne.

**Ingarden R.** Człowiek i czas. Tw I. 2, s. 121—137.

**Ingarden R.** Essencjalne zagadnienie formy i jej podstawowe pojęcia. KF XVI. 2—4, s. 1—64.

**Krajewski W.** Czy naprawdę współczesna fizyka obala materializm? TrR nr 197 s. 4.

**Popławski M.** Człowiek i świat powszechny w ujęciu Sokratesa i Newtona. M I, 1. s. 25—33.

**Salamucha J.** ks. Styl chrześcijański w filozofii: 1. Struktura katolickiego poglądu na świat. 2. Teologia i filozofia. 3. O naukową metafizykę. 4. Tomizm jako „philosophia perennis”. 5. Zagadnienia metodologiczne. 6. Z historii jednego wyrazu (istota). TP II, nr 2—7, ss. 1, 5, 3, 3, 3, 3—4.

**Witkiewicz S.** O idealizmie i realizmie. PF XLII z. 3—4 s. 235—272.

Filozofia nauki.

**Ajdukiewicz K.** Co to jest wolność nauki. ŻN I z. 6 s. 417—426.

**Fleck L.** Problemy naukoznawstwa. ŻN I, 5 s. 322—335.

**Flukowski S.** Naukowy humanizm żywą wiarą. Od III, 1 s. 8.

**Kotański W.** Irracjonalizm a nauka. ŻN z. 11—12 s. 354—362.

**Kulczyński St.** Dwie prawdy (moralna i naukowa) ZWR nr 3 s. 98—101.

**Łubnicki N.** Rozwój myśli pozytywistycznej. Światło nr 17, 19.

**Nikodym O.** Spójrzmy w głębinę myśli. Kr Księg. Lingwistyczna s. 109, zł 190.

**Pieter J.** Dlaczego filozofujemy? Pr II z. 4 s. 27—32.

**Skwarczyńska St.** Etos badacza. Ł. Sp. Wydawn. „Polonista” Prace Polonistyczne Seria IV s. 179—204.

**Tatarkiewicz W.** Z dziejów teorii nauki. ŻN II 11—12 s. 345—353.

**Wolska A.** Materia, promieniowanie i filozofia. Pr II, 3. s. 35—44.

**Znamierowski Cz.** Badania naukowe w ocenie moralnej. ŻL II z. 7—8, s. 1—4.

Logika i metodologia.

**Kaczorowski St.** Logika matematyczna. Cz. I. Algebra logiki. (Zarys dziejów) Wyd. 2. Ł. Księg. Naukowa. s. 26 (Licealna Biblioteczka Filozoficzna t. 6).

**Kaczorowski St.** Logika tradycyjna. (Zarys dziejów) Wyd. 2. Ł. Księg. Naukowa. s. 24, zł 60 (Lic. Bibl. Fil. t. 2).

**Łoś J.** Próba aksjomatyzacji logiki tradycyjnej. AUMCS vol. I nr 3 sectio F s. 211—228.

**Schaff A.** Słowo i znaczenie. Tw II, 5 s. 79—90.

**Słupecki J.** Pełny trójwartościowy rachunek zdań. AUMCS vol. I nr 3 sectio F s. 193—209.

**Słupecki J.** Uwagi o sylogistyce Arystotelesa. AUMCS vol. I nr 3 sectio F s. 187—191.

## Psychologia.

Psychologia w ogóle i zagadnienia ogólne.

**Dąbrowski K.** O integracji i dezintegracji psychicznej. ZdP I nr 1 s. 45—49.

**Kreutz M.** O naturze ludzkiej. ZdP I nr 2. s. 28—29.

**Łuczynski W.** Serce — film przeżyć psychicznych. Wyd. 2. Ł. Księg. Naukowa s. 43, zł 40 (Lic. Bibl. Filozoficzna t. 4).

**Suchodolski B.** Niewystarczalność psychologii. ZdP I nr 2 s. 31—33.

**Szumowski W.** Czy natura ludzka jest mądra? Pr II z. 9 s. 27—33.

**Witwicki W.** Literatura piękna jako źródło poznania dusz ludzkich. Pr II z. 2 s. 40—44.

**Witwicki W.** Świat wewnętrzny i drogi do niego. WP (Wiadomości z psychologii I) s. 27, zł 30.

## Systemy i podręczniki.

**Baley S.** Drogi samopoznania. WZK s. 173.

**Kreutz M.** Główne kierunki współczesnej psychologii. Wyd. 2. NKs s. 80. Podr. Biblioteka Nauczyciela nr 4.

## Ruchy, uczucia i wola.

**Tomaszewski T.** Rodzaje i motywy reakcji negatywnych. AUMCS vol. I nr 1 sectio F s. 1—119.

## \* Osobliwe stany świadomości.

**Szczepański L.** Strachy, widma, seanse spirytystyczne i dziwy fakirów. Zakopane s. 64.

## Psychologia zwierząt i roślin.

**Szuman S.** Ludzie i zwierzęta jako charakter. Pr II z. 6 s. 13—17.

## Psychopatologia.

**Berezowski F.** Cyklotymia a zespół zaburzeń wewnątrzwydzielniczych. ZdP I s. 76.

**Bornsztajn M.** Schizofrenizacja w klinice psychiatrycznej i w psychice ludzi współczesnych. ZdP I nr 1 s. 74—75.

**Handelsman J.** Udział psychiatrii w higienie psychicznej. ZdP I nr 2 s. 4—6.

**Jarozewski Z.** Higiena psychiczna ze stanowiska psychiatrii. ZdP I nr 2 s. 6—8.

**Jarozzyński J. H. Binder.** Natręctwa a przestępczość. ZdP I s. 95—96.

**Jarozzyński J.** Układ hierarchiczny tendencji w psychopatii. ZdP I nr 2 s. 80—104.

**Markuszewicz R.** O nowy kierunek w psychopatologii. ZdP I s. 75.

**Wilczkowski E.** Podejście do badań naukowych w psychiatrii od strony patologii ogólnej. ZdP I s. 75.

## Psychologia jednostek i typów,

## Psychologia społeczna.

**Baley S.** Charakterologia i typologia dzieci i młodzieży. Wyd. II. NKs s. 48.

**Bielawski O.** Genotropizm w świetle własnych spostrzeżeń i badań. ZdP I s. 75.

**Brzezicki E.** O potrzebie rozszerzenia typologii Kretschmera. ŻN I 5 s. 362—369.

**Kochanowski S.** Istota osobowości człowieka. TP II 32 s. 5.

**Mieszkowski W.** Znajomość ludzi czyli o temperamentach w życiu ludzkim. Trzebinia, s. 199.

**Ossowski S.** W poszukiwaniu własnej osobowości. Pr II 4 s. 7—15.

**Tatarkiewicz W.** Charakter człowieka a jego szczęście. Pr II z. 3 s. 14—22.

**Wallis M.** Psychika jeńca wojennego. ŻL II 5/6 s. 17—19.

## Psychotechnika, poradnictwo zawodowe.

**Jarozzyński J. R. Kuhn:** Psychologia Rorschacha i psychologiczne podstawy jego metody. ZdP I s. 90—91.

**Jarozzyński J. H. Binder:** Znaczenie metody Rorschacha dla kliniki. ZdP I s. 92—93.

**Jarozzyński J. A. Weber:** Badania dzieci metodą Rorschacha. ZdP I s. 93—95.

**Kaczyńska M.** Higiena psychiczna a psychologia. ZdP I nr 2 s. 47—54.

**Radło P.** Higiena psychiczna ze stanowiska ogólnolekarskiego. ZdP I nr 2 s. 8—9.

**Staniec M.** Rola filozofii w higienie psychicznej. ZdP I nr 2 s. 12—13.

**Szuman St.** Zagadnienie charakteru człowieka a higiena psychiczna. ZdP I nr 2 s. 55—64.

## Rozwój psychiczny człowieka.

**Kaczyńska M.** Psychiczne skutki wojny wśród dzieci i młodzieży w Polsce. ZdP I nr 1 s. 50—70.

**Kreutz M.** Rozwój psychiczny młodzieży. KsA s. 71.

**Lelesz H.** Psychologia dziecka na tle psychologii ogólnej. Wstęp. Poradnik dla Nauczycieli. nr 2—3.

**Michałowicz M.** Zaburzenia psychiczne wieku niemowlęcego i poniemowlęcego. ZdP I nr 1 s. 24—44, nr 2 s. 65—79.

**Państw. Inst. Higieny Psych.** O niemowlętach dobrze i źle wychowanych. Wwa. Wyd. II s. 16.

**Państw. Inst. Higieny Psych.** Wychowanie dziecka w pierwszych latach życia (od 1—3 lat). Wwa. Wyd. II s. 16.

**Państw. Inst. Higieny Psych.** Jak sobie radzić z dzieckiem od 4—7 lat. Wwa. Wyd. II s. 16.

**Państw. Inst. Higieny Psych.** O dziecku w pierwszych latach nauki szkolnej. Wwa Wyd. II s. 16.

**Państw. Inst. Higieny Psych.** Trudny wiek chłopców od 12—14 lat. Wwa. Wyd. II s. 16.

**Państw. Inst. Higieny Psych.** Trudny wiek dziewcząt od 12—13 lat. Wwa. Wyd. II s. 12.

**Państw. Inst. Higieny Psych.** Dorastający chłopcy. Od 14—17 lat. Wwa. Wyd. II s. 16.

**Państw. Inst. Higieny Psych.** Dorastające dziewczęta 14—17 lat. W-wa. Wyd. II s. 16.

**Szuman S.** Rozwój życia uczuciowego niemowlęcia a higiena psychiczna. ZdP I nr 1 s. 14—23.

etyka i teoria postępowania.

**Łubnicki N.** Elementy działania. Światło nr 5—6 s. 7.

**Pieter J.** Wstęp do teorii zjawisk moralnych. PF XLII z. 3—4 s. 273—279.

**Szuman S.** Afirmacja życia. OŚK II z. 2—3 s. 69—83.

**Tatarkiewicz W.** O źródłach zadowolenia w życiu. STNW XXXVIII—XXXIX 1 s. 5—6.

**Wyszyński S. ks.** Duch pracy ludzkiej. Konferencje o pracy. Włocławek Księg. Powszechna s. 189, zł 150.

**Witwicki W.** Rozmowa z pesymistą. Wyd. 4. Ł. Księg. Naukowa s. 20, zł 50. (Licealna Biblioteczka Filozoficzna t. 1).

Estetyka.

**Budzyk K.** Zarys dziejów stylistyki teoretycznej w Polsce. W pracy zbiorowej: Stylistyka teoretyczna w Polsce pod red. K. Budzyka. Ks. s. 7—79. (Tamże przedruk dawniejszych rozpraw o stylistyce: S. Szobera, S. Wędkiewicza, J. Łosia, K. Nitscha, T. Kowalskiego, H. Gaertnera, K. Wójcickiego i in.).

**Chałasiński J.** Sztuka jako element kultury historycznej. Od nr 32 s. 5.

**Chojecki A.** Język polski. Jego poprawność i jego piękno. Kr. F. Trzeciński s. 14.

**Dobrowolski T.** Uwagi o rozprawie na temat budowy obrazu. Tw z. 12 s. 79—100.

**Górski K.** Piękno. ŻL II 13 s. 2—5.

**Gout T.** Sztuka mowy. Cz. I Technika publicznego przemawiania. TEM s. 62, zł 80.

**Kawyn S.** Zagadnienie grupy literackiej. KUL (Wykłady i Przemówienia nr 9) s. 67, zł 70.

**Łopatyńska L.** Motyw literacki. Tw z. 11 s. 127—135.

**Łubnicki N.** Dowcip i filozofia. Pr II z. 8 s. 33—46.

**Porębski M.** O sensie artystycznym obrazu. Tw z. 9 s. 89—108.

**Tatarkiewicz W.** Przyjemność i wzruszenia. Pr II z. 7 s. 42—51.

**Trzynadłowski J.** Od mitu do metafory. Ł. Spółdz. Wydawn. „Polonista” Prace Polonistyczne Seria IV s. 157—177.

Filozofia społeczeństwa.

Filozofia prawa i państwa.

**Lande J.** Teoria prawa. Cz. I: Wstęp metodologiczny do nauk prawnych. Kr. Nakł. Biblioteki Słuchaczy Prawa-Uniw. Jagiell. s. 74, zł 320.

**Peretiatkowicz A.** Wstęp do nauk prawnych. Wyd. 5. przejr. i popr. Poznań, Wł. Wilak s. 75, zł 80.

**Seidler G. L.** O istocie władzy państwowej. Z przedm. prof. C. Berezowskiego. Kr. Księg. Powszechna s. 166 (Bibl. Umiejętn. Prawnych i Politycznych nr 14), zł 200.

**Szydlowski R.** Siła i prawo. Kr. Księg. Powszechna s. 104.

Filozofia kultury, socjologia.

**Assorodobraj N.** Początki klasy robotniczej. Problem rąk roboczych w przemyśle polskim epoki stanisławowskiej. Cz. s. 270, zł 200.

**Bieńkowski S.** Człowiek społeczny. GebW s. 189.

**Biernacki M.** Drugi ewolucyjny krok od filozofii do socjologii. NSz nr 5 s. 166—170.

**Brun-Bronowicz J.** Z dziejów współczesnej idei narodowej. Ł s. 26. Odb. z Myśli Wsp. nr 2.

**Feldman J.** Rozkład kultury mieszczańskiej. Tw z. 6 s. 60—83.

**Friedberg M.** Kultura polska a niemiecka. Pł Instytut Zachodni t. I—II.

**Gołubiew A.** Mity XIX wieku i chrześcijańska kultura. TP II nr 1 (42).

**Grodecki R.** Powstanie polskiej świadomości narodowej. Ktw Instytut Śląski. s. 51, zł 60.

**Gross Z., Gross F.** Socjologia partii politycznej. Cz. s. 168 (Bibl. Uniw. 'Rob. t. 2), zł 60.

**Grzybowski K.** Demokracja angielska. Cz. s. 104 (Bibl. Uniw. Rob. t. 3), zł 60.

**Miller J. N.** Wielopostaciowość sztuki i kultury. Dwutyg. „Warszawa” nr 5.

**Nawroczyński B.** O klasyfikacji faktów kulturowych. STNW XXXVIII/XXXIX 1, s. 20—23.

**Ossowska M.** Wzór obywatela w ustroju demokratycznym. TUR s. 20, zł 20.

**Stachniuk J.** Człowieczeństwo i kultura. Pł Państw. Zakł. Graf. w Zielonej Górze. s. 272.

**Suchodolski B.** Krytyka idealistycznej teorii kultury. OŚK II z. 4 s. 173—194.

**Suchodolski B.** Krytyka założeń idealizmu. OŚK II z. 2—3 s. 84—112.

**Suchodolski B.** Polskie tradycje demokratyczne. Idea demokracji w ujęciu myślicieli polskich od St. Staszica do St. Witkiewicza. Wr M. Arct s. 181.

**Suchodolski B.** Życie i świadomość. OŚK II z. 10 s. 545—556.

**Wasowski J.** Człowiek — Naród — Ludzkość. Wwa. Galster, Lauter i Rutkowski s. 124.

#### Filozofia wychowania.

**Dawid J. Wł.** O duszy nauczycielstwa. NKs III wyd. s. 30.

Elementy nauk pedagogicznych. (Oprac.) Hasiński M., Ley D., Madeja J., Pieter J., Rybicki P., Skowron St., Zborowski J., Wyd. II popr. i uzupeł. Ktw Inst. Pedagog. s. 299, zł 140.

**Kaczmarek M. L.** ks. Osobowość duszpasterza młodzieży. Ktw s. 56.

**Pieter J.** System pedagogiczny Johna Dewey'a. Ktw Wyd. Instytut Pedagog. s. 83 Biblioteka nauczyciela nr 3.

**Radomska-Strzemecka H.** Pedagogika a higiena psychiczna. ZdP I nr 2 s. 9—12.

**Rowid H.** Podstawy i zasady wychowania. NKs s. 552, zł 420.

#### Filozofia historii.

**Pogranicz W.** Studia na tematy filozofii dziejów. Cz. s. 176, zł 150.

#### Filozofia przyrody.

**Borowski St.** Filozofia materii. Hanower. Nakł. autora s. 112, zł 180.

**Kulczyński S.** O założeniach, jakie leżą u podstaw morfologii porównawczej. Rocznik PAU Rok 1939/45 s. 119—133.

**Piekara A.** Filozoficzna konsekwencja zasady nieoznaczoności. Pr II 6 s. 33—45.

**Połąk J. E.** Budowa wszechświata Ks. s. 72.

**Zeldler F.** Mechanizm i witalizm w świetle fizyki kwantowej. SP TPN nr 2.

#### Varia.

**Barski J.** Na wielkiej fali. Zbiór felietonów naukowych. Ł Ks. Seria 1. s. 123, zł 40, seria 2. s. 160, zł 60.

**Kotarbiński T.** Naręcz czterowerszy. Morze XVII nr 4, s. 16—17.

Przekłady na język polski.

**Kautsky K.** Nauki ekonomiczne Karola Marksa. Ks. s. 284, zł 80.

**Nikolski i Jakowlew.** Jak ludzie nauczyli się mówić. Ks. 54, zł 20.

**Platon.** Z Epigramatów. Przeł. W. Klinger. Tw z. 1 s. 19—20.

**Plechanow G.** O materialistycznym pojmowaniu dziejów. Ł Ks. s. 53.

**Rousseau J. J.** Filozofia społeczna. Wyd. 8, Pń

**Stalin J.** O materializmie dialektycznym i historycznym. Ł Ks. s. 47.

**Toth T.** Młodzieniec z charakterem. Listy do młodych studentów. Z 25-ego węg. wydania przeł. Elż. Esterhazy. Wyd. 3. Kr Wyd. Apost. Modlitwy. ks. Jezuici. s. 251.

**Woroncow-Weljaminow B.** Czy był początek i czy będzie koniec świata. Wwa. Wyd. Ludowe s. 30.

**Van Loon Hendrik.** Człowiek ustokrotniony. Dzieje cywilizacji na wesoło. Przeł. P. Hulka-Laskowski Wyd. 2. Wr. „Dobra książka” s. VII, 248.

## 1947

### Filozofia w ogóle.

Bibliografia, słowniki, zjazdy, organizacje.

**Borowski A.** ks. Polska Bibliografia teologiczno-moralna. Włocławek s. 54.

Wstępy, podręczniki, nauczanie.

**Kwiatkowski Fr.** Ks. Filozofia wieczysta w zarysie. Tom II: Filozofia bytu. Filozofia świata nieorganicznego. Filozofia duszy. s. 274 Tom III: Filozofia Boga. Filozofia obyczaju. s. 403. Kr Wyd. Apostolstwa Modlitwy.

### Współczesne kierunki filozoficzne.

**Zawirski Z.** O współczesnych kierunkach filozofii. WZK s. 31.

### Egzystencjalizm.

**Ciesielska-Borkowska S.** Egzystencjalizm — próba orientacji. ŁT II nr 6 (14) s. 20—25.

**Eleuter.** O Sartrze. Listy do Felicji. NL nr 16 s. 7.

**Górski H.** Egzystencjalizm i egzystencjaliści. HD nr 6 s. 421—427.

**Hartwig J.** Kronika francuska. (Czy naprawdę jestem samotny) Kzn nr 29 s. 5.

**Linowska St.** Egzystencjalizm w teatrze francuskim. Scena i Widownia. nr 8 s. 14—15.

**Łopatynska L.** Jedność teatru Sartre'a. ŁT II nr 6/14 s. 13—19.

**Pelper T.** Sartre'owska tyrania oczu. Od IV nr 50 (159) s. 5.

**Ślucki A.** Egzystencjalizm czyli moda powtarzania się w Paryżu. Wwa. Po Prostu nr 1 s. 4.

**Wołoszynowski J.** Próg egzystencjalizmu. DzL I nr 5 (39) s. 3.

**Wyszomirski J.** Ależ ci Francuzi. Wwa. Tydzień nr 27 s. 9.

**Wyszomirski J.** A nous la liberté. Wwa. Tydzień nr 29 s. 7.

**Wyszomirski J.** Stare wino w nowym szkle. Wwa. Tydzień nr 28 s. 11.

## Filozofia katolicka.

**Chojnacki P. ks.** Filozofia tomizmu i neotomizmu. Pł Wyd. „Kultura” s. 177, zł 450.

**Pastuszka J. ks.** Idea człowieka we współczesnych prądach filozoficznych. Pł Wyd. „Kultura” s. 45

## Materializm dialektyczny.

**Bychowski B.** Marazm współczesnej filozofii burżuazyjnej. NDr nr 5 s. 80—99.

**Garbień L.** Teoria, która stała się siłą materialną (leninizm). NDr nr 6 s. 91—112.

**Olszewski J.** Refleksje nad materializmem dialektycznym i historycznym. Pł. nr 7 s. 41—47.

**Strzelecki J.** O niektórych źródłach uproszczeń marksizmu. PSoc nr 12 s. 58—63.

Monografie o filozofach i pisarzach filozofujących.

**Popławski M.** Anaksymander. Eos z. 1, 2 s. 58—72.

**Czuj J. ks.** Caritas u św. Augustyna. Caritas s. 28

**Markowski A.** Etyka, prawo w filozofii św. Augustyna. RzC II nr 2(14) s. 1—3

**Natanson W. A.** Camus Tw z. 7—8 s. 149—151.

**Szumowski Wł.** Źródło „Metody wynajdywania wskazań lekarskich” Chałubińskiego. Arch. Hist. i Fil. Med. oraz Hist. Nauk. Przyr. Pł T XVIII s. 273—278.

**Przychodźki M.** Działalność naukowa i społeczna Franciszka Chrapowskiego. Arch. Hist. i Fil. Med. oraz Hist. Nauk. Przyr. Pł. Tom XVIII s. 3—46.

**Orlicki M.** Galileo Galileusz odkrywa prawdę o wszechświecie. RzC II nr 6(18) s. 11—12.

**Czuj J. ks.** Stosunek św. Hieronima do mądrości, filozofii i kultury pogańskiej. AK z. 4

**Markowski A.** Thomas Hobbes. RzC II nr 5(17) s. 9—11.

**Dąbrowska H. M.** O Karolu Irzykowskim. Wspomn. biograficzne z ostatnich miesięcy życia. NL I nr 24 s. 1.

**Dąbrowska H. M.** O Karolu Irzykowskim. Wspomn. biograficzne i komentarze do dzieł oraz K. Irzykowskiego część niewydanych rękopisów. Ł—Wr, Wł. Bąk s. 159, zł 300.

**Czapliński O. W.** Humanizm św. Jana od Krzyża. HD nr 6.

**Gałęzowska J. Ks.** Augustyn Jakubisiak. Paryż SCIE s. 26—2.

**Miciński B.** Portret Kanta i trzy esseye o wojnie. Rzym Inst. Literacki s. 98.

**Markowski A.** Immanuel Kant twórca imperatywu kategorycznego RzC II nr 10—12 s. 11—14.

**Lange O.** Ludwik Krzywicki jako teoretyk materializmu historycznego. W s. 31.

**Wyszomirski J.** Felieton osobisty (wspomnienie o prof. Massoniusie) Wwa. Tydzień II nr 32 (56) s. 9.

**Kłósak K. ks.** Twórczość naukowa ks. Konstantego Michalskiego CM. TP III nr 44 (137) s. 4—5.

**Kłósak K. ks.** Ksiądz Konstanty Michalski Ak nr 3.

**Kowalska A.** A. Frycz Modrzewski WP s. 28, zł 30.

**Morawska H.** Św. Tomasz More (1478—1535) Kielce, Verbum księg. Jedność.

**Rozmaryn S.** U źródeł faszyzmu. Fryderyk Nietzsche. TUR s. 84.

**Markowski A.** Cnota, prawo i państwo w ujęciu św. Tomasza. RzC II nr 3 (15) 1. 4—6.

## Filozofia nauki.

**Chojnacki P. Ks.** Filozofia i jej stosunek do innych nauk i do teologii. Pł Nakł. Komitetu Ofiarowania Arch. Pozn. Matce Najśw. s. 15

**Dembowski J.** Nauka Radziecka. Ks s. 236, zł 270.

**Łuszczewska-Romahnowa S.** Ideał metodologiczny XVII wieku „more geometrico” — analiza i ocena krytyczna SPTPN nr 2 (37) s. 158—9.

Nauka Polska. Jej potrzeby, organizacja i rozwój. Wwa. Kasa im. Mianowskiego T. XXV. s. X, 590, zł 1000.

**Szaniłowski Kl.** Nauka i metafizyka. PSoc. IX. 1—4 s. 325—326.

**Szuman S.** O istocie i znaczeniu książki popularyzującej wiedzę. — Dzł I nr 9 s. 2.

## Logika i metodologia.

## Historia i zagadnienia ogólne.

**Ajdukiewicz K.** Analiza paradoksów Zeno na z Elei. SPTPN nr 1 (36) s. 26—27.

**Kotarbiński T.** Przegląd problematyki logiczno-semantycznej. ŁTN Spraw. z czynności i posiedzeń R. 2 nr 1 (3) s. 9 Osob. odbitka.

**Suszko R.** Z teorii definicji. SPTPN nr 2 (37) s. 160—161.

**Suszko R.** O zdaniach tautologicznych. SPTPN nr 2 (37) s. 159—160.

## Metodologia.

**Czarnota A.** Teoria statystyki. Skrypt wykł. wygł. w r. 1946/47. Częstochowa Powieźnia Br. Pomocy. s. 109.

Psychologia.

Psychologia w ogóle i zagadnienia ogólne.

**Blachowski St.** Po ośmiu latach. — KPs XIII s. VII—XVI.

**Librachowa M.** Międzywojenna literatura powieściowa jako źródło materiału dla psychologa. KPs XIII s. 27—49.

**Lubieniecka M.** Analogie między światem fizycznym a psychicznym. SPTPN nr 2 (37) s. 156—158.

**Tomaszewski T.** O psychologii w ZSRR. KPs XIII s. 267—315.

Systemy i podręczniki.

**Baley S.** Drogi samopoznania. Wyd. 2. przejr. i uzup. Kr. WZK s. 176.

**Pieter J.** Psychologia jako nauka. Wstęp do psychologii. Kr. WZK Cz. 1 s. 288.

**Ryll H.** Wiadomości z psychologii. Wwa. Muzeum Przem. i Rolnictwa Kurs Społ. Pedagogiczny. Wykład 16—18, s. 6, 6, 7.

Funkcje systemu nerwowego.

**Krechowiecki A.** Mózg i nerwy obwodowe. Cz. s. 97, zł 220.

Czucia, spostrzeżenia.

**Witwicki Wł.** Widzenie utworów przestrzennych. WP (Wiadomości z psychologii III) s. 26, zł 30.

**Witwicki Wł.** Wrażenia zmysłowe. WP (Wiad. z psychologii II) s. 24, z 30.

Ruchy, uczucia, wola.

**Dybowski M. ks.** O typach woli. Badania eksperymentalne. Wyd. 2 Pł KAK s. 203.

**Dybowski M. ks.** Dojrzewanie woli, jej opóźnienie i przyspieszenie. KPs XIII s. 50—58.

**Dybowski M. ks.** Wpływ woli i typu antropologicznego na otamowanie strachu. SPTPN T. VII. z. 1, s. 36.

**Grzywak-Kaczyńska M.** Zdolność do uczyć wyższych a prawidłowy rozwój psychiczny. ZdP II nr 1 (3) s. 2—23. Osob. odbitka zł 60.

**Mielczarska Wł.** O wpływie wysiłku na wyniki pracy. KPs XIII s. 204—266.

**Reutt J.** Przedstawienie celu a postępowanie. KPs XIII, s. 59—155. Osob. odbitka.

**Witwicki Wł.** Instynkty, uczucia, afekty. WP (Wiad. z psychologii VI) s. 20, zł 25.

**Witwicki Wł.** Uczucia estetyczne. WP (Wiad. z psychologii VII) s. 24, zł 30.

Badania inteligencji.

**Śpiewak Fl.** Inteligencja i zdolność do pracy. Przegl. Organizacyjny nr 11 s. 301—302.

Wyobrażenia, myślenie.

**Witwicki Wł.** Myślenie. WP (Wiad. z psychologii V) s. 24, zł 25.

**Witwicki Wł.** Podział życia psychicznego. Uwaga, pamięć, fantazja. WP (Wiad. z psychologii IV) s. 20, zł 25.

**Zaworski T.** Akustyczne wyobrażenia ejdetyczne. KPs XIII s. 156—203.

Psychopatologia.

**Billikiewicz T.** O korzystnym wpływie przeżyć wstrząsających na stany reaktywne nerwowe. ZdP II nr 1 (3) s. 24—27.

**Śliżyński A.** Psychozy inkubacyjne w gruźlicy. ŚGL nr 1—2 odb. s. 18.

Psychologia jednostek i typów, psychologia społeczna.

**Garczyński T.** Psychologia gospodarcza. Przebudowa nr 7—9 s. 130—132.

**Górzyński St.** Struktura człowieka i pracy w świetle badań syntetyzujących. Wwa. Nakł. autora s. 22.

**Ingarden R.** O poznawaniu cudzych stanów psychicznych. KPs XIII s. 1—26.

Psychotechnika, poradnictwo zawodowe.

**Bochenek Wł. ks.** Psychoterapia a myśl św. Tomasza z Akwinu. Tarnów „Currenda” nr 3. s. 98.

**Niemiec K.** Wykłady psychotechniki. Cz. 2 (Psychotechnika podmiotowa). Kr. Bratnia Pom. Stud. Wydz. Politech. Akademii Górniczej s. 36.

**Szuman St.** Zagadnienia charakteru człowieka a higiena psychiczna. Wwa. Państw. Inst. Hig. Psych. s. 11, zł 40.

Testy.

**Janocha F.** Wyniki badań porównawczych przeprowadzonych skalą Bineta-Termana i Vermeylena. ZdP II nr 1 (3) s. 28—40.

Rozwój psychiczny człowieka.

**Skowronkówna J.** Trudny wiek chłopców. DzW II nr 9—10, s. 8—13.

**Szuman S.** Problemy życiowe młodzieży dorastającej. Cz. I Ośk. III nr 1, s. 1—32.

Etyka.

Systemy i podręczniki.

**Kozubski Z. ks.** Podstawy etyki płciowej. ŚwW s. 174.

**Ossowska M.** Podstawy nauki o moralności. Wwa. Cz. s. 380, zł 400.

**Tatarkiewicz Wł.** O szczęściu. Kr. WZK s. 507, zł 1380.

**Winkowski J. ks.** Zarys etyki i ascetyki katolickiej. Kr. Wyd. Mariackie, s. 406.

**Żychliński A. ks.** Teologia życia wewnętrznego. Kielce. Verbum „Bibliotheca Dominica” 1 s. 419.



## Poszczególne zagadnienia.

**Hessen S.** Zagadnienie różnicy prawa i moralności w filozofii starożytnej. Odb. ŁTN Spraw. z czynności i posiedzeń nr 2 (4) s. 43—45.

**Markowski A.** Idee moralne myślicieli rzymskich. RzC II nr 1 (13) s. 1—3.

## Teoria postępowania.

**Michalska M.** Technika pracy umysłowej prelegentki i technika przemawiania. Stenogram. Wwa Zarz. Gł. Ligi Kobiet s. 15.

**Szczepański Wł.** Zasady obradowania. Wwa Książnica Polska s. 127.

**Woroniecki J. O.** Umiejętności rządzenia i rozkazywania. ŚwW s. 65.

**Żurawicki Sew.** Technika pracy umysłowej. Wwa. przewodnik Prac. Społ. s. 27, zł 15.

## Estetyka.

## Zagadnienia ogólne.

**Bąk W.** Zagadnienia i postacie. Ł Wł. Bąk s. 117, zł 300.

**Jakubowski J. Z.** Estetyka Stanisława Witkiewicza. ŁTN Odb. Spraw. z czynności i posiedzeń za 1 półr. R. 2. nr 1 (3) s. 3.

**Kowalska A.** Marek Aureliusz i jego „Rozmyślania” w literaturze polskiej. Ł. „Polonista” Prace Polonistyczne. t. V. s. 233—254. Osob. odb.

**Kubacki W.** Współzawodnictwo sztuk. Od IV nr 49 (158) s. 2.

**Parnowska M.** Piękno w życiu codziennym. DzW II nr 7—8 s. 64—69.

**Parnowska M.** Piękno w życiu dziecka. DzW II nr 9—10 s. 65—68.

**Sivert T.** Aktualność i żywotność Bolesława Prusa. ŁT II nr 5 (13) s. 5—12.

**Skwarczyńska St.** Systematyka głównych kierunków w badaniach literackich. Odb. ŁTN Spraw. z czynności i posiedzeń nr 2 s. 22—23.

**Szuman S.** Pochwała dyletantów. Wwa Inst. Wyd. „Sztuka” s. 60, zł 200.

**Trzynadłowski J.** O tzw. „wielowarstowości” w dziele sztuki. Odb. ŁTN Spraw. z czynności i posiedzeń, nr 2 (4) s. 19—22.

**Trzynadłowski J.** O istocie fikcji artystycznej. ŻL V z 3—4. s. 57—64.

**Trzynadłowski J.** Problemy semantyki literackiej. Ł „Polonista” Prace Polonistyczne. Seria V s. 279—299.

**Żirmunskij W.** W sprawie „Metody Formalnej”. przeł. St. Knisplówna. ŻL V z 3—4 s. 64—75.

## Poszczególne zagadnienia i sztuki.

**Araszkiewicz F.** Problemat kultury religijnej w twórczości Bolesława Prusa. KUL (Wykłady i przemówienia 23) s. 38.

**Araszkiewicz F.** Prus o sztuce. ŁT II nr 5 (13) s. 22—24.

**Brodowska M.** Lingwistyka a stylistyka. ŻL V z 3—4, s. 76—80.

**Dłuska M.** Prozodia języka polskiego. PAU prace Kom. Jęz. nr 31, s. 42.

**Fadiejew A.** Zagadnienie realizmu socjalistycznego. Z referatu na plenum Zarządu Związku Pisarzy Radzieckich. Wolność nr 158, s. 5 i nr 159, s. 5.

**Gorczycka J.** Commedia dell'arte. LT II nr 1 (9), s. 50—54.

**Hertz P.** O zgodę między teatrem i literaturą. LT II nr 9 (17), s. 10—12.

**H. H.** O sztuce filmowej. Spraw. z odczytu R. Ingardena. Wola Ludu nr 158, s. 5.

**Sowiński A.** Zagadnienie wersyfikacji. NL I nr 28, s. 4.

**Szletyński H.** Szkic o teatrze rosyjskim. ŁT II nr 2 (10), s. 38—44.

## Filozofia społeczeństwa i nauk społecznych.

## Historia i zagadnienia ogólne.

**Bystron J. St.** Socjologia. Wstęp inform. i bibliograf. Wyd. 3 uzup. Książnica Polska s. 196, zł 300.

**Kwiatkowski Fr.** ks. Filozofia obyczaju. Kr. Wyd. Apostołstwa Modlitwy Księża Jezuitów s. 216. (odb. z Filozofii Wiczystej. t. 3, s. 142—348).

## Poszczególne zagadnienia.

**Markowski A.** O „Duchu Praw” Monteskiusza. RzC II nr 7—8 (19) s. 8.

**Markowski A.** Na przełomie epok. Macchiavelli. RzC II nr 4 (16) s. 1—3.

**Markowski A.** Prawo natury i umowa społeczna. John Locke. RzC II nr 6 (18), s. 5—7.

**Nowicki Z.** Rozważania ideologiczne. NKS s. 91.

**Ossowska M.** Egoizm i altruizm a typy stosunków społecznych. PSoc. IX, z. 1—4, s. 63—72.

**Szczepański J.** Epistemologiczne zagadnienia socjologii. PSoc. IX z. 1—4, s. 323—325.

**Szczepański J.** Socjologia, ideologia i technika społeczna. PSoc IX, z. 1—4, s. 15—33.

**Szwedowski St.** Walka z przestępczością. Studium społeczne. T. Księg. Nauk. T. Szczęsny i Ska s. 170, zł 400.

**Znamierowski Cz.** „Ja” społeczne. PSoc IX z. 1—4, s. 35—61.

## Filozofia prawa i państwa.

**Ehrlich S.** Zagadnienie praworządności. Ł Książka s. 22.

**Ehrlich S.** Wstęp do nauki o stosunkach międzynarodowych. Kr S. Kamiński s. 76. (Biblioteka Szkoły Nauk Polit. Uniw. Jagiellońsk. 1).

**Kornatowski W.** Pojęcie państwa w świetle badań teoretycznych. Wwa. Spółdzielczy Przegląd Naukowy r. XIII, z. 3, s. 72—88, i z. 4, s. 59—79.

**Kutrzeba St.** Wstęp do nauki o prawie i państwie. Wstęp prof. J. Landego. Wyd. 2. Kr St. Kamiński. s. 150, zł 300.

**Lande J.** Historia filozofii prawa. Wyd. nowe przezr. i popraw. Kr. Nakł. Biblioteki Śuchaczycy Prawa Uniw. Jagiellońsk. s. 74, zł 320.

**Mycielski A.** Ustrojowo-polityczna wiedza stosowana i jej praktyczne zalecenia. Wwa TNW s. 40.

**Piętka H.** Wstęp do nauki prawa. Wyd. 2. rozszerz. i uzup. Wwa. TEM s. 259.

**Rudziński A. W.** Z logiki norm. Kr s. 60.

**Seidler G. L.** Rozważania nad normą ustrojową. Kr Wyd. Książnica. s. 54.

#### Filozofia gospodarcza.

**Bobkowski S.** Metoda racjonalnego rozwiązywania zagadnień społeczno-gospodarczych. (b. m. wyd.) Nakł. autora s. 40.

**Brzeski A.** Zakres i metoda ekonomii. PSoc IV z. 1—4, s. 319—323.

**Krzyżanowski A.** Epoki rozwoju gospodarczego. Gospodarka pierwotna. Wwa. Wyd. K. Rutkiego (Odb. Ekonomista 1947, kwartał 3/4)

**Markowski A.** Robert Owen. U kolebki spółdzielczości. RzC II nr 9 (20), s. 1—4.

**Skrzywan W.** O podstawowych twierdzeniach ekonomii. Wwa. Wyd. K. Rutkiego. s. 34. (Odb. Ekonomista 1947, kwartał 2).

**Taylor E.** Teoria produkcji. Wwa. Wyd. K. Rutkiego. s. XI, 384, zł 800.

#### Filozofia kultury.

**Bystron J. St.** Kultura ludowa. Wyd. II TEM s. 450.

**Kostrzewski J.** Kultura prapolska. Pń s. 605 + 261 rycin.

#### Inne szczegółowe zagadnienia.

**Chałasiński J.** Historia i socjologia. PSoc IX z. 1—4, s. 302—308.

**Chałasiński J.** Socjologia współczesna PSoc IX. z. 1—4, s. 5—13.

**Chojnacki P. ks.** Społeczeństwo a osobowość jednostki. AK z. 3.

**Kowalski St.** Niektóre założenia badań socjologicznych. PSoc IX. z. 1—4, s. 145—167.

**Kuźmicz B.** Socjologia wsi. Wwa s. 54, zł 200.

#### Filozofia wychowania.

**Bandura L.** Szkoła uspołeczniona. Bydgoszcz Spółdz. Księg. „Nauka” s. 122, zł 180.

**Bizoń Fr.** Wychowawczy ideał Cycerona. Wyd. prywatne. Ktw s. 35.

**Chmieleńska I.** Jedna z form pracy nad dziećmi trudnymi. DzW II nr 9—10, s. 19—23.

**Chmieleńska I.** Kara w wychowaniu. Wwa. Państw. Inst. Hig. Psych. Bibl. Popularno-Naukowa nr 1. s. 49, zł 100.

**Dylewski B.** O metodyce nauczania na wydziałach lekarskich. Wwa. Odb. W Służbie Zdrowia nr 9—10.

**Kot S.** Zarys dziejów wychowania jako funkcji społecznej. Przedr. z „Encyklop. Wychow.” Wyd. 2. NKs s. 143. Podr. Bibl. Nauczyciela nr 6.

**Lewin Al.** Antoni Makarenko czołowy pedagog radziecki. PZWS Bibl. Nauczyciela-Demokraty. nr 6.

**Libelt K.** Wybór pism pedagogicznych. Oprac. B. Suchodolski. PZWS s. 57, zł 75.

**Mysłakowski L.** Personalizm a wychowanie. Kzn III nr 46 (195) s. 1—2.

**Nawroczyński B.** Współczesne prądy pedagogiczne. Wyd. 2. NKs s. 64. Przedr. z „Encyklop. Wychow.” Podr. Bibl. Nauczyciela nr 5.

**Suchodolski B.** Naturalizm ewolucjonistyczny. Ośk III nr 5, s. 283—298.

**Suchodolski B.** Naturalizm racjonalistyczny. Ośk III nr 4, s. 177—181.

**Szuman S.** Talent pedagogiczny. Ktw Inst. Pedagog. Bibl. Nauczyciela. nr 5 s. 43, zł 120.

**Szuman S.** Zagadnienie literatury dla dzieci. Dzl I nr 13, s. 6, 8.

**Szymańska Z.** Dziecko trudne. DzW II nr 9—10, s. 4—8.

**Wachowski M.** O ścisłą terminologię oświatową. Ośk III nr 1, s. 52—62.

**Wroczyński R.** Pedagogika społeczna Bolesława Prusa. Ośk III nr 9—10 s. 503—518.

#### Filozofia nauk przyrodniczych.

**Bornstein B.** Jakościowo-matematyczny aspekt podstawowych praw mendelizmu. Ł s. 2. Odb. ŁTN Spraw. z czynności i posiedzeń za I półr. R. 2, nr 1 (3)

**Bugaj R. S.** Palingeneza i zagadnienie stworzenia homunkulusa. NSz nr 5, s. 78—128.

**Czekanowski J.** Podstawy teoretyczne antropologii i ich konsekwencje. Wyd. II KUL s. 32, zł 50.

#### Filozofia medycyny.

**Howorka E.** Kryzys światopoglądu lekarskiego. Arch. Hist. i Fil. Med. oraz Hist. Nauk. Przyrod. Pń t. XVIII s. 279—289.

#### Filozofia religii.

**Pastuszka J ks.** Postawa dziecka w życiu religijnym. HD nr 6.

**Sawicki Fr. ks.** Osobowość chrześcijańska Kr. Wyd. Mariackie. s. 64.

- Przekłady na język polski.
- Brogie L. de** Nauka a cywilizacja. Przeł. A. Iwaszkiewiczowa NL I nr 30 s. 1
- Cuvillier A.** Wprowadzenie do socjologii. Przeł. T. Żebrowski. Ks s. 201, zł 250.
- Denis H.** Humanizm i materializm a myśl filozoficzna Karola Marksa. Przeł. z franc. E. Fiszer. Kzn III nr 51—52, s. 9—10.
- Diderot D.** Kubuś Fatalista i jego pan. Ks s. 300, zł 350.
- Engels Fr.** Pochodzenie rodziny, własności prywatnej i państwa. Ks s. 216, zł 200.
- Fauquet G.** Odcinek spółdzielczy. Próba określenia jednostki w ruchu spółdzielczym oraz wyznaczenie jego miejsca w całokształcie ekonomii. Z 4 wyd. franc. przeł. J. Kurcyusz. W-wa. Społem s. 115.
- Fiesenkow B. G.** Kosmogonia układu słonecznego. Ks s. 222, zł 150.
- Hippokrates.** „O chorobie świętej“ przeł. W. Klinger. Arch. Hist. i Fil. Med. oraz Hist. Nauk Przyr. Pł t. XVIII, s. 290—294.
- Kautsky K.** Nauki ekonomiczne Karola Marksa. Ks s. 288, zł 200.
- Lenin W. I.** O literaturze artykuły i fragmenty. Ks s. 47, zł 100.
- Livingstone R.** Oświata przyszłości. Wwa. Spółd. Wyd. „Chłopski Świat“ s. 112, zł 200.
- Pfeil H.** Tragizm negacji Boga. Przeł. A. C. Ktw Księg. Św. Jacka s. 23.
- Sawicki Fr. ks.** U źródeł chrześcijańskiej myśli. (św. Augustyn, św. Tomasz z Akwinu, mistrz Eckhart) Ktw. Księg. św. Jacka. (Autoryz. przekład z niem. Die christliche Antike und das Mittelalter. Lebensanschauungen alter und neuer Denker). s. 157, zł 280.
- Sundar Singh Sadhu.** Boska rzeczywistość. Myśli o Bogu, człowieku i naturze. Przeł. J. Łamacz. Bytom s. 64.
- Tóth T. ks.** Młodzieniec dobrze wychowany. Z oryż. węg. przeł. J. Harajda. Kr. Wyd. Apostolstwa Modlitwy. s. 194.
- Whitehead A. N.** Matematyka jako element historii myśli. Tw. z. 1.

## 1948

### Filozofia w ogóle.

- Bibliografia, słowniki, zjazdy, organizacje.
- Bar J. O.** Wykaz treści Ateneum Kapłańskiego za l. 1909—1939. C. d. A. K. t. 48 z. 1 s. 90—104; z. 2 s. 201—208; z. 3 s. 305—312; z. 4 s. 405—416; z. 5 s. 519—525; t. 49. z. 1 s. 90—99; z. 2 s. 201—208; z. 3 s. 301—303;
- Borowski A. ks.** Terminologia teologiczno-moralna (łacińsko-polska) c. d. AK t. 48 z. 1, s. 94—98; z. 2 s. 195—200; z. 3 s. 299—304; z. 4 s. 395—404; z. 5 s. 516—518; t. 49 z. 1 s. 82—89; z. 2 s. 191—200; z. 3 s. 303—308.

**Kolman A.** Walka o prawdę na X tym Międzynarodowym Kongresie Filozoficznym w Amsterdamie. Kzn IV 47 (168).

**Melań A.** Bibliografia polonistów szwajcarskich za lata wojny (1939—1945) Paryż, Instytut literacki.

**Sierp-Szczakowski Z.** Dorobek literacko naukowy „Atheneum“ pod redakcją J. I. Kraszewskiego. Ł. Sp. Wydawn. „Polonista“ Odb. Prace Polonistyczne. Seria 5 s. 20.

**Świdwińska Z.** Bibliografia Pamiętnika Literackiego i Pamiętnika Tow. Literackiego im. Adama Mickiewicza 1887—1939. Szkicem o „Dziejach dwu Pamiętników“ poprzedził Julian Krzyżanowski. Wwa. Nakł. Tow. Literackiego im. A. Mickiewicza. Biblioteka Pamiętnika Literackiego.

### Zagadnienia ogólne.

- Czeżowski T.** Wileńskie środowisko filozoficzne. — PF XLIV 1—3, s. 37—41.
- Dąbska I.** Czterdzieści lat filozofii we Lwowie. 1898—1938. PF XLIV. 1—3. s. 14—25.
- Filozofia w Stanach Zjednoczonych. PF XLVII 1—3, s. 234—282.
- Gawecki B.** Pięćdziesiąt lat filozofii w Krakowie. PF XLIV 1—3. s. 26—37.
- Grzegorzczak A.** Prace o polskiej filozofii współczesnej. PF XLIV 1—3 s. 56—58.
- Iwanicki J. ks.** Powojenna filozofia sowiecka. AK t. 48 z. 5 s. 500—507.
- Kisiel A.** Przegląd wydawnictw filozoficznych w Polsce. P. Pow. 225 s. 452—457.
- Marc-Wogau K.** Współczesna filozofia szwedzka. PF XLIV 1—3 s. 218—219.
- Sawaszkiwicz J.** Pięćdziesiąt lat filozofii w Poznaniu. PF XLIV 1—3 s. 41—50.
- Tatarkiewicz W.** Pięćdziesiąt lat filozofii w Warszawie. 1898—1947. PF XLIV 1—3 s. 3—14.
- Warkocz A.** Filozofia we Francji w latach 1939—1946. PF XLIV 1—3 s. 220—233.
- Woroniecki J.** Lubelskie środowisko filozoficzne. PF XLIV 1—3 s. 50—56.

### Wstępy, podręczniki, nauczanie.

**Ajdukiewicz K.** Propedeutyka filozofii. Dla liceów ogólnokształcących wyd. 3 przejrzone i uzup. KsA s. 216, zł 240.

### Wydania i przekłady dzieł.

- Descartes R.** Medytacje o pierwszej filozofii. Tłum. Maria Ajdukiewiczowa. Przekład przejrzał K. Ajdukiewicz. PAU s. 76, zł 300.
- Epiktetos.** Wyjątki z Encheiridion. Tł. B. Duszyńska M III z. 2, s. 109—110.
- Lucjan z Samosaty.** Diogenes i Aleksander. Przeł. A. Sowiński. Kzn IV nr 1—2, s. 11.
- Platon** Prawa. Przeł. M. Maykowska. M III nr 4 s. 230—245.

**Teofrast.** Charaktery. Tł. M. Brożek. M III, nr 2, s. 115.

**Tomasz a Kempis.** O naśladowaniu Chrystusa. Książ. 4. Przetł. ks. Lohn W. Kr., Apostolstwo. Modlitwy, Księża Jezuici, zł 180.

Historia Filozofii.

Całokształt dziejów.

**Heltzman M.** Historia filozofii Bertranda Russella PF XLIV 1—3, s. 190—198.

**Tatarkiewicz W.** Historia filozofii. T. 1: Filozofia starożytna i średniowieczna. Wyd. 4 przejrzone i uzupełnione. Cz. s. 429, zł 908.

**Tatarkiewicz W.** Zarys dziejów filozofii w Polsce. PAU s. 36.

**Krokiewicz A.** Geneza atomizmu. M, III z. 1, s. 10—26.

**Krokiewicz A.** Kodeksy, wydania, przekłady Ennead. M III z. 3, 4, s. 160—179; 212—219.

**F. F.** Dyskusja filozoficzna wg stenogramu (sc. nad książką G. F. Aleksandrowa „Historia zachodnio-europejskiej filozofii”) NDr nr 7, s. 172—203.

Współczesne kierunki

filozoficzne.

Egzystencjalizm.

**Bielecki W.** Nędza egzystencjalizmu (Próba analizy współczesnej filozofii burżuazyjnej jako produktu rozkładu społeczeństwa kapitalistycznego). LT nr 6, s. 31—36.

**Brucz St.** „Obcy” Camusa czyli kryzys pewnej cywilizacji. Kzn IV, nr 9 (130), s. 6.

**Jap.** Bitwa o Sartre’a w Berlinie. Od V nr 7 (168), s. 2.

**Jedlicki W.** Bezdroża egzystencjalizmu. Wieś. V nr 16 (145), s. 4.

**Kaden St.** Gdy zapomnia o swej filozofii. (J. P. Sartre). Kr Listy z Teatru. III nr 20, s. 20—22.

**Kalużyński Z.** Epoka egzystencjalizmu. Kzn IV nr 33 (154), s. 2—5.

**Sawicki Fr. ks.** Chrześcijańska filozofia egzystencjalna. PPOw 225 nr 5, s. 340—350.

**Sawicki Fr. ks.** Filozofia egzystencjalna niemiecka. PPOw 226 nr 3, s. 185—195.

**Sawicki Fr. ks.** Jean Paul Sartre. PPOw 225 nr 4, s. 253—264.

**Winowska M.** Gabriel Marcel, czyli na tropach chrześcijańskiego egzystencjalizmu. RF s. 165—190.

Filozofia katolicka.

**Granat W.** O nowe spojrzenie na tomizm. Zn III z. 14, s. 604—617.

**Partuszką J. ks.** Trwałe wartości filozofii chrześcijańskiej na tle nowoczesnych prądów filozoficznych. RF s. 1—41.

Markszizm.

**Bardach A.** Teoria dziejów i ekonomii Karola Marksa. W s. 43.

**Bielecki W.** Elementarne podstawy marksizmu. Cz. 1: Podstawowe zagadnienia ekonomiczne. TUR s. 136.

**F. M. X.** Materializm dialektyczny a katolicyzm (Dziesięć tez). Oręd. Diecezji Chełmińskiej. nr 3, s. 191—195.

**Gawor K. R.** O Marksie i marksistach. DzJ IV nr 12, s. 5.

**Grzybowski K.** Republika otoczona instytucjami socjalnymi. (K. Marks) Kzn IV nr 16 (137) s. 1—2.

**Kamiński Wł.** W sprawie przyszłości marksizmu. PPOw 225 nr 5, s. 360—370.

**Kroński T. J.** Henri Lefebvre i renesans lewicy francuskiej. Kzn IV nr 8 (129) s. 5.

**Manthey Fr. ks.** Religiologia Diamatu. Oręd. Diecezji Chełm. nr 5, s. 266—282.

**Matuszewski S.** O słuszną ideologię socjalistyczną. LT nr 1—2, s. 3—7.

**Oborski P. ks.** Credo materialistów. DzJ IV nr 9 (118) s. 1—2.

**Schaff A.** Wstęp do teorii marksizmu. Zarys materializmu dialektycznego i historycznego. Ks s. 286, zł 260.

**Schaff A.** Klasowy charakter filozofii. Kzn IV 46 (167), 47 (168).

**Wierzbicki T.** Materializm. Krótki zarys filozofii materialistycznej. Wwa. s. 11.

**Wudziłki L.** O trafne pojmowanie marksizmu. LT nr 6, s. 3—9.

Monografie o filozofach i pisarzach filozofujących.

**Goliński Z.** Nauka św. Augustyna o kłamstwie na tle historycznym KUL s. VIII, 95 zł 150.

**Piwowarczyk J.** Mikołaj Bierdiajew. TP IV z. 22 s. 3.

**Koń J.** O Leonie Chwistku Od V nr 26 (167) s. 6.

**Maykowska M.** Cicero. M, III, nr 3, s. 185.

**Górski K.** Erazm z Rotterdamu. Wwa. Cz. WP s. 49, zł 60

**Elzenberg H.** Gandhi w perspektywie dziejowej. Zn III nr 12 s. 398—416.

**O Gandhim.** (Wypowiedzi zagraniczne). DzJ IV nr 16, s. 8.

**Kamiński Wł.** Wobec śmierci Mahatmy. PPOw 226 nr 3, s. 208—217.

**Bak W.** Mahatma Gandhi. DzJ IV nr 7 (116) s. 1.

**Krokiewicz A.** Heraklit. KF XVII z. 1—2 s. 1—46.

**Kętrzyński W.** Prawdziwe oblicze „Neoromantyzmu” (Hoene-Wroński) DzJ IV nr 41, s. 4—6.

**Rutski J.** Doktryna Hume'a o prawdopodobieństwie. Uwagi w sprawie jej interpretacji. TNT s. 55.

**Jakmiak Z.** Ilustracje naukowe tez ks. Jakubisiaka. DzJ IV nr 19, s. 2.

**Sawicki Fr. ks.** Sören Kierkegaard. PPow. 225 nr 2, s. 81—91.

**Czapczyński T.** Hugo Kołłątaj. Cz. WP s. 16, z. 20.

**Jakubiec Cz. ks.** Kobyłecki St. ks. AK t. 48 z. 3, s. 287—288.

**Hartleb K.** Mikołaj Kopernik. Wyd. wznowione. UMK Sz s. 52, z. 120.

**Białobrzęski Cz.** Paul Langevin. WŻ XVII nr 8—9, s. 683—689.

**Kurdybacha Ł.** Stanisław Łempicki. Od V nr 3 (164) s. 1.

**Hulewicz J.** Stanisław Łempicki. Kr. s. 14 Odb. Przegląd Historyczno-Oświatowy nr 3—4.

**Turowicz J.** Testament Ks. Konstantego Michalskiego. Zn. III, 2 s. 130—136.

**Eborowicz W. ks.** Ks. Konstanty Michalski jako filozof. Szkic biograficzny. RF s. 250—269.

**Jakubiec Cz. ks.** Ks. W. Michalski. AK t. 48, z. 3, s. 288—289.

**Budkowska J.** Na odwrocie portretu Kanta (o B. Micińskiego). TW IV nr 25 (134) s. 4.

**Poplatek Ks. J.** Ks. dr M. J. W. Morawski. AK t. 48, z. 1, s. 84—85.

**Biskupski St. ks.** Ks. M. Morawski. AK t. 48, z. 5, s. 508.

**Tatarkiewicz Wl.** Filozofia Newmana. Zn. III z. 1, s. 1—7.

**Wojtkowski A.** Ks. Idzi Radziszewski. RF s. 228—249.

**Michalski K. ks.** Ks. dr Jan Salamucha prof. Uniwersytetu Jagiellońskiego. AK t. 48 z. 1, s. 82—84.

**Boblińska C.** Staszic na tle swej epoki. Kzn. IV nr 36 (157) s. 9—10.

**Krokiewicz A.** Tales i narodziny filozofii greckiej. PH T. XXXVII s. 83—91.

**Klepacz M.** Święty Tomasz na tle dziejów myśli ludzkiej. Zn. III z. 10 s. 193—221.

**Granat W. ks.** Styl tomizmu. Na marginesie „De ente et essentia” św. Tomasza z Akwinu. RF s. 123—137.

**Stoniewska H.** Filozofia i pogląd na świat. Śladami myśli Kazimierza Twardowskiego. W 10-tą rocznicę śmierci. ZWr II nr 3, s. 55—63.

**Ingarden R.** Wspomnienie o prof. Zawirskim. DzL II nr 18, 7.

**Pianko G.** Zenon z Kition. M. III z. 4, s. 246—247.

**Kloniecki F. ks.** Ks. Al. Żychliński. AK t. 48 z. 4, s. 389—390.

#### Metafizyka.

**Białobrzęski Cz.** Fizyka wobec materializmu i idealizmu. PPow 225 nr 1, s. 37—41.

**Bornstein B.** Teoria absolutu. Metafizyka jako nauka ścisła. ŁTN Wyd. 1 nr 2, s. 130, z. 550.

**Czeżowski T.** O metafizyce jej kierunkach i zagadnieniach. UMKSzcz s. 143, z. 320.

**Górski A.** Prawda kosmiczna i ludzka. TW IV nr 11 (120) s. 1.

**Ingarden R.** O istnieniu negatywnych stanów rzeczy. (Rozdz. dzieła Spór o istnienie świata t. 2) SPAU T. XLIX nr 1 s. 46.

**Ingarden R.** Spór o istnienie świata. T. 2 PAU s. V, 848, z. 2100.

**Iwanowski A.** Prawdy wieczne i czasowe. TW IV nr 24 (133) s. 3.

**Kisiel A. ks.** O trzech podstawowych prawdach życia. PPow 225 nr 1, s. 42—50.

**Kisiel A. ks.** Podstawowa analiza rzeczywistości. RF s. 214—227.

**Kłósak K. ks.** Metafizyczna i fizyczna zasada przyczynowości wobec relacji niedokładności W. Heisenberga. RF s. 198—213.

**Kłósak K. ks.** Sprzeczności w materializmie. TP IV nr 21, s. 4.

**Kłósak K. ks.** Teoria indeterminizmu ontologicznego a trójwartościowa logika zdań prof. Jana Łukasiewicza. AK t. 49 z. 3, 209—230.

**Kozubski Z. ks.** Bóg a człowiek. PPow. 226 z. 3, s. 161—170.

**Krajewski Wł.** Materializm i wiara. Kzn IV nr 17 (138) s. 1—2.

**Mehlberg H.** Idealizm i realizm na tle współczesnej fizyki. KF. XVII, 1—2, s. 87—116.

**Rybczyński W.** Degradacja materii. Zn III, z. 14 (7) s. 618—622.

**Świeżawski St.** Centralne zagadnienia tomistycznej nauki o duszy. PF XLIV, 1—3, s. 131—189.

**Świeżawski St.** Myśl chrześcijańska w obrobie materii. TP IV, 27 s. 1—2.

**Zorn Wł.** Względność czasu. Pr IV, 4 s. 249—254.

#### Teoria poznania.

**Adamczyk St. ks.** Przedmiot formalny w epistemologii tomistycznej. RF s. 98—122.

**Czeżowski T.** Trzy postawy wobec świata. WŻ XVII, 6—7 s. 567—571.

**Dąbska I.** O rodzajach sceptycyzmu. KF XVII, 1—2, s. 79—86.

**Łubnicki N.** Teoria poznania. Do użytku słuchaczy szkół wyższych. Wydaw. Koła Pedagogiczno-Psychologicznego Studentów UMCS s. 144. (hektograf.).

**Natanson W.** Sceptycyzm i paradoksy. TP IV 16, s. 6.

#### Filozofia nauki.

**Chojnowski M.** Czy filozofia jest nauką? PF XIV, 1—3 s. 198—217.

**Gawecki B.** Dwa oblicza filozofii. NSz IV, 8 s. 34—58. Osob. odbitka.

**Gawlik J. P.** Nauka katolicka. DzJ. IV, nr 33 s. 3.

**Hertz Al.** Książka naukowa — popularna i niepopularna. Kzn IV nr 10 (131) s. 5—6.

**Hosiasson-Lindenbaumowa J.** Postęp wiedzy z punktu widzenia poznawczego. PF XLIV, 1—3, s. 59—65.

**Kamieniecki W.** O metodzie porównawczej historii. KH LV s. 3—22.

**Kłósak K. ks.** Czy materializm jest wyrazem nauki? TP IV nr 6 s. 2.

**Kowal St.** Co to jest matematyka? Pr IV, 4 s. 255—259.

**Łuszczewska-Romahnowa S.** Wieloznaczność a język nauki. KF XVII 1—2, s. 47—58.

**Małewska H.** Uwagi o wolności myśli. DzJ IV, 21, s. 1.

**Ossowska M.** Wiedza i technika. WŻ XVII, 1—2, s. 142—146.

**Pankowicz A.** Pojęcie nauki katolickiej. DzJ IV, 29, s. 3.

**Staronka A.** Nauka katolicka. DzJ IV nr 36, s. 4—5.

#### Logika i metodologia.

**Bocheński I. M. ks.** Wstęp do teorii analogii. RF s. 64—82.

**Czeźowski T.** Przyczynki do analizy rozumowania. PF XLIV, 1—3, s. 66—76.

**Dąbska I.** W sprawie tzw. nazw pustych. PF XLIV, 1—3, s. 77—81.

**Jaśkowski S.** Rachunek zdań dla systemów dedukcyjnych sprzecznych. Studia Societatis Scientiarum Torunensis. Sectio A. Vol. 1., nr 5. s. 77.

**Korcik A. ks.** Gottlob Frege jako twórca pierwszego systemu aksjomatycznego współczesnej logiki zdań. RF s. 138—164.

**Łoś J.** Logiki wielowartościowe a formalizacja funkcji intencjonalnych. KF XVII. 1—2 s. 59—78.

**Mostowski A.** Logika matematyczna. Kurs uniwersytecki. Wwa. Z subwencji Prez. Rady Min. i Min. Oświaty. Monografie matematyczne, t. 18, s. 388. zł 1000.

**Soñnicki K.** Początki logiki. T. Szczęsny. s. 151, zł 380.

**Wiegner A.** Elementy logiki formalnej. KAK s. 180.

**Żukowski E. ks.** Niektóre porządki w zdaniach rozłącznych i równoważnych. RF s. 191—197.

#### Psychologia.

Psychologia w ogóle i zagadnienia ogólne.

**Adler A.** Znajomość człowieka. Ł. St. Jamiołkowski T. J. Evert. s. 268, zł 650.

**Dąbrowski K.** Pojęcie zdrowia psychicznego. ZdP II nr 2—4 (4—6) s. 37—51.

**Dryjski A.** Psychika i zdrowie. ZdP II, 2—4 (4—6) s. 26—36.

**Falkowski A.** Higiena psychiczna a nauki lekarskie. ZdP II, 2—4 (4—6) s. 52—59.

**Hilarowiczówna M.** Kierunki psychologiczne w świetle nauki katolickiej. Wwa. „Słowo Powszechnie” II, 274 (551) s. 3.

**Pastuszka J. ks.** Psychologia a filozofia. Kilka uwag o organizacji studium psychologii w uniwersytetach polskich. RF s. 282—287.

**Tomaszewski T.** Psychologia po prostu. TUR s. 188, zł 360.

**Zajączkowski H.** Sport jako zagadnienie psychohygieniczne. ZdP II, 2—4 (4—6) s. 101—104.

#### Systemy i podręczniki.

**Baley S.** Zarys psychologii w związku z rozwojem psychicznym dziecka. Wyd. IV. KsA s. 424.

#### Czucia, spostrzeżenia.

**Morawiecki J.** Ludzie, którzy nie widzą barw. Pr. IV, 5. s. 323—326.

Sprawdź sam, że twoje zmysły nie są tak wiarogodne jak sobie wyobrażasz. Pr. IV, 3, s. 169—173.

#### Ruchy, uczucia i wola.

**Łubnicki N.** O niekontrolowanych uczuciach i nieprzemysłanych działaniach. Pr. IV, 6—7, s. 374—382.

**Korabiewicz W.** Jak człowiek pastwił się nad samym sobą. Pr. IV, 10 s. 629—632.

**Mielczarska W.** Przeżycie oporu i jego stosunek do woli. PTPN s. 101 + 2 tablice.

**Rudzki K.** Pochwała uśmiechu. Pr IV, 12, s. 769—772.

#### Wyobrażenia, myślenie.

**Stopar.** Narodziny myśli i mowy ludzkiej. Studium z pogranicza psychologii, socjologii i praindoeuropeistyki. Kr. „Książnica Powszechna”. s. 100, zł 260.

#### Osobliwe stany świadomości.

**Dryjski A.** Psychologia ekstazy religijnej. SETN nr 2 (4) s. 28—33.

**Jakubowski J.** Halucynacje wzrokowe Pr. IV, 3 s. 164—168.

**Billkiewicz T.** Psychologia marzenia sennego. Gdańsk. Księg. Gdańska A. Krawczyński. s. 325.

**Szuman St.** O unoszeniu się w powietrzu w snach i wyobraźni. Pr. IV z. 3, s. 177—179.

Psychologia zwierząt i roślin.

**Dembowski J.** Jak zoopsycholog bada psychikę zwierząt? Pr. IV, 12 s. 757—761.

**Szewczuk W.** Zachowanie się stułbi zielonej. KPs. XIV, 1—2 s. 129—165.

Psychopatologia.

**Bornsztajn M.** Wstęp do psychiatrii klinicznej. Ł. Księg. Ludowa s. 374, zł 1750.

**Dąbrowski K.** Uwagi o teorii Jacksona. ZdP II, 2—4 (4—6) s. 143—149.

**Jakubowski J.** O doświadczeniach narkotycznych i mistycznych Pr IV 2, s. 74—81.

**Huet St. ks.** Psychiatria duszpasterska. AK t. 49 z. 1 s. 45—51.

**Sychta B. ks.** Zadania nowoczesnego duszpasterstwa psychiatrycznego. Oręd. Diecezji Chełm. nr 3, s. 196—199.

**Witwicki Wł.** Dusze chore. WP (Wiadomości z psychologii X) s. 21, zł 25.

Psychologia jednostek i typów, psychologia społeczna.

**Chrzęszcz D.** Życiorys jako metoda badawcza. ZdP II nr 2—4 (4—6) s. 85—91.

**Kacprzak M.** Nosce te ipsum. ZdP II, 2—4 (4—6) s. 5—15.

**Klimowicz T.** Psychologia dziecka wiejskiego na tle ogólnej psychologii rozwoju dzieci i młodzieży. Wyd. 2 Wwa. Spółdz. Wydawn. „Chłopski świat”, s. 107, zł 220.

**Lewicki A.** Psychologia propagandy. WŻ XVII, z. 10 s. 875—895.

**Piskosz J. ks.** Konfesjań wobec nowoczesnych zdobyczy wiedzy. AK t. 49 z. 2, s. 152—159 z. 3, s. 260—268.

**Powiadowska H.** Czynniki nierównowagi psychicznej w warunkach dzisiejszego wychowania. ZdP II, 2—4 (4—6) s. 105—110.

**Rogalski A.** U źródeł psychologicznych hitleryzmu. PZ IV, 6, s. 601—609.

**Suchodolski B.** O wielorakości życia człowieka. Zn. III, 12 (5) s. 417—441.

**Szuman St.** Zaradność i indywidualna taktyka postępowania jako zagadnienie charakterologiczne. KPs XIV, 1—2, s. 112—128.

**Witwicki Wł.** Sprężyny działania ludzkiego. WP (Wiadomości z psychologii VIII) s. 28, zł 30.

**Witwicki Wł.** Stosunki osobiste między ludźmi. WP (Wiadomości z psychologii IX) s. 22, zł 25.

Psychotechnika, poradnictwo zawodowe.

**Jaroszyński J.** Metoda Rorschacha w higienie psychicznej. ZdP II, 2—4 (4—6), s. 57—83.

**Szuman St.** Istota metody psycho-higienicznej. ZdP II, 2—4 (4—6), s. 60—66.

**Stryjeński W.** Norma w higienie psychicznej ZdP II, 2—4 (4—6), s. 19—25.

Testy.

**Dobrowolska J.** Sceno-Test. ZdP II, 2—4 (4—6), s. 68—74.

**Raven.** Skala testów. Tylko dla użytku uniwersytetu, poradni zawod. i instytucji psychologicznych. Ł. Tabl. nlb. dwustr. 30.

**Pieter J.** Testy uzdolnień ruchowych. Wwa. Roczniki kultury fizycznej. Prace i materiały naukowe z zakresu kultury fizycznej. T. 1 z. 1, s. 61.

Rozwój psychiczny człowieka.

**Bogdanowicz J.** Rozwój fizyczny dziecka. NKs s. 167, zł 270.

**Gierulanka D.** O przyswajaniu pojęć geometrycznych. KPs XIV, 1—2, s. 1—112.

**Piątek St. ks.** Z psychologii wieku dojrzewania. AK t. 48 z. 5, s. 479—483.

**Szymdt J.** Rozwój sądów i poczuc moralnych u dzieci i młodzieży. ZdP II, 2—4 (4—6), s. 123—128.

**Szuman S.** Rozwój psychiczny dzieci i młodzieży. Wyd. 2 NKs s. 79, zł 200.

Etyka i teoria postępowania.

**Adamiecki K.** Harmonizacja pracy. Zebrał, oprac. i uzup. Z. Zbichorowski Wwa. Inst. Nauk. Organizacji i Kierownictwa. s. 118.

**Adamiecki W.** Co to jest organizacja. WP s. 40.

**Ajdukiewicz K.** Pochwała życia pracowitego. WŻ XVII, 4 s. 307—312.

**Baranowski Z.** Miłość w małżeństwie. Szkoła współżycia małżeńskiego. Pń. Inst. Wyd. „Kultura” s. 64.

**Bulanda Ed.** Zagadnienie odpowiedzialności grupowej. PPow. 225, nr 2 s. 92—104.

**Ciechocki J.** Z zagadnień etyki seksualnej. TP IV, 21, s. 8.

**Górski A.** Czyn etyczny i czyn intelektu. TW IV, 12 (121), s. 3.

**Halban L.** O jedności moralnej świata. KUL s. 24, zł 50.

**Ingarden R.** Uwagi o względności wartości. PF XLIV, 1—3, s. 82—94.

**Jakimiak Z.** O prawdziwą katoliczką postawę pisarzy. DzJ IV, 11, s. 6—7.

**Kotarbiński T.** O istocie oceny etycznej PF XLIV, 1—3, s. 114—119.

**Kozubski A. ks.** Problem seksualny w ujęciu katolickim. PPow. 225, 6. s. 413—426.

- Michalski K.** Heroizm chrześcijański. Zn III 2, s. 97—129.
- Milosz F. Cz.** Traktat moralny (wiersz) Tw IV, 4 s. 5—17.
- Moralność zawodowa. Chrześcijański lekarz. TP IV, nr 21, 23, s. 11, s. 11.
- Nowicki A.** Co to są bohaterskie czyny i czy zawsze należy je spełniać. PF XLIV, 1—3, s. 120—130.
- Owicz K.** Filozofia czynu. TW IV nr 23 (132) s. 4.
- Piasecki B.** Odpowiedź. DzJ IV, nr 2 3—4, 6, 8, 10, 13—14, 19. s. 3, 3, 3, 3, 3, 3.
- Piwowarczyk J. ks.** Moralność materialistyczna. TP IV, 23, s. 4.
- Piwowarczyk J. ks.** Etyczna wspólnota rodziny. TP IV, 40, s. 1.
- Poradowski M. ks.** Człowiek w cywilizacji chrześcijańskiej. AK t. 48 z. 5, s. 486—494.
- Przyjaźń chrześcijańska. Zbiór studiów. Kielce. Verbum. s. 99.
- Siwek P.** Problem zła. PPOw. 226, 11, s. 286—301.
- Sosnowski J.** Same zmartwienia nie wystarczą — trzeba się trochę pobawić czyli o poważnej roli niepoważnych czynności. PR IV, 10 s. 612—615.
- Stef.** Rozmowa o szczęściu z prof. Wł. Tatarskiewiczem. DZL II, 25, s. 1, 7.
- Studentowicz K.** Etyka chrześcijańska w życiu publicznym. PPOw. 225 4, s. 241—252.
- Studentowicz K.** Planowanie gospodarcze a moralność. PPOw. 225, nr 2, s. 121—127.
- Suchodolski B.** O potrzebie wiedzy. Wwa. WP Cz. s. 19.
- Świeżawski S.** Logos i ethos. Zn. III, 13 s. 512—524.
- Święcicki J. M.** Miłosierdzie — cnota wzgardzona. TP IV, 40, s. 2.
- Wawryn St.** Bez względu na dobro i zła. PPOw. 225, 1 s. 28—36.
- Wlnowska M.** Człowiek „cały” w obliczu historii. PPOw. 225, 4 s. 286—294.
- Wojeński T.** Zagadnienia etyki w marksizmie. LT nr 7, s. 16—18.
- Woroniecki J. ks.** Erotyzm komercyjny a wstydlivość chrześcijańska. PPOw. 225, 5, s. 333—339.
- Woroniecki J. ks.** Katolicka etyka wychowawcza. T I. Etyka ogólna s. 428, T II. Etyka szczegółowa s. 408. Kr. Wydawn. Mariackie zł 800.
- Zatopiński A.** Szczęście — rzecz najważniejsza. (O książce Wł. Tatarskiewicza) DzJ IV nr 22, 24, s. 2—4, 6—8.
- Znamierowski Cz.** Ocena PF XLIV, 1—3, s. 95—113.

- Znamierowski Cz.** Rodzaje ocen. KF XVII, 1—2, s. 117—132.

#### Estetyka i teoria sztuki.

- Białostocki J.** W pogoni za schematem. Usiłowania systematycznej historii sztuki. Biuletyn Hist. Sztuki i Kultury. IX nr 3/4 s. 225—239.
- Dłuska M.** Studia z historii i teorii wersyfikacji polskiej. T. 1 PAU s. VI, 367, zł 1500.
- Dobrowolski Wł. J.** Struktura teatru hiszpańskiego w dobie Lope de Vegi. Kr Listy z Teatru. III. nr 22, s. 9—12.
- Drewnowski T. i Janion M.** Zagadnienie fikcji literackiej. Tw. IV 2, s. 70—92.
- Filozof-Korzyniewska I.** Praca aktora nad sobą. Przedmowa do polskiego wydania dzieła K. J. Stanisławskiego. Wwa. Teatr III nr 1—2, s. 20—42.
- Goryński J.** Dyletantyzm. Kzn IV nr 40 (161), s. 9—10.
- Ingarden R.** Krytyczne uwagi o poglądach fonologów. Cz. I. Z dziejów teorii języka w XX wieku. SPAU XLIX nr 3, s. 124—129.
- Ingarden R.** Z dziejów teorii dzieła literackiego. KF XVII. 1—2, s. 133—172.
- Jakóbiec M.** Radziecka nauka o literaturze. ZWr nr 3, s. 3—17.
- Kisielewski S.** Czy muzyka jest niehumanistyczna? Zn. III, 10, s. 222—239.
- Kleiner J.** Istota utworu dramatycznego. Kr Listy z Teatru III nr 24, s. 1—3.
- Krzyżanowski J.** Podłoże historyczne oceny literackiej. PH XXXVII, s. 22—35.
- Kubacki W.** Krytyk i twórca. Ł. W. Bąk. s. 309.
- Kuryłowicz J.** Język poetycki ze stanowiska lingwistycznego. SWr. TN s. 4—11.
- Lissa Z.** Aspekt socjologiczny w polskiej muzyce współczesnej. Kr Odb. Kwart. Muz. nr 21, s. 42.
- Lissa Z.** O społecznych funkcjach muzyki artystycznej i popularnej. Kzn. IV nr 30 (151), s. 9, 11—12.
- Lorca F. G.** Poetyka. ŁT III nr 1 (19), s. 12.
- Łempicki Z.** Twórca i dzieło w poezji. Wr. Pam. Lit. XXXVII, s. 9—25.
- Malik J.** Sztuka czynnikiem wychowawczym. TW IV, 27 (136), s. 5.
- Parandowski J.** Fizjologia twórczości. Pr IV, 12, s. 721—729.
- Parandowski J.** Tajemnice rzemiosła. Od V, 15 (176), s. 2.
- Pieter J.** Krytyka dzieł twórczych. Ktw. Śląsko-Dąbrowskie TPN s. 337, zł 670.
- Pietrzak Wł.** Możliwości dydaktyzmu. (W literaturze). DzJ IV, 4 (113), s. 1—2.



**Pietrzak Wl.** O niezrozumiałości poezji. DzJ IV nr 10, s. 4—5.

**Przyboś J.** Słaby i mocny wiersz. Od. V, nr 29 (190), s. 1—2.

**Skwarczyński Z.** Zmiany w technice i funkcji romansu polskiego za czasów St. Augusta. Ł. Prace polonistyczne. Seria 5, s. 32.

**Starzyński J.** Jak patrzeć na dzieło sztuki. Z 24 tabl. poza tekstem. Wwa., Centralny Inst. Kultury, s. 93.

**Stażewski H.** Deformacja w plastyce. Kzn IV nr 7 (128), s. 8—9.

**Szman St.** O kunszcie i istocie poezji lirycznej. Ł. Poligrafika. s. 292, zł 600.

**Tynianow J.** O ewolucji literackiej. Tł. J. Pomirowski. Kzn IV, 22 (143), s. 4—5, 8.

**Wallis M.** Autoportrety młodzieńcze i starcze. WŻ XVII, 8—9, s. 863—874.

**Wallis M.** Jaki jest twój stosunek do własnej powierzchowności? Pr. IV, 4, s. 337—341.

**Wallis M.** Podłoże społeczne autoportretu. WŻ XVII, 6—7, s. 532—553.

**Walter Fr.** Medycyna a sztuka. Pr. IV, 6—7, s. 383—390.

**Winkler K.** Krytyk jest artystą o artyście. DzL II, nr 20, s. 7.

**Wolff J.** Reszta jest milczeniem. Pr. IV, 3, s. 180—183.

**Wyka K.** Cyprian Norwid, poeta i sztukmistrz. Kr. PAU Prace Komisji Historii Literatury Polskiej, nr 1, s. 166, zł 600.

#### Filozofia społeczeństw i nauk społecznych.

##### Historia i zagadnienia ogólne.

**Epsztein I.** Ludwika Krzywickiego socjologiczna teoria imperializmu. Spółdzielczy Przegląd Naukowy XIV, s. 1, s. 87—104.

**Grzybowski S.** Wstęp do nauki polityki społecznej. Kr. Cz., zł 280. Bibl. WSNS TUR.

**Łazowski J.** Wstęp do nauki o ubezpieczeniach. Wyd. 2. Wwa. PZUW.

**Mirek Fr. ks.** Zarys socjologii KUL, s. 745, zł 1400.

**Ossowski St.** Więź społeczna i dziedzictwo krwi. Wyd. 2. Ks. s. 287, zł 500.

**Sawicki Fr. ks.** Socjologia religii. PPow. 226, 11, s. 302—312.

##### Poszczególne zagadnienia.

**Bierzyńska H.** Społeczne znaczenie rodziny. Kłw. Kuria Diecezjalna, zł 30.

**Bukowski A.** Charakter dawnych Pomorzan. Ar. III, 1/3, s. 15.

**Górski K.** Charakter narodowy Polaków w oczach pisarzy polskich. Zn. III, 11, s. 304—315.

**Halban L.** Charakterystyka ideału społecznego Dekretu Gracjana. KUL s. 35 (Wykłady i przemówienia 28a), zł 70.

**Hoffman P.** W setną rocznicę pierwszego wydania Manifestu Komunistycznego. Kzn. IV nr 6 (127), s. 1—2.

**Karolczyk J.** Zagadka psychologiczna Hitlera. TP IV, 43, s. 2.

**Kumaniecki K.** Demokracja ateńska. Wwa., PZWS, zł 90. Biblioteka historyczna.

**Kurzyna M.** Społeczna siła katolicyzmu. DzJ IV, nr 40, s. 1—3.

**Radlińska H.** Pracownik społeczny. OŚK nr 5—6, s. 175—186.

**Świątkowski H.** Wolność sumienia i wolność kultu jedną z podstaw nowoczesnego państwa. PiP III, 4, s. 3—12.

**Usovich Al. ks.** Władza państwowa w służbie narodu. Fragment z filozofii średniowiecznej. RF s. 278—281.

**Wicher Wl. ks.** Teologia i moralność społeczeństwa. TP IV, 15 s. 4.

**Zawistowicz Adamska K.** Społeczność wiejska. Doświadczenia i rozważania z badań terenowych w Zaborowie. Ł. Polski Inst. Służby Społ.

##### Filozofia prawa i państwa.

**Ehrlich L.** Prawo narodów. Wyd. 3 Kr. S. Kamiński. s. 648, zł 2200.

**Izdebski Z.** Encyklopedia prawa w zarysie. Ktw. Nakł. Bratniej Pomocy Stud. Wyższ. Studium Nauk Społ.-Gosp. w Katowicach. s. 182.

**Kalinowski J.** O tzw. neopozytywizmie prawnym. PPow. 226, 7—8, s. 15—26.

**Kornatowski W.** Pojęcie państwa w świetle badań teoretycznych. Wwa., s. 48 Uzup. przedruk. Spółdzielczy Przegląd Naukowy z. 3—4.

**Kucot K.** O metodzie wypełniania luk w prawie międzynarodowym. PiP III, 1, s. 30—34.

**Lernell L.** Zagadnienia państwa i prawa w „Manifeście Komunistycznym”. Wwa. Demok. Przegl. Prawniczy nr 5 (31), s. 4—7.

**Longchamps F.** „Litera prawa”. Wwa. Wyd. Min. Spr. Bibl. Popularyzacji Prawa, nr 2.

**Nowakowski L. K.** Odpowiedzialność za cudze czyny według Kodeksu zobowiązań. Pł. PTPN, s. 275.

**Opałek K. Wolter W.** Nauka filozofii prawa i prawa karnego w Polsce. Kr. PAU, s. 39.

**Papierkowski Z.** Fikcja winy czy, niezrozumienie sensu nowoczesnego prawa karnego. PiP III, 1, s. 73—82.

**Papierkowski Z.** Zagadnienia z dziedziny prawa karnego. L. s. 138.

**Rozmaryn S.** Metodologiczne podstawy nauki o państwie i prawie. Wwa. Demok. Przegląd Prawn. nr 5 (31), s. 8—15.

**Siedlecki Wł.** Podstawowe pojęcia prawne Z przedmową K. Grzybowskiego. Cz. s. 127, zł 180.

**Urmanowicz W. ks.** Źródła władzy państwowej. Studium z etyki społecznej. AK t. 48 z. 1, s. 14—34.

**Wolter W.** Przestępstwo i kara. Wwa. Cz. WP. s. 40.

**Wróblewski Br.** Język prawny i prawniczy. Kr. PAU s. V, 184.

#### Filozofia gospodarcza.

**Górzyński St.** Spoistość duchowa kooperacji i drogi jej społecznego rozwoju. Wwa. Nakł. autora, s. 23.

**Krzyżanowski W.** Teoria produkcji usług. Wwa. Wydawn. K. Rutkiego. Odb. Ekonomista 3/4, s. 38.

**Kula W.** Przywilej społeczny a postęp gospodarczy. PSoc. IX s. 169—204.

**Lipiński E.** Zagadnienia ekonomii politycznej i socjalizmu w ZSRR. Przedmowa S. Jędrzychowskiego. Wwa., K. Rutski. Bibl. Polsk. Tow. Ekon.

**Marszałek L.** Organizacja wymiany w ustroju socjalistycznym. Spółdzielcy Przegląd Naukowy. XIV z. 2—3, s. 38—57.

**Schaff A. Brum L.** Pogadanki ekonomiczne. Ks. Wyd. 3, s. 128, zł 90.

**Selen L.** Ekonomia polityczna. Ł. „Ingos”, s. 277, zł 500.

**Sławiński T.** O planowaniu WP, s. 37 (Gospodarka planowa zesz. 1), zł 40.

**Sokołowski K.** Struktura społeczno-gospodarcza Polski odrodzonej. NKs, Biblioteka Społeczna 4. s. 112, zł 195.

**Wiśniewski J.** Jak korzystać z danych statystycznych. Wwa. K. Rutski, s. 106, zł 350.

#### Filozofia kultury.

**Bierut B.** O upowszechnieniu kultury. Kr. Radiowy Inst. Wyd. s. 22.

**Braun J.** Bronię romantyzmu. TW IV, nr 7 (116), s. 1, 3.

**Braun J.** Złudzenia humanizmu pozachrześcijańskiego. TW IV, nr 3 (112), s. 3—4, nr 4 (117), s. 3.

**Braun J.** Zręby Nowej Kultury. TW IV, nr 35 (144), s. 5.

**Czarnowski S.** Kultura. Z przedm. L. Krzywickiego. Wyd. 2 Wwa. Ks., s. 280, zł 300.

**Górski A.** Dlaczego? TW. IV, nr 34 (143), s. 1—2.

**Górski M.** Manicheizm w kulturze współczesnej. TP IV 21, s. 2.

**Janion M.** Naturalistyczna koncepcja kultury. Ł. Wieś V, nr 1, s. 8.

**Kolbuszewski St.** Romantyzm a geneza nowożytnej kultury. NSz IV, 8, s. 34—58.

**Missalowa G. Zaborowska H.** Kultura Oświecenia. WP s. 39, zł 40.

**Stachniuk J.** Wspakultura. TEM s. 188.

**Suchodolski B.** Idee społeczne doby staniławowskiej. TEM s. 224, zł 480.

**Święcicki J. M.** O chorobach cywilizacji. TP IV, 6 s. 1.

**Szczepański J.** Co to jest kultura. Ł. Wieś V nr 15, s. 4.

**Tymieniecki K.** Starożytność w kulturze wczesnego średniowiecza. WP s. 44, zł 45.

**Wasilewski Z.** Elementy psychiki narodowej. DzJ IV nr 4 (113), s. 6—8.

**Wroczyński R.** Pozytywizm warszawski. Zarys dziejów oraz wybór publicystyki i krytyki. Wwa. PZWS Biblioteka Polonistyczna, s. 320, zł 400.

#### Filozofia wychowania.

**Chałasiński J.** Społeczeństwo i wychowanie. Socjologiczne zagadnienia szkolnictwa i wychowania w społeczeństwie współczesnym. NKs, s. 430, zł 950.

**Dajczak J. ks.** Problem filozoficzno-psychologiczny we współczesnym. katechizmie. AK t. 49 z. 3, s. 231—259.

**Dajczak J. ks.** Typy psychofizyczne a talent katechetyczny. Przegl. Katech. nr 11.

**Dawid J.** O duszy nauczyciela. NKs s. 30, zł 50. Podręczna Bibl. Nauczyciela.

**Dembowski J.** W sprawie kształcenia młodych sił naukowych. Kr Odb. ŻN t. V. s. 275—291.

**Dobrowolski S.** Wychowanie i wychowawca. Rodzice — nauczyciel — mistrz. NKs s. 134. Bibl. Dzieł Pedagog. 67, zł 230.

**Kamiński Al.** Pedagogika Antoniego Makarenki. Wwa. Robotn. Tow. Przyjaciół Dzieci. s. 102.

**Konopnicki J.** O metodach nauczania. Cz. WP Z cyklu: Wychowanie umysłowe. s. 44, zł 45.

**Kurdybacha Ł.** Zawód nauczyciela w ciągu wieków. Wwa Cz, WP Z cyklu: Z historii wychowania. s. 51, zł 55.

**Molak A.** Fazy rozwoju umysłowego człowieka. W-wa. Cz, WP Z cyklu: Wychowanie umysłowe. s. 34, zł 35.

**Nawroczyński B.** Zasady nauczania. Wyd. 7 KsA s. 432, zł 600.

**Nowacki T.** Rozwój uczuć społecznych dzieci i młodzieży. Wwa. Cz. WP z cyklu: Wychowanie społeczne. s. 34, zł 35.

**Okoń W.** Hasła szkoły twórczej i szkoły pracy. Wwa. Cz, WP Z cyklu: Wychowanie dla Pracy i Wczasów. s. 20, zł 25.

- Okoń W. Sztuka dziecka. Cz. WP s. 29, zt 30.
- Paslerbiński T. Założenia ideowe pracy wychowawczej w oświacie dorosłych. OŚK nr 7, s. 241—269.
- Pieter J. Nowe sposoby egzaminowania. Kr WZK s. 143, zt 300.
- Ptaszyńska W. Błędy wychowawcze rodziców. Cz. s. 80.
- Schmiedeler E. Łatwiej skończyć uniwersytet niż wychować dziecko. Ktw. Kuria Diecezjalna. s. 25.
- Sośnicki K. Dydaktyka ogólna. UMKSzcz s. 365, zt 700.
- Suchodolski B. O rewizję tradycyjnej pedagogiki. Głos Nauczycielski XXVII nr 17/18, s. 293—295.
- Z zagadnień dydaktycznych wyższego szkolnictwa. Praca zbiorowa. Z. 1 pod red. J. Rutkowskiego PTPN, s. 137.
- Filozofia historii i nauk historycznych.
- Hołubowicz W. Studia nad metodami badań warstw kulturowych w prehistorii polskiej. TNT s. 210.
- Schaff A. Pogadanki o materializmie historycznym. Ks. s. 168, zt 60.
- Tymieniecki K. Z metodyki badań nad starożytnościami słowiańskimi. PH T. XXXVII s. 7—21.
- Filozofia przyrody i nauk przyrodniczych.
- Ajdukiewicz K. Promieniotwórcza rewolucja. WŻ XVII, 8—9, s. 706—712.
- Ajdukiewicz K. Z dziejów pojęcia materii. WŻ XVII, 1—2, s. 35—49.
- Białoprzeski C. Budowa atomów i układ periodyczny pierwiastków. Wwa. PZWS, Biblioteka Fiz. Astronom. s. 140, zt 65.
- Czarnota-Bojarski S. O możliwościach zachowania zasady przyczynowości w przyrodoznawstwie i w medycynie wobec indeterministycznych prądów nowej fizyki. PL IV nr 13/14, s. 476—482, nr 15/16, s. 523—527.
- Czekanowski J. Przemówienie wygł. na uroczystości wręczenia nagr. Im. Włodz. Pietrzaka. DzJ IV, nr 24, s. 4.
- Czekanowski J. Zagadnienia antropologii. Zarys antropologii teoretycznej. T. Szczęsny, zt 300.
- Czekanowski J. Zarys historii antropologii polskiej. PAU s. 39.
- Gadomski J. Zarys historii astronomii polskiej. PAU s. 43.
- Hoyer H. Zarys dziejów zoologii w Polsce. PAU s. 25.
- Huber M. Co dała nam mechanika klasyczna (Tłum. „Meta” s. 40.
- Hryniewiecki B. Rozwój botaniki w Polsce. PAU s. 52.
- Kłószak K. Dialektyka a tradycyjna teoria ewolucji. Zn III, 11 (1), s. 316—325.
- Kłószak K. Materializm dialektyczny wobec teorii samoródtwa. Kr. Wydawn. Mariackie, s. 34.
- Michajłow W. Twórcza dyskusja o darwinizmie. NDr. nr 7, s. 204—208.
- Mydlarski J. Co to jest antropologia. Cz. WP s. 20.
- Mydlarski J. Dziedziczość i środowisko. WŻ, XVII, 5, s. 415—423.
- Mydlarski J. Pochodzenie człowieka. W s. 156.
- Mydlarski J. Ruch i radość kształtują człowieka. Pr, 9, s. 537—544.
- Mydlarski J. Z zagadnień ewolucjonizmu. WŻ XVII, 1—2 s. 50—60.
- Niczyporowicz E. Co to jest czwarty wymiar? Pr IV, 1, s. 10—16. cz. I. z. 2, s. 89—94. cz. II.
- Obalski J. Cuda pomiarów. Pr IV, 4, s. 218—224.
- Pautsch Fr. Podstęp i maskowanie się jako prawo natury. Pr IV, 4, s. 228—236.
- Piech T. Zarys historii fizyki w Polsce. Kr, PAU s. 45.
- Świeżawski St. U źródeł konfliktu nowożytnego przyrodoznawstwa z filozofią scholastyczną. Atak Rogera Bacona na mistrzów parryskich. RF s. 42—63.
- Trzy razy Bohr. Pr IV, 2, s. 109—111.
- Witkowski J. Zagadnienie życia w świetle nowoczesnej fizyki i chemii. Kosmos, T LXVI z. 1, s. 1—20.
- Ziemecki St. Prawa natury. Elementy fizyki klasycznej i atomowej. Cz. s. XII, 394.
- Żyjemy wśród złudzeń, których twórcą jest natura. Pr IV, 1, s. 39—41.
- Filozofia religii.
- Kisiel A. ks. Rozmowa z niewierzącym. PPOw. 225, 4, s. 275—285.
- Łach St. ks. Wyjaśnienie tekstu dekalogu. AK t. 48 z. 1, s. 35—50; z. 4, s. 327—345.
- Piwowarczyk J. ks. Komunizm Ojców Kościoła. TP IV, 34, s. 1.
- Przekłady na język polski.
- Beers Clifford W. Umysł, który sam siebie odnalazł. W. Państw. Inst. Hig. Psychiczej. s. 167, zt 375.
- Chesterton. Samobójstwo myśli. Tł. L. Jakimiak DzJ IV, nr 6 (115), s. 6—8.
- Cornforth M. Marksizm a rozwój filozofii. (Tłum. Małnecki A.) NDr nr 9, s. 187.

- Croarkin W.** Istota miłości. Tłum. z ang. T. Miewicz. Ktw. Kuria Diecezj. s. 51, zł 50.
- Cunow H.** Pochodzenie religii i wiary w Boga. Przeł. z niem. Z. Mierzwiński. Wstępem zapatrzył J. Hempel. Wyd. 2, Ks s. 170.
- Diderot.** Co o tym myślicie? Przeł. Jan Kott. ZWr II nr 3, s. 116—120.
- Engels F.** Anty Dühring. Pan Eugeniusz Dühring dokonuje przewrotu w nauce. (Z 3 niem. wyd. przełożył P. Hoffman). Ks. (Biblioteka Klasyków Marksizmu). s. 412, zł 300.
- Engels Fr.** Rozwój socjalizmu od utopii do nauki. Ks. s. 83, zł 70.
- Frid I.** Formalizm jest wrogiem sztuki. Przeł. Ksm. Kzn IV nr 40 (161), s. 4—5.
- Garaudy R.** Komunizm i moralność. Przeł. P. Hertz. Ks s. 110, zł 150.
- Gilson E.** „Ulubionym utworem bożym jest rozum”. Zn II, 10, s. 232—245.
- Ingersoll R. G.** Co to jest religia? Przeł. L. Elermont. Wwa. Wkładka do tygodnika Głos Wolnych. nr 6, s. 12.
- Joad C. E. M.** Prawo Whiteheada do sławy. GŁA III, nr 11 (72), s. 11.
- Kautsky K.** Nauki ekonomiczne Karola Marksa. Wyd. 7 (po wojnie 3) Wwa Ks s. 283.
- Kautsky K.** Święty socjalista. (T. More) Przeł. K. Bł. Kzn. IV, nr 26 (147), s. 1—3.
- Kautsky K.** Tomasz More i jego Utopia. Z 3 wyd. niemieckiego przełożył K. Bleszyński. Ks s. 332.
- Kolman A.** Niektóre problemy filozoficzne fizyki współczesnej. tł. z czeskiego M. Schleyen NDr, nr 7, s. 142—155.
- Konstantinow F. W.** O materialistycznym i dialektycznym pojmowaniu dziejów. Przeł. G. Rokleszka. Ł. Spółdz. Wyd. „Plomień”, s. 50, zł 60.
- Lafargue P., Liebknecht W.** Wspomnienia o Marksie. Ks s. 71, zł 70.
- Larnac J.** Romantyzm jako kompleks reakcji. Przeł. T. Sowiński. Kzn. IV, nr 21 (142), s. 2—4.
- Leconte de Noüy.** Boski szachraj. (O niemożliwości naukowej, materialistycznej koncepcji życia). DzJ IV, nr 3 (112), s. 4—5.
- Lenin Wł.** Karol Marks. Wyd. 3, Ks (Bibl. Klas. Marksizmu), s. 36, zł 35.
- Lenin Wł.** Marks, Engels, marksizm. Ks s. 160.
- Lenin Wł.** Imperializm jako najwyższe stadium kapitalizmu. Szkic popularny. Ks, s. 130, zł 75.
- Lenin Wł.** Dziecięca choroba „lewicowości” w komunizmie. Próba popularnego wykładu marksistowskiej strategii i taktyki. Ks. s. 125.
- Lenin Wł.** O dialektyce. (tłumaczył Krajewski Wł.) NDr nr 9, s. 200—204.
- Leontiew A.** Przedmiot i metoda ekonomii politycznej. Przekład E. Wąsowicza. Ks. Bibl. Ekonomiczna, 1.
- Lienart A.** Chrześcijanin wobec postępu wiedzy. Tłumaczył M. Turowicz Zn III, 1, s. 45—53.
- Lope de Vega.** „Reguły dramatyczne” (poemat) Tł. prozą Wł. J. Dobrowolski. Kr Listy z Teatru. III, 21, s. 6—7.
- Lukrecjusz** Inwokacja (de rer. nat. I, 1—43). Tium. M. Brozik. M. III, 2, s. 107—108.
- Maritain J.** Wielkość i nędza metafizyki. Przeł. P. Mroczkowski. Zn 3, 13, s. 525—543.
- Marks K.** Płaca, cena i zysk. Ks (Biblioteka Klasyków Marksizmu) s. 73.
- Marks K. Engels Fr.** O materializmie historyczny, Ks s. XXV, 148.
- Marks K. Engels Fr.** Manifest Komunistyczny, s. XXV, 148.
- Monblanc R.** Myśl marksistowska we Francji Przeł. E. Fiszer. Kzn IV, nr 13—14, s. 11.
- Mill J. St.** Autobiografia. Przekład, wstęp i uwagi M. Szerera. s. 206.
- Ostrowitianow K. W.** Zarys ekonomii przedkapitalistycznej formacji. Przeł. E. Wąsowicz. Wyd. 2, Ks s. 176, zł 150.
- Plechanow J.** Przyczynek do zagadnienia rozwoju monistycznego pojmowania dziejów. Przekł. R. Granas. Ks s. XIX—275, zł 250.
- Plechanow G.** O materialistycznym pojmowaniu dziejów. Wyd. 2, Ks s. 47, zł 50.
- Plechanow J.** Sztuka a życie społeczne. Przeł. M. Kierszyńska. Kzn IV, nr 18 (131) s. 3—4.
- Rolland R.** Rola pisarza w dzisiejszym społeczeństwie. tł. A. Kołuba. Kzn IV, nr 34—35, s. 2.
- Rousseau J.** Umowa społeczna. Przełożył i obj. A. Peretiatkowicz. Wyd. 3 Ł, M. Ginter, s. 122, zł 400.
- Rowe G.** Istota metodyzmu. Wyd. 2, Wwa. Spółdz. Księg. Wydawn. „Pochodnia”, s. 166.
- Sartre J. P.** Pod ścianą. Przeł. St. Dygat. Kzn IV, nr 12 (133), s. 6—8.
- Verneaux R. ks.** Rzut oka na egzystencjonalizm. Tł. z franc. A. Warmuz. AK t. 49, z. 1, s. 1—18; z. 2, s. 123—133.
- Winogradow I.** Formalizm w oświeceniu polityki marksistowskiej. Kzn IV, nr 39, s. 2—3.

Prace autorów polskich  
w obcych językach.

- Czeżowski T.** Kazimierz Twardowski as teacher. StPh III (1939—1946) s. 13—17.
- Czeżowski T.** Quelques problèmes anciens sous la forme moderne. StPh III (1939—1946) s. 101—113.

**Dąbska I.** L'homme anonyme. StPh III s. 115—149.

**Ingarden R.** Quelques remarques sur la relation de causalité. StPh III s. 151—166.

**Ingarden R.** The scientific activity of Kazimierz Twardowski. StPh III (1939—1946) s. 17—30.

**Jaśkowski S.** Sur les variables propositionnelles dépendantes. (Sur certains groupes formés de classes d'ensembles et leur application aux définitions des nombres). *Studia Societatis Scientiarum Torunensis. Sectio A. Vol. 1, nr 2, s. 35.*

**Jaśkowski St.** Trois contributions au calcul des propositions bivalent. *T. Studia Societatis Scientiarum Torunensis. Sectio A. Vol. 1, nr 1, s. 15.*

**Kokoszyńska M.** What means „relativity of truth”. StPh III, s. 167—176.

**Kotarbiński T.** Principes de bon travail. StPh III, s. 177—202.

**Kuryłowicz J.** Les structures fondamentales de la langue: groupe et proposition. StPh III, s. 203—209.

Liste des pertes de la philosophie polonaise. StPh III, (1939—1946), s. 11—12.

**Mehlberg H.** Positivism et science. StPh III, s. 211—294.

**Ossowska M.** Les problèmes d'une science de la morale. StPh III, s. 295—304.

**Skurzak L.** Etudes sur l'origine de l'ascétisme indien. *Wr. Wr. Tow. Nauk. s. 55.*

**Suchodolski B.** La vie de l'esprit. StPh III, s. 305—408.

**Tatarkiewicz Wł.** Two chapters on happiness. StPh III, s. 409—447.

**Znamierowski Cz.** Causal nexus. StPh III, s. 449—465.

### b) Prace w językach obcych

#### Skróty.

Ca. = Cambridge. Cah. Int. Soc. = Cahiers Internationaux de Sociologie. Cat. UA. = Catholic University of America. Ch. = Chicago. CIP. = Clarendon Press. Col. = Columbia. d. = penny. D. = dollar. Ed. = Editor, Edition. Fl. = floren. Fr. = franc. Frs. = franc suisse. Gen = Genève. ISP. = Institut Supérieur de Philosophie. L. = London. Lib. = Librairie. Li. = lire. Ltd. = limited. Lou. = Louvain. Mac. = Macmillan. NRF. = Nouvelle Revue Française. NY. = New York. Ox. = Oxford. P. = Paris. PhLib. = Philosophical Library. PUF. = Presses Universitaires de France. RM. = Reichs Mark. R. = Rome. s. = stron. sh. = shilling. transl. = translation. UP. = University Press. Z. = Zürich.

## 1946

### Filozofia w ogóle.

Wstępy, podręczniki, nauczanie.

**Boyer C.** *Cursus philosophiae.* 2 vol. P., Desclee.

**Politzer G.** *Principes élémentaires de philosophie.* P. Ed. sociales, s. 294, Fr. 100.

Publikacje zbiorowe.

**Philosophie in der Schweiz.** Beiträge von Häberlin P., Dürr K., Barth H., Frutiger P., Keller W., Scherrer E., Frey H. Erlenbach — Zürich, Rentsch, s. 167, Frs. 6,80.

### Wydania i przekłady dzieł.

**Ortega y Gasset J.** *Obras completas.* I, II. Madrid, Revista de Occid. s. 573, 748, Peset 160.

### Historia filozofii.

**Abbagnano.** *Storia della filosofia.* Torino, Utet, s. 572, Li. 1100.

**Aleksandrow G. F.** *Istorija zapadnoevropejskoj Filozofii.* Izd. 2 dopoln. Moskva, Akad. Nauk SSSR, s. 513.

**Ambroise.** *Dix siècles de Philosophie.* P. de Flore.

**Campo M.** *Variazioni sulla storia della filosofia moderna.* Brescia, La Scuola, s. 200, Li. 190.

**Hazard P.** *La pensée européenne au 18-e siècle, de Montesquieu à Lessing.* 3 vol. P. Boivin, Fr. 700.

**Huxley A.** *The perennial philosophy.* L. Chatto & Windus, s. 358, sh. 12, d. 6.

**Krakowski Ed.** *La philosophie gardienne de la cité, de Plotin à Bergson.* P. Ed. du Myrte, s. 293, Fr. 232.

**Palhoriés.** *Vie et doctrine des grands philosophes, Epoque contemporaine.* P. Lanore.

**Ruggiero G de Il ritorno alla ragione.** Bari, Laterza, s. 308, Li. 320.

**Urwin K.** *A century for freedom. Survey of the french philosophers.* L. Watts, s. 116, sh. 20.

**Waelhens A. de** *Geschiedenis der moderne wijsbegeerte I. XVIe en XVIIe leeuw.* Leuven Hooger Ins. voor wijsbegeerte, s. 194, Fl. 45.

**Wright W. K.** *A History of Modern Philosophy.* NY Mac, s. XVI, 633.

Współczesne kierunki  
filozoficzne.

**Bontandini G.** Dall'attualismo al problematicismo, studi sulla filosofia italiana contemporanea. Brescia, La Scuola, s. 340, Li. 370.

**Titus H. H.** Living Issues in Philosophy. NY, American Book Co, s. XI, 436, D. 3, 25.

Egzystencjalizm.

**Abe B. A.** L'io. Milano, Tarantola, s. 76, Li. 100.

**Beaufre J.** Vers une critique marxiste de l'Existentialisme, P. Rev. Socialiste.

**Campbell J. P.** Sartre. P. Ardent

**L'esistenzialismo**, scritti di Belleza K. A., Carabellese P. ecc., a cura dell' Archivio di Filosofia. Roma, Partenia, s. 240, Li. 300.

**Fouqué P.** L'existentialisme. P. PUF. s. 128, Fr. 45.

**Lavelle L.** De l'acte. P. Aubier, s.330.

**Lefebvre H.** L'existentialisme. P. Sagittaire, s. 263, Fr. 240.

**Lefèvre L. J.** L'existentialiste est-il un philosophe? Réponse à J. P. Sartre. P. Alsatia, s. 128, Fr. 48.

**Molle G. van.** La connaissance dialectique et l'expérience existentielle P. Vrin, s. 174, Fr. 150.

**Truc G.** De J. P. Sartre à L. Lavelle, ou Désagrégation et Reintégration. P. Tissot, s. 222.

Filozofia katolicka.

**Blondel M.** La philosophie et l'esprit chrétien. II. Conditions de la symbiose seule normale et salutaire. P. PUF, s. 375, Fr. 300.

**Collin H.** Manuel de philosophie thomiste 15-ème ed. P. Téqui, s. 449.

**Finance de.** Cogito cartésien et reflexion thomiste. P. Beauchesne.

**Forest A.** Consentement et création. P. Aubier.

**Jay E. G.** The existence of God. A commentary on Thomas Aquinas's five ways of demonstrating the existence of God. L. Society for the Promotion of Christ. knowl., s. 71, sh. 4, d, 6.

**Maritain J.** A travers la victoire. P. Egloff.

**Schneider R.** Die Heimkehr des deutschen Geistes. Über das Bild Christi in der deutschen Philosophie des 19. Jahrhunderts. Baden-Baden, Bühler, s. 84.

**Sertillanges A.** Le christianisme et les philosophies, Les temps modernes. P. Aubier.

**Van Riet G.** L'épistémologie thomiste. Recherches sur le problème de la connaissance dans l'école thomiste contemporaine. Lou., ISP. s. VIII, 672.

Marksizm.

**Naville P.** Psychologie, marxisme, materialisme. P. Rivière, s. 207, Fr. 150.

**Somerhausen L.** L'humanisme agissant de Karl Marx. P. Masse, s. 300, Fr. 280.

**Sommerville J.** Soviet philosophy: a survey of principles. NY. PhLib. s. XI, 269. D. 3,75.

Monografie.

**Delabays G.** La notion de milieu dans la philosophie pratique d'Aristote. Fribourg, St. Paul, s. 62.

**Le Blond.** Logique et méthode chez Aristote. P. Aubier.

**Bender F.** George Berkeley's philosophy re-examined. Amsterdam—Paris s. IV, 108, Fl. 3,80.

Hommage à M. Blondel; (praca zbiorowa z okazji 50-lecia pracy naukowej Blondel'a). P. Bloud et Gay.

**Sartre J. P.** Descartes. P. Trois Collines, Fr. 150.

**Carabellese P.** Obbiezione al Cartesianismo. I. L'idea. Messina, D'Anna, s. 256. Li. 400.

**Doctor subtilis.** Vier studies over Johannes Duns Scotus door C. Balic e. a. Hertogenbosch, Teulings U. M. s. 131, Fl. 5,05.

**Plesch H.** Meister Eckhart. Eine Einführung. Wien, Herder, s. 77.

**Jagu A.** Epictète et Platon. Essai sur les relations du stoicisme et du platonisme à propos de la morale des „Entretiens“. P. Vrin, s. 176, Fr. 180.

**Sach H.** Freud, master and friend. L. Imago, s. 195, sh. 9.

**Fortuin H.** De naturrechtelijke grondslagen van De Groot's volkenrecht's Gravenhage Nijhoff, s. 264, Fl. 10.

**Klee H.** Hugo Grotius und Johannes Selden. Von den geistigen Ursprüngen des Kampfes um die Meeresfreiheit. Bern, Haupt, s. 70, Frs. 3.

**Antoni C.** Considerazioni su Hegel e Marx. Napoli — Ricardi, s. 326, Li. 300.

**Wäelhens A. de** La philosophie de Martin Heidegger. Lou. ISP s. XI, 379. Fr. 150.

**Iljin I.** Die Philosophie Hegels als kontemplative Gotteslehre. Bern, Francke V. s. 432, Frs. 34.

**Flores A.** The Kafka problem. NY, New Directions, s. 445, D. 5,00.

**Alain.** Lettres à Sergio Solmi sur la philosophie de Kant. P. Hartmann, s. 96, Fr. 39

**Moncheuil ks.** Malebranche et quietisme.

**Flacke O.** Nietzsche: Rückblick auf seine Philosophie. Baden-Baden, Keppeler, s. 188.

**Feibleman J.** An introduction to Peirce's Philosophy interpreted as a system. With a foreword by B. Russell. NY, Harper & Brothers, s. XX, 503.

**Reverdin O.** La religion de la cité Platonicienne. P. Bocard, s. 277, Fr. 300.

**Brugmans H.** Denis de Rougemont en het France personalisme. 's Gravenhage, Daamen D. A. s. 69, Fl. 1,50.

**Muller Ph.** De la psychologie à l'antropologie. A travers l'oeuvre de Max Scheler. Neuchâtel, Baconnière, s. IV, 206, Frs. 6,75.

**Moretti-Constanzi T.** Spinoza. Roma, Universitas, s. 320, Li. 800.

**Sikkes J. W. T. E.** Spinoza. Leer en leven. 's Gravenhage, Servire, s. 229, Fl. 4, 90.

**Sertillanges A.** La philosophie morale de St. Thomas d'Aquin. P. Aubiere.

**Jagu A.** Zénon de Cittium, son rôle dans l'établissement de la morale stoïcienne. P. Vrin, s. 60, Fr. 70.

#### Metafizyka.

**Arnou R.** Ontologia. Roma, Pontif. Univers. Gregoriana. s. 360

**Balthasar N. J. J.** Mon moi dans l'être. Lou. ISP. s. 304, Fr. 150.

**Berdiaeff N.** Essai de métaphysique eschatologique, acte créateur et objectivation. (trad. du russe M. Herman) P. Aubier, s. 288, Fr. 210.

**Bush O.** Endless Horizons. Introduction by F. B. Yewett. Washington, Public Affairs Press, s. VIII, 182.

**Carré M. H.** Realists and nominalists. L. Cumberlege, s. VI, 128, sh. 8, d. 6.

**Emmet D.** The nature of metaphysical thinking. L. Mac. s. XI, 238.

**Gaultier J. de** La sensibilité métaphysique. P. Vrin, s. 254.

**Natur und Geist,** Fritz Medicus zum 70 Geburtstag. Hrsg. von Barth und Rüegg W. Erlenbach — Zürich, Rentsch. 240, Frs. 15.

**Montandon R.** Das Geheimnis des Todes. Eine Studie über den Vorgang des Todes und das Leben nach dem Tode im Lichte der metaphysischen Forschung. Z. Neue Kultur-V. s. 374.

**Polverini G.** Saggio sull'immortalità. Bari, Laterza, s. 182, Li. 280.

**Raeymaker L. de.** Philosophie de l'être. Essai de synthèse métaphysique. Lou. ISP, s. 394, Fr. 135.

**Soloviev VI.** Le sens de l'amour (trad. du russe T. D. M.). P. Aubier, s. 144, Fr. 90.

**Steerberghen F. van.** Ontologia. Lou. ISP, s. 224, Fr. 65.

**Vloemans. A.** Philosophische mystick. 's Gravenhage, Leopold, s. 158, Fl. 5,90.

#### Teoria poznania.

**Cordebas R.** Les lois de l'esprit ou la science des principes. P. Lesot, s. 173, Fr. 345.

**Fischl J.** Die Wahrheit unseres Denkens. Graz—Salzburg—Wien. Pustet. s. 135.

**Laun R.** Die Grundlagen der Erkenntnis. Tübingen, Siebeck, s. 47.

**Livingstone R.** On speaking the truth. Toronto, UP, s.54, D. 1.00.

**Maritain J.** Distinguer pour unir ou les degrés du savoir. P. Desclée de Brouver & Cie, s. XXII, 919.

**Michotte A.** La perception de la causalité. Lou. Inst. Intern. de Collabor. Phil., s. 292, Fr. 180.

**Thöenes G. M.** Intuitie an reflectie. 's Gravenhage, Stockum & Zn., s. 108, Fl. 2,75.

#### Filozofia nauki.

**Bates R. S.** Scientific societies in the United States. NY, J. Willey & Sons, s. V, 246.

**Broadfield A.** The philosophy of classification. L. Grafton, s. 102, sh. 12. d. 6.

**Fréchet M.** Les définitions courantes de la probabilité. Rev. phil. de la France et de l'Etrang. n. 4—6, s. 129—169.

**Jaspers K.** Die Idee der Universität. Berlin Springer, s. 132, RM. 4,80.

**Lam H. J.** Evolutie. Een poging tot synthese in algemeen begrijpelijken vorm. Leiden. Univ. Pr, s. 92, Fl. 3,90.

**The development of the sciences.** Second series, ed. by Woodruff L. New Haven, Yale UP, s. 336.

#### Logika i metodologia.

**Carnap R.** Introduction to semantics. 2 printing. Ca. Harvard UP. s. XII, 263.

**Cramer H.** Mathematical Methods of statistics. Princeton, UP. s. XVI, 575.

**Croton Fr. E. Cowden Dudley J.** Applied general statistics. NY. Prentice Hall, s. XVIII, 944.

**Fischl J.** Die Formen unseres Denkens. Graz, Pustet. s. 135.

**Morris Ch.** Signe, language and behavior. NY. Prentice Hall, s. VII, 365.

**Solages B. de.** Dialogue sur l'analogie à la Société toulousaine de philosophie. P. Aubier, s. 175, Fr. 110.

**Thouless R. H.** How to think straight, NY., Simon & Schuster, s. VIII, 248.

## Psychologia.

- Psychologia w ogóle f zagadnienia ogólne.
- Bourdel L.** La connaissance des hommes par la psycho-biologie. P. Médicis, s. 113, Fr. 250.
- Fachwoerterbuch der Psychologie. Z. Schaltegger, s. IV, 138.
- Harriman P. L.** Encyclopedia of Psychology. NY. PhLib. s. 897, sh. 50.
- Harriman P. L., Freeman G. L., Hartman G. H., Lewin K., Maslow A. H., Skinner C.** Twentieth Century Psychology. Recent Developments in Psychology. NY. PhLib. s. XIII, 712.
- Joad C. E. M.** More opinions. L. Westhouse, s. 188, sh. 8 d. 6.
- Schuurman C. J.** Er was eens Inleiding tot desprookjeshereld. En er is nog; van symbool tot werkelijkheit. Arnhem, Loghem Staterus, s. 260, Fl. 7,90.

## Systemy i podręczniki.

- Akhilananda S.** Hindu psychology, its meaning for the West. NY, Harper, s. 259, D. 2,50.
- Almberg N.** Till Platons differentiella psykologi. Lund, Gleerup, s. 354, Kr. 17.
- Boenheim C.** Introduction to present day psychology, L. Stoples Press, s. 108.
- Castiglioni G.** Introduzione alla psicologia pedagogica. Milano, Marzorati, s. 250, Li. 200.
- Educational Psychology** by Gates A. S. and others.. A revision of psychology for students of education. NY, Mac, s. XVIII, 805.
- Jersild A. T.** Child psychology, Revised and enlarged, NY, Prentice Hall, s. XIII, 592.
- Kimball Y.** A handbook of social psychology. L. Kegan, s. 578, sh. 21.
- Klineberg O.** Social psychology. NY. Holt & Co. s. XII, 570.
- Manuel of child psychology, ed. by Carmichael L. a. others. NY. J. Wiley & Sons, s. VIII, 1068, D. 6,00.
- Mounier E.** Traité du caractère. P. Du Seuil, s. 800, Fr. 400.
- Wordworth R. S.** Experimental psychology. NY. Holt & Co. s. XI. 889.
- Young K.** A handbook of social psychology. L. Kegan, s. 578, sh. 21.

## Funkcje systemu nerwowego.

- Moring G.** Physiologie du travail humain. P. Masson & Cie.

## Ruchy, uczucia, wola.

- Ley A. et Wauthier M. L.** Etudes de psychologie intuitive et affective. P. PUF. s. 192, Fr. 140.
- Sementowski Kurilo N.** Caratteristiche e destino Milano, Hoepli, s. 346. Li. 700.

## Badania inteligencji.

- Russell J. D.** Problems of faculty personnel. Ch. UP. s. 152, D. 2.00.
- Thomson G. R.** The factorial analysis of human ability. 2-nd. rev. ed. L. UP. s. 402, sh. 20.
- Zazzo R.** Intelligence et quotient d'âges. P. PUF. s. 64, Fr. 80.

## Wyobrażenia, myślenie.

- Groot A. D. de.** Het denken van den schaker (The thinking of the chess-player, a study in experimental psychology). Amsterdam, Noord Hollandse Uitg. Mij. s. 315, Fl. 10.

## Psychoanaliza.

- Freud A.** The psycho-analytical treatment of children. (trans. Procter-Gregg N.) L. Imago, s. 98, sh. 10. d. 6.
- Jung C. G.** Die Psychologie der Übertragung. Z. Rascher, s. 284, Frs. 12,80.
- Jung C. G.** Psychologie und Erziehung. Z. Rascher, s. 254, Frs. 6,50.
- Lobmann D.** Problemi di psicoanalisi. Roma, De Carlo, s. 140, Li. 200.
- Rätsel der Seele,** Studien zur Psychologie des Unbewussten, von Frei G., Montalta E., Spiess E., Willwoll A. — Olten, Walthero, s. 263, Frs. 11,80.

## Psychologia zwierząt i roślin.

- Montpellier G. de.** Conduites intelligentes et psychisme chez l' animal et chez l' homme. P. Vrin, s. 382, Fr. 300.

## Psychopatologia.

- Fret J.** L' aliénation poétique: Rimbaud, Mallarmé, Proust. — P. Janin s. 332.
- Mckenzie J. G.** Nervous disorders and character. L. Allen & Unwin, s. 94, sh. 5.
- Voronoff S.** De crétin au génie. P. Fasquelle, s. 249, Fr. 100.

## Psychologia jednostek i typów, psychologia społeczna.

- Becker H.** German youth bond or free. L. Kegan, s. 294, sh. 18.
- Boas F.** The Mind of primitive man. ed. rev. NY, Mac, s. X, 285.
- Boyardus E. S.** The development of social thought. NY. Longmans, Green & Co, s. VIII, 564.
- Bonnardel R.** L' adaptation de l'homme à son métier. P.
- Bowlby J.** Forty-four juvenile thieves. Their character and home-life. L. Bailliére, s. 56, sh. 7, d. 6.
- Goust F.** L' adolescent dans le monde contemporain. P. Bloud & Gay, s. 224, Fr. 100.
- Gray J. S.** Psychology in human affairs. L. McGraw-Hill, s. 646, sh. 19.



Leeper R. Psychology of personality. Oregon, Eugene, s. 167.

Mandel A. L'homme enfant. P. Julliard, s. 98, Fr. 60.

Meerloo A. M. Aftermath of peace. Psychological essays. NY. Intern UP. s. 218, D. 2,50.

Pintner R., Eisensohn J., Stanton M. The psychology of the physically handicapped. NY. Crofts & Co, s. VII, 391.

Reiwald P. Vom Geist der Massen. Handbuch der Massenpsychologie. Z. Pan V. s. XV, 631.

Psychotechnika, poradnictwo zawodowe.

Boesch E. E. L'organisation d'un service de psychologie scolaire. St. Gall, Tschudy & Cie, Frs. 8.

Testy.

Ford M. Application of the Rorschach test to young children. Minnesota — Ox. UP, s. 126, sh. 12.

Rozwój psychiczny człowieka.

Berge A. Les défauts de l'enfant. P. Bloud et Gay, s. 128, Fr. 60.

Bussmann E. Le transfert dans l'intelligence pratique chez l'enfant. Neuchâtel, Delanchaux et Niestlé, s. 160, Frs. 5,50.

Chateau J. Le réel et l'imaginaire dans le jeu d'enfant. P. Vrin, s. 292, Fr. 200.

Chazal J. Les enfants devant leurs juges. P. Ed. familiales de France, s. 112, Fr. 87.

Craig W. S. Child and adolescent in health and disease. A study in social paediatrics. Edinburgh, Livingstone, s. 667, sh. 25.

Gessel A., Ilg F. The child from five to ten. NY. Harper & Brothers s. XII, 475.

Krevelen D. A. van. Het eenige kind (The only child). Utrecht, Bijleveld, s. 374, Fl. 8,50.

Radke M. J. The relation of parental authority to children's behaviour and attitudes. Minnesota, Ox. UP, s. 134, sh. 12.

Thornburn M. The spirit of the child. L. Allen & Unwin, s. 168, sh. 7, d. 6.

Wheeler O. A. Adventure of youth. Psychology of adolescence. L. UP. s. 202, sh. 6.

Etyka i teoria postępowania.

Bottinelli P. Le sacrifice et sa valeur objective et sociale. P. Montaigne, Fr. 130.

Collin R. Les deux savoirs. P. Michel s. 176, Fr. 105.

Häberlin P. Ethik im Grundriss. Z. Schweizer Spiegel, s. 232, Frs. 13,80.

Lament W. D. The principles of moral judgement. L. Cl. P. s. 250, sh. 15.

Leclercq J. Les grandes lignes de la philosophie morale. P. Univ. de Louvain, s. 457.

Mounier E. Liberté sous condition. P. du Seuil, s. 278, Fr. 90.

Nédoncelle M. Vers une philosophie de l'amour. P. Aubier, Fr. 130.

Richard G. La psychoanalyse et la morale. Lausanne, Payot, s. 184, Frs. 7.

Rosmini A. Principi della scienza morale e storia comparativa e critica dei sistemi intorno al principio della morale. Asti, Arethusa, s. 176, Li. 250.

Solomonides D. Esquisse d'une axiologie structurale et typologique. Saint-Germain-en-Laye, Lévêque, s. 159.

Estetyka i teoria sztuki.

Brayne E. de. Etudes d'esthétique médiévale. Brugge, t. 1—3, s. 370, 420, 400.

Croce B. Aesthetica in nuce. Bari, Laterza, s. 58, Li. 80.

Friedländer M. J. Von Kunst und Kenner-schaft. Z., Cassier & Oprecht, s. 201, tabl. 38, Frs. 15,80.

Nahm M. C. Aesthetics experience and its presuppositions. NY, Harper a. Brothers, s. XIII, 554, D. 4,50.

Venturi L. Painting and Painters. How to look at a Picture. From Giotto to Gaggall. NY., L. Scribner's Ch. Sons, s. XX, 250, ill. 53, D. 3,50.

Filozofia społeczeństw i nauk społecznych.

Barnes H. S. Social Institutions in an era of world upheaval. NY., Prentice Hall, s. XVIII, 927.

Birket-Smith K. Geschichte der Kultur. Eine allgemeine Ethnologie. Z., Orell Fuessli s. XII, 587.

Bogardus E. S. Sociology, ed rev. NY. Mac s. XII, 567.

Bryson G. Man and society. The-scottish inquiry of the eighteenth century. Princeton — Ox. UP, s. 287, sh. 16, d. 6.

Calogero G. Etica giuridico-politica. Milano, Einaudi, s. 356, Li. 450.

Cassirer E. The myth of the state. New Haven, Yale UP. s. 310, D. 3,75.

Coste-Floret A. Les problèmes fondamentaux du droit. P. Dalloz, s. 208, Fr. 200.

Dabin J. Théorie générale du droit. Bruxelles, Bruylant, s. 276, Fr. 150.

Frazier E. Franklin. The negro family in the United States. Ch UP. s. XXXII, 686.

Godwin W. Enquiry concerning political justice and its influence on moral and happiness. 3-d ed. Toronto, UP, vol. 3, s. VI, 463; IX, 354; 346, D. 12,50.

Gurvitch G. La déclaration des droits sociaux. P. Vrin.

**Le Picard R.** Divorce et bien publique. P. Beauchesne, s. XVIII, 188.

**Lynd R. S.** Knowledge for what? The place of social science in american culture. Princeton, UP, s. X, 268.

**Maritain J.** Crépuscule de la civilisation. P. L'Arbre.

**Merrill Fr. E. and others** Fundamentals of social science. NY, Appleton Century Co, s. XVIII, 660.

**Miller N. E., Dollard J.** Social learning and imitation. New Haven, Yale UP, s. XIV, 341.

**Ornstein H.** Macht, Moral und Rech' Studien zur Grundproblematik menschliche Zusammenlebens. Bern, Francke, s. 340, P. 14.

**Ripert G.** Aspects juridiques du capitalisme moderne. P. s. 348.

**Ruëgg W.** Cicero und der Humanismus. Formale Untersuchungen über Petrarca und Erasmus. Z., Rhein s. XXXII, 139, Frs. 10.

**Schaller F. X.** Le droit au travail. Etude de philosophie sociale et d'économie politique. Porrentruy, Aux portes de France, s. 335, Frs. 9,75.

**Sertillanges A. D.** La philosophie des lois. P. Alsatia, s. 126, Fr. 48.

**Verdross-Drossberg A.** Grundlinien der antiken Rechts- und Staatsphilosophie. Wien, Springer s. 184.

#### Filozofia wychowania.

**Chesser E. Dawe Z.** The practice of sex education. A plain guide for parents and teachers. NY, Roy, s. 227.

**Eby F., Arrowood Ch. F.** The history and philosophy of education. ancient and medieval. NY. Prentice Hall, s. XVI, 966.

**General Education in a free Society.** Report of the Harvard Committee. With an introduction by James Bryant Conant. Ca. Harvard UP, s. XIX, 267.

**Rathbone J. L.** Corrective physical education. Philadelphia, Saunders Co, s. X, 275.

**Strain F. B.** Sex guidame in family life education. A handbook for the schools. NY, MacCo, s. IX, 340.

#### Filozofia historii i nauk historycznych.

**Baudouin Ch.** Le mythe du moderne et propos connexes. Genève, Mont Blanc, s. 204, Frs. 7,50.

**Spender St.** European witness. L. Hamilton, s. 241, sh. 10, d. 6.

#### Filozofia przyrody i nauk przyrodniczych.

**Darbon A.** Une philosophie de l'expérience. P. PUF. s. 264, Fr. 240.

**Huant E.** Des fissures du déterminisme à l'émergence des finalités. P. Vigot, s. 192, Fr. 120.

**Brogie L. de.** De la mécanique ondulatoire à la théorie du noyau. t. 3. P. Hermann, s. 160.

#### Filozofia religii.

**Bergner G.** Traité de psychologie de la religion. Lausanne-Payot, s. 367, Frs. 12,50.

**Dunlap K.** Religion, its functions in human life. A study of religion from the point of view of psychology. NY. McDraw-Hill. s. 373.

**Lee A.** Groundwork of the philosophy of religion. L. Duckworth, s. 271, sh. 6.

**Lubac H. de.** Catholicisme, les aspects sociaux du dogme. P. Cerf.

**Martin J. A.** Empirical philosophers of religion. L. UP, s. 158, sh. 13, d. 6.

## 1947

#### Filozofia w ogóle.

Bibliografie, słowniki, zjazdy, organizacje.

**Jolivet R.** Vocabulaire de la philosophie, 2e. ed. Lyon, Vitte, s. 220, Fr. 120.

**Vocabulaire technique et critique de la philosophie.** Revu par MM. les membres et correspondants de la Société Française de Philosophie et publié avec leurs corrections et observations par André Lalande. V. ed. augmentée d'un grand nombre d'articles nouveaux. P. PUF, s. 1280, Fr. 2.000.

#### Zagadnienia ogólne.

**Abbagnano N.** Filosofia, religione, scienza. Turin, Taylor, s. 196, Li. 490.

**Wust P.** Der Mensch und die Philosophie. Münster, Rosenberg, s. 151.

#### Wydania i przekłady dzieł.

**Aristote** De l'Ame. Trad. nouv. J. Triert. P. Vrin, s. 235.

The censoring of **Diderot's** „Encyclopedie” and the re-established text. Ed. by Gordon D. H. and Torrey N. L. NY. Col. UP. s. VII, 124, D. 3.00.

**Mersenne M.** Correspondance. Publ. par Mme P. Tannéry C. de Waard III. 1631—1633. P. PUF. s. 668, Fr. 900.

**Petri Hispani** Summulae logicae, quas e codice manu scripto Reg. Lat. 1205. Edidit. J. M. Bocheński O. P. Taurini, Marietti. s. XXIV, 114.

**Platon.** Le banquet, ou de l'amour. Trad. intégrale et nouvelle, suivie des Commentaires de **Plectin** sur l'amour, ed. par M. Meunier. P. Michel. s. 245, Fr. 150.

**Plotino.** Enneadi. Prima versione integra e commentario critico de Cilento V. Vol. I. Bari, Laterza, s. 461.

Historia filozofii.

Całokształt dziejów.

**Dempf A.** Selbstkritik der Philosophie und vergleichende Philosophiegeschichte im Umriss. Wien. Thomas-Morus-Press, Herder. s. 347.

Filozofia starożytna.

**Goldschmidt V.** Le paradigme dans la dialectique platonicienne. P. PUF. s. 140.

Filozofia średniowieczna.

**Gilson E.** La philosophie au moyen-âge des origines patristiques à la fin du XIVe siècle. P. Payot.

**Gilson E.** Le thomisme. Introduction à la philosophie de St. Thomas d'Aquin. P. Vrin, ed. 5e, revue et augmentée.

**Wulf M.** Histoire de la philosophie médiévale. 6e. ed. Lou., ISP, P. Vrin, s. 296.

Filozofia czasów nowszych.

**Gilson E.** Etudes sur le rôle de la pensée médiévale dans la formation du système cartésien. P. Inst. Int. de Collab. Phil.

**Schneider W. H.** A history of American philosophy. NY, Col. UP.

Filozofia współczesna.

**Bocheński I. M.** Europäische Philosophie der Gegenwart. Bern, Francke, s. 304.

**Bocheński I. M.** La philosophie w dziele zbiorowym: Pologne 1919—1939. Vie intellectuelle et artistique. Neuchâtel, la Baconnière. t. 3. s. 229—260.

**Miller H.** An historical introduction to modern philosophy. NY. Mac s. X, 615, D. 5,00.

Filozofia wschodu.

**Bernard T.** Hindu Philosophy. NY. PhLib. s. XI, 207, D. 3,75.

Współczesne kierunki filozoficzne.

**Joad C. E. M.** Guide to modern thought. Pan Books, s. 347.

**Twentieth Century Philosophy.** Ed. by D. D. Runes. NY. PhLib. s. 571.

Egzystencjalizm

**Berdiajew M.** Dialectique existentielle du Divin et du humain. Collection Janus.

**Abbagnano N.** Introduzione all' esistenzialismo. Turin, Taylor, s. 209, Li. 490.

**Beerling R., Debrot C., Kadt J. de.** Het existentialisme. Drie voordrachten met discussio. 's Gravenhage, Leopold, s. 99, Fl. 2,90.

**Cayne F., Corte M. de., Descogs P., Dubarle O., Jollivet R., Varneaux R.** L'Existentialisme. P. Tequi.

**Chiodi P.** L' esistenzialismo di Heidegger. Turin, Taylor, s. 208, Li. 540.

**Dellgaauw B. M. I.** Het spiritualistisch existentialisme van Louis Lavelle. Amsterdam, Noord Holl. Uitg. Mij. s. 144, Fl. 4,50.

**Jeanson F.** Le problème moral et la pensée de Sartre. Lettre-préf. de Jean-Paul Sartre. P. du Myrte, s. 375.

**Mounier E.** Introduction aux existentialismes. P. Denoel, s. 160, Fr. 130.

Filozofia katolicka.

**Archambault.** Initiation à la philosophie blondelienne. P. Bloud & Gay, s. 128, Fr. 66.

**Benignus Brother.** Nature, knowledge and God. An introduction to thomistic philosophy. Milwaukee, Bruce, s. XII, 662, D. 4,50.

**Ortegat P. (S. J.)** Intuition et religion. Le problème existentialiste. Paris—Louvain, s. 248.

**Silva-Tarouca A.** Thomas heute. Zehn Vorträge zum Aufbau einer existenziellen Ordnung Metaphysik nach Thomas v. Aquin. Wien, Herder, s. 209.

Materializm dialektyczny.

**Venable V.** Human nature, the marxian view. L. Dobson, s. 230, sh. 10, d. 6.

Monografie o filozofach i pisa-rzach filozofujących.

**Goodman P.** Kafka's prayer. NY. Vanguard Press, s. 265, D. 3,00.

**A. Kierkegaard Anthology.** Ed. by R. Bretall. Princeton N. J., UP, s. XI, 494, D. 5,00.

**Gilson E.** Introduction à l' étude de Saint Augustin. 2e. éd. P. Inst. Int. de Collabor. Phil.

**Gilson E.** La théologie mystique de St. Bernard. P. Vrin, s. 253

**Husson L.** L' intellectualisme de Bergson: genèse et développement de la notion bergsonienne d' intuition. P. PUF. s. 252, Fr. 200.

**Klevits A. P. M.** Ethick en Religie in de Philosophie van Nicolai' Hartmann. Nijmegen-Utrecht, Dekker van de Vegt, s. 255, Fl. 6,75.

**Croiset M.** La République de Platon. Etude et analyse. P. Mellotée, s. 332, Fr. 160

**Goldschmidt V.** Les dialogues de Platon. Structure et méthode dialectique. P. PUF. s. 139.

**Wild J.** Plato's theory of man. Ca. Harvard UP.

**Cresson A.** Socrate, sa vie, son oeuvre, avec un exposé de sa philosophie. P. PUF. s. 127

**Ensor R. C. K.** Some reflections on Herbert Spencer's doctrine that progress is differentiation. Ox UP. s. 28, sh. 1, d. 6:

**Bocheński I. M.** La logique de Théophraste. Fribourg, Librairie de l' Univ. s. 138

**Grabman M. Thomas von Aquin.** Persönlichkeit und Gedankenwelt. Muenchen, Kösel, s. 231.

**Hammerschmidt W. W.** Whitehead's philosophy of time. NY. King's Crown Press. s. IX, 108, D. 2,00.

#### Metafizyka.

##### Zagadnienia ogólne.

**Angelinus.** Algemeene zijnsleer. Utrecht, Het Spectrum, s. 408, Fl. 10,80.

**Lavelle . L.** Introduction à l'ontologie. P. PUF.

##### Poszczególne zagadnienia i kierunki.

**Lavelle L.** La dialectique de l'éternel présent, t. 1.: De L'Être. Lou., ISP. s. 307.

**Marens H.** Metaphysik der Gerechtigkeit. Basel, Reinhard.

**Mayer Ch.** Materialisme progressiste. P. Société Franç. de Presse, s. 176, Fr. 150.

**Mueller A.** Welt und Mensch in ihrem irrationalen Aufbau. 3 Aufl. Bonn, Duemler, s. 236.

**Niebuhr R.** The nature and destiny of man. A christian interpretation. L. s. 329.

**Pfleger M.** Vor der Entscheidung. Ueberlegungen zur seelischen Bedrohtheit des heutigen Menschen. 6. Aufl. Salzburg-Graz, Pustet, s. 165.

**Plankensteiner.** Der Mensch in der Ordnung des Seins. 4. Aufl. Innsbruck, Rauch.

**Santeler J. (S. J.)** Vom Sinn des menschlichen Seins. Wien, Herder, s. 78.

**Whittaker E.** Space and spirit. Theories of the universe and the arguments of the existence of God. L. Nelson, s. 149, sh. 6.

#### Teoria poznania.

##### Poszczególne zagadnienia i kierunki.

**Brühlmann O.** Ein Weg zum Ganzen. Die Überwindung der Subject-Object-Spaltung am Thema des Lichts. Basel, Münster, s. 371, Frs. 20.

**Franklin T. B.** Science and reality. L. Bell, s. 56, sh. 3, d. 6.

**Gialetti.** Che co's è la verita? Milano, Galaldi, s. 200, Li. 150.

#### Filozofia nauki.

##### Historia i bibliografia.

**Vera T.** La matemática de los musulmanes españoles. Buenos Aires, Ed. Nova, s. 236, D. 6,00.

##### Zagadnienia ogólne.

**Ducasse C. J.** Science: its nature, method and scope. (David Wight Prall Memorial Lecture).

**Froeschels E.** The human race: a study in the nature of knowledge. NY. PhLib. s. 197, D. 3,00.

**Northrop F. S. C.** The logic of the sciences and the humanities. NY, Mac. D. 4,50.

##### Poszczególne zagadnienia i nauki.

**Bréhier E.** Science et humanisme. P. Michel, s. 62.

**Cornforth M.** Science versus idealism. L. Lawrence & Wishart, s. 267, sh. 12, d. 6.

**Mannoury G.** Les fondements psychologiques des mathématiques (trad. L. Roelandt et A. Preissmann) Neuchâtel. Griffon, s. 68, Frs. 6,60.

#### Logika i metodologia.

##### Systemy i podręczniki.

**Abbott T. K.** Elements of logic. L. Nelson, s. 108, sh. 3. d. 6.

##### Poszczególne zagadnienia.

**Donald W.** The ground of induction. Ca. Harvard UP.

**Kraft V.** Mathematik, Logik und Erfahrung. Wien, Springer, s. VIII, 130, Frs. 10.

**Morris Ch.** Foundation of the theory of signs. International Encyclopedia of Unified Science. v. I, nr 2. Ch. V Impression, s. 59.

**Peatman J. G.** Descriptive and sampling statistics. NY. Harper.

#### Psychologia.

##### Psychologia w ogóle i zagadnienia ogólne.

**Fillaux J.** L'inconscient. P. PUF. s. 126.

**Gemelli A., Zunini G.** Introduzione alla psicologia. Milano, Univ. Cattolica, s. XVI: 448, Li. 900.

**Köhler W.** Gestalt psychology; an introduction to new concepts in modern psychology. NY. Liveright, s. 396, D. 2,40.

##### Systemy i podręczniki.

**Ruysch van Dugteren J. H.** Experimenteetele psychologie en schoolleven. Alphen a. d. Rijn, Samson, s. 114, Fl. 2,40.

**Schelven T. van.** An introduction to definitive philosophy and basic psychology. Amsterdam, Kosmos, s. 112.

**Ruyer R.** Eléments de psycho-biologie. P. PUF. s. 295, Fr. 280.

##### Ruchy, uczucia, wola.

**Burke K.** A grammar of motives. L. Dobson, s. 530, sh. 30.

**Sauvage Nolting W. J. J. de.** Psychologische beschouwingen omtrent het gevoel van wel en wee. Utrecht, de Vroede, s. 144, Fl. 4,90.

**Baud F.** Physionomie et caractère. P. PUF. s. 126.

##### Badania inteligencji.

**Burt C.** Intelligence and fertility. The effect of differential birthrate on inborn mental characteristics. L. Hamilton, s. 43, sh. 2.

**Grant J.** On second thought. Minnesota — Ox. UP. s. 270, sh. 18, d. 6.

#### Psychoanaliza

**Coster G.** Psycho-analysis for normal people. Ox. UP. s. 227, sh. 6.

**Arndt J. L.** Psychoanalyse en zelfinzicht. Een schets der psychoanalytische behandelingsmethode. Moeilijkheden bij de gezande mens: Homo infantilis. Leiden Kroese, s. 125, Fl. 4,50.

**Fenichel O.** The psychoanalytic theory of neurosis. L. Kegan, s. 703, sh. 35.

**Friedländer K.** The psychoanalytical approach to juvenile delinquency. Theory, case-studies, treatment. L. Routledge, s. 296, sh. 18.

**Levy-Suhl M.** Die Rolle des Ethischen und Religiösen in der psychoanalytischen Theorie und Heilmethode. Amsterdam, N. Holl. Uitg. Mij. s. 20, Fl. 1.

**Pesch E.** La pensée de Freud. P. Bordas, s. 144, Fr. 80.

#### Psychologia zwierząt i roślin.

**Zunini G.** Animal e uomo visti da uno psicologo. Milano, Ed. „Vita e pensiero“, s. XII, 296, Li. 300.

#### Psychopatologia.

**Klapman J. W.** Group psychotherapy, theory and practice. L. Heinemann, s. 344, sh. 21.

**Porti J. F.** Essai d'exploration humaine. Recherches physiopathologiques et épistémologiques. P. PUF. s. 408, Fr. 400.

#### Psychologia jednostek, typów, psychologia społeczna.

**Beaumont H.** Psychology applied to personnel. L. Longmans, s. 167, sh. 10, d. 6.

**Doat J.** Entrée du public. La psychologie collective et la contagion mentale dans l'art dramatique. P. de Flore, s. 193.

**Félice Ph. de.** — Foules en délire, extases collectives. Essai sur quelques formes inférieures de la mystique. P. Michel, s. 403.

**Fromm E.** Man for himself. NY. Rhinehart & Co. s. 254, D. 3.00.

**Linton R.** The cultural background of personality. L. Kegan, s. 114, sh. 10, d. 6.

**McKinney F.** Psychology of personal adjustment. L. Chapman & Hall, s. 647, sh. 24.

#### Rozwój psychiczny człowieka.

**Benjamin Z.** The young child and his parents. L. UP. s. 164, sh. 6.

**Beverly B. I.** A psychology of growth. L. McGraw Hill, s. 243, sh. 12, d. 6.

**Breckenridge M. E., Vincent E. Z.** Child development. Physical and psychological growth through the school years. Philadelphia, Sanders Co. s. X, 592.

**Collis E.** A way of life for the handicapped child. A new approach to cerebral palsy. L. Faber, s. 183, sh. 10, d. 6.

**Piaget J.** La représentation du monde chez l'enfant. P. PUF, s. 424.

#### Etyka.

##### Historia i zagadnienia ogólne.

**Le Senne R.** Traité de morale générale. P. PUF. s. 770, Fr. 400.

**Titus H. H.** Ethics for today. 2-d. ed. NY. American Book Co. s. XII, 569, D. 4.00.

**Wiese L. von.** Ethik. Berne, Francke Co. s. 443, Frs. 35.

##### Poszczególne zagadnienia.

**Bentley E. R.** Cult of the superman. L. Hale, s. 302, sh. 12, d. 6.

**Clifford W. K.** The ethics of relief. L. Watts, s. 140, sh. 2, d. 6.

**Du Teil R.** Amour et pureté. Essai sur une morale de la signification. P. PUF. s. 252, Fr. 150.

**Ewing A. C.** The definition of good. NY. Mac. s. 215, D. 3.00.

**Gille P.** La grande métamorphose. Etudes d'anthropologie et de morale. P. PUF, s. 138, Fr. 100.

**Hook, Sidney, Konwitz M. R.** Freedom and experience: Essays presented to Horace M. Kallen. Ithaca, NY. Cornell UP. s. XIX, 345, D. 3.50.

**Raphael D. D.** The moral sense. Ox. Cl. P. s. 212, sh. 12, d. 6.

**Wenze A.** Philosophie der Freiheit. Muenchen, Filser, s. 256.

#### Estetyka i filozofia sztuki.

##### Poszczególne zagadnienia.

**Cargill S. T.** The philosophy of analogy and symbolism. L. Rider, s. 264, sh. 21.

**Malraux A.** Esquisse d'une psychologie du cinéma. P. NRF. s. 64.

#### Filozofia społeczeństw.

##### Historia i zagadnienia ogólne.

**Cuber J. F.** Sociology, a synopsis of principles. NY. Appleton-Century, s. 604, D. 4.00.

##### Poszczególne zagadnienia.

**Bastide R.** Sociologie et psychoanalyse. Cah. Int. Soc. II. 2, s. 108—122.

**Dupréel E.** Variété des groupes sociaux. Cah. Int. Soc. II. 2, s. 32—56.

**Farner K.** Christentum und Eigentum bis Thomas von Aquin. Bern, Francke, s. 144, Frs. 8,80.

**Gnocchi C.** Restauratione della persona umana. Brescia, La Scuola, s. 208, Li. 200.

**Halbwachs M.** La mémoire collective et le temps. Cah. Int. Soc. II, 2, s. 1—31.

**Jankelewitsch.** Revolution et tradition. Gen.

**Jennings H.** Note sur quelques concepts sociométriques. Cah. Int. Soc. II, 2, s. 102—107.

**Knudson A. C.** The philosophy of war and peace. Nashville. Abington-Cokesbury, s. 221, D. 2,00.

**Moreno J. L.** La méthode sociométrique en sociologie. Cah. Int. Soc. II, 2, s. 88—101.

**Sorokin P.** Qu' est ce qu' une classe sociale. Cah. Int. Soc. II, 2, s. 57—87.

**Wirth L.** L' écologie humaine. Cah. Int. Soc. II, 2, s. 132—141.

#### Filozofia prawa i państwa.

**Amery L. S.** Thoughts on the Constitution. Ox. UP. s. XI, 166.

**Hypolite J.** La conception hégélienne de l' état et sa critique par Karl Marx. Cah. Int. Soc. II, 2, s. 142—161.

**Jones W. T.** Masters of political thought. vol. II. Macchiavelli to Bentham. Boston, Mifflin Co. s. 388, D. 3,75.

**Zeiger I. A. (S. J.)** Historia Iuris Canonici. vol. I, De historia fontium et scientiae iuris canonici. Romae, Apud Aedes Univ. Gregoriana. s. 132.

**Strogowicz M.** Uczenie o materialnoj istimie w ugołownom processie. Moskwa, Leningrad, Akademia Nauk ZSRR.

#### Filozofia gospodarcza.

**Nogaro B.** La valeur logique de théories économiques. P. PUF. s. VIII, 185, Fr. 200.

#### Filozofia kultury.

**Callois R.** Art et orthodoxie dans la société. Cah. Int. Soc. II, 2, 123—131.

**Festugière O. P.** Liberté et civilisation chez les Grecs. P. Ed. de la Revue des Jeunes. s. 127.

#### Filozofia wychowania.

**Anderson H. H.** Studies of teachers' classroom personalities, 3: Follow-up studies of the effects of dominative and integrative contacts on children's behavior. Stanford University (Cal.) Amer. Psych. Assoc. s. 156, D. 2,00.

**Schneider F.** Der Christliche Erzieher. Das pädagogische Ethos in Unterricht und Erziehung. Graz, Pustet s. 234.

**Shore M. J.** Soviet education: its psychology and philosophy. NY. PhLib. s. XXII, 346, D. 4,75.

**White D. N.** About books for children. Ox. UP. s. 236, sh. 10, d. 6.

**Woodruff A. D.** The psychology of teaching. L. Longmans, s. 180, sh. 11, d. 6.

#### Filozofia historii i nauk historycznych.

**Alain.** Humanités. P. Méridien, s. 288, Fr. 144.

**Ciaro M.** Le quattro epoche della storicismo: Vico, Kant, Hegel, Croce. Bari, Laterza, s. 416, Li. 550.

**Dempf A.** Krisis des Fortschrittglaubens. Wien, Herder s. 38.

**Needham J.** History is on our side. NY. Mac. s. 226, D. 2,75

#### Filozofia przyrody.

**König H.** Der Begriff der Helligkeit. Studie über seine Wandlung und seine Formen. Neuchâtel, Griffon, s. 192, Frs. 15.

**Mitterer A.** Die Zeugung der Organismen, insbesondere des Menschen nach dem Weltbild des hl. Thomas v. Aquin und dem der Gegenwart. Wien, Herder.

**Thwistone L. L.** Multiple-factor analysis Ch. UP.

#### Filozofia religii.

**Dunham J. H.** The religion of philosophers. Philadelphia, Pennsylvania UP. s. 314, D. 4,00.

**Mehl R.** La condition du philosophe chrétien. P. s. 205.

**Sounden H.** La théorie bergsonienne de la religion. P. PUF. s. 317.

**Trillhaas W.** Grundzüge der Religionspsychologie. Goettingen, Vandenhoeck & Ruprecht, s. 168.

**Wolfson H. A.** Philo — Foundations of religious philosophy in Judaism, Christianity and Islam, Ca, Harvard UP., vol. I. s. 462, vol. II, s. 531. D. 10,00.

#### Mistyka, teozofia, okultyzm.

**Boddington H.** University of spiritualism. L. Spiritualist Press, s. 474, sh. 15.

## 1948

#### Filozofia w ogóle.

Bibliografia, słowniki, zjazdy, organizacje.

**Brugger W. ks.** Philosophisches Wörterbuch. Wien, Herder, wyd. 2. s. 532.

#### Zagadnienia ogólne.

**Baladi N.** Les constantes de la pensée française. P. PUF. s. XII, 112.

**Goldschmidt H. L.** Philosophie als Dialogik. Affoltern am Albis, Aehren V. s. 160.

**Ritschle A. D.** Essays in philosophy. L. Longmans, s. 216, sh. 12, d. 6.

Wstępny, podręczniki, nauczanie.

**Harris H.** Get to know philosophy. L. Evans Brothers, s. 159, sh. 5.

**Hocking, Blanshard, Hendel, Randall.** Preface to philosophy: Textbook. NY. Mac. D. 3,00.

**Hoople, Piper, Tolley.** Preface to philosophy. Book of readings. NY. Mac. D. 3,00.

**Le Senne R.** Introduction à la philosophie. P. Alcan.

**Raeymacker L. de.** Introduction to philosophy. (transl. McNeill H.) NY. Wagner J., L. Herder, s. XI, 297, D. 4,00.

Wydania i przekłady dzieł.

The Works of George Berkeley, bishop of Cloyne. vol. I. Ed. Luce A. A., Lill D. D. Edinburgh, T. Nelson & Sons, s. VIII, 279. sh. 30.

**Boole G.** The mathematical analysis of Logic. (Being an essay towards a Calculus of deductive reasoning). Ox. Blackwell, s. 82, sh. 7, d. 6.

**Freeman K.** Ancilla to the pre-socratic philosophers. A complete translation of the fragments in Diels: „Fragmente der Vorsokratiker“ Ox. Blackwell, s. X, 160, sh. 8, d. 6.

**James W.** Essays in pragmatism. NY. Hafner Publish. Co. s. XVI, 176, D. 0,90.

Historia filozofii.

Filozofia starożytna.

**Colli G.** Studi sulla filosofia greca. Milan, s. 244, Li. 500.

Filozofia wschodu.

**Evans-Wentz W. Y.** Oriental philosophies. NY. Russell F. Moore Co. D. 2,00.

**Herbert J.** Spiritualité hindoue. P. Michel, s. 471.

Współczesne kierunki filozofii.

**Carouges M.** La mystique du surhomme. P. Gallimard, s. 436.

**Jaspers K.** The european spirit. (transl. R. G. Smith) Student Christian movement. View point series n. 7. sh. 2, d. 6.

**Jaspers K.** Der philosophische Glaube. München, Piper & Co. s. 136.

Egzystencjalizm.

**Abbagnano N.** Esistenzialismo positivo. Turin, Taylor, s. 47, Li. 140.

**Beauvoir S. de.** L'existentialisme et la sagesse des nations. P. Nagel, s. 167.

**Bobbio N.** The philosophy of Decadentism. A study of existentialism. Ch. UP. s. IX, 149. D. 2,75.

**Grene M.** Dreadful freedom: a critique of existentialism. Ch. UP. s. IX, 149, D. 2,75.

**Heidegger M.** De l'essence de la vérité. (trad. et introduction par A. de Waelhens et W. Biemel) Lou. Nauwelaerts, P. Vrin, s. 106, Fr. 45.

**Heidegger M.** Existence and being. (transl. C. D. Scott and R. F. C. Hull) Viscoin Press, sh. 12, d. 6.

**Lavelle L.** L'erreur de narcissis. P. Grasset.

**Lavelle L.** La dialectique de l'Éternel Présent: de l'Acte. P. Aubier.

**Lavelle L.** La dialectique du monde sensible. P. Belles-Lettres.

**Lavelle L.** La conscience de soi. P. Grasset.

**Lavelle L.** La parole et l'écriture. L'artisan du Livre.

**Lavelle L.** La Présence totale. P. Aubier.

**Le Senne R.** Obstacle et valeur. P. Aubier.

**Mounier E.** Existentialist philosophies. L. Rockcliff Publish. Corporation, s. VII, 142, sh. 15.

**Pour et contre l'existentialisme.** Grand débat avec Pontalis J. B., Poullon J., Jeanson F., Benda J., Mounier E., Vailland R. Présentation de Colette Andry. Un texte de Sartre J. P. P. Atlas, s. 191.

**Sartre J. P.** Existentialism and Humanism. (transl. and introduction by Ph. Mairet). L. Methuen, s. 80, sh. 5.

**Wahl J.** The philosopher's way. NY. Ox. UP, L. Cumberlege, s. XIV, 334, D. 5,00, sh. 21.

Filozofia katolicka.

**Blondel Ch.** La personnalité. P. PUF. s. 97.

**Fischl J.** Christliche Weltanschauung und die Probleme der Zeit. 2. Aufl. Graz. Steirische V. s. 442.

**Forest A.** Du consentement à l'être. P. ed. Moutaigne.

**Gilson E.** L'être et l'essence. P. Vrin, s. 239.

**Maritain J.** Raison et raisons. Essais détachés. P. PUF. s. 360.

**Nedoncelle M.** La réciprocité des consciences. P. Aubier.

**Nedoncelle M.** Les leçons spirituelles du XX siècle. P. Bloud et Gay.

**Sas-Zaloziecki Wl.** Der Christliche Humanismus und seine universelle Bedeutung. Wien, Herder, s. 30.

**Sattler H. V.** A philosophy of submission. A thomist study in Social Philosophy. (Dissertation in partial fulfilment of the requirements for the Ph. D. Degree). Washington, CatUA. s. XII, 212.

**Sertillanges A.** Les grands thèses de la philosophie thomiste. P. Bloud et Gay.

**Steiger H. W.** Christian science and philosophy. NY. PhLib. s. IX, 234, D. 3,75.

**Troisfontaines R.** Existentialisme et pensée chrétienne. (2 ed. revue et augmentée d'une étude sur Liberté et Communion.) Lou. Nauwelaerts, P. Vrin, s. 128, Fr. 45.

**Tyrrell F. M.** The role of assent in judgement. A thomistic study. (Dissertation in partial fulfilment of the requirements for the Ph D. Degree) Washington, CatUA. s. 184.

#### Marxism.

**Lefèvre H.** A la lumière du matérialisme dialectique. I. Logique formelle — Logique dialectique. P. Ed. Sociales. s. 292.

**Hervé P.** Individu et marxisme. P. Ed. Club Maintenant, s. 71.

**Mougin.** La sainte famille existentialiste (vigoureuse critique marxiste de l'existentialisme). P. Ed. Sociales.

**Prenant M.** Biologie et marxisme. P. Ed. Hier et Aujourd'hui. s. 335.

Monografie o filozofach i pisarzach filozofujacych.

**Nuyens F.** L'évolution de la psychologie d'Aristote. (trad. du Néerlandais) Lou. ISP., P. Vrin, s. XVI, 354.

**Jolivet R.** St. Augustin et le néoplatonisme chrétien. P. Denoel.

**Anderson F. H.** The philosophy of Francis Bacon. Ch. UP. s. VIII, 312, D. 4,00.

**Keeton G. W., Schwarzenberger G. (editors)** Jeremy Bentham and the law. A symposium. L. Stevens & Sons, s. VIII, 266, sh. 20.

**Ritchie A. D.** Reflections on the philosophy of Sir Arthur Eddington. Ca. UP. s. 38, sh. 2.

**Challaye F.** Freud. P. Mellottée, s. 387.

**Alken H. D.** Hume's moral and political philosophy. NY. Hafner Co. s. IV, 388, D. 1,75.

**Hyppolite J.** Introduction à la philosophie de l'histoire de Hegel. P. Rivière & Cie, s. 98, Fr. 125.

**Ruggiero G. de.** Hegel. Bari, Laterza, s. 309.

**Ramming G.** Karl Jaspers und Heinrich Rickert. Existenzialismus und Wertphilosophie. Bern, Francke, s. 108, Frs. 8.

**Aebi M.,** Kant's Begründung der „deutschen Philosophie“. Basel, V. für Recht und Gesellschaft, s. XX, 107, 525, Frs. 30.

**Paton H. J.** The categorical imperative: a study in Kant's moral philosophy. Ch. UP. s. 283, D. 4,00.

**Haecker Th.** Kierkegaard the cripple. (transl. O. Bruyn) L. Harwill Press, sh. 5.

**Mesnard P.** Le vrai visage de Kierkegaard. P. Beauchesne, s. 594.

**Nissen I.** Moralfilosofi og Hersketerikk. En studie over George Edward Moore's verdilaere. Oslo, H. Aschehoug & Co. s. 241.

**Lavrín J.** Nietzsche: An approach. L. Methuen & Co. s. V, 146, sh. 7, d. 6.

**Reyburn H. A.** Nietzsche. The story of a human philosopher. L. MacCo. s. VIII, 499, sh. 21.

**Maritain J.** La pensée de St. Paul. P.

**Joseph H. W. B.** Knowledge and the good in Plato's Republic. Ox. UP. s. 76, sh. 5.

**Guardini R.** The death of Socrates. An interpretation of the platonic dialogues: Euthyphro, Apology, Crito and Phaedo (transl. from the german B. Wrighton) L. Sheed & Ward, s. XIII, 177, sh. 10, d. 6.

**Forest A.** St. Thomas d'Aquin. P. Mellottée.

**Roland Gosselin M. D.** Le „De ente et essentia“ de St. Thomas d'Aquin. Ed. nouv. Lou. ISP. s. 222.

**Universidad de Buenos Aires, Facultad de Filosofia y Letras, Vico y Herder.** Ensayos conmemorativos del segundo Centenario de la muerte de Vico y del Nacimiento de Herder, Buenos Aires, s. 392.

#### Metafizyka.

#### Zagadnienia ogólne.

**Adams G. P.** Man and metaphysics. NY. Col. UP. D. 2,50.

#### Poszczególne zagadnienia i kierunki

**Cleobury F. H.** God, man and the absolute. L. Hutchinson, s. 148, sh. 15.

**Edman I.** Philosopher's quest. NY. Viking Press. L. MacCo. s. 275, sh. 15.

**Forest A.** La réalité concrete et la dialectique. P. Vrin.

**Forest A.** La structure métaphysique du concret selon St. Thomas. P. Vrin.

**Jolivet R.** Etudes sur le problème de Dieu dans la philosophie contemporaine. P. Vitte.

**Lavelle L.** Le moi et son destin. P. Aubier.

**Leon Philip.** Body, mind and spirit. L. S. C. M. Press, Ltd. s. 128.

**Lecomte du Noüy.** L'homme et sa destinée. P. Du Vieux Colombier. s. 223.

**Mottier G.** Déterminisme et liberté. Essai sur les sources métaphysiques du débat. Neuchâtel de la Baconnière. s. 280.

**Nedoncelle M.** La personne humaine et la nature. P. PUF.



**Ottaviano C.** Critica dell'idealismo. 2-e ed. rev. Padova, Cedan, s. VIII, 212, Li. 700.

**Staudinger J.** Das Schoene als Weltanschauung. Im Lichte der platonisch — augustini-schen Geisteshaltung. Wien, Herder, s. 334.

#### Teoria poznania.

Poszczególne zagadnienia i kierunki.

**Carrington W.** Matter, mind and meaning. L. Methuen, s. 264, sh. 10, d. 6.

**Dooyenweerd H.** Transcendental problems of philosophic thought. Grand Rapids, Michigan Erdmans Publish. Co. s. 80, D. 1,50.

**Fischer A.** Die philosophischen Grundlagen der wissenschaftlichen Erkenntnis. Wien Springer. s. VI, 240, Frs. 10.

**Hinderks H.** Über die Gegenstandsbegriffe in der Kritik der reinen Vernunft. Basel, Haus zum Falken V. s. VIII, 203, Frs. 12.

**Lalande A.** La raison et les normes, P. Hachette, s. 239.

**Russell B.** Human knowledge, its scope and limits. L. Allen & Unwin, sh. 21.

**Walsh W. H.** Reason and experience. Ox. Cumberlege at the CIP. s. VI, 260, sh. 15.

**Werkmeister W. H.** The basis and structure of knowledge. NY. Harper & Brothers, s. XI, 451, D. 5,00.

**Werkmeister W. H.** An introduction to critical thinking. Lincoln, Johnsen Co. s. XX, 663.

#### Filozofia nauki.

Zagadnienia ogólne.

**Pensa M.** Das deutsche Denken. Erlenbach — Zürich. Rentsch, s. 416. (übers. W. Meckauer) Frs. 15.

#### Poszczególne zagadnienia i nauki.

**Dingle H.** The missing factor in science. (Inaugural Lecture) L. Kewis & Co. sh. 2.

**Gonseth F.** La géométrie et le problème de l'espace. vol. 1—3. P. Dunod, s. 70, VIII, 89, 109.

**Gordon R. G.** The philosophy of a scientist. L. Hutchinson, Scientific and Technical, sh. 16.

**Kattsoff L. O.** A philosophy of mathematics. Iowa State College Press s. VI, 266, D. 5,00.

**Mueller G. E.** Philosophy of literature. NY. PhLib. s. 228, D. 3,50.

**Whitehead A. N.** Essays in science and philosophy. L. Rider, s. 224, sh. 15.

#### Logika i metodologia.

Poszczególne zagadnienia.

**Joachim H. H.** Logical studies. Ox. CIP., s. 296, sh. 18.

**Johnson A. B.** A treatise on language. Ed.

with a Critical Essay on his philosophy of language by Rynin D. California UP. Ca. UP. sh. 27, d. 6.

**Kraft V.** Mathematik, Logik und Erfahrung. Wien, Springer. s. VIII. 130, Frs. 10.

**Schlick M.** Gesetz, Kausalität und Wahrscheinlichkeit. Wien, Gerold & Co. s. 115.

**Weaver R. M.** Ideas have consequences. Ch. UP. D. 2,75.

#### Psychologia.

Psychologia w ogóle i zagadnienia ogólne.

**Brown W.** Oxford Essays on Psychology. L. Heinemann, s. 148, sh. 10, d. 6.

**Knight R. and M.** A modern introduction to psychology. L. Univ. Tutorial Press, s. 242, sh. 7, d. 6.

**Poyer G.** L'héritité psychologique. P. PUF. s. 139.

**Ruyer R.** La conscience et le corps, éléments de psycho-biologie. P. PUF.

Czucia, spostrzeżenia.

**Lavelle L.** La perception visuelle de la profondeur. P. Belles-Lettres.

Ruchy, uczucia i wola.

**Diel P.** Psychologie de la motivation. P. PUF. s. XII, 300.

**Jankelewitsch.** L'ironie. P. PUF.

**Lambek C.** An analysis of volitional life. (transl. from the danish A. Korsten), Copenhagen, Munksgaard, L. Williams & Norgate.

**Nedoncelle M.** La souffrance. P. Bloud et Gay.

**Sartre J. P.** The emotions. Outline of a theory. (transl. B. Frechtman) NY. PhLib. s. 197, D. 2,75.

Wyobrażenia, myślenie.

**Sartre J. P.** The psychology of imagination. (transl. from the french). NY. PhLib. s. 285, D. 3,75.

Osobliwe stany świadomości.

**Summers M.** The physical phenomena of mysticism. L. Rider, s. 256, sh. 21.

Psychoanaliza.

**Klein M.** Contributions to Psycho-Analysis 1921—1945. Hogarth Press, s. 392, sh. 21.

Psychologia zwierząt i roślin.

**Bierens J. A. de Haan.** Animal psychology. Hutchinsons Univ. Lib. s. 160, sh. 7, d. 6.

Psychopatologia.

**Culpin M.** Mental abnormality: facts and theories. Hutchinsons Univ. Lib. s. 208, sh. 7, d. 6.

- Psychologia jednostek i typów, psychologia społeczna.
- Poyer G.** La psychologie des caractères. P. PUF.
- Le Senne R.** Le mensonge et le caractère. P. Alcan.
- Testy.
- Bochner R., Haeper F.** L' application clinique du teste de Rorschach. P. PUF. s. 264.
- Rozwój psychiczny człowieka.
- Piaget J., Inhelder B.** La représentation de l' espace chez l' enfant. P. PUF. s. 584.
- Bowley A. H.** Modern child psychology. Hutchinsons Univ. Lib.
- Wall W. D.** The adolescent child. L. Methuen, s. 208, sh. 8, d. 6.
- Zoe B.** The emotional problems of childhood. L. UP. s. 192, sh. 7. d. 6.
- Etyka i teoria postępowania.  
Historia i zagadnienia ogólne.
- Fichtenau H.** Askese und Laster in der Anschauung des Mittelalters. Wien, Herder, s. 127.
- Price R.** A review of the principal questions in morals (Ed. D. D. Raphael) Ox. CIP. s. XLVII, 302, sh. 15.
- Systemy i podręczniki.
- Lillie W.** An introduction to ethics. L. Methuen, s. 358, sh. 12. d. 6.
- Smith T. V.** Constructive ethics with contemporary readings. NY. Appleton-Century-Crofts, s. 425, D. 3,25.
- Poszczególne zagadnienia.
- Allen W.** The happy issue. L. Faber & Faber, s. 288, sh. 12, d. 6.
- Bloch M. A.** Les tendances et la vie morale. P. PUF. s. 302.
- Carril E. F.** Ethical and political thinking. Ox. UP. s. 186, sh. 10.
- Joad C. E. M.** Decadence. L. Faber & Faber, s. 430, sh. 12, d. 6.
- Laird J.** On human freedom. L. Allen & Unwin, sh. 7, d. 6.
- Lavelle L.** Le mal et la souffrance. P. Plon.
- Lefèbre H.** Critique de la vie quotidienne. P. Grosset.
- Le Senne R.** Le devoir. P. Alcan
- Nedoncelle M.** Vers une philosophie de l'Amour. P. Aubier.
- O' Neil A. M.** Ethics for the atomic age. Boston, Meador Publish. Co. s. 411, D. 3,00.
- Rudhyar D.** Modern man' s conflicts. NY. PhLib. s. VIII, 228, D. 3,75.
- Simon Y. R.** Community of the free. (transl. by Trash W. R.) NY. Holt & Co. s. 172.
- Sinder E. A. jr.** In search of a way of life. NY. Col. UP. D. 1,75.
- Estetyka i teoria sztuki.  
Poszczególne zagadnienia i sztuki.
- Claudiel P.** Poetic art. NY. PhLib. s. 150, D 2,75.
- Langer S. K.** Philosophy in a new key: a study in the symbolism of reason, rite and art. NY. Penguin Books, s. 248, D. 0,35.
- Little A. S. J.** The nature of art or the shield of Pallas. L. Longmans Green & Co. s. 264, sh. 8, d. 6.
- Filozofia społeczeństw i nauk społecznych.  
Historia i zagadnienia ogólne.
- Ullmann W.** The medieval idea of law as represented by Lucas de Penna. A study in fourteenth-century legal scholarship.
- Weinberger O.** Die Wirtschaftphilosophie des Alten Testaments. Wien, Springer, s. XVIII, 141.
- Poszczególne zagadnienia.
- Freed L.** Social pragmatism. L. Watts & Co. s. 264, sh. 15.
- Lewis M. M.** Language in society. Edinburgh, Nelson & Sons. s. 249, sh. 12, d. 6.
- Filozofia prawa i państwa.
- Keeton G. W., Schwarzenberger G.** (Ed.) Current legal problems. L. Stevens & Sons, s. VII, 248, sh. 17, d. 6.
- Konvitz M. R., Murphy A. E.** (Ed.) Essays in political theory presented to G. H. Sabine. NY. Ithaca, Cornell UP. s. VIII, 333. D. 4,00.
- Zacharow Sz.** Pravo a moc. Praha, Orbis, s. 328.
- Filozofia kultury.
- Ivanka Z.** Hellenisches und Christliches im Frühbyzantinischen Geistesleben. Wien, Herder, s. 119, Frs. 8,20.
- Mercer L. J. A.** American humanism and the new age. Milwaukee, Wisconsin, Bruce Publish. Co. s. 227, D. 4,00.
- Meyer R. G. W.** Leibniz und die europäische Ordnungskrise. Hamburg, Hausicher Gilden V. s. 320, DM.9,80.
- Rothacker E.** Probleme der Kultur-Antropologie. Bonn, Bouvier Co. s. 144, DM. 6,50.
- Rintelen F. J. von.** Dämonie des Willens. Eine geistesgeschichtlichphilosophische Untersuchung.
- Filozofia wychowania.
- Bloch M. A.** Philosophie de l'éducation nouvelle. P. PUF. s. 146.

Filozofia historii i nauk  
historycznych.

**Heimsoeth H.** Geschichtsphilosophie. Bonn, Bouvier Co. s. 88, DM. 3,50.

**Neergaard K. von.** Die Aufgabe des 20. Jahrhunderts, 3. Aufl. Erlenbach — Zürich. Rentsch s. 207, Frs. 7,50.

**Stefanini L.** Il drama filosofico della Germania. Padova, Milani, s. 252.

Filozofia przyrody i nauk  
przyrodniczych.

**Clark R. E. D.** Darwin: before and after. A story of evolution. L. Paternoster Press, s. 192, sh. 6.

**Müller A.** Die Stellung des Menschen im Kosmos. Bonn, Bouvier Co s. 32, DM. 1,80.

**Schlick M.** Grundzüge der Naturphilosophie. Wien, Gerold & Co. s. X, 115.

Filozofia religii.

**Buber M.** Der Weg des Menschen nach der Chassidischen Lehre. Amsterdam, de Lenge, Frs. 6,00.

**Buber M.** Hasidism. NY. PhLib. s. 208, D. 3,75.

**Journet Ch.** The dark knowledge of God. (transl. from the french by J. F. Anderson) L. Sheed & Ward, s. XIII, 122, sh. 7, d. 6.

**Lewis H. D.** Morals and new theology. L. Gollancz, s. 160, sh. 7. d. 6.

**Nedoncelle M.** La philosophie religieuse en Grande Bretagne de 1850 à nos jours. P. Bloud et Gay.

**Pieper J.** Musse und Kult. München, Hegner-Bücherei in Kösel V. s. 100, DM. 3,60.

Religion in the 20-th Cenetury. Ed. Ferm V. NY. PhLib. s. XIX, 470, D. 5,00.

**Scholem G. G.** Major trends in jewish mysticism. NY. Schoken Books, s. 454, D. 5,50.

Mistyka, teozofia, okultyzm.

**Salter W. H.** The society for psychical research: an outline of its history. L. Soc. for psychical Research, s. 54, sh. 2.

Varia.

**Froeschels E.** Philosophy in wit. NY. PhLib. s. XIII, 61, D. 2,75.

Hobhouse Memorial Lectures, 1930—1940. L. Cumberlege, Ox. UP. sh. 10, d. 6.

**Maddux P.** The case for adoption. NY. Russell F. Moore Co. D. 2,00.

**Melvin K.** The mask and the face. L. Methuen, s. XXII, 297, sh. 9, d. 6.

**Murray R.** The forsaken fountain. L. Hollis & Carter, s. 210, sh. 12, d. 6.

**Ritchie A. D.** Essays in philosophy and other pieces. L. Longmans, Green & Co. s. 208, sh. 12, d. 6.

Prace autorów polskich  
w obcych językach.

**Chwistek L.** The limits of science. Outline of logic and the methodology of the exact sciences (with an introduction and appendix by Brodie H. Ch.). L. Kegan, Trench, Trubner & Co. s. VII, 347, sh. 30.

## Wiadomości wydawnicze

### Publikacje jednostkowe.

**Roman Ingarden — Spór o istnienie świata**, tom II tego dzieła (zob. Ruch Fil. t. XVI, str. 3) liczący V + 848 str., ukazał się w jesieni 1948 r., nakładem P. A. U. Tom ten zawiera jedynie dalszy ciąg rozważań zatytułowanych „Ontologiczne zagadnienie sporu o istnienie świata” (Księga I), nie wyczerpuje przeto jeszcze programu, który autor nakreślił sobie we wstępie do dzieła. Treścią tomu są badania noszące tytuł „Formalno-ontologiczne zagadnienie sporu o istnienie świata”. Tytuły kolejnych rozdziałów (VIII—XVIII) są następujące: Esencjalne zagadnienie formy i jej podstawowe pojęcia (s. 3—71). Forma I samoistnego przedmiotu indywidualnego (s. 72—205). Forma I przedmiotu czysto intencjonalnego (s. 206—268). Forma idei (s. 269—318). Forma stanu rzeczy. Stan rzeczy a przedmiot (s. 319—371). Forma stosunku. Względne i bezwzględne cechy przedmiotu indywidualnego (s. 372—422). Istota samoistnego przedmiotu indywidualnego (s. 423—501). Zagadnienie tożsamości przedmiotu indywidualnego czasowo określonego (502—597). Forma dziedziny przedmiotowej i forma świata (s. 598—724). Zagadnienia formy czystej świadomości (s. 725—825). Zastosowanie uzyskanych wyników formalno-ontologicznych do sporu o istnienie świata (s. 826—848).

**Mostowski A. — Logika matematyczna**, kurs uniwersytecki (Monografie matematyczne XVIII), Warszawa-Wrocław, 1948. Str. VIII+388. Treść książki zawiera: Cz. I. R. I. Wiadomości wstępne (s. 1—6), R. II. Rachunek zdań (s. 7—43), R. III. Kwantyfikatory (s. 44—82), Cz. II: R. IV. Algebra zbiorów i relacji (s. 83—108), R. V. Równość (s. 109—118), R. VI. Teoria relacji (s. 119—164), R. VII. Liczby naturalne. Izomorfizm (s. 165—203), R. VIII. Teoria typów logicznych (s. 204—221), Cz. III: R. IX. Sformalizowane teorie matematyczne (s. 222—247), R. X. Definicje (s. 248—266), R. XI. Zagadnienia metodologiczne (s. 267—307), R. XII. O metamatematyce (s. 308—323), R. XIII. Zagadnienia pełniłości reguł wnioskowania (s. 324—361), R. XIV. Twierdzenie

Gödla (s. 326—376). Skorowidz znaków. Skorowidz nazw. Skorowidz nazwisk. Książka — jak pisze autor w Przedmowie — jest przeznaczona przede wszystkim dla studiujących matematykę. Do tego celu dostosowany jest układ treści uwzględniający dziedziny logiki, które ważne są dla wyjaśnienia podstaw matematyki; dlatego rachunek zdań i teoria klas wraz z logiką klasyczną zostały ujęte bardziej pobieżnie, teoria kwantyfikatorów zaś i teoria relacyj bardziej szczegółowo. Obszernie też zostały przedstawione w części III zagadnienia metodologiczne. Celowo zostały pominięte zagadnienia filozoficzne w zakresie logiki i podstaw matematyki, wykraczające poza ramy logiki formalnej. Symbolika, zastosowana w książce, jest zbliżona do systemu Whiteheada Russella i dostosowana do symboliki wielu polskich matematyków, stosujących logikę w różnych działach matematyki, natomiast autor unika beznawiasowej symboliki Łukasiewicza.

**Nawroczynski B.** — *Życie duchowe, zarys filozofii kultury* (Księg. wydawnicza F. Pieczętkowski i Ska, Kraków-Warszawa, 1947) Str. 295. Książka według przedmowy była pisana w czasie wojny i okupacji, jako wyraz odporu na ucisk wroga i ma za przedmiot analizę kultury w oparciu o teorię czynności i wytworów Twardowskiego. Analiza ta odróżnia procesy tworzące kulturę — autor nazywa je duchowymi — z jednej strony od ich psychicznych źródeł, a z drugiej strony od ich materialnego podłoża. Poszczególne części pracy omawiają: Zagadnienia metodologiczne (życie duchowe a kultura, różne aspekty kultury, punkty wyjścia). Składniki życia duchowego (pojęcia podstawowe, dolna i górna granica czynności kulturalnych, budowa wytworów kulturalnych). Procesy duchowe (trzy procesy duchowe splecione w jeden, obiektywacja w życiu duchowym, bojowanie i poznanie). System kultury (jedność życia duchowego, rozczłonkowanie kultury, hierarchia życia duchowego, ontologia kultury). Książkę zamykają dwa indeksy, autorów i rzeczowy.

**Bilikiewicz T.** — *Psychologia marzenia sennego* (Acta Acad. Medicae Gedan. Sectio I. vol. 2) 1948. Księgarnia Gdańska, A. Krawczyński, s. 325+3n1b. Dzieło przedstawia wyniki długoletnich badań autora, opartych na własnej metodzie analizy. Zawiera ono następujące rozdziały: Wstęp (podstawa neurofizjologiczna, problem lokalizacji mózgowej, rola snów w archaicznym (prelogicznym) myśleniu, uwagi metodologiczne). Technika badań. Symbolika marzenia sennego. Okres życia, z którego pochodzi tworzywo marzenia sennego. Leczenie psychoanalizą jako problem marzenia sennego. Problematyka śmierci. Schorzone marzenia sennie i choroba jako problem. Popęd samozachowawczy i władczy.

Omówienie zagadnień miłości i nienawiści, życia seksualnego, porodu i urodzenia, życia religijnego, twórczości artystycznej, problematyki naukowej i niektórych rzadszych zagadnień, związanych z tematem, zapowiada autor w późniejszej pracy. Zagadnienia te były objęte pierwopisem książki, który uległ zniszczeniu w czasie wojny i tylko częściowo dał się zrekonstruować.

**Narcy Łubnicki** — *Teoria poznania do użytku słuchaczy szkół wyższych* (hektografowany skrypt z wykładów), nakładem Koła pedagog.-psycholog. Stud. UMCS w Lublinie 1948, 4<sup>o</sup>, str. 144, zawiera następujące rozdziały: Wstęp (określenie, zagadnienia, cele). (s. 1—12), Elementy poznania (s. 13—26), Źródła i podstawi poznania (s. 27—34), Przedmiot poznania (s. 55—104), Aletejologia (s. 105—131), Perspektywy gnozeologii (s. 132—140).

**Adam Wiegner**, *Elementy logiki formalnej*, Poznań 1948, Księg. Akademicka, str. 180. Autor pisze w przedmowie: Książka powstała z wykładów uniwersyteckich dla słuchaczy wydziału humanistycznego... Wybór treści odbywał się przede wszystkim pod kątem widzenia dydaktycznym; ograniczyłem wykład systematyczny wyłącznie do teorii dedukcji tj. do teorii zdań i rachunku kwantyfikatorów... za osnowę obrałem system Russella. Nadto licząc się z potrzebą sprostowania szeroko rozpowszechnionych bałamutnych lub wprost błędnych wiadomości z zakresu t. zw. logiki tradycyjnej, .....uwzględniłem ją obszernie w wykładzie... Treść obejmuje rozdziały: I. Wiadomości wstępne (s. 5—11). II. Nauka o kwadracie logicznym (s. 12—31). III. Teoria zdań: A. Podstawy (s. 32—34). B. Twierdzenia pochodne (s. 35—78). C. Informacje dodatkowe (s. 78—81). D. Wskazówki do trudniejszych ćwiczeń (s. 81—84). IV. Część pozytywna tradycyjnej teorii wnioskowania: A. Teoria tradycyjna (s. 85—99). B. Algebra logiki i podstawy teorii klas (s. 99—114). C. Niektóre zagadnienia praktyczne (s. 114—118). V. Rachunek kwantyfikatorów (s. 119—142). VI. Część negatywna tradycyjnej teorii wnioskowania (s. 143—169). VII. Uzupełnienia metodologiczne (s. 170—177). Literatura (s. 178—179).

**Kazimierz Ajdukiewicz**, *Propedeutika filozofii dla liceów ogólnokształcących*, podręcznik zatwierdzony do użytku szkolnego, jedyny pozostały w tym charakterze z czterech przedwojennych (zob. Ruch Fil. XIV s. 210a i XV s. 53a), wyszedł w r. 1947 w drugim wydaniu i w r. 1948 w trzecim wydaniu poprawionym, nakładem Książnicy-Atlas, Wrocław-Warszawa, str. 216, cena 240 zł.

**Tadeusz Czeżowski**, *Główne zasady nauk filozoficznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, nakł. Księgarni Nauko-

wiej T. Szczęsny i Ska Toruń, 1946, str. 193. Jest to przerobione i rozszerzone wydanie podręcznika propedeutyki filozofii, tak ażeby mógł on służyć jako podstawa dla przygotowania się do egzaminu pod tym tytułem studentom wydziałów humanistycznych i matematyczno-przyrodniczych w uniwersytetach. Wobec wyczerpania nakładu przygotowuje się nowe wydanie.

**Kazimierz Sośnicki, Początki logiki**, książka dla miłośników rozrywek umysłowych; nakładem Księgarni Naukowej T. Szczęsny w Toruniu, 1948, str. 152. Nowy ten przedruk popularnego podręcznika „ma — jak pisze autor we wstępie — dwa zadania: najpierw dać umysłową rozrywkę tym wszystkim, którzy mają zamiłowanie do gier myślowych, a ponadto wprowadzić w najprostsze elementy pojęć i zasad logicznych. Pierwsze zadanie spełnić mają pytania i tematy do opracowania, zamieszczone przy końcu każdego rozdziału. Są one wiaściwą treścią książki, teksty poprzedzające je służą do tego, aby te tematy stały się zrozumiałe...” Obszerne wskazówki do rozwiązywania zadań uzupełniają treść wykładu.

**Prof. B. Gawecki** ogłosił drukiem cykl artykułów, stanowiących łącznie przystępne wprowadzenie do zagadnień filozoficznych, a mianowicie 1. O potrzebie filozofii. 2. O wyrażaniu myśli. 3. Kryteria prawdziwości. 4. Pojęcie nauki. 5. Metoda nauk przyrodniczych. 6. Metoda aksjomatyczna i metody nauk humanistycznych. 7. Dwa oblicza filozofii. Ukazały się one w latach 1946/47 w czasopiśmie „Wiedza i Życie” (r. XV nr 6, 8; r. XVI nr 1—2, 5, 6, 9), ostatni zaś w „Nauce i Sztuce” r. IV, t. VIII, 1948.

**Pigoń St. — Z Komborni w świat.** Wspomnienia młodości. (Biblioteka dziejów i kultury wsi, t. 10), Kraków 1946 (drugie wydanie tegoż roku) — podają szereg informacji, dotyczących ruchu etycznego w organizacji Eleusis, którego inicjatorem był W. Lutosławski w Krakowie, w pierwszym dziesiątku lat bieżącego wieku.

Ważniejsze czeskie książki filozoficzne ostatnich czasów:

1946

**Popelova Jirina — Studie o současne czeške filosofii**, Praha, 1946, J. Vilimek, str. 40, nlb. 4, kczs. 18. Rozprawa składa się z dwóch działów zatytułowanych: Scientiste i Metafysikoye oraz syntetizującego zakończenia.

**Souccek Rudolf, Struczne dejiny psychologie**, Praha, 1946, Cz. Graf. Unie str. 63.

**Svoboda Ludvik, Marxismus-leninismus statni filosofie SSSR**, Praha, 1946, Orbis str. 25, nlb. 3, kczs. 9.

**Benezs Jur. — Duch a hmota v theorii poznani.** Praha, 1946.

**Kuczera Kamil — Eticky pohled do lekarske laboratore.** Essay. Praha 1946, VI. Zikesz, str. 207, nlb. 5, kczs. 87. Książka zawiera: Uvod (wstęp poświęcony ogólnym zagadnieniom etyki) cz. I zatytułowana, Etika bezne prace v lekarske laboratorii oraz cz. 2 p. t. Etika vedecke prace v lekarske laboratorii.

**Dratvova Albina — Filozofie a prirodvedecke poznani.** Vyd. 2 rozszirene. Praha, 1946, Graf. Unie, str. 327. Książka zawiera: Filosofie a prirodni vedy. Prirodvedecke poznani. Metodologie. Kritika. Noeticka analiza prirodvedekeho poznani. Hypotheza a theorie. Prirodvedecke nazory svetowe. Zaver.

**Tomas Bohusz — Nauka o prawnich vedach.** Praha, 1946, Vszhod, str. 137, kczs. 60.

**Arystoteles — Metafisika.** Przeł. wstępem i objaśnieniami zaopatrzył Ant. Križ, Praha, 1946 r.

**Engels B. — Ludvik Feuerbach a vyusnteni klasicke nemecke filosofie.** Praha, 1946. Svoboda, str. 66, nlb. 4, kczs. 15.

1947

**Radl Emanuel — Utecha z filosofie.** Praha, Czin wyd. Dr Jos. Navratil, 1946, 3 wyd. 1947, str. 108.

**Hus Jan — Betlemske poselstvi, prel. z latiny Cisarova K. — Kolarova Anna, Praha, 1947.** J. Laichter, str. 294, nlb. 2—303, kczs. 150. T. 1 zawiera przedmowę poświęconą kazaniom Husa oraz rozdziały: Zaklady. Kristus. Cirkev. Ideal kneze. Ideal krestana laik. T. 2 zawiera: Ideal krestana laik — Zeny Rodina. Zrcadlo hrisnych. Zaver.

**Hoffding Harald, Kral Josef, Prehledne dejiny filosofie.** Vyd. 2 prehlednute a doplnene. Praha, 1947. Graf. Unie, str. 344, nlb. 2, kczs. 120. Książka zawiera cz. 1 pt. Filosofie staroveka a stredoveka pióra J. Krala, cz. 2, Filosofie novoveka pióra Hoffdinga v prekladzie Ncvotnego M., oraz cz. 3 p. t. Filosofie soucasna a slovanska, pióra J. Krala.

**Popelova Jirina, Tri studie z filosofie dejtn.** Praha, 1947. Delnicke Nakl, str. 298. Książka zawiera: Filosofie dejtn u Reku a Rimanu. Historicky relativismus a pokusy o jeho prekonani. Pojeti casu v historii.

**Zich Otakar, Uvod do filosofie matematiki.** Praha, 1947. JCMF, str. 176.

**Englis Karel, Mala logika.** Praha, 1947.

**Kolman Arnost, Logika.** Praha, 1947. Svoboda, str. 182, nlb. 2, kczs. 70. Książka zawiera: Predmet a ukoly logiky. Zakony myšleni. Pojem. Objasneni pojmu. Soud. Deduk-

tivni usudek. Usudky induktivni, analogicke a mesylogistycke. Metody vedeckeho poznani. Logicke chyby, sofismata a paradoxy. Formalne logika a materialisticka dialektika. Do-datek.

**Neubauer Zdenek, Statoveda a theorie politiky.** Sb. Vyber najlepsich spisu poucnych nr 76, Praha, 1947. J. Laichter, str. 487, kczs. 195. Ksiazka zawiera nastepujace rozdzialy: Zakladni pojmy. Stat jako pravni rad. Politicka a statni ideologie. Statni zizeni. Problemy demokracie.

1948

**Foustka Radim N., Politicke nazory Petra Chelcizickeho.** Praha 1948, str. 69, nlb. 3, kczs. 36. Ksiazka zawiera rozdzialy p. t. Chelcizicky-politicky theoretik. O pravnim rade. O state i o cirkvi. O slozeni lidske spolecnosti. Jedinec a spolecnost — cil vyvoje. Chelcizicky a strany jeho doby. Syn sve doby.

**Ladislav Klima filosof-basnik. 1878-1928-1948.** K dvacatemu vyroci smrti., usporadali K. Bodlak a R. Vapenik. Praha 1948 J. Pohorely, str. 124, nlb. 4, plansz 4, kczs. 130. Ksiazka zawiera nastepujace artykuly i materialy: F. X. Salda: Pamatce L. Klimy. K. Bodlak: Myšlenkovy svet Ladislava Klimy. L. Klima: Trvani po smrti., L. Klima-F. Böhler: Putovani slepeho hada za pravdou. E. Chalupny: Dve jubilea ceske filosofie., E. Frynta: Nekolik vspominek. K. L.: Posledni kapitola., H. Spilkova: Posmrtna maska., Protokol o vyloucení L. Klimy ze stredoskolskeho studia. Bibliografie.

**Lahulek-Faltys Z., Dialecticka psychologie.** Praha 1948 J. Svoboda, str. 379 kczs. 135. Ksiazka zawiera nastepujace cześci: Potreby. Myšleni o nich. Jednani smerujici k jeho ukoleni. City ktere je doprovazeji.

**Prihoda Vaclav, Narodni filosofie vychovy. D. I. Zahady vselidske filosofie.** Praha 1948 Zivot a prace., str. 174, nlb. 2, kczs. 63. Ksiazka zawiera Predmluva, Pojem filosofie. Filosofie a veda. Filosofie a nabozenstvi. Vedeca metafisika. Zahada jsoucna. Zahada pokroku. Pricina a ucel. Zahada Boha a dusze. Puvod noeticke variace. Pramen poznani. Rozdilny pomerke skutecnosti. Legitimacni zahady. Urceni prvni jistot. Co je pravda? Biosofie meni lidske chovani.

**Chalupny Em., System socjologie v nacrtnu.** Sb. Prakticka knihovna nr. 8, str. 143, kczs. 75. Ksiazka zawiera nastepujace rozdzialy: Predmluva. Orientace. Metodologie a vyznam vedy. Dejiny sociologie. Zakladni pravdy sociologicke prakticky vyznamne. Rozvrh latky. Statika. Dynamika.

**Fischer J. L., Tri stupne. Filosoficky vejir.** Blensk 1948 K. Jelinek, str. 165, nlb. 3, kczs. 98. Ksiazka sklada si z nastepujacych cześci: Prolog-Muj svet. Prvy stupen. — Budoucnost

evropske kultury. Peripetie — O dvojim radu. Druhy stupen-Veczny a casovy ukol filosofie. Treti stupen-Comoedia humana. Excurs. O vecech politickyh. Zestaveni misto epilogu.

**Mukarovsky Jan, Kapitoly z ceske poetiky. D. I. Obecne veci basnictvi, Praha 1948 Svoboda, str. 349, nlb. 3, kczs. 140.** Tom I zawiera: Strukturalismus v estetice a ve vede o literature. K pojmoslovi ceskoslovenske theorie umeni. Estetika jazyka. O jazyce basnickem. Dve studie o dialogu: Dialog a monolog. K jevisztnimu dialogu. Dve studie o basnickem pojmenovani. Basnicke pojmenovani a esteticka funkce jazyka. K semantice basnickeho obrazu. Intonace jako czinitel basnickeho rytmu. Souvislost fonicke linie ze slovosledem v ceskych versich. Varianty a stylistika. O recitacnim umeni. Poznamky k sociologii basnickeho jazyka. Zucztovani basnicke dila jako soubor hodnot. K otazce tak zvane orientace. Josef Kral a dnesni stav ceske metriky a prosodie. Dve studie o Szaldovi: F. X. Szalda, kritik narodniho Zivota. Arne Novak, literarni historik a kritik. K ceskemu prekladu Sklovskeho, Theorie prozy. K vyvoji ceske poezie a prozy, str. 446, nlb. 2, kczs. 138. Tom II podielony na dva dzialy, z ktorych pierwszy poswiecony jest poezji, drugi zaš prozie, zawiera v dziale pierwszym: Obecne zahady a vyvoj novodobeho versze. Polakova „Vzneszenost prirrody“. Vitezslav Halek, o rytmu v modernim ceskem basnictvi a o ceskem volnem verszi. Poesie Karla Hlavaczka. Predmluva k vydani Hlavaczkovych Zalmu. Eufonie Theerovych „Vyprav k Ja“. „Francouzska poezie“ K. Czapka. Semanticky rozbor basnickeho dila: Nezvaluv „Absolutni hrobar“. Dialecticke rozpory v modernim umeni. W cześci drugiej tomu drugiego znajduja si: Pokus o slohovy robor „Babiczy“ Boženy Nemcove. Trojice studií o Karlu Czapkovi: Vyvoj Czapkovy prozy Proza. K. Czapka jako lyricka melodie a dialog. Vyznamova vstavba a komposicni osnova epiki Karla Czapka. Dve studie o Vladislavu Vanczurovi. Masaryk jako stylista.

Spošród nowych **niemieckich publikacji filozoficznych** nalezy wymienic: G. Denkmann, Kants Philosophie des Aesthetischen (Heidelberg, Winter, 1947); Fr. Stegmüller, Repertorium Commentariorum in Sententias Petri Lombardi (Würzburg, Schönsiegh, 1947); E. Metzke, Handlexikon der Philosophie (Heidelberg, Kerle, 1948); K. Jaspers, Der philosophische Glaube (München, Pieper, 1948); Th. Sitz: Die Sonderstellung des Menschen im Reiche des Lebendigen (Wiesbaden, Dieterich 1949); A. Dyroff: Einleitung in die Philosophie, z pošmiertnego rękopisu wydał W. Szykarski (Bonn, Schwippert, 1948, str. 452); J. Hessen, Max Scheler (Essen, Chamier, 1948, str. 134);

Tenże: Religionsphilosophie, (ibid. 2 tomy, 1948, str. 352—400). Ukazują się też liczne przedruki dzieł dawniejszych, m. i. Schelera *Wesen und Formen der Sympathie*; *Die Stellung des Menschen im Kosmos*, oraz dzieła N. Hartmanna.

Prof. K. Jaspers wydał książkę *Von der Wahrheit* (München, Piper, 1947, str. XXIII—1103) jako tom pierwszy dzieła *Philosophische Logik*. Obszerna ta książka jest nowym opracowaniem doktryny filozoficznej autora w jej całości, natomiast nie zawiera rozważań z zakresu logiki w zwykłym tego słowa znaczeniu.

Prof. E. W. Beth wydał ostatnio książkę *Naturphilosophie* (Goringhem, 1948, str. 230), w której omawia rozmaite fazy tej dziedziny rozważań filozoficznych, sprowadzając różnice między nimi do różnic natury logicznej. Ukazało się jednocześnie drugie, całkowicie przerobione wydanie dzieła tegoż autora o filozofii matematyki *Wijsbegeerte der Wiskunde* (Philosophische Bibliothek, Antwerpen-Nijmegen 1948, str. 387).

*Les Fondements psycholinguistiques des Mathématiques*, dzieło emerytowanego profesora Uniwersytetu w Amsterdamie Gerrit Mannoury, w osiemdziesięciolecie urodzin autora, ukazało się w wydaniu francuskim (oryginał niemiecki drukowany w *Erkenntnis* z r. 1934 nosił tytuł *Die Signifischen Grundlagen der Mathematik*), staraniem komitetów redakcyjnych czasopism *Synthese* (Amsterdam) i *Dialectica* (Zurych), jako tom 7 serii *Bibliothèque Scientifique*, nakładem Editions du Griffon Neuchâtel-Suisse; cena Fr. Szw. 6,60 *Psycholinguistyka* jest metodą badania teorii naukowych, stworzoną przez autora, która pragnie ująć i określić związek między dwoma aspektami nauki traktowanej z jednej strony jako zjawisko psychologiczne, a z drugiej jako zjawisko lingwistyczne. Metoda ta pragnie zająć stanowisko równoległe obok innych współczesnych kierunków, w szczególności intuicjonizmu i logicznego empiryzmu.

*Cours de philosophie*, nowego podręcznika dla liceów francuskich nakładem firmy Hachette pod redakcją prof. J. Davy'ego ukazał się w r. 1944 tom I P. Mouy: *La Logique et la philosophie des sciences*, s. 250.

A. Rivaud, *Histoire de la Philosophie*, nakładem Presses Universitaires de France, w ramach wydawnictwa Logos, kierowanego przez L. Lavelle, ukazał się tom I obejmujący filozofię starożytną i średniowieczną po Jana Szkota Erigenę; str. XXIV — 613. Tom drugi jest w druku.

*Descartes'a Oeuvres philosophiques et morales* wydała w ramach serii *Bibliothèque des Lettres* Księgarnia Gründ w Paryżu. Tom o 668

str. zawiera *Discours de la méthode*, *Méditations*, *Principes de la Philosophie* i listy. Cena 330 frs.

Pascala nieznaną rękopis *Discours sur la condition de l'Homme*, pochodzący z lat 1657 i 1658, został świeżo wydany przez P. L. Couchoud w reprodukcjach fototypicznych (str. 152, 42 plansze; Paris, A. Michel, 3000 frs). Wydawca ogłosił nadto na ten temat artykuł w czasopiśmie *La Nef* z grudnia 1947 p. t. *Un manuscrit reconstitué de Pascal*.

Księgarnia Calman-Levy w Paryżu podjęła wydawnictwo krytyczne dzieł wszystkich Ernesta Renana w opracowaniu H. Psichari. Ukazał się tom drugi, zawierający *Mélanges d'histoire et de voyage*, *Feuilles détachées*, *Souvenirs d'enfance et de jeunesse*, *Essais de morale et de critique*. Tom trzeci ma objąć najważniejsze pisma filozoficzne: *Averroès et l'averroïsme*, *Drames philosophiques*, *l'Avenir de la science*.

Ukazała się nowa książka o egzystencjalizmie: R. Jolivet, *Les doctrines existentialistes*. Ed. Fontenelle, Paris 1948, str. 378, 490 frs.

M. Bachelard ogłosił dwie nowe książki *La Terre et les rêveries du repos* (str. 337) oraz *La Terre et les rêveries de la volonté* (str. 409), nakładem Librairie José Corti w Paryżu. Zawierają one kontynuację poprzednich badań autora, dotyczących psychoanalizy ognia, wody i powietrza.

Prof. M. F. Sciacca — *Il secolo XX. Storia della Filosofia Italiana 23*, Milano, Bocca, 2 wyd. 1947, 2 tomy str. 923, w tym bibliografia str. 703—900) jest to gruntowne i szczegółowe opracowanie najnowszej włoskiej filozofii.

Książka Prof. Dr. I. M. Bocheńskiego, *Die Europäische Philosophie der Gegenwart* ukazała się w przekładzie angielskim, nakładem księgarni Blackfriars w Oxfordzie.

*Philosophical Library*, Publishers, 15 East 40th Street, Dept 179, New York 16, ruchliwa księgarnia nakładowa ogłasza wśród nowości: John Sommerville — *Soviet Philosophy* (dol. 3,75), John Dewey — *Problems of Men* (dol. 5,00), Gustav E. Mueller — *Philosophy of Literature* (dol. 3,50), Chen-Li-Fu — *Philosophy of Life* (dol. 3,00), Theos Bernard — *Hindu Philosophy* (dol. 3,75), Jacques Maritain — *Art and Faith* (dol. 2,75), oraz aż trzy książki Jean-Paul Sartre'a — *Psychology of Imagination* (dol. 3,75), *The Emotions, outline of a Theory* (dol. 2,75), *Existentialism* (dol. 2,75).

Wśród nowych książek amerykańskich zasługują nadto na uwagę: J. Wild: *Introduction to Realistic Philosophy* (New York, Harpers, 1948, str. 510, dol. 4,50). F. C. S. Northrop: *The Logic of the Sciences and Humanities*

(New York, Macmillan Co). Ukazała się już nowa książka **B. Russella**: *Human Knowledge — Its Scope and Limits* (New York, Simon and Shuster).

#### Publikacje zbiorowe

**Actes du X-e Congrès International de Philosophie** (Amsterdam, 11—18. VIII. 1948) ukazały się jako tom I zbioru zatytułowanego *Bibliothèque du X-e Congrès International de Philosophie* w postaci dwóch woluminów, oznaczonych jako fascicule I, II, o jednolitej paginacji, obejmujących łącznie str. 12 nlb + 1260. Jako redaktorzy są podpisani E. W. Beth, H. G. Pos i J. H. A. Hollak. Wydawnictwo zawiera na czele dedykację, poświęconą filozofowi holenderskiemu Leonardowi Pollakowi, zmarłemu w niemieckim obozie koncentracyjnym w r. 1941 oraz czterdziestu wymienionym imiennie ofiarom wojny spośród filozofów polskich. Następuje przemówienie inauguracyjne prof. H. J. Posa oraz 344 referatów zgłoszonych na posiedzenia plenarne i sekcyjne w językach angielskim, francuskim i niemieckim; wśród nich osobną grupę tworzą obrady pod patronatem UNESCO, które toczyły się w obrębie Kongresu. Zakończeniem jest krótka kronika Kongresu i lista autorów. Wśród referatów wydrukowanych jest 22 prac polskich, a mianowicie: **Minkowski E.** — *Nature, animalité, humanité, bestialité* (s. 124—126), **Żubnicki N.** — *Individualisme et démocratie* (s. 144—147), **Tatarkiewicz Wł.** — *Morale et bonheur* (s. 188—189), **Wize K. F.** — *Autothéisme* (s. 289—290), **Ingarden R.** — *Les modes d'existence et le problème „idéisme-réalisme“* (s. 347—350), **Ossowska M.** — *Qu' est-ce qu' un jugement de valeur* (s. 443—444), **Kotarbiński T.** — *Ce qu'il y a d'essentiel dans l'appréciation morale* (s. 475—478), **Elzenberg H.** — *La personnalité créatrice de l'artiste* (s. 520—522), **Ajdukiewicz K.** — *Epistemology and semantic* (s. 607—609), **Tatarkiewicz Wł.** — *Sciences nomologiques et typologiques: Essais d'une classification des sciences* (s. 621—623), **Mehlberg H.** — *Les hypothèses inverifiables dans la science empirique* (s. 627—628), **Kotarbińska J.** — *Le physicalisme et les étapes de son évolution* (s. 636—639), **Wallis M.** — *On some cases in which investigation alters the object investigated* (s. 647—648), **Szmielew W.** — *Decision problem in group theory* (s. 763—766), **Mostowski A.** — *Sur l'interprétation géométrique et topologique des notions logiques* (s. 767—769), **Kokoszyńska M.** — *On a certain condition of a semantical theory of science* (s. 773—775), **Grzegorzczak A.** — *Un essai d'établir la sémantique du langage descriptif* (s. 776—778), **Zawirski Z.** — *Observations sur la méthode des sciences de la nature* (s. 803—805), **Żubnicki N.** — *Vitalisme et mécanisme* (s. 879—881), **Bocheński I. M.** —

*L'état et les besoins de l'histoire de la logique formelle* (s. 1062—1064), **Lutosławski W.** — *Plato's change of Mind* (s. 1076—1080), **Siwek P.** — *La finalité dans la philosophie de Spinoza* (s. 1136—1141).

**Travaux du Congrès International de Philosophie consacré aux problèmes de la connaissance** (447 str. dol. 5) ukazały się jako oficjalne wydawnictwo zawierające protokoły pierwszego inter-amerykańskiego kongresu filozoficznego, zorganizowanego przez *Société Haitienne d' Etudes Scientifiques* w Port-au-Prince (Haiti), 24—30. września 1944 r. Referaty m. i. podali następujący autorzy: **Bastide**, **Benjamin**, **Ducasse**, **Hibbert**, **Krusé**, **Lherisson**, **Maritain**, **Montague**, **Du Nouy**, **Parent**, **Phelan**, **Stace**, **Weiss**, **Wild**.

**The library of living philosophers**, red. P. A. Schilpp. Wydawn. North-Western Univ. Evanston and Chicago. Dotychczas ukazały się następujące tomy: 1. *The philosophy of John Dewey* (1939), 2. *The philosophy of George Santayana* (1940), 3. *The philosophy of Alfred North Whitehead* (1941), 4. *The philosophy of G. E. Moore* (1942), 5. *The philosophy of Bertrand Russell* (1944). Każdy tom zawiera autobiografię, szereg rozpraw analitycznych i krytycznych pióra różnych autorów oraz końcową replikę charakteryzowanego myśliciela.

**Księga pamiątkowa ku uczczeniu 60 rocznicy urodzin G. Sartona**, profesora Harvard University, pojawiła się w r. 1947 i zawiera szereg rozpraw, których autorami są m. i. **Ernest Cassirer**, **Lysen Thorndike**, **Ananda K. Coomaraswamy**.

#### Wydawnictwa ciągłe.

**Komitet tłumaczenia klasyków filozofii przy Polskiej Ak. Um.** (zob. R. Fil. XII, s. 172 a) został po wojnie reaktywowany w następującym składzie: Prof. Wł. Heinrich przewodniczący, prof. R. Ingarden sekretarz, prof. T. Kotarbiński, prof. A. Krokiewicz, Ks. prof. K. Michalski (†), prof. Wł. Tatarkiewicz, prof. Cz. Znamierowski. Komitet wydał dwa dalsze tomy przekładów, mianowicie: **Hume Dawid**, *Badania dotyczące rozumu ludzkiego* w przekładzie Jana Łukasiewicza i Kazimierza Twardowskiego wyd. 4. 1947, 8<sup>o</sup> str. 178, cena 360 zł. **Descartes René**, *Medytacje o pierwszej filozofii*, tłumaczyła **Maria Ajdukiewiczowa**, przekład przejrzał **Kazimierz Ajdukiewicz**, 1948 8<sup>o</sup> str. 76 cena 300 zł.

W wydawnictwach **Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk** ukazały się po przerwie wojennej trzy zeszyty tomu VII *Prac Komisji Filozoficznej*, mianowicie: Zesz. 1. **Ks. Mieczysław Dybowski** — *Wpływ woli i typów antropologicznych na otomawiania strachu* (s. 36). Zesz. 2. **Władysława Mielczarska** — *Przeżycie*



oporu i jego stosunek do woli (s. 101—3 tabl.) Zesz. 3. Bolesława Duszyńska, Zasada somatologii stoickiej (s. 64—2 nrb.).

**Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Filozoficznego i Psychologicznego w Lublinie** w latach 1945—1947 oraz uzupełnienie za rok 1948 (Lublin, 1948, str. 126—2 nrb.) podaje streszczenia referatów i dyskusji na posiedzeniach Towarzystwa od jego założenia do czerwca 1948.

**Wiedza Współczesna**, wydawnictwo popularyzacyjne Spółdzielni wydawniczej „Czytelnik” wprowadza dział filozoficzny pod redakcją prof. Wł. Tatarakiewicza. Zapowiedziane są w tym dziale: Rozwój etyki (prof. Cz. Znamierowski), filozofii społecznej (prof. Cz. Znamierowski), logiki, psychologii ogólnej (prof. E. Geblewicz), psychologii stosowanej (doc. J. Pieter), estetyki starożytnej (Dr W. Madyda) i nowożytnej (Dr St. Morawski), rozwój pojęcia materii (prof. K. Ajdukiewicz), rozwój pojęcia pierwiastka (Dr H. Konczewska), rozwój filozoficznych zagadnień biologii (prof. St. Skowron), Początki filozofii greckiej (Dr A. Nowicki), Platon (Doc. I. Dąbbska), Arystoteles (prof. St. Świeżawski), Stoicyzm (Dr W. Starkiewiczowa), Starożytna filozofia proletariacka (prof. T. Sinko), Scholastyka (prof. St. Świeżawski), Koniec scholastyki i początek nowożytnej filozofii (przygotował zmarły ks. prof. K. Michalski), Bacon (prof. T. Kotarbiński), Kant (Dr J. Suchorzewska), Idealizm (prof. R. Ingarden), Ewolucjonizm (prof. St. Haraszek), Nietzsche (prof. St. Haraszek), Filozofia naukowa XX wieku (Dr M. Kokoszyńska), Egzystencjalizm, Filozofia materializmu dialektycznego (przygotowywał zmarły prof. Z. Zawirski). Szereg tomików będzie poświęconych filozofii polskiej m. i. Polska scholastyka, Polska filozofia Odrodzenia, Polska filozofia Oświecenia (wszystkie trzy pióra prof. W. Wąsika), Współczesna filozofia polska (prof. I. Bocheński), a także monografie, np. Twardowskiego (Dr D. Gromska), Petrażyckiego (prof. J. Lande), Brzozowskiego (M. Staroń), Witkiewicza (J. Leszczyński). Do tych historycznie traktowanych tomików inne służyć będą jako rodzaj systematycznego wstępu, w szczególności „Droga do filozofii” (prof. W. Tatarakiewicza) i zbiorowy tomik „Nauki filozoficzne”. Przewidziane są też oddzielne tomiki poświęcone dawniejszej i współczesnej filozofii francuskiej, angielskiej, amerykańskiej, włoskiej, rosyjskiej, czeskiej, itd.

**Słoweńska Akademia Nauk i Umiejętności w Lublanie**, (wydział filozoficzno-filologiczno-historyczny), wydała dwa tomy rozpraw (tom I w r. 1943, tom II w r. 1944). Tom drugi zawiera następujące prace treści filozoficznej: Jarżelowicz J. — O pewności dowodów istnienia świata zewnętrznego (s. 7—38). Sodnik Žu-

panec A. — Przyczynek do historii filozofii słoweńskiej (filozofia scholastyczna w XVII w.). Molé V. — Historia sztuki i problem artystycznej osobowości.

W nowej serii wydawnictw Association **Guillaume Budé** ukazały się w tłumaczeniach francuskich i ze wstępami informacyjnymi Lukrecjusza O naturze, Platona Rzeczpospolita (2 t. 500 frs.) oraz Marka Aurelego Myśli (250 frs.).

**Towarzystwo Historyczne i Filozoficzne w Jeruzolimie** rozpoczęło wydawać sprawozdania ze swych czynności w języku angielskim. Zeszyt pierwszy za lata 1945—47 zawiera m. i. YOURGRAU W.: O pozytywizmie logicznym i jego krytyce metafizyki. — HILTON R. J.: Scjentyzm i wartość literacka. — HOURNANI G. F.: Problem wolności woli. — JONES H.: Czy Bóg jest matematykiem?

**The Hafner Library of Classics** — seria, którą rozpoczęła wydawać firma Hafner Publishing Comp. 31, East Tenth Street, New York 3, N. Y. obejmuje dotychczas następujące tomy: 1) Rousseau: The Social Contract (wyd. i obj. Ch. Frankel, prof. fil. w Columbia Univ.) cena dol. 1,80 — 2) Locke: Two Treatises of Government (wyd. i obj. Th. I. Cook, prof. Univ. Seattle), cena dol. 2,50. — 3) Hume's Moral and Political Philosophy (wyd. i obj. H. D. Aiken prof. Harvard Univ.), cena dol. 3,50. — 4) St. Augustine: The City of God (wyd. nieskrócone, tłum. M. Dods), 2 tomy, cena dol. 5,00. — 5) Hume: Dialogues Concerning Natural Religion (wyd. i obj. H. D. Aiken, prof. Harvard Univ.), cena dol. 1,80. — 6) Bentham: An Introduction to the Principles of Morals and Legislation (wyd. i obj. L. J. Taffeur, prof. Florida State Univ.) cena dol. 3,00. — 7) James: Essays in Pragmatism (wyd. i obj. A. Castell, prof. fil. Minnesota Univ.), cena dol. 1,90. — 8) Adam Smith's Moral and Political Philosophy (wyd. i obj. H. W. Schneider, prof. Columbia Univ.), cena dol. 3,50. Każdy tom oprawny w płótno; dalsze tomy zapowiedziane.

#### Czasopisma.

**Psychologia Wychowawcza** (dawniej Polskie Archiwum Psychologii) po chwilowej przerwie (zob. R. Fil. XVI. str. 54a) nadal wychodzi. W pierwszym półroczu 1948 r. ukazał się nr 4 tomu XII, tom XIII został zapowiedziany. Redaktorem jest prof. Stefan Baley, sekretarką dr Maria Żebrowska. Adres redakcji i administracji: Warszawa, ul. Smulikowskiego 6/8 — Instytut Pedagogiczny ZNP.

**Przegląd Socjologiczny**, Kwartalnik Polskiego Instytutu Socjologicznego, został wznowiony po przerwie wojennej, trwającej od r. 1939, tomem VIII (zeszyt 1—4) w r. 1946, poczem w r. 1947 ukazał się tom IX. Redakcję tworzą

Prof. Dr Józef Chałasiński (red. naczelny), Z. Prof. Dr Jan Szczepański (redaktor odpowiedzialny), Mgr Krystyna Duda-Dziewięz (sekretarz redakcji). Do Komitetu redakcyjnego należy nadto Z. Prof. Dr Nina Assorodobraj, Prof. Dr Jan Stan. Bystroń, Doc. Dr Józef Obrębski, Prof. Dr Florian Znaniecki. Adres Redakcji Instytut Socjologiczny U. Ł. Łódź, ul. Uniwersytecka 3 m. 9.

**Przegląd Powszechny**, miesięcznik wydawany przez Zgrom. T. J., został wznowiony po przerwie wojennej od grudnia 1947 r. z nr 1 (669) tomu 224. Adres Redakcji: Warszawa XII, Rakowiecka 61.

**Czasopisma filozoficzne w Czechosłowacji.** Towarzystwo Filozoficka Jednota wydaje najważniejsze czeskie czasopismo filozoficzne p. t. Czeska myśl. Casopis filosoficky. Pismo to wychodzi jako dwumiesięcznik od r. 1904 z przerwą w latach 1939—40. Poza Czeską myślą istniały w Czechosłowacji przedwojennej dwa inne pisma filozoficzne: Filozoficka Revue, kwartalnik wydawany od r. 1929 przez Dominikanów w Ołomuńcu oraz Ruch Filozoficky, dwumiesięcznik, wydawany od r. 1921 w Pradze. Pierwsze z wymienionych pism zostało zawieszona w r. 1941 i wznowione po wojnie, drugie zamknięte w r. 1941 nie pojawiło się więcej. Natomiast już w czasie wojny powstało nowe pismo filozoficzne p. t. Sbornik filosoficky. Wychodzi ono od r. 1939. Wydawcą jest Matica Slovenska w Turczańskim sv. Martinie. Nadto Matica slovenska, wydała w lecie 1946 pierwszy zeszyt czasopisma Psychologický Sbornik pod redakcją prof. A. Jurowskiego. Prócz wymienionych czasopism ściśle fachowych wychodzi na terenie Czechosłowacji szereg czasopism społeczno i literacko naukowych udzielających gościnę także artykułom z dziedziny filozofii. Do tych należą w pierwszym rzędzie Nase Doba, Revue provedu, umeni a život socialisti, Nova Myśl, Revue socialistickeho humanizmu, poświęcona wyłącznie zagadnieniom marksizmu i in.

**Słowacka Akademia Nauk i Umiejętności w Bratysławie** przystąpiła do wydawania rocznika filozoficznego pt. Philosophica Slovaca, redaktorem jest doc. Uniw. w Bratysławie Dr Igor Hruszowski. Tom pierwszy wydany w r. 1947 z datą 1946 r. liczy str. 268 (zob. Przegląd czasopism), cena Kczs 280.

**Revue internationale de Philosophie**, czasopismo wydawane w Brukseli (zob. R. Fil. XIV. s. 130a i XV s. 62b), po przerwie wojennej trwającej od r. 1939, rozpoczęło znów ukazywać się od sierpnia 1948 r. a mianowicie wyszedł zeszyt oznaczony jako nr 6 drugiego rocznika, poświęcony X Kongresowi międzynarodowemu filozofii w Amsterdamie i zawierający pięć wygłoszonych na tym Kongresie odczytów pod tytułem: Signification de la Li-

berté. Do znacznie rozszerzonego Komitetu Redakcyjnego został zaproszony z Polski Prof. Władysław Tatarkiewicz. Adres wydawnictwa 19, avenue du Manoir, Bruxelles.

**Revue d'esthétique**, nowy kwartalnik pod redakcją Ch. Lalo, E. Souriau i R. Bayer, nakładem Presses Universitaires de France, zapowiada w każdym zeszycie artykuły, recenzje i przegląd czasopism. W zeszycie pierwszym piszą m. i. Duhamel, Le Corbusier i P. Masson-Coursel. Prenumerata zagraniczna 650 fr. rocznie.

Liczba czasopism filozoficznych w Niemczech (zob. R. Fil. XVI str. 55b) wzrosła o następujące przytoczone: **Philosophia Naturalis** pod redakcją E. May (13b, Niederpöcking üb. Starnberg, Obb.) ma być zbliżone do filozofii N. Hartmanna, uwzględniając jednak także inne stanowiska filozoficzne. Rocznik **Symposium**, który redaguje prof. M. Müller (Fryburg Bad.) a wydaje Karl Alber Verlag, zamierza ogłaszać obszerniejsze studia spekulatywne. Zostaje wznowione czasopismo **Scholastik**.

**Studia Philosophica** jest tytułem dwóch czasopism, polskiego i szwajcarskiego: Société Suisse de Philosophie wydało w r. 1948 tom VII swego rocznika pod tym tytułem.

**Institut international des sciences sociales et politiques de l'Université de Fribourg** przystąpił do wydawania kwartalnika **Politeia**, który będzie zamieszczał rozprawy i sprawozdania w pięciu językach (francuskim, angielskim, niemieckim, włoskim i hiszpańskim). Dwa suplementy corocznie będą zawierały większe prace monograficzne. Prenumerata roczna 18 fr. szw. Adres redakcji: Université de Fribourg, Suisse.

**Mind**. Prof. G. E. Moore, który był redaktorem tego czasopisma od r. 1921, z końcem 1947 r. ustąpił; redakcją objął prof. Gilbert Ryle z Oxfordu.

**The Review of Metaphysics**, nowy kwartalnik filozoficzny, powstał w r. 1948. Redaktorem jest prof. Paul Weiss, do komitetu redakcyjnego wchodzi nadto Fr. Ph. Boehner, Ch. Harsthorne, A. Pegis, J. Wild, F. S. C. Northrop. Adres wydawnictwa: 201 Linsly Hall, Yale University, New Haven, Conn. U. S. A. Prenumerata roczna 6 dol. Czasopismo ma być niezależnym organem, poświęconym rozważaniom podstawowym i zamierza ogłaszać artykuły rzeczowe w kwestiach zasadniczych, studia historyczne i przegląd najważniejszych wydawnictw. Zeszyt 1 tomu I zawiera artykuły: Lee O. — Dialectic and Negation. Hartshorne Ch. — God as Absolute, Yet Related to All. Shimony A. — An Ontological Examination of Causation. Weiss P. — Being, Essence and Existence. Nadto recenzja: The Politics of Aristotle ed. by E. Barker.

**Mathematical Reviews**, miesięcznik wydawany przez Amerykańskie Towarzystwo Matematyczne, którego tom 9 wyszedł w r. 1948, zamieszcza omówienia publikacji książkowych i czasopiśmienniczych z całego świata; między innymi działami uwzględnia też logikę matematyczną i filozoficzne podstawy matematyki. Komitet redakcyjny tworzą: W. Feller, O. Neugebauer, M. H. Stone i R. P. Boas J. Adres wydawnictwa: Brown University, Providence 12, Rhode Island USA. Przedstawicielem redakcji w Polsce jest Polskie Tow. Matematyczne, adres: Prof. Dr A. Mostowski, Warszawa.

**Episteme, Teoria de las Ciencias**. Pod tą nazwą zaczęło wychodzić w Argentynie nowe czasopismo filozoficzne, wydawane przez Argentyńskie Tow. Epistemologiczne. Redaktorami pisma są: Luciano Allende Lezana i Armando Asti Vera. Numer pierwszy ukazał się w listopadzie 1947 i zawiera artykuł redakcyjny: Claro y distinto oraz rozprawy: Pal—Los simbolos; A. A. Vera — Introduccion a la epistemologia; L. A. Lezana i A. A. Vera — El concepto de inversion en el pensamiento.

**Revista de Psicoanálisis** jest kwartalnikiem wychodzącym od r. 1944 w Buenos Aires pod redakcją Emila Antona. Revista jest organem Argentyńskiego Towarzystwa Psychonalizycznego i pragnie publikować przyczynki zarówno argentyńskich, jak najwybitniejszych innych psychoanalityków. Adres Redakcji: Juncal 655—1º B, Buenos Aires, Argentina.

**Genootschap voor Wetenschappelijke Philosophie** wydało ostatnio tomy 15 (1945) i 16 (1946) swych **Annalen** pod redakcją D. Bartling (Doetinckens), nakładem firmy Van Gorrens et Co N. V. Uitgevers-Aan Den Brinng Te Assen, Holland. Treść obu tomów zawiera następujące rozprawy: D. Bartling, Het logische en aesthetische. H. A. Weersma, Bijdrage tot dialectische ontwikkeling van ethische categorieën. P. G. J. Vredenduin, Gewaarwording. C. F. P. Stutterheim, Logische en psychologische interpretatie met name in de logica. K. Kuypers, Hermeneutiek en Anthropologie. H. Meyer, Het waarheidsbegrip in een geformaliseerde semantiek. H. A. Weersma, Bezwaren tegen H. Scholz' Metaphysik als strenge Wissenschaft. C. F. P. Stutterheim, Mens, taal en waarheid.

**Les Etudes Philosophiques**, Redakcja tego kwartalnika, wydawanego przez Centre National de la Recherche Scientifique et de l'Université d' Aix-Marseille, wydała z okazji X-go Międzynarodowego Zjazdu Filozoficznego zeszyt specjalny (nr 2 za r. 1948) poświęcony tematom wysuniętych na zebraniu ogólnym UNESCO w październiku 1947 r. „Les Etudes Philosophiques” otrzymały wówczas zaproszenie do opublikowania prac na dwa te-

maty: 1) Wolność polityczna w życiu narodowym i 2) Kultura i poszanowanie kultur. Zdając sprawę z charakteru specjalnego zeszytu, Redakcja kończy przedmowę w następujący sposób: „Est-il nécessaire de préciser que chaque auteur a exposé son point de vue en toute indépendance? La critique philosophique ne saurait se soumettre à aucune consigne et les divergences sont ici plus fécondes qu' un accord extérieur et verbal. Si, par contre, certaines analogies apparaissent, elles conserveront tout leur prix, car elles n' ont pas été sollicitées”. Treść numeru przedstawia się w sposób następujący: BASTIDE G.: Civilisation et autonomie. — BERGER G.: Puissance et liberté. — BLONDEL M.: Conditions essentielles d' une humanité libre dans l' union et la paix. — BOAS G.: Pluralisme culturel. — BONNARD L.: De la liberté psychologique aux garanties de la liberté. — CHAIX-RUY J.: Vie et déclin des cultures. — COLLOTH F.: La liberté politique dans la vie nationale et internationale. — FARBEZ M.: La liberté et les valeurs humaines. — McKEON R.: Philosophie et liberté dans la cité humaine. — MEHL R.: L' équivoque de la liberté. — REYMOND A.: Le respect des cultures condition de la paix. — ROMERO F.: Réflexions sur la liberté politique. — SCIACCA M. F.: Culture et transcendance. — SEGOND J.: Réflexions sur la liberté de l' esprit du point de vue culturel. — SOLER S.: Liberté naturelle et liberté juridique. — SOURIAU E.: La culture et le respect des cultures. — URTIN H.: La liberté politique dans la vie nationale et internationale.

**Studi Filosofici — Problemi di vita contemporanea**. Ukazał się z okazji X. Międzynarodowego Zjazdu Filozoficznego numer specjalny tego pisma, wydany pod patronatem UNESCO i Międzynarodowego Instytutu Filozoficznego. Numer ten (2 za rok 1948) poświęcony jest zagadnieniu odpowiedzialności i zawiera następujące rozprawy: BANFI A.: Il problema della responsabilità. — PACI E.: La responsabilità e il problema della storia. — PRETI G.: Liberté e responsabilità. — CANTONI R.: Antonio Graiusci e la responsabilità della cultura.

**Giornale di Metafisica** poświęca numer specjalny (1947, n. 4—5) zagadnieniu: Czym jest metafizyka? Wypowiedzieli się na ten temat: Sciacca M. F., Amerio F., Berger S., Boyer C., Carlini A., Collins I., Corte M. de, Forest A., Alvarez A. S., Guzzo., Lavelle L., Le Senne R., Mazzantini C., Padovani U. A., Seppich J. R., Stefanini L.

**Psyché** poświęciło numer specjalny (luty 1948) zagadnieniu miłości. Na treść numeru składają się następujące artykuły: CHOUISY M.: Chant d' amour sur champs de bataille. —

BOUTONIER J.: Exploration de l'imaginaire.  
 BERGE A.: La morale sexuelle. — BRUNO R. P.: De l'amour mystique. — BASTIDE F. R.: Don Juan ou la peur d'aimer. — TELLARD A.: Anima — Animus. — LAZARSELD S.: Guerre et paix entre les sexes. — PESSAC P.: Le rapport Kinsey-Martin-Pomeroy-Gebhard de l'Université d'Indiana sur les habitudes sexuelles des hommes américains. — RIVERAIN J.: Le feu de la commune. — JALOUX E.: Albert Camus.

#### Słowniki. Bibliografie.

**Bibliographie de la Philosophie**, wydawana przez Institut International de Philosophie od r. 1937 (zob. Ruch Fil. XIV, s. 130b), po przerwie wojennej zostaje wznowiona rocznikiem za rok 1947, który według prospektu ma ukazać się w najbliższym czasie, nakładem firmy J. Vrin w Paryżu. Rocznik 1948 wyjdzie w pierwszym półroczu 1949. Każdy rocznik składa się z dwóch półrocznych tomów po mniej więcej 350 stron. Wznowiona bibliografia będzie podawać tytuły książek i artykułów w brzmieniu oryginalnym i w tłumaczeniu angielskim i francuskim. Układ zawierać będzie sześć wykazów: 1) Światowy katalog wydawców filozoficznych, uporządkowany według krajów, 2) wykaz, uporządkowany również według krajów, wszystkich czasopism filozoficznych i półfilozoficznych, 3) wykaz całej produkcji filozoficznej poprzedzającego półroczna według porządku alfabetycznego autorów, 4) wykaz podający cały powyższy materiał: w uporządkowaniu topograficznym i chronologicznym, 5) indeks nazwisk filozofów i uczonych, których dotyczą prace wymienione w wykazie 3-cim, 6) indeks terminów omawianych w pracach objętych bibliografią, w brzmieniu francuskim i angielskim. Dział polski opracowuje jak poprzednio Doc. Dr I. Dąbska. Cena normalna rocznika w prenumeracie 3 dol., cena zniżona dla członków Federacji międzynarodowej Towarzystw filozoficznych 2 dol., nadto koszty opakowania i opłaty pocztowe około 0,75 dol. Adres dla zgłoszeń prenumeraty: Prof. Raymond Bayer — 51, Avenue Georges Mandel, Paris 16e.

**Bulletin Analytique du Centre National de la Recherche Scientifique, Partie Philosophique**, przegląd kwartalny bibliografii filozoficznej, zaczął wychodzić w Paryżu. Redaktorem jest prof. R. Bayer, wydawcą firma Hermann et Cie. Adres wydawnictwa: 18, rue Pierre Curie, Paris 5e. Świeżo ukazał się tom I, nr 1. z datą 1947, stron 128 + V. Biuletyn przynosi bibliografię analityczną (tytuł z kilkunastoma notatkami), obejmującą w zasadzie artykuły filozoficzne ogłaszane we wszystkich czasopismach świata. Z polskiej jednak literatury zeszyt bieżący wymienia tylko Kwartalnik Filozoficzny i Studia Philosophica. Spis rzeczy

dzieli się na następujące działy: Généralités, Métaphysique et philosophie générale, Théologie et sciences religieuses, Morale, Philosophie de l'art et esthétique, Théorie des valeurs. Psychologie, Théorie générale de la connaissance et épistémologie, Philosophie et histoire des sciences, Sociologie, Philosophie de l'histoire et philosophie politique, Histoire de la philosophie, Disciplines annexes. Zeszyt kończy się indeksem autorów.

**Revue Philosophique de Louvain** (dawniej Revue Néoscholastique de philosophie) publikuje obecnie regularnie w odstępach trzymiesięcznych dodatek: Répertoire bibliographique, obejmujący bieżącą literaturę filozoficzną w językach romańskich i germańskich. Jest to kontynuacja bibliografii rozpoczętej w r. 1934 (zob. Ruch Fil. XIII, s. 129a).

**Bibliographische Einführungen in das Studium der Philosophie**. Zbiór opracowań bibliograficznych, wydawany przez prof. Dr I. M. Bocheński (Fribourg), nakładem księgarni A. Francke AG. Verlag — Bern. Wydawnictwo ma za zadanie wprowadzić czytelnika w literaturę specjalną poszczególnych dziedzin filozofii i jej historii. Każdy zeszyt (ok. 2—3 ark. druku) zawiera przeciętnie 100—200 tytułów najważniejszych wstępów, wydawnictw źródłowych, tłumaczeń, podręczników, monografii, itd., podając zarazem wskazówki praktyczne, jak i w jakiej kolejności z nich korzystać. Każdy zeszyt jest poświęcony dyscyplinie filozoficznej, okresowi historycznemu, kierunkowi, filozofii pewnego kraju lub myślicielowi. Na rok 1948 zapowiedziano następujące zeszyty: 1. I. M. Bocheński — F. Monteleone (Fribourg): Allgemeine philosophische Bibliographie. 2. R. Winn (New York): Amerikanische Philosophie, — 3. E. W. Beth (Amsterdam): Mathematische Logik und Grundlegung der exakten Wissenschaften. — 4. R. Jolivet (Lyon): Kierkegaard. — 5. R. Gigon (Fribourg): Antike Philosophie. — 6. J. P. de Menasce (Fribourg): Arabische Philosophie. — 7. M. F. Sciacca (Pavia): Italienische Philosophie. — 8. M. N. Philippe (Fribourg): Aristoteles. — 9. R. Jolivet (Lyon): Französische Existenzphilosophie. — 10. M. F. Sciacca (Pavia): Augustinus. — 11. K. Dürr (Zürich): Der logische Positivismus. — Na rok 1949 zapowiada się dalszych dziesięć zeszytów.

**M. J. J. Poortmann, Repertorium der Nederlandse wysbegeerte** (Amsterdam, Wereldbibliothek, 1948, str. 403) jest bibliografią hollenderskich wydawnictw filozoficznych od wieków średnich do 1947 r. Bibliografia została podana w porządku systematycznym (str. 1—164) i według nazwisk autorów (str. 165—403).

**Vocabulaire technique et critique de la philosophie** A. Lalande'a ukazał się w piątym,

rozszerzonym wydaniu z r. 1947 nakładem Presses Universitaires de France. Nowe wydanie jest ujęte w jeden tom (poprzednie były trzytomowe) in 8<sup>o</sup> o 1280 str. Cena 2000 fr. franc.

W. Brugger, *Philosophisches Wörterbuch* (Wien, Herder, 1948, str. 532), mały słownik filozoficzny wraz z tablicą historyczną, obejmującą całość dziejów filozofii, wydany po raz pierwszy w czasie wojny, ukazał się obecnie w drugim wydaniu.

## Wykłady, odczyty, referaty

**POLSKA AKADEMIA UMIEJĘTNOŚCI. Wydział Filologiczny.** — 10. XI. 47. KROKIEWICZ A.: Geneza atomizmu. — 10. XII. 47. MADYDA Wł.: Pseudo-Longinosa traktat „O wzniosłości” na tle rzymskiej teorii retoryczno-filozoficznej. — 12. IV. 48. LUTOSEAWSKI W.: Szkoła Pitagorasa. — **Komisja językowa.** — 23. III. 48. INGARDEN R.: Krytyczne uwagi o poglądach fonologów. cz. I. z dziejów teorii języka w XX wieku. — 18. V. 48. INGARDEN R.: Krytyczne uwagi o poglądach fonologów cz. II. **Komisja historii literatury polskiej.** — 2. VI. 48. SIEROTWIŃSKI ST.: Główne zagadnienia teorii bibliografii. **Komisja filologii zachodnio-europejskiej.** 5. VI. 48. CZERNY Z.: Zagadnienie periodyzacji w historii literatury francuskiej. **Wydział historyczno-filozoficzny.** 29. IX. 47. KONOPCZYŃSKI Wł.: Przyczynowość w historii. — 19. I. 48. INGARDEN R.: O istnieniu negatywnych stanów rzeczy. — 19. III. 48. ZAWIRSKI Z.: Z metodologii nauk indukcyjnych. — 26. IV. 48. INGARDEN R.: Zagadnienie przypadku. — **Komisja filozoficzna.** — 4. V. 48. TATARKIEWICZ Wł.: Sto lat filozofii w Towarzystwie Naukowym Krakowskim i Akademii Umiejętności, 1816—1916. 25. IX. 48. DĄBBSKA I.: Platon w Polsce.

**POZNAŃSKIE TOWARZYSTWO PRZYJACIÓŁ NAUK Wydział Filologiczno-Filozoficzny. Komisja filologiczna.** — 20. III. 48. DUSZYŃSKA B.: Zasada somatologii stoickiej. — **Komisja filozoficzna.** — 27. II. 48. SUCHODOLSKI B.: Zagadnienie historyzmu. — 6. III. 48. ZEIDLER F.: O różnych interpretacjach epistemologicznych fizyki kwantowej według Reichenbacha., MEHLBERG F.: Zagadnienie idealizmu i realizmu na terenie fizyki współczesnej. — 13. III. 48. AJDUKIEWICZ K.: — Analiza idealizmu. — 15. III. 48. WIEGNER A.: Filozoficzne znaczenie teorii postaci. — 29. V. 48. OSSOWSKA M.: Hedonizm psychologiczny.

**KOŁO NAUKOZNAWCZE POZNAŃSKIEGO TOWARZYSTWA PRZYJACIÓŁ NAUK** — 13. III. 48. AJDUKIEWICZ K.: Metodologia, metodyka, metanauka. — 5. VI. 48. BOSSOWSKI J.: Społeczne i przyrodnicze podłoże nauk kryminologicznych.

**ŁÓDZKIE TOWARZYSTWO NAUKOWE. Wydział I.** — 17. VI. 46. OSSOWSKA M.: Ocena a zdania spozstrzegawcze. — 24. X. 46. BORNSTEIN B.: Metafizyka jako nauka ścisła. 22. II. 47. JAKUBOWSKI J. Z.: Estetyka Stanisława Witkiewicza. — 11. VI. 47. — **KOTARBIŃSKI T.:** Przegląd problematyki semantyczno-logicznej. — 11. X. 47. TRZYNADŁOWSKI J.: O tzw. wielowarstwowości w dziele sztuki. — 22. XI. 47. DRYJSKI A.: Psychologia ekstazy religijnej. — 6. XII. 47. HESSEN S.: Zagadnienie różnicy prawa i moralności w filozofii starożytnej. — **Wydział III.** — 1. VII. 46. WIŚNIEWSKI F.: Uwagi o istocie życia. — 22. III. 47. BORNSTEIN B.: Jakościowo-matematyczny aspekt podstawowych praw mendelizmu.

**ŚLĄSKO-DĄBROWSKIE TOWARZYSTWO PRZYJACIÓŁ NAUK W KATOWICACH. Komisja Nauk Filozoficznych.** — 4. IV. 46. PIETER J.: Kryteria twórczości oryginalnej cz. I. 15. V. 46. PIETER J.: Kryteria twórczości oryginalnej cz. II. — 5. XI. 46. RYBICKI P.: — O metodach badania społeczności. — 27. II. 47. ŚNIEGOCKI W.: W sprawie biografii ogólnej (na marginesie książki Pietera) cz. I. — 30. IV. 47. ŚNIEGOCKI W.: W sprawie biografii ogólnej. Cz. II. — 21. XI. 47. KASZTELOWICZ S.: Dzieło literackie w świetle idealizmu i materializmu dziejowego. — 23. I. 48. PIETER J.: Zagadnienie oryginalności dzieł twórczych.

**ŚLĄSKO-DĄBROWSKIE TOWARZYSTWO PRZYJACIÓŁ NAUK W KATOWICACH** zorganizowało cykl wykładów o cywilizacji, między którymi odbyły się następujące odczyty: 31. I. 47. ZAWIRSKI Z.: Współczesne kierunki filozofii. — 12. XII. 47. KOTARBIŃSKI T.: — Walory techniczne działania. — 9. I. 48. OSSOWSKA M.: O tzw. moralności mieszczańskiej.

**WARSZAWSKIE TOWARZYSTWO FILOZOFICZNE.** 14. X. 48. KROŃSKI T.: Marksistowska krytyka egzystencjalizmu we Francji. 23. XI. 48. LUCACS G. (Budapeszt): O egzystencjalizmie. — 24. XI. 48. GREGOIRE F.: — Psychologiczne oświetlenie historii filozofii. — 8. XII. 48. KOTARBIŃSKI T.: Treść zasadnicza oceny etycznej.

**KRAKOWSKIE TOWARZYSTWO FILOZOFICZNE.** 13. III. 48. KEĆSAK K.: Zagadnienie indywidualności fizykalnych a mechanika kwantowa. — 3. IV. 48. MORAWSKI ST.: Edmund Burke jako estetyk. — 22. V. 48. BRZEZICKI E.: Budowa ciała u histeryków. — 12. VI. 48. ZIEMSKI ST.: Zagadnienie metody w teorii poznania. — 19. VI. 48. EHRlich L.: U źródeł prawa narodów: Cicero. — 28. X. 48. NOWOTNY F. (Brno): Anamnesis u Platona. — 27. XI. 48. STRYJEŃSKI Wł.: Zagadnienie normy w psychopatologii.

**POZNAŃSKIE TOWARZYSTWO FILOZOFICZNE.** 5. XII. 47. KOKOSZYŃSKA-LUTMAN M.: Od składni do semantyki. — 6. XII. 47. SUSZKO R.: Z teorii definicji. — 13. XII. 47. LUBIENIECKA M.: Analogie między światem fizycznym a psychicznym. — 28. II. 48. Odczyt publiczny. SUCHODOLSKI B.: Życie duchowe człowieka. — 9. IV. 48. AJDUKIEWICZ K.: Analiza idealizmu. — 28. V. 48. Odczyt publiczny. OSSOWSKA M.: O tzw. moralności mieszczańskiej. — Poza tym wspólnie z Komisją Filozoficzną Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk 27. II. 48., 6. III. 48., 15. III. 48., 29. V. 48. oraz wspólnie z Kołem Naukoznawczym Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk 13. III. 48. (j. w.).

**TOWARZYSTWO FILOZOFICZNE I PSYCHOLOGICZNE W LUBLINIE.** (zob. Ruch Fil. t. XVI. s. 58b.) 4. XII. 45. TOMASZEWSKI T.: Badania psychologiczne nad więźniami obozów koncentracyjnych. — 14. VI. 46. URBAŃSKI W.: Pojęcie czasu w mechanice klasycznej. — 26. VI. 46. BLATON J.: Pojęcie czasu w mechanice relatywistycznej. — 5. VII. 46. TOMASZEWSKI T.: Sprawozdanie z Ogólnopolskiej Konferencji Psychologów. — 27. XI. 46. MIKUŚIŃSKI J.: Pojęcie funkcji. — 19. II. 47. FLECK L.: Problem obserwacji naukowej. — 15. III. 47. HARASSEK ST.: Sprawozdanie z Konferencji Profesorów Filozofii w Zakopanem. — 6. V. 47. SŁUPECKI J.: O logikach wielowartościowych. — 14. V. 47. ŁOŚ J.: O możliwości badań metasystemowych języka fizycznego. — 20. V. 47. GEBLEWICZ E.: Elektryczne przejawy czynności kory mózgowej. — 13. XI. 47. ŁUBNICKI N.: Próba przetwarzania myślicieli starożytnych (B. Farrington). — 12. XII. 47. JAWŁOWSKI H.: Podłoże anatomiczne życia psychicznego owadów. — 20. II. 48. NARTOWSKA M.: Psychologiczne pojęcie postawy. — 27. II. 48. HARASSEK ST.: Trentowski jako pedagog. — 12. III. 48. MOTYKA J.: Zagadnienia metodologiczne w systematyce i geografii roślin. — 7. V. 48. KALINOWSKI J.: Problem stosowności metody aksjomatycznej w nauce prawa. — 21. V. 48. PLEWICKA Z.: Egzystencjalizm Sartre'a.

**TORUŃSKIE TOWARZYSTWO FILOZOFICZNE.** 3. IV. 48. Odczyt publiczny KOTARBIŃSKIEGO T.: Realizm praktyczny. — 27. IV. 48. PRUFFEROWA M.: Twórcza ludowy (rozważania etno-socjologiczne). — 7. V. 48. JAŚKOWSKI ST.: Logika systemów sprzecznych. — 22. VI. 48. CZEŹOWSKI T.: O poznawaniu wartości. — 14. XII. 48. WOŁOSZYŃSKA L.: O przedmiocie, metodach i zadaniach psychologii radzieckiej.

**WROCŁAWSKIE TOWARZYSTWO FILOZOFICZNE IM. K. TWARDOWSKIEGO.** Posiedzenia plenarne: 7. XII. 47. MEHLBERG H.: Pozytywistyczna koncepcja nauki. — 11. II. 48.

DAŃBSKA I.: 40 lat filozofii we Lwowie. AJDUKIEWICZ K.: Zastosowanie semantyki do teorii poznania. DAŃBSKA I.: O rodzajach sceptycyzmu. — 12. II. 48. CZEŹOWSKI T.: O dwóch poglądach na świat. MEHLBERG H.: Idealizm i realizm w świetle mikrofizyki. — 11. IV. 48. GAWECKI B.: Realność świata. — 13. XI. 48. GAWECKI B.: Zagadnienie wolności. — Posiedzenia sekcyjne. 22. XI. 47. MEHLBERG H.: O sprawdzalności twierdzeń naukowych. — 29. XI. 47. KOKOSZYŃSKA-LUTMAN M.: Sprawa determinizmu na tle fizyki kwantowej. — 13. XII. 47. ŁOŚ J.: O logikach wielowartościowych. — 20. XII. 47. KREUTZ M.: Warunki szczęścia. — 17. I. 48. GAWECKI B.: O typach teorii. — 21. II. 48. MYCIELSKI A.: Z badań nad grupą społeczną. — 20. III. 48. MOSTOWSKI A.: O teorii typów logicznych. — 21. IV. 48. MARCZEWSKI J.: O ciałach Boole'a. — 8. V. 48. MEHLBERG H.: O idealistycznych tendencjach fizyki współczesnej. — 15. V. 48. STEINHAUS H.: O prawdopodobieństwie. — 2. V. 48. KURYŁOWICZ J.: Językoznawstwo a teoria znaku. — 29. V. 48. LEWAŃSKI J.: Z teorii literatury. — 11. VI. 48. TURNAU I.: Filozofia społeczna O. Neurath'a. — 19. VI. 48. ŁOŚ J.: Syntaksa a semantyka. — 28. VI. 48. KOKOSZYŃSKA-LUTMAN M.: O semantycznej teorii wiedzy. — 11. XII. 48. BORKOWSKI L.: Książka M. Ossowskiej: „Podstawy nauki o moralności”. — 18. XII. 48. KOKOSZYŃSKA-LUTMAN M.: Trzy ostatnie książki Carnap'a.

**TOWARZYSTWO WSPÓŁPRACY KULTURALNEJ W POZNANIU.** — 12. XII. 47. AJDUKIEWICZ K.: O sprawiedliwości. — 5. III. 48. SZALAGAN M.: Podstawy marksistowskiego myślenia ekonomicznego.

**KONWERSATORIUM PSYCHOLOGICZNE PRZY ZAKŁADZIE PSYCHOLOGII WYCHOWAWCZEJ UNIwersytetu warszawskiego** — 8. I. 48. ŻEBROWSKA M.: Referat z artykułu Rubinstein'a: Drogi i osiągnięcia psychologii sowieckiej i Pollitzer'a: La crise de la psychologie contemporaine. — 22. I. 48. DOBROWOLSKA J.: O scenoteście. — 5. II. 48. BUDKIEWICZ J.: Referat z rozprawy Skoszkiewicz-Radlińskiej: Badania charakterologiczne. — 19. II. 48. BALEY S.: Nowe osiągnięcia psychologii amerykańskiej. — 4. III. 48. CHMIELEŃSKA I.: Psychologiczne podstawy reform wychowawczych w domach dziecka. — 18. III. 48. DOBROWOLSKA J.: koreferat oraz dyskusja. — 8. IV. 48. WITWICKI T.: Metodyka testu interpretacji obrazków (T. A. T.). — 3. VI. 48. HULEK A.: Dra Źetka projekcyjne testy osobowości. — 8. X. 48. BALEY S.: Sprawozdanie z Międzynarodowego Zjazdu Psychologicznego w Edynburgu oraz Międzynarodowego Zjazdu Higieny Psychiczej w Londynie. — 21. X. 48. ZAWIRSKA J.: Referat z książki Tomaszewskiego: Psychologia po-

prostu. — 4. XI. 48. ŻEBROWSKA M.: Opieka nad dziećmi przestępczymi w Państwowych Zakładach Wychowawczych w Belgii. — 2. XII. 48. KRUK-OŁPIŃSKI W. ST.: Poradnictwo zawodowe w Stanach Zjednoczonych. — 9. XII. 48. Dyskusja nad książką „Psychologia poprostu” z udziałem autora.

**KOŁO FILOZOFICZNE STUDENTÓW UNIwersytetu ŁÓDZKIEGO.** — W okresie od stycznia 1946 r. do lipca 1948 r. członkowie Koła wygłosili następujące referaty: 1) Ludzie dobrze wychowani. — 2) O tzw. prawdach względnych. — 3) Filozofia marksizmu. — 4) Wiara oświeconych. — 5) Hume — umiarkowany ateista. — 6) O tzw. postępowaniu zgodnym z rozumem. — 7) O racjonalnej i irracjonalnej postawie wobec życia. — 8) Egzystencjalizm. — 9) Marksizm — liberalizm — wolność. — 10) Z psychologii przeżycia muzycznego. — 11) O najwyższej zasadzie postępowania etycznego. — 12) Zagadnienie poznania nadmysłowego. — 13) O tzw. prawdziwości dzieła sztuki. — 14) Szczęście i moralność w etyce i psychologii. — 15) Struktura etyki katolickiej i marksistowskiej. — 16) Tolerancja i nietolerancja jako zagadnienia moralne. Poza tym Prof. T. KOTARBIŃSKI jako Kurator Koła wygłosił dwa odczyty: O kulturze filozoficznej (zob. Ruch Fil. XVI. str. 59b) oraz Zasady etyki niezależnej.

**KOŁO FILOZOFICZNE STUDENTÓW U. M. K. W TORUNIU.** — 2. XII. 47. SWINARSKA K.: Prakseologia Tadeusza Kotarbińskiego. — 17. II. 48. MOESE H.: Przeżycie szczęścia oraz inne uczucia. — 17. III. 48. VOISÉ W.: Egzystencjalizm. — 16. XI. 48. PRZESŁAWSKA H.: Rola jednostki w historii według J. Plechano-wa.

**KOŁO FILOZOFICZNE STUDENTÓW K. U. L-u IM. ŚW. TOMASZA Z AKWINU W LUBLINIE.** W r. 1948 wygłoszono następujące referaty: Mgr Z. Plewicka, Egzystencjalizm Sartre'a; Ks. Mgr W. Eborowicz, Wspomnienie o ks. K. Michalskim; Prof. S. Swieżawski, Mowa Gilsona z okazji zaliczenia go w poczet członków Akademii Francuskiej.

**PÓLSKIE TOWARZYSTWO FILOLOGICZNE W WARSZAWIE.** — 22. II. 48. DĄMBSKA I.: O mitach platońskich. — 14. VI. 48 na Zjeździe w Łodzi. SINKO T.: Antystenes — pierwszy teoretyk życia cynicznego.

**WARSZAWSKIE TOWARZYSTWO TEOLOGICZNE.** — 27. I. 48. CHOJNACKI P. ks.: Materializm dziejowy jako próba stosowania metody przyrodniczej w naukach humanistycznych w ogóle, a socjologicznych w szczególności.

**POWSZECHNE WYKŁADY UNIwersyteckie UNIwersytetu POZNAŃSKIEGO.** — 17. III. 48. WIEGNER A.: Kierunki współczesnej filozofii.

**TOWARZYSTWO PRZYJAŹNI POLSKO-RADZIECKIEJ W POZNANIU.** Odczyty publiczne: — 27. II. 48. BŁACHOWSKI S.: Znaczenie badań prof. Pawłowa dla poznania człowieka. — 18. VI. 48. FRANKOWSKI E.: Dialektyczny i historyczny materializm w nauce ZSRR.

**FILOZOFIA W ROZGŁOSNI POLSKIEGO RADIA (Wrocław).** — 15. VIII. 48. GAWECKI B.: Do czego służą teorie naukowe. — 17. X. 48. GAWECKI B.: Zagadnienie ewolucji w naukach przyrodniczych.

**WYKŁADY POPULARNO-NAUKOWE „CZYTELNIKA” W POZNANIU.** — 6. X. 48. BŁACHOWSKI S.: Rozwój zdolności uczenia się młodzieży i dorosłych.

**WIECZORY CZWARTKOWE ZW. ZAW. LIT. P. W TORUNIU.** — 14. IV. 48. CZEŻOWSKI T.: Perspektywy światopoglądowe. — 3. VI. 48. ZGORZELSKI CZ.: O realizmie w literaturze.

**KOŁO STUDENTÓW HISTORII SZTUKI U. M. K. W TORUNIU.** — 2. VI. 48. ELZENBERG H.: Paradoxa o wzach attyckich i filozofii przedsokratycznej.

**PROF. TADEUSZ KOTARBIŃSKI** wygłosił z okazji swego pobytu w Brukseli następujące odczyty: 1. III. 48 w Institut des Hautes Études de Belgique: Principes du bon travail. — 2. III. w Amitié Belgo-Polonaise: Le réalisme pratique. — 6. III. W Societe Philosophique de Bruxelles: Sur l' attitude réiste. — Nadto 1. III. na przyjęciu wydanym przez Poselstwo Polskie dla reprezentantów Uniwersytetu wygłosił przemówienie, charakteryzujące stosunki polsko-belgijskie na terenie nauki w ciągu ostatniego półwiecza.

**PROF. MARIA OSSOWSKA** w końcu lutego 1948 r. w Institut des Hautes Études w Brukseli miała odczyt pod tytułem: La notion d' égoisme dans ses rapports avec divers types de relations sociales.

**FILOZOFICKA JEDNOTA I MASARYKOVY LIDOVYCHOVNÝ USTAV V PRADZE** zorganizowały cykl wykładów pt. Myśl czeska w dążeniu do postępu narodowego. — 9. III. 48. TRAPL M.: T. G. Masaryk. — 16. III. 48. FOUSTKA R.: Petr Chelcizky. Zapowiedziano dalsze odczyty o A. Komeńskim i A. Smetannie w kwietniu t. r.

**FILOZOFICKA JEDNOTA W PRADZE.** — 30. XI. 48. RIEGER L.: Zmierzch filozofii idealistycznej.

**INSTYTUT FILOZOFII AKAD. NAUK ZSRR.** Sesja naukowa w 100-lecie śmierci W. G. Biełińskiego (1810—1848), rosyjskiego myśliciela, krytyka, publicysty, teoretyka sztuki i rewolucyjnego demokraty, odbyła się z następującym programem: Dyrektor Instytutu ALEKSANDROW G. F. w przemówieniu wstępnym

scharakteryzował ogólnie działalność Bielińskiego, po czym wygłosił referaty: TRACHTENBERG O. W.: Światopogląd Bielińskiego. SMIRNOWA Z. W.: Walka o dziedzictwo Bielińskiego w historii rosyjskiej myśli społecznej. — WASIECKI G. S.: Bieliński o nauce i jej roli w rozwoju społeczeństwa. — Z okazji rocznicy opracowano nadto w Instytucie Filozofii następujące rozprawy: JOWCZUK M. T.: W. G. Bieliński jako myśliciel. — KAMMARY M. D.: W. G. Bieliński o roli jednostki w historii. — SZCZYPANOW J. A.: Droga Bielińskiego od idealizmu do materializmu. — BASKAKOW W. G.: Socjologiczne poglądy W. G. Bielińskiego. — SMIRNOWA Z. W.: Rozwój filozoficznych poglądów W. G. Bielińskiego w latach trzydziestych, oraz: Zagadnienie realizmu w estetyce W. G. Bielińskiego.

**AKADEMIA NAUK SPOŁECZNYCH PRZY CK WKP(b)** zorganizowała w marcu 1948 r. dyskusję o zadaniach estetyki sowieckiej. Referat pod powyższym tytułem wygłosił M. M. Rozental, po czym w dyskusji zabierali głos: Głaganow, Miasnikow, Bialik, Abaikin, Maca, Niedosziwin, Sarabjanow, Lesjuczewskij, Topurija, Kołpiński, Ozjerow, Groszew, Puzis, Trapieźnikow, Kuzniecowa, Łukanow, Kirpotin, Turkin, Fiedosiejew, Smirnowa, Kostielin. W końcu referent podsumowując wyniki dyskusji sformułował aktualne zadania estetyki sowieckiej w następujący sposób: 1. Walka z burżuazyjną sztuką schyłkową i burżuazyjną estetyką, z formalizmem i naturalizmem, z przeżytkami burżuazyjnej ideologii i estetyki w literaturze i sztuce sowieckiej, z burżuazyjno-liberalnymi ocenami, kosmopolityzmem, bałwochwalstwem, obiektywizmem, bezpartyjnością w pracach krytyków sowieckich. 2. Pozytywne opracowanie następujących zagadnień sowieckiej estetyki: dziedzictwo klasyczne w sztuce sowieckiej, jej ideowość i partyjność, realizm socjalistyczny jako metoda sztuki sowieckiej, podstawy gnozeologiczne realizmu socjalistycznego, zagadnienie pracy w sztuce sowieckiej, ludowość sztuki, wzajemny stosunek momentów narodowych i międzynarodowych w sztuce sowieckiej, wychowanie patriotyzmu sowieckiego jako centralne zadanie sztuki sowieckiej, ludowość sztuki sowieckiej w nierozzerwalnym związku z sowieckim patriotyzmem.

**SESJA NAUKOWA INSTYTUTU FILOZOFII AKADEMII NAUK ZSRR** poświęcona 25 rocznicy śmierci Włodzimierza Lenina została zwołana na dzień 13 stycznia 1949 z następującym programem: Przewodniczący Instytutu G. F. Aleksandrow — Zagajenie; P. F. Judin — O międzynarodowym znaczeniu leninizmu; M. B. Mit'in — O roli Lenina i Stalina w rozwoju materializmu dialektycznego; C. A. Stepa-

nian — O roli Lenina w rozwoju nauki marksistowskiej.

**NA DOROCZNYM ZEBRANIU TOWARZYSTW FILOZOFICZNYCH SZWAJCARII ROMAŃSKIEJ**, które odbyło się 15. VI. 47. w Rolle prof. SCHAEERER R. (Neuchâtel) wygłosił odczyt o dialektyce platońskiej.

**PAPIESKA AKADEMIA NAUK** odbyła w dniu 8 lutego 1948 r. uroczyste posiedzenie w Watykanie, na którym Papież Pius XII wygłosił obszernie przemówienie na temat postępów nauk przyrodniczych i stosunku praw przyrody do wiary religijnej.

**ARISTOTELIAN SOCIETY W LONDYNIE.** W roku sprawozdawczym 1946/47 odbyły się następujące odczyty: 4. XI. 46. BRAITHWAITE R. B.: Wyjaśnianie teleologiczne. — 18. XI. 46. LEWIS H. D.: Wolność moralna i współczesna etyka. — 9. XII. 46. GALLIE W. B.: Metafizyka C. S. Peirce'a. — 13. I. 47. STANILAND W. B.: Postulaty jakościowe. — 10. II. 47. JOAD C. S. M.: Bertrand Russell'a: Historia zachodniej filozofii. — 24. II. 47. AYER A. J.: Fenomenalizm. — 10. III. 47. OAKELEY H. D.: Filozofia czasu i beczasowości w Mc Taggart'a „Naturze istnienia”. — 21. IV. 47. COCK A. A.: Co to znaczy być osobą? — 5. V. 47. POPPER K. R.: Logika bez założeń. — 19. V. 47. KORNER S.: O podziale. — 16. VI. 47. CATLIN G.: Replika egzystencjalizmowi. — 2. VII. 47. MACDONALD M.: Prawa naturalne.

**ARISTOTELIAN SOCIETY I MIND ASSOCIATION** odbyły swe doroczne zebranie w University College, Durham, 9—11 lipca 1948, z następującym programem: BARNES W. F.: Ethics without propositions. — HAMPSHIRE S. N., DUNCAN-JONES A. E., KORNER S.: Are all philosophical questions, questions of language? (symposium). — ROBINSON R., PATON H. J., CROSS R. C.: The emotive theory of ethics. (symposium). — POPPER K. R., KNEALE W. C., AYER A. J.: What can logic do for philosophy (symposium). — MAC KINNON D. M., HODGES H. A., WISDOM J.: Things and persons (symposium).

**JOHN HOPKINS UNIVERSITY** zorganizował w dniach 13—15 kwietnia 1948 r. międzynarodowe symposium na temat: „Wielcy Krytycy”. Program wymienia następujące nazwiska prelegentów: RANSOM J. C. i TATE A. (St. Zj. Am.), READ H. (Anglia), CURTIUS E. R. (Niemcy), CROCE B. (Włochy), GIDE A. (Francja). Przedmiot dyskusji: Arystoteles, Longinus, Goethe, Coleridge, Saint-Beuve, De Sanctis, ze szczególnym uwzględnieniem znaczenia ich dzieł dla zagadnień krytyki i filozofii w dniu dzisiejszym.



## Organizacje

**Polskie Towarzystwo Filozoficzne** (zob. Ruch Filozoficzny XVI, str. 61 b), po zatwierdzeniu statutu, odbyło w Warszawie dnia 18 kwietnia 1948 swe pierwsze Walne Zebranie, które wybrało następujący Zarząd: Prof. Tadeusz Kotarbiński — przewodniczący, prof. Władysław Tatkiewicz — zastępca przewodniczącego, prof. Janina Kotarbińska — sekretarz, prof. Kazimierz Ajdukiewicz, prof. Roman Ingarden.

**Komisja Filozoficzna PAU.** Dotychczasowa Komisja Historii Filozofii w Polsce została przekształcona na Komisję Filozoficzną, w ramach zaś teje utworzono Sekcję Historii Filozofii w Polsce. Zarząd Komisji Filozoficznej PAU stanowią: Wł. Tatkiewicz, przewodniczący, Al. Birkenmajer, zastępca przewodniczącego, R. Ingarden, sekretarz.

**Polskie Towarzystwo Psychologiczne**, na podstawie zatwierdzonego w lipcu 1948 r. statutu, ma za cel uprawianie, popieranie, szerzenie i popularyzowanie psychologii teoretycznej i stosowanej. Siedzibą Towarzystwa jest Poznań, działalność Towarzystwa obejmuje całą Polskę; Towarzystwo składa się z oddziałów terytorialnych. Członkowie Towarzystwa dzielą się na honorowych, czynnych i wspierających. Władzami Towarzystwa są Walne Zgromadzenie, złożone z członków honorowych i delegatów oddziałów, Zarząd Główny, złożony z członków, obieranych przez Walne Zgromadzenie, oraz przewodniczących oddziałów, Komisja Rewizyjna i Sąd Polubowny. Zebranie organizacyjne założycieli dla powołania pierwszego składu Zarządu Głównego ma się odbyć w Warszawie.

**Warszawskie Towarzystwo Filozoficzne** wznowiło swoją działalność naukową w grudniu 1946 r., I. posiedzenie Zarządu odbyło się w styczniu 1947 r. Na posiedzeniu tym postanowiono, że do czasu zwołania Walnego Zgromadzenia i przeprowadzenia nowych wyborów funkcje Zarządu pełnić będą członkowie ostatnio wybranego Zarządu, przebywający obecnie w Warszawie lub Łodzi — mianowicie: prof. Tadeusz Kotarbiński jako przewodniczący, prof. Władysław Tatkiewicz jako zastępca przewodniczącego, prof. Janina Kamińska-Kotarbińska jako sekretarz oraz dr Michał Rękas. Do Komisji Rewizyjnej Zarząd zaprosił dr Janinę Budkiewicz, dr Wandę Łempicką i Wacława Radziwonowicza. Odtworzona z pamięci lista dawnych członków, pozostałych przy życiu i znajdujących się obecnie w kraju, obejmuje 32 osoby. Są to: prof. Stefan Baley, prof. Benedykt Bornstein, dr Janina Budkiewicz, dr Artur Chojecki, prof. Piotr Chojnacki, dr Stanisław Czajkowski, prof. Tadeusz Czeczowski, dr Jan Fr. Drewnowski, prof. Witold

Doroszewski, dr Irena Filozof-Korzyniewska, prof. Bolesław Gawęcki, prof. Eugeniusz Geblewicz, prof. Sergiusz Hessen, mgr Alicja Kandler, mgr Halina Kowalewska, prof. Janina Kotarbińska, prof. Tadeusz Kotarbiński, dr Jerzy Kreczmar, dr Wanda Łempicka, prof. Bogdan Nawroczyński, mgr Seweryna Osętowska, prof. Maria Ossowska, prof. Stanisław Ossowski, mgr Irena Raczyńska, Wacław Radziwonowicz, dr Michał Rękas, mgr Władysław Śniegocki, prof. Władysław Tatkiewicz, prof. Wiktor Wąsik, prof. Władysław Witwicki, dr Stefan Ziemiński, dr Maria Żebrowska. W okresie sprawozdawczym przyjęto 9 nowych członków, łącznie więc liczba członków T-wa wynosi 41. Z przedwojennej kilkutyśięcnej biblioteki T-wa ocalało tylko 196 tomów. Wraz z książkami, zakupionymi w okresie sprawozdawczym w liczbie 772 tomów, Biblioteka liczy obecnie 968 tomów. Wpływy T-wa wynosiły 1.250.428,— zł (nie licząc zasiłków na „Przegląd Filozoficzny”). Złożyły się na nie: Subwencja M-stwa Oświaty w kwocie 250.000 zł. Subwencja Prezydium Rady Ministrów na wydanie „Państwa” Platona w przekładzie prof. Witwickiego — 1.000.000,— zł. Wpłata a conto składowi członkowskiej — 100,— zł. Procent od sum, złożonych na koncie T-wa w Banku Gospod. Spółdzielczego 328,— zł. Wydatki wynosiły łącznie 1.250.087,— zł i obejmowały następujące pozycje: Zakup książek — 167.688,— zł. Zakup mebli (3 szafy bibliot., biurka i 2 krzesła) 21.150,— zł. Wynagrodzenie pracownika administracyjnego za okres 1. VIII. 45. — 1. I. 1948. — 53.500,— zł. Wydatki biurowe — 3.869,— zł. Wynagrodzenie za dorywcze prace przy bibliotece — 3.853,— zł. Wpłata na konto firmy wydawniczej „Wiedza” — 1.000.000,— zł.

Walne Zgromadzenie Towarzystwa odbyło się 17. IV. 1948. Po przyjęciu do wiadomości powyższego sprawozdania Zarządu obrano nowe władze Towarzystwa, po czym Zarząd ukonstytuował się w następującym składzie: przewodniczący — prof. Tadeusz Kotarbiński, zastępca przewodniczącego — prof. Władysław Tatkiewicz, sekretarz — dr Stefan Ziemiński, członkowie zarządu — prof. Janina Kotarbińska, dr Michał Rękas.

**Krakowskie Towarzystwo Filozoficzne** odbyło dnia 3 kwietnia 1948 r. Nadzwyczajne Walne Zgromadzenie, na którym zastępca przewodniczącego prof. Ingarden wygłosił wspomnienie pośmiertne ku czci zmarłego prezesa Towarzystwa prof. Z. Zawirskiego, po czym wybrano delegatów Towarzystwa na Walny Zjazd Polskiego Towarzystwa Filozoficznego w Warszawie w dn. 18. IV. w osobach: R. Ingarden, Wł. Tatkiewicz i W. Gielecki. W dn. 22. maja 1948 odbyło się drugie w tym roku Nadzwyczajne Walne Zgromadzenie, na którym Zarząd Towarzystwa przedło-

żyć sprawozdanie za ubiegły okres sprawozdawczy, otrzymując jednomyślną uchwałą absolutorium za swą działalność, po czym został wybrany nowy prezes Towarzystwa w osobie prof. Romána Ingardena.

**Wrocławskie Towarzystwo Filozoficzne** ukonstytuowało się w dniu 7. XII. 1947 r. Do Tymczasowego Zarządu weszli: prof. dr B. Gawecki jako przewodniczący, prof. dr H. Mehlberg jako zastępca przewodniczącego i doc. dr M. Lutman-Kokoszyńska jako sekretarka. Za pośrednictwem tego Zarządu członkowie założyciele w liczbie 21 złożyli prośbę o zalegalizowanie statutu Towarzystwa, którego projekt został przyjęty na zebraniu konstytuującym. Zalegalizowanie Towarzystwa nastąpiło w dniu 31. VII. 1948 r. Działalność Towarzystwa w okresie organizacyjnym ograniczała się do posiedzeń naukowych zamkniętych, na których odbywały się odczyty i dyskusje na tematy z zakresu filozofii. Odczytów tych odbyło się 22, w ramach 5 posiedzeń plenarnych (7 odczytów) i 15 posiedzeń sekcyjnych (15 odczytów). Z powyższej liczby odczytów 5 zostało urządzonych w dniach 11 i 12 lutego 1948 i złożyło się na treść Zjazdu Uczniów K. Twardowskiego, zorganizowanego ku uczczeniu 10-letniej rocznicy śmierci K. Twardowskiego. Delegaci Zarządu Tymczasowego wzięli udział w imieniu Towarzystwa w zebraniu organizacyjnym Polskiego Towarzystwa Filozoficznego 18 kwietnia 1948 r. Wpływy kasowe wynosiły zł 10.000, które otrzymano tytułem subwencji od Polskiego Towarzystwa Filozoficznego w dniu 5. XI. 1948 r. Wydatki wyraziły się kwotą zł 3.308. Członków czynnych liczyło Towarzystwo 33 (w tym 20 założycieli). Jeden członek założyciel zmarł. Adres Towarzystwa: Wrocław, Szewska 36, III p.

W dniu 13. XI. 1948 r. odbyło się Walne Zebranie, na którym ustępującemu Zarządowi Tymczasowemu udzielono absolutorium oraz dokonano wyboru nowych władz Towarzystwa. Do Zarządu weszli: prof. dr B. Gawecki (przewodniczący), prof. dr H. Mehlberg (zast. przewodniczącego), prof. dr J. Ślupecki (skarbnik), doc. dr M. Kokoszyńska-Lutman (sekretarka), prof. dr Kreutz, z. prof. dr H. Sioniewska. Zarząd ukonstytuował się na zebraniu w dniu 18. XI. 1948. Do Komisji Rewizyjnej wybrani zostali: prof. dr A. Mycielski, dr W. Kruk-Olpiński, prof. dr H. Steinhaus. Składkę miesięczną, płatną od 1. XII. 1948 r. ustalono na zł 50,—

**Toruńskie Towarzystwo Filozoficzne**, którego statut został zatwierdzony decyzją Wojewody Pomorskiego z dnia 19 maja 1948 r. Nr SP. St. 1038/47 (por. Ruch Fil. XVI, 1—2, s. 61 b), odbyło Walne Zgromadzenie w dniu 22 czerwca 1948 r. i wybrało władze Towarzystwa w następującym składzie: Zarząd —

przewodniczący Prof. Dr Tadeusz Czeżowski, wiceprzewodniczący Prof. dr Henryk Elzenberg, sekretarz Dr Aleksandra Zajkowska, bibliotekarz Dr Andrzej Lewicki, skarbnik Dr Franciszek Indan; Komisja Rewizyjna — Prof. Dr Stanisław Jaśkowski i Prof. Dr Kazimierz Sołnicki. Towarzystwo liczy obecnie 30 członków czynnych i 8 członków wspierających. W roku 1948 dochody Towarzystwa wyniosły 15.580 zł, wydatki 1.678 zł. Składka członkowska wynosi 300 zł rocznie i może być wpłacona w ratach miesięcznych. Towarzystwo jest członkiem Polskiego Towarzystwa Filozoficznego i wydaje z jego ramienia Ruch Filozoficzny.

Oprócz Towarzystw Filozoficznych, wymienionych poprzednio w Ruchu Filozoficznym (zob. XVI str. 61 b), następujące jeszcze zrzeszenia wznowiły działalność przedwojenną:

**Poznańskie Towarzystwo Psychologiczne**, wydawca Kwartalnika Psychologicznego (zob. R. Fil. XI str. 141a); przewodniczący prof. Stefan Błachowski, Poznań, ul. Fredry 10, Zakład Psychologiczny Uniwersytetu.

**Łódzkie Towarzystwo Psychologiczne** (zob. Ruch Fil. XII str. 243 b) przewodnicząca prof. Maria Librachowa, Łódź, Piotrkowska 37.

**Komisja Nauk Filozoficznych przy Śląsko-Dąbrowskim Towarzystwie Przyjaciół Nauk** powstała na mocy uchwały Zarządu tegoż Towarzystwa z dnia 7 marca 1946 r. Przewodniczącym Komisji jest doc. dr Józef Pieter, sekretarzem doc. Maria Kokoszyńska-Lutmanowa.

**Konwersatorium psychologiczne przy Zakładzie Psychologii Wychowawczej U. W.** pod przewodnictwem prof. Stefana Bałeya wznowiło w r. 1947/48 swą działalność. Około 20 psychologów po dyplomie magisterskim i doktorskim zbierało się w pierwszy czwartek każdego miesiąca a potem i częściej, aby omawiać różne zagadnienia związane z teorią i praktyką psychologiczną.

**Koło Filozoficzne Studentów Uniwersytetu Łódzkiego** powstało w styczniu 1946 r. Kuratorem Koła jest prof. Tadeusz Kotarbiński.

**Koło Pedagogiczno-Psychologiczne Studentów UMCS w Lublinie** powstało na wiosnę 1947 r. Kuratorem Koła jest prof. dr Mieczysław Ziennowicz. W ramach działalności Koła między innymi został wydany skrypt z wykładów prof. N. Żubnickiego p. t. Teoria poznania.

**Koło Filozoficzne Studentów Uniwersytetu Toruńskiego** powstało w grudniu 1947 r. Kuratorem Koła jest prof. Tadeusz Czeżowski.

**Koło Filozoficzne Studentów K. U. Lubelskiego im. św. Tomasza z Akwinu** rozpoczęło działalność w listopadzie 1947 r. Kuratorem Koła jest ks. prof. J. Pastuszka.

### Instytut Filozofii w Akademii Nauk ZSRR.

W roku 1947 przedyskutowano w Instytucie szereg prac, które ukazały się w druku lub które były do druku przygotowane. Z książek, które już wyszły, przedyskutowano m. i.: B. M. Kiedrowa „Engels a przyrodznawstwo”, A. Maksimowa „Zarys walki o materializm w rosyjskim przyrodznawstwie”, z książek przygotowanych do druku m. i.: C. A. Stiepeniana „Od socjalizmu do komunizmu”. Szeroko także był dyskutowany projekt książki „Historia filozofii” jako pracy zbiorowej. W przygotowaniu są też następujące prace zbiorowe: „Historia filozofii rosyjskiej”, „Przeciw filozofującym obrońcom współczesnej prawicowej socjaldemokracji”.

W roku 1948 Instytut wydał następujące przygotowane w nim prace: Prof. M. A. Leonowa „Zarys materializmu dialektycznego”, S. R. Krawkova „Współdziałanie organów zmysłowych”, M. M. Rozentala „Filozoficzne poglądy M. G. Czernyszewskiego”, „Wybór dzieł filozoficznych W. G. Bielińskiego”, pracę zbiorową „Przeciw współczesnej socjologii burżuazyjnej”. W druku znajduje się dwanaście prac, wśród nich cztery prace zbiorowe: „Radzieckie społeczeństwo socjalistyczne”, „Zagadnienia materializmu dialektycznego i historycznego”, „W stulecie śmierci W. G. Bielińskiego”, „Badania z zakresu psychologii spostrzeżeń”, nadto D. I. Czesnokowa „Światopogląd A. I. Hercena”, M. P. Baskina „Krytyczny zarys współczesnej socjologii burżuazyjnej” i in.

W związku z wynikami dyskusji filozoficznej zorganizowanej w czerwcu 1947 r. z inicjatywą Komitetu Centr. WKP(b) dla omówienia książki G. F. Aleksandrowa „Historia filozofii zachodnio-europejskiej”, (por. R. Fil. XVI. str. 66a) opracowano na lata 1948—49 nowy plan pracy naukowo-badawczej Instytutu. Podjęty prace nowo zorganizowane sekcje: logiki, historii marksistowsko-leninowskiej filozofii, historii filozofii rosyjskiej i filozofii narodów ZSRR. W stadium organizacji jest sekcja marksistowsko-leninowskiej estetyki. Instytut przewiduje wydanie w tym czasie około czterdziestu dzieł z zakresu najbardziej aktualnych zagadnień filozofii marksistowsko-leninowskiej. Szereg prac poświęconych ma być filozoficznym zagadnieniom przyrodznawstwa i historii filozofii rosyjskiej. Mają być przygotowane do druku dzieła filozoficzne W. M. Łomonosowa, A. N. Radiszczewa, W. G. Bielińskiego, Achundowa. Przewidziane są krytyczne opracowania współczesnych ideologii obcych.

Instytut dąży do zjednoczenia i skupienia wokół siebie wszystkich pracowników w dziedzinie filozofii na terenie Związku Radzieckiego. W tym celu postanowiono odbywać perio-

dycznie wspólne posiedzenia naukowe Instytutu Filozofii Akademii Nauk ZSRR z innymi naukowo-filozoficznymi instytucjami. W kwietniu 1948 r. odbyło się takie posiedzenie w Kijowie. Ażeby zaś scalić i wspomóc prace naukowo-badawcze filozofów leningradzkich — wystąpiono z wnioskiem do prezydium Akademii Nauk ZSRR o utworzenie leningradzkiego oddziału Instytutu Filozofii.

Wysiłki Instytutu są ponadto skierowane na przygotowanie kadr młodych uczonych w dziedzinie filozofii. W roku 1947 przyjęto na stanowiska aspirantów 55 osób. W ten sposób liczba pracujących w Instytucie aspirantów podniosła się do 82 osób. W roku 1948 miało być przyjętych jeszcze 35 aspirantów. Doktorantów przyjęto w tymże roku piętnastu. Aspiranci i doktoranci pracują w porozumieniu ze swoimi kierownikami naukowymi i opracowują szereg zagadnień w poszczególnych sekcjach i dziedzinach.

**Fédération Internationale des Sociétés de Philosophie** (zob. Ruch Fil. XVI. str. 62 b) dokonała w czasie Kongresu amsterdamskiego 18 sierpnia 1948 r. wyboru swego Komitetu Zarządzającego złożonego z 31 osób w następującym składzie: H. J. Pos (Amsterdam) przewodniczący; A. Petzäll (Lund), W. D. Ross (Oxford) i H. W. Schneider (New York) zastępcy przewodniczącego; R. Bayer (Paryż) sekretarz generalny; M. Barzin (Bruksela), R. Beerling (Batawia), I. M. Bocheński (Fryburg), Ch. Boyer (Watykan), E. Bréhier (Paryż), E. Castelli (Rzym), S. I. Dockx (Bruksela), E. Dupréel (Bruksela), A. C. Ewing (Cambridge), F. Gonseth (Zurych), Chung Shu Lo (Chiny), A. Mansion (Louvain), R. P. Mac Keon (Chicago), J. Maritain (Princeton), J. A. Passmore (Londyn), J. Petrovici (Rumunia), A. Reymond (Lozanna), L. Rieger (Praga), F. Romero (Pd. Ameryka), F. L. R. Sassen (Leyden), M. F. Sciacca (Genua), W. Tatarkiewicz (Warszawa), M. Ten Hoor (U. S. A.), Ch. Théodoridis (Ateny), Ch. Werner (Genewa), J. Zarugeta (Madryt).

Członkami Federacji są następujące zrzeszenia: Argentyna — Instituto de Filosofia jurídica y social, Société Argentine de Philosophie, Australia — Société Australienne de Philosophie, Belgia — Société Belge de Philosophie, Société Philosophique de Louvain, Kanada — Association Canadienne — Française pour l'avancement des Sciences (Montréal), Société Thomiste de l'Université d'Ottawa, Dania — Selskabet for Filosofi og Psykologi, U. S. A. — American Philosophical Association, Finlandia — Psykologinen Seura, Filsofinen Yhdistis, Francja — Cercle Philosophique de Nancy, Société d'Etudes Philosophiques du Sud-Est, Société Française de Philosophie, Société Languedocienne de Philosophie,

Société Lilloise de Philosophie, Société Lyonnaise de Philosophie, Société de Philosophie de Bordeaux, Société de Philosophie de Strasbourg, Société Toulousaine de Philosophie, Wielka Brytania — Aristotelian Society, Mind Association, The Royal Institute of Philosophy, Scots Philosophical Society, Grecja — Ekpedefticos Omilos, Włochy — Istituto di Studi Filosofici di Roma, Institut Lombard des Sciences de Milan, Société Philosophique de Calabre, Société Philosophique Ligurienne, Norwegia — Norsk Forening for Samfunnsforskning, Holandia — Union des Sociétés Philosophiques Néerlandaises, Polska — Polskie Towarzystwo Filozoficzne, Rumunia — Société Roumaine de Philosophie, Szwecja — Filosofiska Föreningen i Lund, Filozofiska Föreningen i Stockholm, Szwajcaria — Société Suisse de Philosophie, Czechosłowacja — Filosofická Jednota Praha, Urugwaj, — Société Philosophique d'Uruguay, Watykan — Academia Romana di S. Tommaso d'Aquino di Religione Cattolica; Towarzystwa międzynarodowe: Association des Amis de Bergson, Institut International de Philosophie, Institut International de Psychologie des Peuples, Institut International des Sciences Théoriques, International African Institute, International Phenomenological Society, International Spinoza Foundation. Federacja spodziewa się przyłączenia się do niej innych jeszcze stowarzyszeń.

**Międzynarodowa organizacja katolickich filozofów.** W czasie międzynarodowego Kongresu w Amsterdamie odbyła się konferencja biorących w nim udział filozofów katolickich. Na konferencji tej prof. Sassen (Holandia) wysunął projekt stworzenia organizacji filozofów katolickich o charakterze związku międzynarodowego. Wniosek ten przyjęto a kierownictwo prac przygotowawczych powierzono ks. I. M. Bocheńskiemu profesorowi uniwersytetu we Fryburgu.

**Międzynarodowa Unia historii nauk** powstała na V międzyn. Kongresie historii nauk w Lozannie 1947 r. (zob. Ruch. Fil. XVI, str. 65b) jako łącznik między organizacjami uczelnianymi w Kongresie i UNESCO.

**Société Internationale de Logique et de Philosophie des Sciences** została założona w Zurichu w końcu r. 1946. Założycielami są: K. R. Popper, P. Bernays, F. Gonseth i K. Dürr; do inicjatorów należą nadto I. M. Bocheński i E. Beth. Tymczasowy adres: Prof. K. Dürr, Freiestrasse 111, Zurich 7.

**Société Suisse de Philosophie** odbyła swe doroczne zebranie w Bernie 7 listopada 1948. Tematem obrad było: Filozofia i wychowanie, na podstawie referatów, które wygłosili: R. Rageth, P. Häberlin i D. Christoff. Przewodniczącym Towarzystwa na lata 1948/49 i 1949/50 został H. Reverdin.

**Société Suisse de Logique et de Philosophie des Sciences** odbyła pierwsze swoje zebranie w Bernie 6 listopada 1948. Odczyty wygłosili: I. M. Bocheński: L' état contemporain de la logique formelle. P. Bernays: Die Stellung der Philosophie zur Logik.

**Instytut filozoficzny niemiecko-włoski** został otwarty w Rzymie w maju 1948 r. jako oddział tamtejszego Instytutu Studiów filozoficznych, którego kierownikiem jest E. Castelli. Kierownictwo Instytutu objął Fr. Klinger. Projektuje się założenie analogicznej instytucji w Heidelbergu.

**Bawarska sekcja Kantgesellschaft** po wieloletniej przerwie rozpoczęła działalność.

**Katholische Arbeitsgemeinschaft deutscher Philosophen** powstała celem współpracy z analogicznymi organizacjami za granicą. Wznowiła również prace sekcja filozoficzna przy Görresgesellschaft.

W Rzymie powstała fundacja im. **Giovanni Gentile**, która podjęła wydawnictwo czasopisma „Giornale critico della filosofia italiana” i postanowiła udostępnić uczynom bogaty księgozbiór Gentilego.

Belgia posiada dwa towarzystwa filozoficzne. **Société belge de philosophie** z siedzibą w Brukseli, blisko związana z tamtejszym Uniwersytetem (Université Libre de Bruxelles), wydaje Revue internationale de Philosophie (redaktor J. Lameere) oraz zorganizowała (1939) Instytut Filozoficzny (przewodniczący E. Dupréel, zarazem honorowy przewodniczący Towarzystwa), podzielony na sekcję ogólnofilozoficzną, moralną, logiczną, estetyczną i psychologiczną. Przewodniczącym Towarzystwa jest M. Barzin. **Société philosophique de Louvain**, łącząca przeważnie profesorów tamtejszego Uniwersytetu pod przewodnictwem prof. L. Noel, wydaje czasopismo Revue philosophique de Louvain (dawniej Revue neoscholastique de Philosophie), redaktorowie M. de Wulf (†) i L. Noel. Oba Towarzystwa zorganizowały w r. 1947 III Kongres Towarzystw filozoficznych o języku francuskim (zob. R. Fil. XVI str. 65a).

**Brytyjski Instytut Filozoficzny**, wydawca kwartalnika Philosophy, został przemianowany na Królewski Instytut Filozoficzny, otrzymując przez to charakter akademii.

Przewodniczącym **American Philosophical Society** został obrany prof. A. C. Benjamin z Uniwersytetu Missouri.

Nowe towarzystwo filozoficzne **The Mountain — Plains Philosophical Association** zostało zorganizowane z końcem roku 1947 w Denver U. S. A. Łączy ono pracowników filozoficznych z uniwersytetów Colorado, Denver, Nebraska i New Mexico.

**Association for Realistic Philosophy** powstała w Stanach Zj. A. P. Stowarzyszenie stawia sobie za cel utrzymywanie tradycji klasycznego realizmu, z uwzględnieniem jednak współczesnych prądów myślowych i życia. Organizatorami są profesorowie Lewis M. Hammond, Univ. of Virginia, Charlottesville Va; Henry Veatch, Univ. of Indiana, Bloomington Ind.; John Wild, Harvard Univ., Cambridge 38, Mass. Na zebraniu inauguracyjnym 22 maja 1948 wygłosili odczyty prof. W. M. Bauner „The Revival of Natural Law” oraz prof. R. C. Baldwin „Toward a Sanctionless Ethics”.

**The Philosophy of Science Association** (zob. Ruch Fil. XIII, str. 52 a) uległo reorganizacji. Przewodniczącym jest obecnie prof. Philipp Frank z Harvard University, sekretarzem i skarbnikiem prof. C. West Churchman z Wayne University Detroit. Do zarządu należą nadto: G. Bergmann (State Univ. of Iowa), Th. A. Cowan (Wayne Univ.), C. Kluckholm (Harvard Univ.), S. Littauer (Columbia Univ.), F. S. C. Northrop (Yale Univ.). Towarzystwo zakłada oddziały lokalne; jego organem jest czasopismo *Philosophy of Science*

## Zjazdy

**IX MIĘDZYNARODOWY KONGRES PSYCHOTECHNICZNY**, odbędzie się w czasie 12—17 września 1949 r. w Bernie Szwajcarskim. Zasadnicze tematy obrad kongresowych są następujące: 1. Badanie osobowości; 2. Analiza czynnikowa zawodów; 3. Rola psychotechniki w życiu społecznym i politycznym. Przewidziane są ponadto dwie sekcje, na których będą omawiane następujące zagadnienia: 1. Szkoła a orientacja zawodowa; 2. Psychologia i organizacja pracy, łącznie z psychopatologią pracy. Osoby zamierzające wygłosić na Kongresie referat, który może dotyczyć także innych tematów, niż podane, są proszone o zgłoszenie pod adresem: Poznańskie Towarzystwo Psychologiczne, Poznań, Fredry 10.

**XII. Międzynarodowy Kongres Psychologii** odbył się w Edynburgu w dniach 23—29 lipca 1948. Z zakresu psychologii i związanych z nią zagadnień wygłoszono następujące referaty: E. D. Adrian: Fizjologiczny mechanizm mózgu. — O. L. Zangwill: Orientacja wzrokowa wobec dominacji mózgu. — M. Critchley: Uszkodzenie płatów czołowych. — J. Lhermitte: Swój własny sobowtór. — M. B. Bender i H. L. Teuber: Zaburzenia w spostrzeżeniach wzrokowych na skutek uszkodzeń mózgu. — G. H. Bell: Mówienie przełykowe. — K. Goldstein, G. Jefferson, E. Stengel, W. Mayer-Gross, A. Petrie, A. Meyer, G. W. Mackay-Partridge: Symposium na temat: „Leukotomia prefrontalna. — A. Todd: Rehabilitacja osób upośledzonych ze szczególnym uwzględnieniem uszkodzeń mózgu. — N. Mäki: Afazja. — Mira Y. Lopez: Rozwój współczesnej psychodiagnozy myokinetycznej.

M. E. Bitterman: Napięcie mięśniowe podczas pracy biurowej. — S. Pacaud: Psychomotoryka. — G. Viaud: Najnowsze badania nad fototropizmem zwierzęcym. — A. Bardecki: Instynkty ssaków. — R. A. Spitz: Typy uczuciowego rozwoju w pierwszym roku życia. — L. Carmichael: Czytanie i zmęczenie wzrokowe. — K. M. Dallenbach: Widzenie twarzowe. Spostrzeganie przeszkód przez ociemniałych. — P. J. Rulon: Stosowanie eksperymentalnych planów w eksperymentach psychologicznych. D. Katz: Fotografie typowe (syntetyczne) i typologia. — R. Katz: Typologia filologów. — E. Lénárd: Zmiana zachowania się pod przymusem. — J. L. Moreno: Przyszłość osobowości ludzkiej w świetle badania spontaniczności. — F. Völgyesi: Odwracalne i nieodwracalne przemiany osobowości. — A. Ombredane: Osobowość i charakter. — T. H. Pear: Eksperymentalne badania nad oceną osobowości na podstawie głosu. — W sekcji filozoficznej: N. Sanford, O. Klineberg, E. L. Trist, E. Jacques: Symposium na temat: Napięcie społeczne. — R. Meil: Psychologiczna interpretacja czynników. — E. Anstey: Budowa testu i analiza poszczególnych zadań. — M. L. Phares: Psychologia w amerykańskiej szkole średniej. E. Schonell: Rozsiewa zdolności i postępów wśród uczniów współczesnych szkół średnich. W. D. Wall: Badanie pewnych zainteresowań uczniów współczesnych szkół średnich. — J. Giltings: Przestępczość wśród młodzieży. — P. Fraisse: Adaptacja do czasu i rytmu. — H. D. Wind: Standaryzowane testy uzdolnienia muzycznego. — A. W. Wolters: Czas. — J. Piaget: Rola działania w rozwoju inteligencji. — G. Révész: Początki rozwoju języka. — R. Griffiths: Nowa próba rozkładu ogólnego rozwoju umysłowego w dzieciństwie. — A. W. Heim: Uczenie się podczas wykonywania testów inteligencji. — M. Binois: Genetyczne badanie pojęciowego myślenia dziecka. — E. Baranyi: Badanie intuicywnej inteligencji. — T. Goldman: Wpływ karmienia piersią na ukształtowanie charakteru. — M. Stury: Oznaki przewodnictwa u małych dzieci. — S. Błachowski: Psychiczne skutki przeżyć wojennych u młodzieży. — M. D. Vernon: Rozwój konstrukcji imaginatywnej u dzieci. — M. Debesse: Przyczynki do badań psychologicznych nad młodzieżą. — H. E. O. James: Postawy u młodzieży i ich badanie. M. Ponzio: Psychologia i kinematografia. — G. Cohen-Séat: Rozumienie filmu i psychologia. — R. W. Pickford: Dowód na poparcie teorii czterech kolorów. — M. Bentley, A. Rodger, N. A. B. Wilson: Symposium na temat: Psychologia na usługach rządu w czasie pokoju. — B. Unger-son: Praca psychologów w armii powojennej. F. E. Vernon: Badania psychologiczne w służbie wojskowej i cywilnej. — J. Donceel: Suggestia w analizie siebie samego. — T. Husen: Podstawowe zagadnienia oceny w psychologii

współczesnej. — M. Kreutz: Statystyczne opracowanie introspekcji. — G. Munsch: Struktura charakteru u chorego na żółdki. — S. J. F. Philpott: Krzywa wahania uwagi i ilość czynników w liczbach naturalnych. — H. Rohrer: Mikrowibracje ludzkiego ciała. — W. Line: Uspołecznioma fenomenologia — przyczynek do nauki o stosunkach ludzkich. — Z. Toeman: Psychodramat i przeżycie zdwojenia. — Elmgren: Wychowawcza praca badawcza w Szwecji. — C. B. Frisby: Współczesne kierunki psychologii przemysłowej w Wielkiej Brytanii. — J. Hearnshaw: Projektowanie uniwersyteckiego kursu psychologii. — H. H. Ferguson: Rola i istota eksperymentalnej psychologii. — E. J. Kempf: Całościowe prawa życia. — J. von Allesch: Zarys ogólnej nauki o całościach. — E. Rubin: Ogólna teoria uczuć. D. Salfield: Znaczenie testu Rorschacha dla diagnozy, prognozy i oceny, czy prowadzenie dziecka jest skuteczne. — S. Coe: Test Rorschacha w zastosowaniu do dzieci. — J. Sandler: Analiza czynników dla testu Rorschacha w zastosowaniu do chorych umysłowo. — C. P. Armstrongs: Psychosomatyczne zagadnienia życia codziennego. — A. Lubin: Rozciągnięcie różniczkującej linealnej funkcji Fishera na więcej, niż dwie grupy. — A. Buseman: Dementia traumatica. — P. Schiller: Figuralne motywy w rysunkach pewnego szympansa. — W sekcji historycznej: H. Piéron: Stosunek psychologii do właściwej dziedziny psychofizjologii. — H. Düker: O możliwości i potrzebie psychologii farmaceutycznej. — T. C. Barnes: Psychologiczne i fizjologiczne czynniki w elektroencefalografii. — K. Chou: Klasyfikacja i interpretacja osiemnastu instynktów Mc. Dougalla w świetle najnowszego rozwoju teorii motywacji. — R. W. Kosterlitz: Świadomość z punktu widzenia filozofii, psychologii i fizjologii. J. I. Lasage: Pewna niepsychoanalizyczna, symboliczna interpretacja testu: „Thematic Apperception Test”. — L. Kardos: Eksperymentalne określenie funkcjonalnej zależności między polem wrażliwości i zachowaniem się. — M. A. Halévy: Metodyczna bibliografia pewnych zagadnień psychologicznych wysuniętych podczas wojny. — W sekcji filozofii moralnej: J. R. Kantor: Teoria pola wzajemnego zachowania się (interbehavioural Field Theory) i jej znaczenie dla psychologii. H. Cantril: Istota spostrzeżenia i spostrzeżenie socjalne. — R. B. Cattell: Analiza czynników narodowych typów kulturalnych. — J. Nuttin: Dynamiczne i strukturalne czynniki w prawie efektu. — F. S. Padalino: Psychologiczne schematyzy ilościowe. — G. Kafka: Wiek życia z punktu widzenia psychologa. — A. Fitt: Ludzkie fluktuacje sezonowe (okresowe). — A. Godin: Interpretacje oglądanego zabójstwa i samobójstwa. — L. Litwiński: Psychologia tego, co moje. — P. Siwek: Kilka uwag

o Freuda teorii snów. — J. A. Waites: Rola sumienia u złodzieja. — W. P. Kramer, J. Biggar, J. Darroch: Symposium na temat: Nieświadomość ojcostwa. Symboliczna indentyfikacja. Zasady i stosowanie nowego testu projekcyjnego. — H. Crichton-Miller: Popęd stadny i regresja socjalna. — L. F. Richardson: Stałość nienawiści narodowej i zmienność jej przedmiotów. — R. West: Nieświadoma motywacja w stosunkach politycznych. — A. Heron: Postawy wobec idei wychowania do rodzicielstwa i do życia rodzinnego. — H. J. Eysenck, M. Shapiro, S. Crown: Symposium na temat: Postawy socjalne. — R. Liertz: Psychopatologia w przemyśle. — W. Köhler: Istota procesów spostrzegawczych. — S. Baley: Spostrzeganie kształtu, barwy i wielkości u dzieci przedszkolnych. — I. Ramzy: Zastosowanie i wartość opowiadań dla oceny osobowości. — M. Wallon: Badanie charakteru. — E. Triggs: Diagnostyczne testy czytania. — Mrs. Thurstone: Badania faktorowe zdolności u dzieci.

**Międzynarodowy Kongres Higieny Psychicznej** odbył się w Londynie w dniach 11—21 sierpnia 1948 z inicjatywą National Association for Mental Health. Na tematy obrad wyznaczone z góry wypowiedzieli się następujący referenci i korreferenci: F. Allen, N. H. C. Tibout, A. Freud: Agresywność a rozwój uczuciowy, normalny i patologiczny. H. G. van der Waals, Th. Gilby, A. Hesnard: Geneza poczucia winy. — D. A. Mac Calman, V. M. Fontes, T. Ramer: Agresywność a życie rodzinne. — D. Brinkmann, O. Briél, J. Rickman: Poczucie winy a czynniki psychicznych zaburzeń w życiu jednostki. J. J. Decroly, G. Stephens, D. L. Bovet: Zagadnienia psychiatryczne w dziedzinie wychowania. — M. Mead, P. Pjerre, E. Krijgers-Jansen: Poczucie zbiorowej winy. — C. de Sanctis, G. E. Gardner, J. Dublineau: Społeczność a dziecko agresywne. — C. A. Meier, W. P. Terhune, W. R. Brion, D. Blain: Postępy w terapii grupowej i indywidualnej. — C. A. L. Binger, D. Mitrany: Zagadnienia światowego obywatelstwa i dobre stosunki grupowe. — H. C. Rumke, M. Mead: Jednostka i społeczeństwo — Fr. Alexander, T. Segerstedt: Zagadnienia rodziny w związku z zaburzeniami psychicznymi. — W. Line, J. Kockebakker: Zdrowie psychiczne w przemyśle. — T. Ferguson Rodger, O. Camargo-Alib: Planowanie w zakresie zdrowia psychicznego; organizacja, zaprawa, propaganda. — L. K. Frank: Wnioski i zalecenia. (Por. artykuł o organiacji Kongresu w Tygodniku Głos Anglii nr 5 (118), z 29 stycznia 1949 r.).

**SEPEG. Międzynarodowy Tydzień Studiów nad Dzieckiem Ofiarą Wojny** (Sémaines Internationales d'Etudes pour l'Enfance Victime de la Guerre) odbył się w Otwocku pod Warszawą w dniach od 23 do 28 maja 1948 r. Głównie

nym tematem obrad była sprawa psychicznych skutków wojny, zwłaszcza w odniesieniu do dzieci i młodzieży. Poruszono nadto szereg aktualnych zagadnień z zakresu opieki wychowawczej nad dzieckiem. Poszczególne dni obrad poświęcone były następującym sprawom: psychiczne skutki wojny (Prof. Baley, prof. Szuman, H. Strzemecka, prof. Chlup — Czechosłowacja, dr Forel — Szwajcaria), opieka wychowawcza (prof. Wallon — Francja, prof. Pataki — Jugosławia, Dyr. Pawuła, I. Chmieleńska, A. Szemińska — Polska, prof. Otchalova — Czechosłowacja, Q. R. Mulock-Houwer — Holandia), przestępczość nieletnich (dr Le Guillant — Francja, pani Wagner-Simon — Szwajcaria, prof. Batawian, dr Żebrowska, dr Han-Ilgiewiczowa — Polska), placówki lekarsko-pedagogiczne (dr Heuyer i dr Fau — Francja, dr Jaroszyński, dr Szymańska, dr Zajęczkowski (zbiorowo) oraz Dr Rudolf-Skokowska, dr Suszyńska i dr Kochańska (zbiorowo), dr Wyszyński — Polska), oddziaływanie wychowawcze na dzieci poprzez czytelnie i teatr, z pokazem w czytelni dziecięcej Bibl. Publicznej oraz przedstawieniem w Teatrze Dzieci (dr Skowronkówna, dr Groniowska, p. Krymkowa). Oprócz referatów i dyskusji uczestnicy konferencji — polscy i zagraniczni — zwiedzili szereg domów dziecka oraz instytucji opieki nad dzieckiem w Warszawie i okolicach Otwocka. — Inicjatorem konferencji był Komitet Centralny SEPEG'u w Szwajcarii, organizacją zajmował się Polski Komitet Organizacyjny specjalnie do tego celu powołany przy wydajnej współpracy DON SUISSE, który m. in. zapewnił uczestnikom wyżywienie i zakwaterowanie w Wiosce Szwajcarskiej w Otwocku.

**Centralny Kurs Wakacyjny Przedmiotów Pedagogicznych dla Nauczycieli Zakładów Kształcenia Nauczycieli.** W dniach od 5 do 26 sierpnia 1948 r. Ministerstwo Oświaty zorganizowało w Zakopanem Centralny Kurs Wakacyjny przedmiotów pedagogicznych dla nauczycieli Zakładów Kształcenia Nauczycieli. Na kursie powyższym m. i. były omawiane projekty nowych programów przedmiotów pedagogicznych w zakładach kształcenia nauczycieli. Projekt programu psychologii ogólnej omawiał (wraz z ćwiczeniami) prof. dr T. Tomaszewski. Zagadnienia psychologii wychowawczej w projektach nowych programów przedstawił prof. dr S. Szuman. Zagadnienia praktyki w szkole w związku z projektami nowych programów omawiali dyrektorzy Kozłowski i Bieda. Projekt programu dydaktyki ogólnej przedstawił (wraz z ćwiczeniami) prof. dr K. Sołnicki. Projekt programu pedagogiki omawiał (wraz z ćwiczeniami) prof. dr B. Suchołolski. Projekt programu logiki w połączeniu z ćwiczeniami przedstawił prof. dr K. Ajdukiewicz. O metodologicznych podstawach pedagogiki mówił dr S. Wołoszyn. O biologicz-

nych podstawach pedagogiki mówił prof. dr St. Skowron. Na temat stosunku socjologii do pedagogiki — nie mogąc przyjechać — wykład nadesłał prof. dr J. Chafasiński. Ponadto: o zagadnieniach samokształcenia mówił w. K. Lech; o perspektywach marksistowskiej teorii pedagogicznej w Polsce mówił prof. dr Z. Mysłakowski, o teoretycznych zdobyciach pedagogiki radzieckiej mówił dyr. dr Wolpe.

**Zjazd Polskiego Towarzystwa Teologicznego.** W dniach 6—9 kwietnia 1948 odbył się w Krakowie zjazd członków Pol. Tow. Teologicznego, połączony z obchodem 550-lecia istnienia Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego. Na uroczystej inauguracji Ks. prof. Godlewski mówił o stosunku Kościoła do nauk w ciągu wieków, a Ks. prof. Glemma o dziejach krakowskiego Wydziału Teologicznego i działalności naukowej jego profesorów. Obrady toczyły się na zebraniach plenarnych i w sekcjach, między którymi była sekcja filozoficzna. Wygłoszono m. i. następujące wykłady i referaty: Ks. prof. Chojnacki o rzeczywistości i poznaniu w filozofii egzystencjalizmu; Ks. prof. Kwiatkowski o poglądach teoriopoznawczych prof. Sawickiego; Ks. Kłósak o zagadnieniu indywidualu fizykalnych w związku z mechaniką kwantową. Rezolucje zjazdowe dotyczyły szeregu wydawnictw, nowej encyklopedii kościelnej i polskiej bibliografii teologicznej. Następny zjazd ma odbyć się w r. 1950 w Częstochowie.

**Ogólnoradziecka konferencja w sprawach logiki.** W Moskwie w końcu czerwca 1948 r. odbyła się wszechzwiązkowa konferencja w sprawach logiki, zwołana przez Ministerstwo Wyższego Wykształcenia ZSRR, przez Akademię Nauk Społecznych przy Centr. Kom. WKF(b) i przez Instytut Filozofii Akademii Nauk ZSRR.

Na konferencji omówiono stan nauczania logiki w szkołach wyższych. Poddano krytyce programy i podręczniki logiki, zwłaszcza podręcznik Logiki prof. W. F. Asmusa (wyd. 1947 r.) uznano za przykład podręcznika formalistycznego, abstrakcyjnego zamieniającego logikę w naukę apolityczną i bezideową. Przyjęto postulat, że podręczniki logiki mają być ideowe i partyjne oraz mają likwidować przyżytki kapitalizmu w świadomości ludzi, a sprzyjać umacnianiu w nich ideologii socjalistycznej.

Na konferencji zostały wygłoszone następujące referaty teoretyczne: B. M. Kiedrowa „Logika a przyrodznawstwo”, P. E. Wyszyńskiego „Logika a polityka”, P. W. Tawanca „Materialistyczna teoria sądów” i A. A. Czudowa „Poznawcze znaczenie syllogizmów”.

**W Instytucie Filozofii Akademii Nauk ZSRR** odbyło się 13 sierpnia 1948 r. wspólne posiedzenie naukowe pracowników naukowych Instytutu Filozofii i przedstawicieli biologii

miczurinowskiej. Tematem posiedzenia było omówienie znaczenia dla filozofii i badań filozoficznych wyników sierpniowej sesji naukowej Wszczężwiązkowej Akademii Nauk Rolniczych im. Lenina, na której przedyskutowano prelekcję T. D. Eysienki „O sytuacji w naukach biologicznych”. Powyższa wspólna konferencja filozofów i biologów poddała krytyce dotychczasową postawę Instytutu Filozofii i czasopisma „Woprosy Filozofii” wobec biologii miczurinowskiej. W wyniku obrad postanowiono m. i. wprowadzić do sekcji filozofii przyrodoznawstwa Instytutu Filozofii w większym procencie biologów-miczurinowców z filozoficznym przygotowaniem, „przyjąć dostateczną ilość aspirantów mających specjalne przygotowanie w dziedzinie fizyki i biologii, opracować naukowo podstawowe zagadnienia filozoficzne współczesnej biologii, podjąć walkę (m. i. na łamach pisma „Woprosy Filozofii”) z idealistycznymi kierunkami w tej nauce, odbywać wspólne konferencje naukowe pracowników Instytutu z biologami-miczurinowcami, popularyzować w szerszych kołach wiedzę biologiczną i filozoficzną.

Niemiecki Kongres Filozoficzny odbył się w Moguncji w czasie od 1—7 sierpnia 1948 r. (bezpośrednio przed Kongresem amsterdamskim) z udziałem ok. 170 filozofów niemieckich oraz 30 delegatów z innych krajów. W zaproszeniach skierowanych zagranicę przez organizatorów Kongresu podkreślono pragnienie myślicieli niemieckich do „spotkania się z zagranicznymi kolegami, aby mieć sposobność wywołania się z jednostronnych i swoistych niemieckich sposobów myślenia, które panowały w minionych latach”.

Inauguracyjny odczyt „Die Weltbedeutung des Menschen” wygłosił prof. Th. Litt (Bonn). Jeden dzień obrad był poświęcony filozofii Schelera, referentami byli E. Rothacker (Bonn), G. Kränzlin (Zurych) i H. Reiner (Fryburg B.). Ogółem wygłoszono ok. 40 odczytów, w tym 15 przez gości zagranicznych, m. i.: H. Plessner (Groningen) — Probleme einer Anthropologie der Erkenntnis; E. Spranger (Tübingen) — Kulturbeggnungen als philosophisches Problem; B. v. Brandenstein (Budapeszt) — Vom Bilde des Menschen; Th. Erisman (Innsbruck) — Die Wahrscheinlichkeit und ihre Grundlage im Sein und Denken; G. Verbeke (Louvain) — Le fondement métaphysique de la vérité; M. Rossier (Paryż) — Über die französische Philosophie; W. Brugger (Monachium) — Probleme metaphysischer Begriffsbildung; G. Schischkoff (Schlehdorf Obb.) — Kategorial-analytische Untersuchungen zum Wesen der Mathematik; G. Krüger (Tübingen) — Ansichsein und Geschichte; P. Tillich (New York) — Die philosophisch-geistige Lage und der Protestantismus; H. Sauer (Hamburg) — Wahrscheinlichkeit und Kausalität; W. Keller (Zurych) — Der positive Begriff der Existenz und

die Psychologie; G. Stammer (Halle) — Das Kernsatzproblem in der Logik als philosophischer Wissenschaft. Charakterystycznym rysem nastroju kongresowego była postawa realistyczna i przeciwna relatywizmowi u większości jego uczestników.

Postanowiono założyć nowe niemieckie towarzystwo filozoficzne, które ma wypełnić lukę po dawnym Kantgesellschaft, jego organem ma być Zeitschrift für philosophische Forschung (zob. Ruch Fil. XVI str. 55b).

Prezydentem Kongresu był prof. Fr. J. v. Rintelen z Moguncji, prezydentem honorowym prof. Litt z Bonn, sekretarzem dr G. Schischkoff (Am Kochelsee Obb. 13b Schlehdorf). Przygotowaniem do obecnego kongresu był zjazd filozofów niemieckich w Garmisch-Partenkirchen w dniach 2—8 września 1947, zorganizowany przez Dr. H. Matzat (Monachium), z którego sprawozdanie ukazało się w Zeitschrift f. philos. Forsch. II. zes. 2—3. Także z ostatniego kongresu sprawozdanie ma być umieszczone w tym samym piśmie. Następny kongres jest projektowany w lecie 1950 w brytyjskiej strefie okupacyjnej.

IV-e Congrès des Sociétés de Philosophie de langue française odbędzie się w r. 1949; organizuje go szwajcarska Société romande de Philosophie, która zleciła prace przygotowawcze swej sekcji w Neuchâtel (III Kongres odbył się w r. 1947 zob. R. Fil. XVI str. 65a). Temat główny: Wolność. Obrady kongresu będą toczyć się na zebraniach plenarnych i następujących sekcjach: 1. Metafizyka i religia. 2. Moralność i prawo. 3. Psychologia. 4. Metodologia nauk. 5. Estetyka. 6. Historia filozofii. Sekretarzem generalnym kongresu jest prof. M. Schaerer (Neuchâtel, 16, Beaux-Arts).

XV Włoski Kongres Filozoficzny, zorganizowany przez Towarzystwo filozoficzne w Messynie, odbył się tamże w dniach 24—28 października 1948, przy bardzo licznym udziale filozofów włoskich. Tematy obrad były następujące: 1. Kryzys cywilizacji. 2. Racjonalizm i irracjonalizm.

Pierwszy włoski kongres historii nauk odbył się we Florencji w maju 1948 r.

Trzecia międzynarodowa konferencja lingwistyki psychologicznej, zorganizowana przez Société internationale de linguistique psychologique odbyła się w czasie 2—8 sierpnia 1947 r. w 's-Graveland (Holandia), obejmując trzy sekcje, teorii poznania, psychologii i pedagogiki społecznej. Do komitetu organizacyjnego należeli m. i. G. Bourgin (Paryż), L. E. J. Brouwer (Amsterdam), F. Gonseth (Zurich), W. M. Kruseman (Deventer), A. Mercier (Bern), M. Montessori (Amsterdam-Madras), D. Vuysje (Amsterdam).

XI Międzynarodowy Kongres Filozoficzny ma odbyć się w Brukseli w r. 1952.



Zjazd Filozoficzny w Barcelonie, organizowany przez Instytut Luis Vives, odbył się w dniach od 3 do 10 października 1948 dla uczczenia rocznicy Francisco Suareza (1548—1617) i Jaime Balmeza (1810—1848). Program obrad ustalił następujące tematy: 1. Problem poznania, 2. Nauka i filozofia, 3. Metafizyka, 4. Filozofia społeczna i filozofia prawa, 5. Suarez i Balmez w dziejach filozofii.

Western Division of the American Philosophical Association odbyła 46 doroczny zjazd w Knox College, Galesburg Ill. w czasie 6—8 maja 1948 z następującym programem: Zebrań wstępne: Panel Discussion on Teaching the Introduction to Philosophy (G. R. Geiger, E. W. Hall, W. O' Meara, P. Henle). Sekcja metafizyki: Contextualistic Philosophy of Religion (H. Smith, L. Ward); Language Analysis and Metaphysical Inquiry, (I. Copilowisch, G. Bergmann); Naturalism, Metaphysics, and Fundamentalism (C. W. Churchman, D. T. Howard). Sekcja etyki i teorii wartości: Duty as External (L. Garvin, W. K. Klass); On Professor Lewis's Distinction between Ethics and Valuation (R. W. Browning, R. Leplay); Ewing's Scheme of Morality (W. Frankena, Ch. Perry). Sekcja logiki i teorii poznania: The Logic of Causal Propositions (A. Barks); The Star of Meaning (V. C. Aldrich, C. W. Morris); Basic Propositions in Lewis's Analysis of Knowledge (V. Hinshaw, D. Hawkins). Sekcja nauk humanistycznych: Literature and Ideas (A. R. Caponigri, G. Beiswanger); The Nomic Approach (H. O. Eaton, C. Golightly); Scientific Research and Social Value Judgments (D. L. Miller, E. DeLacy). Odczyt publiczny: One Hundred Years of the Concept of Existence (Jean Wahl). Filozofia A. N. Whiteheada: Logic and Scientific Method (V. Lowe); Metaphysics (Ch. Hartshorne); Philosophy of Civilisation (A. H. Johnson).

Association for Symbolic Logic odbyła zebrań 31 grudnia 1947 w związku z Wszecnamerykańskim Kongresem Filozoficznym w Uniwersytecie Columbia. Wygłoszono następujące odczyty: J. G. Kemeny — Models of Logical Systems; L. Henkins — The Completeness of Formal Systems; E. C. Berkeley — Some Applications of Symbolic Logic to Sequence Controlled Computing Machinery; T. A. Kalin — A Machine for Calculating Truth Tables z (demonstracją przyrządu); E. W. Beth — The Origin and Growth of Symbolic Logic.

American Catholic Philosophical Association odbyła w Saint-Louis w dniach 25—30 grudnia 1947 doroczną konferencję z tematem ogólnym: „The Absolute and the Relative”.

New School for Social Research w Nowym Jorku poświęciła w grudniu 1947 swoją kolejną konferencję semestralną dotyczącą metod filozofii i nauk, specjalnym dwóm tematom:

1. Teoria i praktyka historii, 2. Zasady działalności rządowej amerykańskiej w odniesieniu do nauk.

Pierwszy Brazylijski Kongres Filozoficzny miał odbyć się według zapowiedzi w dniach 19—24 lipca 1948 r. w Belo-Horizonte. Adres Komitetu organizacyjnego Faculdade de Filosofia — Belo-Horizonte, Minas Geraes, Brazil.

Pierwszy Argentyński Kongres Filozoficzny, organizowany przez Universidad Nacional de Cuyo, został zapowiedziany na 12—16 października 1948 r. w mieście Mendoza. Głównymi tematami rozważań ma być człowiek, jego osobowość, wychowanie człowieka, ludzka społeczność.

## Organizacja nauczania

### Psychologia i logika w programie Liceum Pedagogicznego

Projekt planu godzin w Liceum Pedagogicznym wymienia psychologię w wymiarze trzech godzin tygodniowo w klasie III oraz logikę w wymiarze dwóch godzin tygodniowo w klasie IV.

Projekt programu psychologii opracowany przez prof. Tadeusza Tomaszewskiego wychodzi z założenia, że głównym działem psychologii, z którym należy zapoznać uczniów, jest psychologia rozwojowa dziecka i psychologia wychowawcza. W celu jednak nadania jasności tym działom konieczne jest przyswojenie sobie przez uczniów podstawowych pojęć z psychologii ogólnej i opanowanie podstawowej terminologii psychologicznej, koniecznej w dalszym toku nauczania. Z tego względu podstawowe wiadomości z psychologii ogólnej muszą wyprzedzać kurs psychologii rozwojowej. Materiał nauczania obejmuje:

#### 1) Wiadomości z psychologii ogólnej.

Pojęcie zjawisk psychicznych. Ich strona subiektywna i związek z organizmem, ze światem otaczającym (przedmiotowym i społecznym) i z działaniem. Rola zjawisk psychicznych w życiu człowieka (poznawanie świata i kierowanie działaniem). Znaczenie poznania samego siebie jako środka, a nie jako celu autonomicznego (konieczność poznania własnych, słabych i silnych stron dla unikania błędów i ulepszania własnego postępowania).

Główne metody badania zjawisk psychicznych; introspekcja, obserwacja i eksperyment. Konieczność ich łączenia.

Krótki zarys budowy i funkcji systemu nerwowego. Układ centralny (rdzeń i mózg) i układ obwodowy (organy zmysłowe, drogi dośrodkowe i odśrodkowe). Układ vegetatywny. Gruczoły wydzielania wewnętrznej i ich związek z życiem psychicznym.

Czynności automatyczne (odruchy naturalne i warunkowe), czynności w ramach działalności świadomej. Behawioryzm jako skrajna forma mechanistycznego traktowania życia psychicznego.

Rodzaje zjawisk psychicznych. Przedstawienia, wrażenia, spostrzeżenia, wyobrażenia. Myślenie (pojęcia, sądy, czynności myślowe). Uczucia (proste i tzw. uczucia wyższe). Akty woli (pragnienia, postanowienia, motywy, hamulce). Uwaga (zakres i trwałość uwagi, uwaga mimowolna, główne procesy uwagi). Pamięć (mechaniczna i logiczna). Wyobrażenia (przekształcanie danych pamięciowych, marzenia, twórczość). Działanie (motywy i cele działania, zabawa i praca).

Osobowość. Różnice indywidualne ilościowe i jakościowe. Dyspozycje. Skłonności, zainteresowania, dążenia. Zagadnienie instynktów. Psychologia głębi i związane z nią niebezpieczeństwo irracjonalnego poglądu na życie psychiczne człowieka. Zdolności (inteligencja i zdolności specjalne). Współczesny stan badania życia psychicznego. Skrajne stanowiska w tej sprawie: dawna psychologia elementów i współczesna psychologia całości. Konieczność łączenia analitycznego i syntetycznego traktowania osobowości.

## 2) Wiadomości z psychologii rozwojowej.

Rozwój zjawisk psychicznych i osobowości człowieka w ciągu całego jego życia. Rozwój ilościowy i jakościowy. Rozwój filogenetyczny, historyczny i ontogenetyczny. Czynniki rozwoju psychicznego (wrodzone zadatki organiczne, wpływy środowiska, własna aktywność, wychowanie i nauczanie). Uproszczone poglądy na rozwój psychiczny (teoria dwóch czynników, dziedzinności i otoczenia, teoria konwergencji, identyfikowanie rozwoju z dojrzewaniem).

Główne okresy rozwoju psychicznego. Trudności podziału: nieostrość przejść między poszczególnymi okresami. Związek każdego okresu z okresami poprzednimi i następnymi. Indywidualne odchylenia tych schematów rozwojowych. Orientacyjne znaczenie tych schematów.

Następuje wreszcie bardziej szczegółowy opis psychologiczny okresów pierwszego dzieciństwa (do 6-go roku życia), drugiego dzieciństwa (od 7—14 roku życia) oraz okresu dojrzewania (od 14—21 roku życia).

Program logiki opracowany przez prof. Tadeusza Kotarbińskiego dzieli materiał nauczania tego przedmiotu na 15 tematów a mianowicie: 1) logiczne wadliwości mówienia, 2) określanie znaczeń słów, 3) klasyfikacja logiczna, 4) zdania prawdziwe, fałszywe, prawdopodobne, 5) uzasadnianie zdań, 6) najprostsze formuły wyznaczenia logicznego, 7) główne wiadomości z sylogistyki, 8) rodzaje nauk, 9) system dedukcyjny, 10) metoda indukcyjna w naukach empirycznych, 11) ce-

chy odrębne psychologii, 12) charakterystyka nauk humanistycznych, 13) umiejętności praktyczne, 14) zasady dobrej roboty, 15) umiejętność wymiany zdań.

## Projekty zmian w przepisach o uniwersyteckich studiach filozoficznych

Ordynacja magisteriów z roku 1926 wprowadziła jeden typ magisterium z nauk filozoficznych, oparty na podbudowie egzaminów z psychologii ogólnej, logiki z teorią poznania i historii filozofii oraz różniący specjalizację z logiki matematycznej i teorii mnogości, metodologii szczegółowej obranego działu nauk, psychologii eksperymentalnej, etyki lub estetyki. Nadto logika matematyczna była jedną ze specjalizacji przy magisterium w zakresie matematyki. Nowe projekty dążą do wyodrębnienia psychologii i logiki z tego zespołu, aby je bardziej związać z naukami szczegółowymi.

## Projekt magisterium na stopień magistra filozofii w zakresie psychologii

Konferencja profesorów psychologii, która odbyła się w Krakowie w maju 1946 r. (zobacz Ruch Filozoficzny XVI str. 64 a) opracowała projekt odrębnego magisterium z psychologii. Projektodawcom chodziło o pogłębienie studiów psychologicznych przez podbudowę biologiczną i uwzględnienie podłoża społecznego, a zarazem nadanie tym studiom kierunku bardziej praktycznego; pragnęli oni przy tym utrzymać pewien związek z naukami filozoficznymi. Główna treść projektu jest następująca:

Egzaminy z zakresu psychologii na stopień magistra filozofii oraz warunków dopuszczenia do nich są następujące:

- A. Egzaminy obowiązujące każdego studenta, studiującego w tym zakresie:
  1. Znajomość współczesnych zagadnień filozofii na tle ich historii (można zdawać po trzech trymestrach).
  2. Biologia ogólna ze szczególnym uwzględnieniem anatomii i fizjologii systemu nerwowego (można zdawać po odbyciu trzech trymestrów ćwiczeń).
- B<sub>1</sub>. 3. Psychologia ogólna (można zdawać po 6 trymestrach ćwiczeń).
4. Metody statystyczne w psychologii na tle metodologii nauk indukcyjnych.
5. Psychopatologia wraz z elementami higieny psychicznej.
6. Psychologia rozwojowa.

Egzaminy z przedmiotów pod B<sub>1</sub> można zdawać w dowolnym porządku po zdaniu dwu pierwszych egzaminów.

- B<sub>2</sub> 7. Egzamin z zakresu obranej specjalności np.: jeden z działów psychologii ogólnej, psychologia pedagogiczna, jeden z działów psychologii stosowanej, psychologia społeczna, psychologia zwierząt.

Egzaminy z grupy B<sub>2</sub> można zdawać po złożeniu egzaminów pod A i B<sub>1</sub> oraz po odbyciu conajmniej rocznych ćwiczeń z wybranego przedmiotu.

- C. 8. Dowolnie wybrany inny przedmiot związany z wybranym kierunkiem specjalizacji.
- D. 9. Egzamin piśmienny, który można zastąpić przez egzamin praktyczny. Po egzaminie tym będzie przeprowadzona ze studentem dyskusja nad pracą magisterską i jednocześnie sprawdzenie całości kształtu wiedzy.

#### Projekt magisterium w zakresie logiki i nauki o nauce.

Projekt utworzenia na Wydziałach matematyczno-przyrodniczych Uniwersytetu magisterium w zakresie logiki i nauki o nauce, opracowany przez prof. dr Kazimierza Ajdukiewicza, obejmuje następujący zespół egzaminów magisterskich:

- A) 1. Logika matematyczna.
2. Metodologia ogólna i zarys metodologii szczegółowej wraz z elementami logiki języka.
3. Historia nauk.
4. Elementy matematyki wyższej.
5. Psychologia ogólna ze szczególnym uwzględnieniem psychologii poznawania.
6. Główne zagadnienia i kierunki filozoficznej teorii poznania.
- B) 7. Metodologia i podstawy jednego z trzech działów nauk (działu nauk matematycznych, fizyko-chemicznych, biologicznych, w szczególowym opracowaniu.
8. Historia wybranego działu nauk matematyczno-przyrodniczych.
- C) Grupa egzaminów potrzebnych dla uzyskania prawa nauczania jednego z przedmiotów dodatkowych: a) matematyki, b) fizyki, c) chemii, d) nauk biologicznych.

Temat pracy magisterskiej może student otrzymać z początkiem 5 trymestru. Temat ten może należeć do logiki matematycznej, metodologii ogólnej, metodologii lub podstaw jednego działu nauk matematyczno-przyrodniczych lub do historii nauki. Zależnie od tematu pracy student wybiera jako egzamin ostateczny jeden z egzaminów grupy B. Przy tym egzaminie odbywać się będzie dyskusja nad pracą oraz kontrola całości kształtu wiedzy kandydata z całego materiału. Egzamin ostateczny składać można dopiero po złożeniu wszystkich egzaminów grupy A) i C).

#### Egzamin z głównych zasad nauk filozoficznych.

W związku z projektem odrębnego magisterium z logiki i nauki o nauce prof. dr Ajdukiewicz proponuje także zmianę w egzaminie z głównych zasad nauk filozoficznych obowiązującym wszystkich studentów Wydziału matematyczno-przyrodniczego, a mianowicie egzamin ten winien zostać przekształcony na egzamin z głównych zasad logiki i metodologii nauk wraz z elementami logicznej teorii języka.

## Wiadomości osobiste

**Wykaz profesorów i docentów nauk filozoficznych i pokrewnych, którzy wykładają obecnie w polskich zakładach akademickich (Ruch Fil. XVI, str. 66b i nast.), należy uzupełnić a mianowicie:** W Uniwersytecie Wrocławskim na Wydziale Lekarskim Witold Ziembicki, prof. z historii i filozofii medycyny.

**W Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie** docent i zast. prof. dr Tadeusz Tomaszewki został mianowany z początkiem roku akad. 1948/49 profesorem nadzwyczajnym psychologii, prof. nadzw. historii i filozofii medycyny dr Ludwik Zembruski, zrezygnował z katedry z początkiem r. akad. 1947/48.

**Nowi członkowie Polskiej Akademii Umiejętności**, powołani w r. 1948: Na Wydziale historyczno-filozoficznym członkami korespondentami zostali: Józef Chałasiński i Czesław Znamierowski. Na Wydziale lekarskim członkami czynnymi krajowymi: Stefan Błachowski (poprzednio członek korespondent Wydziału Historyczno-Filozoficznego) i Witold Ziembicki, członkiem korespondentem Tadeusz Bilikiewicz.

**Trzydziestolecie pracy profesorskiej Tadeusza Kotarbińskiego.** W kwietniu 1948 r. minęło 30 lat, odkąd profesor Tadeusz Kotarbiński objął katedrę filozofii w Uniwersytecie Warszawskim. Z tej okazji w dniu 25 kwietnia zebrali się liczni uczniowie profesora, koledzy i przyjaciele w jego mieszkaniu w Łodzi dla złożenia mu życzeń; życzenia pisemne napłynęły nadto od wielu tych, którzy nie mogli przybyć osobiście. W związku z rocznicą zostało zamierzone wydanie w osobnej księdze zbioru artykułów prof. Kotarbińskiego, drukowanych w różnych po części już dziś trudno dostępnych czasopismach.

**Prof. Kazimierz Ajdukiewicz** został rektorem Uniwersytetu Poznańskiego na okres trzyletni od r. 1948/1949.

**Bogdan Nawroczyński i Władysław Witwicki**, profesorowie Wydziału Huma-

nistycznego w Uniwersytecie Warszawskim zostali przeniesieni z początkiem roku akadem. 1948/49 w stan spoczynku.

**Nowe katedry.** Uniwersytet Warszawski otrzymał na Wydziale Humanistycznym trzecią katedrę filozofii oraz katedrę etyki.

**Katedra historii filozofii i katedra nauki o moralności** na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Łódzkiego, zostały zwiniete od początku roku akad. 1948/49

**Ks. Piotr Chojnacki**, profesor filozofii chrześcijańskiej w Uniwersytecie Warszawskim, został obrany prezesem Zarządu Polskiego Towarzystwa Teologicznego.

**Prof. Andrzej Mostowski** (Warszawa) wszedł do Komitetu Wydawniczego czasopisma *The Journal of Symbolic Logic*.

**Dr Mieczysław Chojnowski**, redaktor czasopisma „*Życie Nauki*”, (Kraków), wszedł do Komitetu redakcyjnego czasopisma *Synthese* (zob. *Ruch Fil.* XVI, str. 55b) jako redaktor działu polskiego.

**Ks. I. M. Bocheński**, który w czasie wojny pełnił obowiązki kapelana wojennego, objął w roku 1945 nadzwyczajną katedrę filozofii w Uniwersytecie Fryburskim w Szwajcarii, a w r. 1948 został mianowany tamże profesorem zwyczajnym.

**Prof. Paweł Siwek S. J.** wykłada obecnie w Fordham University w U. S. A.

#### Profesorowie i docenci nauk filozoficznych i pokrewnych w czechosłowackich szkołach akademickich:

**I. Uniwersytet Karola IV-go w Pradze** a) na Wydziale Filozoficznym: Jan B. Kozak prof. z filozofii, Josef Kral prof. z filozofii, Ladislav Rieger, prof. z filozofii, Otokar Pertold prof. z religioznawstwa, Jan Mukarovsky, prof. z estetyki, Josef Stavel, prof. n. psychologii, Jan Doležal, prof. n. psychologii, Jan Patoczka, docent nauk filozoficznych, Josef Benesz, docent nauk filozoficznych, Jaromir Czerwenka, docent nauk filozoficznych, Vladimir Tardy docent nauk filozoficznych, Karel Galla, docent socjologii, Cyril Steiskal, docent psychologii, Josef Hendrich, prof. z pedagogiki, Waclaw Przhoda prof. z pedagogiki, Franciszek Szta mpach, docent pedagogiki. b) na Wydziale Przyrodniczym: Otokar Matouszek, prof. z filozofii, Albina Dratvova, docent nauk filozoficznych. c) Na Wydziale Teologii: Jaroslav Benesz, prof. z filozofii, Felix Mikula, prof. n. filozofii, Josef Kubalik, docent nauk filozoficznych, Antonin Salajka, docent nauk filozoficznych. d) Na Wydziale Prawnym: Antonin Hobza, prof. z filozofii prawa.

**II. Uniwersytet w Ołomuńcu:** a) na Wydziale Filozoficznym: J. L. Fischer prof. z filozofii, Jirina Otahalova-Popelova, prof. n. filozofii, Ludmila Kolarzikova, docent psychologii, Karel Maiwald, prof. z socjologii, Miloslav Trapl, docent socjologii, Vaclav Richter, docent historii sztuki. b) na Wydziale Teologii: Josef Matucha, prof. z filozofii chrześcijańskiej, Bedrich Vaszek, prof. z socjologii. c) na Wydziale Pedagogicznym: Jan Vanek, docent pedagogiki.

**III. Uniwersytet w Brnie.** Na Wydziale Filozoficznym: Mirko Nowak, prof. n. filozofii, Vilem Chmelar, prof. n. psychologii, Arnost Blaha, prof. z socjologii, Emanuel Chalupny, prof. n. socjologii, Robert Konecny, docent nauk filozoficznych, Blahoslav Zborzil, docent nauk filozoficznych, b) na Wydziale Pedagogicznym: Otakar Chlup, prof. z pedagogiki, Josef Dvorzacek docent pedagogiki, Karel Galla, docent socjologii.

**IV. Uniwersytet Słowacki w Bratysławie:** a) na Wydziale Filozoficznym: Anton Stefanek, prof. z socjologii, Karel Czečetka, prof. n. pedagogiki, Anton Jurovsky, prof. n. psychologii, Swatopluk Stur, docent nauk filozoficznych, Igor Hruszovsky docent nauk filozoficznych, Josef Hirner, docent socjologii. b) na Wydziale Prawa: Boleslav Tomsa, prof. z filozofii prawa.

**Karol Jaspers**, profesor filozofii w Uniwersytecie heidelberskim przyjął zaproszenie Uniwersytetu w Bazylei do objęcia katedry filozofii po profesorze P. Häberlinie, który przeszedł w stan spoczynku.

**Na katedry filozoficzne w Uniwersytetach niemieckich** zostali powołani: A. v. Dempf z Wiednia do Monachium jako następcą prof. J. Geysera. Na ten sam Uniwersytet zostali też powołani R. Guardini i A. Gallinger. Katedrę zwyczajną filozofii i pedagogiki we Fryburgu badeńskim objął prof. E. Fink.

**Prof. Etienne Gilson** został wybrany do Akademii Francuskiej na miejsce opróżnione przez śmierć A. Hermant, a prof. **René Le Senne** na miejsce P. Janet.

**Prof. Maria M. Rossi** z Uniwersytetu we Florencji przeniósł się do Uniwersytetu w Edynburgu, a zarazem wszedł w skład redakcji czasopisma *The Journal of Philosophy*.

**Prof. Alexandre Koyré** i **Prof. Jean Wahl** (obaj z Paryża) przyjęli zaproszenie w charakterze profesorów wymiennych do Uniwersytetu w Chicago na bieżący rok akademicki.

**Jacques Maritain**, od roku 1945 francuski ambasador przy Watykanie, zrezygnował z tego stanowiska w czerwcu 1948, aby objąć katedrę filozofii w Uniwersytecie Princeton.

**Prof. Paul A. Schilpp**, nadzwyczajny profesor filozofii Northwestern University (w Chicago), redaktor wydawnictwa *The Library of Living Philosophers*, przybył na zimowy semestr 1948 jako wymienny profesor do Uniwersytetu w Monachium. W czasie swej bytności w Europie zamierza nadto z ramienia American Council of Learned Societies w Waszyngtonie przy poparciu Fundacji Rockefellera nawiązać osobisty kontakt z najwybitniejszymi przedstawicielami filozofii w Anglii, Francji, Włoszech, Szwajcarii i Niemczech.

**Carl G. Hempel** został mianowany profesorem nadzwyczajnym (Associate Professor) filozofii w Uniwersytecie Yale.

Przewodniczącym Wschodniego Oddziału Amerykańskiego Towarzystwa Filozoficznego na rok 1948 został Prof. H. W. Schneider, a przewodniczącym Oddziału Pacyficznego Prof. D. A. Piatt.

**Prof. Carroll C. Pratt** po dwuletnim pobycie w Turcji w charakterze dyrektora Instytutu Filozoficznego i profesora psychologii na Uniwersytecie Ankarńskim, objął katedrę i kierownictwo Instytutu Psychologicznego w Uniwersytecie Princeton, a zarazem redakcję *Psychological Review*.

**Prof. Euryalo Cannabrava** z Colegio Pedro II w Rio de Janeiro oraz Prof. Leopoldo Zea z Uniwersytetu w Meksyku, wykładali w roku 1947/48 na Uniwersytecie Columbia w Nowym Jorku.

## Konkursy i nagrody

**Prof. Dr. R. Ingarden** otrzymał nagrodę Wydziału Historyczno-Filozoficznego PAU w kwocie 50.000 zł za dzieło pt.: „Spór o istnienie świata” t. I.

**Prof. Maria Ossowska** otrzymała nagrodę Towarzystwa Naukowego Warszawskiego w kwocie 150.000 zł za dzieło: *Podstawy nauki o moralności*.

**G. Marcel** otrzymał Wielką Nagrodę Literatury Akademii Francuskiej za całość swej działalności pisarskiej.

**Instytut International des Sciences théoriques w Brukseli** (Palais des Académies) ogłasza konkurs o nagrodę Eddingtona (Prix Eddington) w kwocie 50.000 franków belgijskich na rozprawę naukową, której temat brzmi: *Exposé et critique des conceptions d'Eddington concernant la Philosophie de la Science physique*. Skład sądu konkursowego jest następujący: I. Dockx, dyrektor Instytutu (Bruksela); L. de Broglie, sekretarz stały Akademii Nauk w Paryżu; Th. de Donder, profesor Uniwersytetu w Brukseli; F. Gonseth, profesor Politechniki

w Zurychu; E. A. Milne, profesor Uniwersytetu w Oxfordzie. Prace należy nadsyłać w pięciu egzemplarzach pod adresem: Secrétariat de l'Institut international des Sciences théoriques, 221, avenue de Tervueren, Bruxelles, w terminie do 31 grudnia 1950 r. Prace konkursowe winny być nieopisane, opatrzone godłem; do pracy należy dołączyć opatrzoną tym samym godłem, zamkniętą kopertę, z podaniem wewnątrz nazwiska i adresu autora.

## Varia

**Pisma J. P. Sartre'a** zostały umieszczone przez katolickie władze kościelne na indeksie książek zakazanych.

## Nekrologia

**Zygmunt Michał Zawirski**, urodzony 29 września 1882 roku w Berezowicy Małej (pow. Zbaraski na Podolu), studia uniwersyteckie odbył we Lwowie w latach 1901—1906 na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jana Kazimierza, gdzie w roku 1906 uzyskał doktorat filozofii. W roku 1907 złożył egzamin nauczycielski z propedeutyki filozofii, matematyki i fizyki. W latach 1909—1910 odbywał studia filozoficzne w Berlinie i w Paryżu. Od roku 1906 do roku 1928 był nauczycielem gimnazjalnym. W roku 1922 otrzymał wykłady zlecone z filozofii na Wydziale Ogólnym Politechniki Lwowskiej. W roku 1924 habilitował się z filozofii na Uniwersytecie Jagiellońskim. W roku 1925 otrzymał jako docent wykłady zlecone na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Lwowskiego. W latach 1923—1926 prowadził wykłady w Państwowym Studium Pedagogicznym we Lwowie. W roku 1927 jako docent Politechniki objął kierownictwo Poradni Psychotechnicznej we Lwowie. W roku 1928 został mianowany zastępcą profesora historii i metodologii nauk przyrodniczych i humanistycznych na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Poznańskiego. W roku 1929 otrzymał nominację na profesora nadzwyczajnego tegoż przedmiotu na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Poznańskiego. W roku 1937 został profesorem zwyczajnym filozofii na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego. W roku 1934/35 był dziekanem Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego Uniwersytetu Poznańskiego, a w roku 1938/39 Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu Jagiellońskiego. W roku 1936 objął redakcję *Kwartalnika Filozoficznego*. W latach wojny 1939—1945 brał czynny udział w tajnym nauczaniu uniwersyteckim. Od roku 1945 był przewodniczącym Krakowskiego Towarzystwa Filozoficznego. Zmarł 2 kwietnia 1948 roku. — Ogłosił drukiem m. i.: *Ilość praw kojarzenia przedstawień*, 1910; *Przyczynowość a stosunek*

funkcjonalny, 1912; O modalności sądów, 1914; Relatywizm filozoficzny a fizykalna teoria względności, 1921; Refleksje filozoficzne nad teorią względności, 1921; Metoda aksjomatyczna a przyrodoznawstwo, 1923; Związek zasady przyczynowości z zasadą względności, 1924; Wieczne powroty światów, 1927; Stosunek logiki do matematyki w świetle badań współczesnych, 1927; W sprawie indeterminizmu fizyki, 1931; Les logiques nouvelles et le champ de leur application, 1932; Stosunek logiki wielowartościowej do rachunku prawdopodobieństwa, 1934; Filozofia nauk Meyersona, 1934; L'évolution de la notion du temps, 1936; Geneza i rozwój logiki intuicjonistycznej 1946; O współczesnych kierunkach filozofii, 1948; Podręczny słownik filozoficzny (w druku).

**Benedykt Bornstein**, urodzony w Warszawie 31. I. 1880 r., zmarł w Łodzi 10. XI 1948 r. Studia uniwersyteckie rozpoczął na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym w Warszawie, potem studiował filozofię w Berlinie i we Lwowie, gdzie w r. 1907 uzyskał doktorat. W latach 1915—1939 wykładał filozofię na Wolnej Wszechnicy Polskiej w Warszawie, w czasie wojny nauczał w tajnych kompletach uniwersyteckich w Warszawie i Częstochowie. W roku 1945 został profesorem zwyczajnym ontologii na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Łódzkiego. Ogłosił drukiem m. i.: *Preformowana harmonia transcendentna jako podstawa teorii poznania Kanta*, 1907; *Zasadniczy problemat teorii poznania Kanta*, 1910; *Krytyka immanentna filozofii geometrii Kanta*, 1911; *Prolegomena filozoficzne do geometrii*, 1912; *Kant i Bergson*, 1913; *Elementy filozofii jako nauki ścisłej*, 1916; *Sądzenie a widzenie*, 1923; *Benedykt Spinoza*, 1927; *Architektonika zmysłowości i rozsądku*, 1927; *La logique géométrique et sa portée philosophique*, 1928; *Architektonika świata* (3 t.), 1934—1936; *Początki logiki geometrycznej w filozofii Platona*, 1938, 1939; *Geometrical Logic, The Structures of Thought and Space*, 1939; *Teoria absolutu (Metafizyka jako nauka ścisła)*, 1948. Wydał w tłumaczeniu polskim Kanta *Krytykę praktycznego rozumu* (1911) i *Prolegomena do wszelkiej przyszłej metafizyki* (1918 i 1927).

**Ludwik Jaxa-Bykowski**. Urodził się 19 stycznia 1881 roku w Zagwoździu (pow. stanisławowski). Gimnazjum klasyczne w Stanisławowie ukończył w 1899 r. Studia w zakresie nauk przyrodniczych, filozofii i pedagogiki odbył na Uniwersytecie Lwowskim, gdzie też w 1904 roku uzyskał dyplom doktora filozofii. Studia uzupełniające podjął w Sorbonie i Muzeum Historii Naturalnej w Paryżu oraz na Uniwersytecie w Marburgu i na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Lwowskiego. Od roku 1904 pracował w szkolnictwie średnim. W 1921 r. został profesorem zwyczajnym zoologii w

Akademii Weterynaryjnej we Lwowie, a w r. 1923 kierownikiem departamentu nauki i szkół wyższych Ministerstwa W. R. i O. P. W 1926 r. habilitował się z pedagogiki eksperymentalnej na Uniwersytecie Poznańskim i w 1927 r. został tam profesorem zwyczajnym pedagogiki. W latach 1929/30 i 1932/33 pełnił funkcję dziekana Wydziału Humanistycznego. Po zwinięciu katedry pedagogiki w 1934 r. do wybuchu wojny prowadził nadal wykłady pedagogiki jako docent. W czasie okupacji niemieckiej od jesieni 1940 roku pracował w tajnym Uniwersytecie Ziemi Zachodnich i był jego rektorem w latach 1941/42 i 1942/43, a prorektorem w 1943/44. Przez cały czas okupacji pracował też w tajnym szkolnictwie średnim. Od kwietnia 1945 roku wykładał znów na Uniwersytecie Poznańskim pedagogikę jako profesor kontraktowy. Zmarł 28 czerwca 1948 roku. Pozostawił ok. 150 prac i artykułów naukowych. M. i ogłosił drukiem: *O polski ideał wychowawczy*, 1930; *Antropologia pedagogiczna w Polsce*, 1931; *Monografia Gminy szkolnej im. M. Łomnickiego*, 1933; *Stosunki rasowe wśród naszych abiturientów gimnazjalnych*, 1933; *Antropologiczne podstawy wychowania*, 1933; *Figle i psoty młodzieży szkolnej*, 1933; *Zróżnicowanie młodzieży a praca wychowawcza*, 1935; *Etudes des sentiments familiaux parmi les élèves des écoles second, polonaises*, 1935; *Dydaktyka nauk biologicznych*, 1936; *Charakter i wola, ich istota i kształcenie*, (bez daty); *Recherches experim. sur la mentalité des lycéens polonais*, 1939.

**Jan Mazurkiewicz**, ur. 12. VII. 1871 w Czerwonym Dworze koło Brześcia, habilitował się w 1909 z psychiatrii w Uniwersytecie we Lwowie, potem przeniósł się do Uniwersytetu Jagiellońskiego, a w r. 1919 został profesorem psychiatrii w Uniwersytecie Warszawskim i działał na tym stanowisku aż do śmierci 31 października 1947 r. Był członkiem czynnym P. A. U., prezesem Polskiego Towarzystwa Psychiatrycznego oraz Towarzystwa Neurologów i Psychiatrów Słowiańskich. Ogłosił drukiem m. i.: *Andrzej Towiański, studium psychologiczne* (1902); *Zjawiska psychiczne wobec jedności przyrody* (1908); *O anatomicznym podłożu stanów psychicznych i ich zaburzeń* (1918); *Układ nerwowy roślinny i zaburzenia psychiczne* (1925); *Syntonja i Schizoid* (1926); *Zarys fizjologicznej teorii uczuć* (1930); *Les intégrations nerveuses* (1932); *Rozwój i niedorozwój psychiki* (1935); *Sen i czuwanie w cyklu życiowym człowieka* (1935); *La conscience au cours de la vie humaine* (1936); *Mnemizm i teoria odruchowości warunkowej* (1937); *O lokalizowaniu czynności psychicznych* (1938).

**Stanisław Łempicki**, ur. 25. V. 1886 w Kamionce Strumiłowej (koło Lwowa), studia uniwersyteckie odbył we Lwowie, od r. 1924 był

profesorem nadzwyczajnym, od r. 1933 profesorem zwyczajnym historii oświaty i szkolnictwa w Uniwersytecie Lwowskim. W r. 1945 objął katedrę starszej literatury polskiej w Uniwersytecie Jagiellońskim. Zmarł 2 grudnia 1947 r. w Krakowie. Ogłosił drukiem wielką liczbę prac głównie z historii literatury i historii kultury ze szczególnym uwzględnieniem szkolnictwa, m. i.: *Działalność Jana Zamoyskiego na polu szkolnictwa*, 1921; *Opiekunowie kultury w Polsce*, 1928; *Renesans i humanizm*, 1932; *Polskie tradycje wychowawcze*, 1936; *Polski ideał wychowawczy*, 1939.

**Gustaw Przychocki**, zw. profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, członek czynny P. A. U., jeden z najwybitniejszych filologów klasycznych w Polsce, zmarł w Krakowie 4. II. 1947. Spośród licznych jego pism wymienić tu należy: *De Gregorii Nazianzeni epistolis quaestiones selectae*, 1929; *Historia listów św. Grzegorza z Nazjanzu*, 1946.

**Edward Benesz**, b. prezydent Czechosłowacji, prof. z Uniwersytetu Karola IV-go w Pradze, doktor hon. c. uniwersytetów w Oxfordzie, Paryżu i Strasburgu, członek licznych międzynarodowych organizacji naukowych i politycznych urodził się 28. V. 1884 r. w Koźlanach w Czechosłowacji. W r. 1908 uzyskał doktorat prawa na uniwersytecie w Dijon na podstawie rozprawy pt. *Le problème autrichien et la question tchéquie*. W rok później uzyskał doktorat socjologii na Uniwersytecie Karola w Pradze. W r. 1912 habilitował się na tymże uniwersytecie na podstawie rozprawy pt. *Strannictvi, Sociologicka Studie*. W r. 1915 objął po Masaryku redaktorstwo czasopisma *Nasze Doba*. Wkrótce na skutek pracy w organizacjach politycznych musiał opuścić Czechy. Od r. 1918 był ministrem spraw zagranicznych Czechosłowacji. W r. 1921 został profesorem nadzwyczajnym Uniwersytetu Karola i prowadził wykłady z zakresu socjologii. Od r. 1935 był prezydentem Czechosłowacji. Zmarł 3. IX. 1948 r. Główne prace: *Svietova valka a nasze revoluce — Vzpominky a uvahy z boju za svobodu naroda*. T. I i II, 1927 r., str. 537+612, t. III, 1928 r., str. 685; *Demokracie dnes a zitra* (To samo po angielsku: *Democracy today and tomorrow*), 1946; *Uvahy o slovanstvi*. *Hlavni problemy slovanske politiky*. (Pierwsze wyd. w Londynie w r. 1944), 1946, poza tym był autorem licznych artykułów w *Nasze Doba*, *Czeska Mysl*, *Czeska Revue* i in.

**Emil Svoboda** prawnik i filozof, profesor zwyczajny Uniwersytetu Karola, członek nadzwyczajny Czeskiej Akademii Nauk i Sztuk, członek Instytutu Słowiańskiego w Pradze, urodził się w Pradze 2. X. 1878 r. Od r. 1924 był profesorem zwyczajnym na Wydziale Prawnym Uniwersytetu Karola. Zmarł we wrześniu 1948 r. Główne prace z zakresu filozofii: *Myslenky o pravu, ethice a nabožen-*

*stvi*, 1920; *Utopie*, 1922; *Stezka*, 1924; *Czloviek a spolecnost*, 1926; *Svietla v dalce*, 1927; *Demokracie jako nazor na sviet a život*, 1927; *Dvoji laska*, 1935; *Ideove zaklady obczanského prava*, 1936; *Studie pravne-filosoficke*, 1939.

**Filozofia czesko-słowacka** poniosła za czas wojny dotkliwe straty personalne. W czasie wojny i po wojnie zmarli: Prof. J. Tvrđy (Brno), prof. Em. Radl (Brno), J. Uher (Bratysława), V. K. Szkrach współredaktor Czeskiej Myśli, psycholog R. Mudroch, J. Szimsa, J. Fischer, A. Kraus, V. Cizka, H. Sykora, prof. B. Foustka (Praga), oraz członek Czeskiej Akademii Nauk J. Jahn.

**Andrzej A. Żdanow**, ur. w r. 1896, wybitny mąż stanu Związku Radzieckiego, sekretarz WKP(b), czołowy teoretyk marksizmu, zmarł 31 sierpnia 1948 r. Filozofia marksizmu — według określenia Żdanowa — nie jest teorią nadrzędną w stosunku do innych nauk, lecz wyostrzoną metodą naukowego badania w reku mas proletariatu. Pojmowanie filozofii jako nauki o naukach jest dlań podejściem antyhistorycznym. Jest ona „metodą przenikającą wszystkie nauki o przyrodzie i społeczeństwie i wzbogacającą się o wyniki tych nauk w toku ich rozwoju. W tym sensie filozofia marksistowska jest najpełniejszą i najbardziej zdecydowaną negacją całej poprzedzającej ją filozofii”. Wkład Żdanowa do rozwoju marksistowsko-leninowskiej teorii zawiera się w jego programowych przemówieniach, które stały się oficjalnymi programami dla oceny sztuki i nauki radzieckiej. Przenika je duch walki z akademickim obiektywizmem i apolitycznością, zwalczają one formalizm w literaturze i muzyce, oraz wpływy kultury burżuazyjnej. Technie w nich natomiast duma z dotychczasowych osiągnięć kultury i nauki radzieckiej. Przemówienia te, w szczególności przemówienie o czasopismach literackich „*Zwiezda*” i „*Leningrad*” w 1946 r., potępienie formalizmu i walka o realizm socjalistyczny w muzyce na zjeździe muzyków i kompozytorów w r. 1947, oraz przemówienie podczas dyskusji filozoficznej nad podręcznikiem „*Historii filozofii zachodnio-europejskiej*” Aleksandrowa w r. 1947 ukazały się w urzędowych publikacjach.

**Max Planck**, ur. 23. IV. 1858 r. w Kilonii, jeden z czołowych fizyków współczesnych jako twórca teorii kwantów energii, uczeń Weierstrassa, Helmholtza i Kirchhoffa, po którym objął w r. 1889 katedrę fizyki teoretycznej w Uniwersytecie berlińskim, zmarł 4. X. 1947. Ogłosił m. i. następujące pisma treści filozoficznej: *Kausalgesetz und Willensfreiheit*, 1923; *Das Prinzip der Erhaltung der Energie*, 5 wyd. 1924; *Wege zur physikalischen Erkenntnis, Reden und Aufsätze*, 1933; *Die Physik im Kampf*

um die Weltanschauung, 1935; Vom Wesen der Willensfreiheit, 3 wyd. 1939; Determinismus oder Indeterminismus, 1939; Religion und Naturwissenschaft, 9 wyd. 1942; Das Weltbild der neuen Physik, 9 wyd. 1942; Sinn und Grenzen der exakten Wissenschaft, 1942.

**Max Dessoir**, urodz. w Berlinie 8. II. 1867 r., profesor filozofii w tamtejszym Uniwersytecie w latach 1897—1933, założyciel (w r. 1906) Zeitschrift für Aesthetik und allgemeine Kunstwissenschaft, na której czele stał do r. 1937, zorganizował w r. 1913 pierwszy międzynarodowy kongres estetyki w Berlinie oraz przewodniczył mu, jak i czterem następnym, póki po zmianach politycznych w Niemczech kongresy te nie zostały przeniesione do Paryża (w r. 1937). Zajmował się głównie estetyką i psychologią, interesowały go też zjawiska parapsychiczne. Zmarł 19. VII. 1947 r. w Hesji, dokąd przeniósł się po stracie całego mienia w Berlinie wskutek bombardowania. Ogłosił drukiem m. i.: Geschichte der deutschen Psychologie, 1894; Das Doppel-Ich, 1896; Aesthetik und allgemeine Kunstwissenschaft, 1906; Abriss einer Geschichte der Psychologie, 1911; Vom Jenseits der Seele, 1917; Vom Diesseits der Seele, 1923; Einleitung in die Philosophie, 1936; Die Rede als Kunst, 1940.

**Josef Geysler**, ur. 16. III. 1869 r. w Erkelenz (Nadrenia), w latach 1924—1935 profesor Uniwersytetu w Monachium, zmarł 11. IV. 1948 r. w Siegesdorf (Obb.). Był jednym z najwybitniejszych niemieckich filozofów katolickich. Napisał m. in.: Allgemeine Philosophie des Seins und der Natur, 1915; Grundlegung der Logik und der Erkenntnistheorie, 1919; Eidologie oder Philosophie als Formenkenntnis, 1921; Auf dem Kampffelde der Logik, 1926.

**Richard Hoenigswald**, ur. w r. 1875, uczeń A. Riehla, b. profesor Uniwersytetu we Wrocławiu, potem w Monachium, usunięty z katedry w r. 1933 przez rząd narodowo-socjalistyczny, zmarł w Nowym Jorku w lipcu 1947 r. Napisał m. i.: Studien zur Theorie pädagogischer Grundbegriffe, 1913; Die Skepsis in Philosophie und Wissenschaft, 1914; Grundlagen der Denkpsychologie, 1921.

**Karol Mannheim**, ur. w r. 1893 na Węgrzech, studia odbywał w Budapeszcie, Heidelbergu, Fryburgu i w Paryżu, profesor socjologii w Frankfurcie nad Menem, usunięty z katedry w r. 1933 przeniósł się do Londynu i tam objął katedrę najpierw w London School of Economics, a potem w Institute of Education. Był jednym z najwybitniejszych socjologów współczesnych i twórcą t. zw. socjologii nauki. Ogłosił m. i.: Das konservative Denken; Die Bedeutung der Konkurrenz im Gebiet des Geistigen; Ideologie und Utopie, 1929, Die Gegenwartsaufgaben der Sociologie; Man and Socie-

ty in the Age of Reconstruction, 1944, Diagnosis of our Time, 1945.

**Maurice De Wulf**, najwybitniejszy z współczesnych historyków filozofii średniowiecznej, urodzony w r. 1867 w Poperinghe w Belgii, zmarł 23 grudnia 1947 r. Po studiach uniwersyteckich w Louvain, (gdzie słuchał wykładów Mercier'a), zakończonych doktoratem „en philosophie et lettres” i doktoratem prawa, studiował nadto w Berlinie u Zellera i w Paryżu; w r. 1893 objął stanowisko profesora Uniwersytetu w Louvain, gdzie pozostał przez całe swe życie, z krótkimi przerwami, w których jako gość lub profesor wymiennie wykładał w różnych uniwersytetach europejskich i amerykańskich. Był długoletnim współredaktorem Revue Néoscholastique. Wykaz bibliograficzny jego publikacji obejmuje z górą 200 pozycji, do najważniejszych należą: La valeur esthétique de la moralité dans l'art, 1892; Histoire de la philosophie scolastique dans les Pays-Bas, 1895; Etudes historiques sur l'esthétiques de Saint Thomas d'Aquin, 1896; Histoire de la philosophie médiévale, précédée d'un aperçu sur la philosophie ancienne, 1900 (wielokrotnie wydawane, tłumaczenie angielskie, włoskie i niemieckie); Introduction à la philosophie néoscholastique, 1904; Histoire de la philosophie en Belgique, 1910; L'art et la beauté, 1920; Philosophy and Civilization in the Middle Ages, 1922; Mediaeval philosophy illustrated from the system of Thomas Aquinas, 1922 (to samo po francusku: Initiation à la philosophie thomiste, 1932).

**Antonin Dalmacjusz Sertillanges**, dominikanin francuski, jeden z najwybitniejszych współczesnych filozofów katolickich, członek Akademii nauk moralnych i politycznych w Paryżu, ur. w r. 1863, zmarł w Sallanches (Haute Savoie) 25. VII. 1948. Przez szereg lat był profesorem filozofii w zakładach szkolnych dominikańskich, także w Institut Catholique w Paryżu. Był wydawcą i redaktorem Revue Thomiste. Łączyły go bliskie stosunki z Bergsonem, które opisał w książce: Avec H. Bergson. Ogłosił drukiem m. i.: Socialisme et christianisme, 1905; St. Thomas d'Aquin, 1910; Vie intellectuelle, 1922; Les grands thèmes de la philosophie thomiste, 1928; Catéchisme des incroyants, 1930; Dieu ou rien, 1932.

**Paul Langevin**, ur. 1872 r. w Paryżu, profesor fizyki w Collège de France, członek Akademii Francuskiej, laureat nagrody Nobla, zmarł w Paryżu 19 grudnia 1946 r. Uczeń Piotra Curie, wstąpił się badaniami w dziedzinie fizyki atomowej; interesował się zagadnieniami filozoficznymi jako zwolennik materializmu dialektycznego. Był czynnym działaczem społecznym. W r. 1944 stanął na czele t. zw. Komisji Langevina, powołanej dla opracowania nowego ustroju szkolnictwa we Francji; był



organizatorem I Międzynarodowego Kongresu Ligi Nowego Wychowania w r. 1946 w Paryżu. Założył i redagował czasopismo *La Pensée* (zob. *Ruch Fil.* XVI, str. 55a). Napisał m. in. *Les progrès de la physique moléculaire* (1918); *Le principe de la relativité* (1922).

**Mikołaj Aleksandrowicz Bierdajew**, głośny rosyjski historyzof i metafizyk, ur. 6 marca 1874 w Kijowie z matki Francuzki, opuścił Rosję w r. 1922 i zamieszkał najpierw przez krótki czas w Berlinie, a potem w Paryżu; zmarł w Clamart pod Paryżem z końcem marca 1948 r. Napisał m. in.: *O istocie tworzenia, próba antropodycei* (ros.) 1915; *Sens historii*, (ros.) 1923; *Filozofia nierówności* (ros.) 1923; *Nowe średniowiecze*, (ros.) 1924 (polski przekład 1936); *Filozofia wolnego ducha*, (ros.) 2 t. Paryż 1928; *O przeznaczeniu człowieka*, (ros.) 1934; *Dialectique existentielle du Divin et du Humain*, 1947; *Esprit et réalité; Cinq meditations sur l'existence; Essai du métaphysique eschatologique*; wydawał nadto w Paryżu czasopismo „*Put*”.

**Alfred North Whitehead**, ur. 13 lutego 1861 w Ramsgate w Anglii, zmarł 30 grudnia 1947 w Cambridge w Stanach Zjednoczonych Am. Półn. Wykładał najpierw matematykę w Trinity College — Cambridge (1885—1911), potem w Uniwersytecie w Londynie (1911—1914) i w Imperial College of Science and Technology tamże (1914—1924), wreszcie był profesorem filozofii Uniwersytetu Harvard w Cambridge U. S. A. (1924—1936). Od matematyki i filozofii matematyki, którymi zajmował się pierwotnie, przeszedł z czasem do teorii poznania i metafizyki. Ogłosił drukiem m. in.: *Treatise on Universal Algebra*, 1898; *Introduction to Mathematics*, 1908, (tłum. na język polski); *Principia Mathematica*, 3 tomy wspólnie z B. Russellem 1910—1913; *An Inquiry concerning the Principles of Natural Knowledge*, 1919; *The Concept of Nature*, 1920; *The Principles of Relativity*, 1922; *Science and the Modern World*, 1925; *Religion in the Making*, 1926; *The Aims of Education*, 1928; *Process and Reality*, 1929; *The Function of Reason*, 1929; *Adventures of Ideas*, 1933; *Nature and Life*, 1934; *Modes of Thought*, 1938; *Essays in Science and Philosophy*, 1947.

**Harold Artur Prichard**, ur. 30. X. 1871, emer. profesor filozofii moralnej w Uniwersytecie Oxfordzkim i honorowy członek Corpus Christi College tamże, członek Akademii Brytyjskiej, jeden z najwybitniejszych przedstawicieli współczesnej etyki angielskiej, zmarł 29 grudnia 1947 r. Działał przede wszystkim przez wpływ bezpośredni na otoczenie i uczniów, pisał nie wiele. Ogłosił drukiem m. in.: *Does Moral Philosophy rest on a Mistake?* (*Mind* 1912); *Duty and Interest* (Oxford Univ. Press, 1928); *Duty and Ignorance of Fact* (Proc.

of the Br. Acad., 1932); *The meaning of: „Agathon” in the Nicomachean Ethics* (*Philosophy*, 1935).

## Wydawnictwa nadesłane

**Biłkiewicz T.** — *Psychologia marzenia sennego*. Gdańsk 1948.

**Czubryński A.** — *Adam i Ewa*. Warszawa 1947.

**Czubryński A.** — *Gwiazda Króla Żydowskiego*. Warszawa 1947.

**Dryjski A.** — *Psychologia ekstazy religijnej*. Łódź 1948.

**Dybowski M. ks.** — *Wpływ woli i typu antropologicznego na otamowanie strachu*. Poznań 1947.

**Duszyńska B.** — *Somatologia stoicka*. Poznań 1946.

**Dzierżykray-Rogalski T.** — *Szczątki kostne z grobu kultury amfor kulistych w Stoku w powiecie puławskim*. Lublin 1947.

**Ferry Ph.** — *The Congregation of Plato*. Plymouth, (bez daty).

**Ferry Ph.** — *The Platonian*. Plymouth (bez daty).

**Gajek J.** — *Zarys etnograficzny zachodniej części Podola*. Lublin 1947.

**Hessen S.** — *Zagadnienie różnicy prawa i moralności w filozofii starożytnej*. Łódź 1947.

**Ingarden R.** — *Spór o istnienie świata t. II*. Kraków 1948.

**Jakubiśiak A. ks.** — *Nowe Przymierze*. Paryż 1948.

**Jakubowski J. Z.** — *Estetyka Stanisława Witkiewicza*. Łódź 1947.

**Jaśkowski St.** — *Trzy przyczynki do dwuwartościowego rachunku zdań*. Toruń 1948.

**Jaśkowski St.** — *O zmiennych zdaniowych zależnych*. Toruń 1948.

**Joseph J. J.** — *European recovery and United States aid*. New York 1948.

**Kętrzyński St.** — *O zaginionej metropolii czasów Bolesława Chrobrego*. Warszawa 1947.

**Kotarbiński T.** — *Przegląd problematyki logiczno-semantycznej*. Łódź 1947.

**Kowalczyk J.** — *Cmentarzysko złockiej grupy kultury sznurowej w Kamieniu pod Sandomierzem*. Lublin 1947.

**Łukasiewicz J.** — *The shortest axiom of the implicational calculus of propositions*. London 1948.

**Małowist M.** — *Kaffa — kolonia genueńska na Krymie i problem Wschodu w latach 1453—1475*. Warszawa 1947.

**Mielczarska W.** — *Przeżycie oporu i jego stosunek do woli*. Poznań 1948.

Nosek S. — Materiały neolityczne z Lubelszczyzny. Lublin 1947.

Tatarkiewicz Wł. — Zarys dziejów filozofii w Polsce. Kraków 1948.

Trzynadłowski J. — Problemy semantyki literackiej. Łódź 1947.

Trzynadłowski J. — O tzw. „wielowarstwowości” w dziele sztuki. Łódź 1947.

Veber F. — Vprasanje Stvarnosti Dejstva in analize. Ljubljana 1939.

Wiegner A. — Elementy logiki formalnej. Poznań 1948.

Wróblewski Br. — Język prawny i prawniczy. Kraków 1948.

Annales de la société polonaise de mathématique. t. XXI. Kraków. 1948.

Bibliografický Katalog Československe Republiky. r. XVI. z. 1—48. Praha. 1948.

Biuletyn Historii, Sztuki i Kultury. r. X. nr 1. Warszawa 1948.

Bohemia Viennensia. r. II. z. 1. Videň. 1948.

Bulletin de la Société Philosophique de Fribourg. r. II. nr 7. r. III. nr 1, 2. Fribourg 1948.

Czeska Myśl. r. XL. nr 4—5. Praha 1947.

Dziś i Jutro. r. IV. nr 1 (110) — 28 (137). Warszawa 1948.

The Journal of Aesthetics and Art Criticism. t. VII. nr 1, 2. Baltimore 1948.

Kuźnica. r. IV. nr 29—32 (150—153). Łódź 1948.

Kwartalnik Filozoficzny. t. XVII. z. 1—2. Kraków 1948.

Kwartalnik Psychologiczny. t. XIII. 1947, XIV. 1948, z. 1—2. Poznań.

Lewy Tor. r. V. nr 1—7, 1947, r. VI. nr 1—6, 11. Warszawa 1948.

Les livres du mois „Libella”. r. 28 nr 1—8, 11. Paris 1948.

Łódzkie Towarzystwo Naukowe — Sprawozdania z czynności i posiedzeń. r. I. nr 1—2, 1947. r. II. nr 1 (3)—2 (4) 1948 Łódź.

Mind. t. LVII nr 225. Edinborough 1948.

Myśl Współczesna. r. III. nr 1—10 (20—29). Łódź 1948.

Nauka Polska. t. XXV. Warszawa 1948.

Nowe Tory. r. II. nr 2—3 (5—6). Warszawa 1948.

Oświata i Kultura. r. IV. nr 7—10. Kraków-Warszawa 1948.

Philosophic Abstracts. t. VIII. nr 25. New York 1947.

Philosophica Slovaca. t. I. Bratislava 1946.

Philosophy and Phenomenological Research. t. VIII. nr 2—3. t. IX. nr 1 Buffalo — New York 1948.

Polonistyka. r. I. nr 1—3 Warszawa 1948.

Polska Akademia Umiejętności — Rocznik 1946/47, Kraków 1948.

Poznańskie Towarzystwo Naukowe — Sprawozdanie. nr 1 (38) Poznań 1948.

Przegląd Historyczny. t. XXXVII. Warszawa 1948.

Przegląd Powzeczny. t. 226. nr 11—12 (680—681). Warszawa 1948.

Psychologia Wychowawcza. t. XII. nr 2—3, 4. Warszawa 1946/47. T. XIII. nr 1—2 1948.

Roczniki Akademii Handlowej. Poznań 1945—1948.

Roczniki Filozoficzne. KUL. t. I. Lublin 1948.

Skład osobowy, spis wykładów i instytucji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w r. ak. 1946/47 oraz sprawozdanie za lata ubiegłe. Lublin 1947.

Sprawozdania Polskiej Akademii Umiejętności. t. XLVIII z. 1—7. Kraków 1948.

Studia philosophica. t. III. Kraków-Poznań 1939/1946.

Towarzystwo Filozoficzne i Psychologiczne w Lublinie — Sprawozdanie. 1948.

Unesco Bulletin for Libraries. t. I. nr 1. Paris 1947.

Znak. r. III. nr 11—14. Kraków 1948.

Życie Nauki. t. V. nr 25—30. t. VI. nr 31—34 Kraków 1948.

TREŚĆ. Władysław Witwicki (St. Błachowski) — s. 73. X Międzynarodowy Kongres Filozoficzny (I. M. Bocheński) — s. 77. O przedmiocie, zadaniach i metodach psychologii radzieckiej (L. Wołoszynowa) — s. 79. Sprawozdania: W. Tatariewicz, O szczęściu (I. Dąbska) — s. 97. M. Ossowska, Podstawy nauki o moralności (Cz. Znamierowski) — s. 100. A. Mostowski, Logika matematyczna (J. Śłupecki) — s. 103. Br. Wróblewski, Język prawny i prawniczy (W. Voise) — s. 103. A. W. Rudziński, Z logiki norm (St. Wołoszyn) — s. 108. Kwartalnik Psychologiczny t. XIII (T. Witwicki) — s. 114. Wł. Szumowski, a) Dzieje filozofii medycyny, b) Filozofia medycyny, c) O eunuchach i kastracji (T. Bilikiewicz) — s. 121. Ch. Perelman, De la justice (M. Ossowska) — s. 123. R. Carnap, a) Introduction to semantics, b) Formalisation of Logic, c) Meaning and necessity (M. Kokoszyńska) — s. 127. Autoreferaty z odczytów i wykładów: T. Kotarbiński, O pojęciu metody — s. 125. M. Ossowska, Prawo i moralność — s. 136. B. Bornstein, Logika dialektyczna a logika matematyczna — s. 137. T. Czeżowski, Perspektywy światopoglądowe — s. 138. Fr. Grégoire, Psychologiczne oświetlenie historii filozofii — s. 140. Przegląd czasopism: Kwartalnik Filozoficzny — s. 142. Kwartalnik Psychologiczny — s. 142. Myśl Współczesna — s. 142. Przegląd Filozoficzny — s. 143. Przegląd Socjologiczny — s. 143. Psychologia Wychowawcza — s. 143. Roczniki Filozoficzne — s. 143. Studia Philosophica — s. 144. Cahiers Internationaux de Sociologie — s. 144. Ceska Mysl — s. 144. Dialectica — s. 144. Ethics — s. 145. The Journal of Aesthetics and Art Criticism — s. 145. Mind — s. 146. La Pensée — s. 146. Philosophy — s. 147. Philosophy and Phenomenological Research — s. 147. Philosophia slovaca — s. 148. Revue Internationale de Philosophie — s. 148. Revue de Metaphysique et de Morale — s. 150. Revue Philosophique de la France et de l'Étranger — s. 150. The Journal of Philosophy — s. 150. Theoria — s. 152. Waprosy filozofii — s. 152. Zapiski bibliograficzne: Prace polskie i przekłady na język polski: a) 1946 — s. 154. b) 1947 — s. 158. c) 1948 — s. 163. Prace w językach obcych: a) 1946 — s. 173. b) 1947 — s. 178. c) 1948 — s. 182. Wiadomości wydawnicze: a) Publikacje jednostkowe — s. 187. b) Publikacje zbiorowe — s. 192. c) Wydawnictwa ciągłe — s. 192. d) Czasopisma — s. 193. e) Słowniki, bibliografie — s. 196. Wykłady, odczyty, referaty — s. 197. Organizacje — s. 201. Zjazdy — s. 205. Organizacja nauczania — s. 209. Wiadomości osobiste — s. 211. Konkursy i nagrody — s. 213. Varia — s. 213. Nekrologia — s. 213. Wydawnictwa nadesłane — s. 217.

PHILOSOPHIC MOVEMENT (Ruch Filozoficzny) XVI, 3—4. Contents. Władysław Witwicki — Obituary (St. Błachowski) — p. 73. The X-th International Philosophical Congress (I. M. Bocheński) — p. 77. On Soviet Psychology, its Scope and Methods (L. Wołoszynowa) — p. 79. Critical Reviews: W. Tatariewicz, Happiness (I. Dąbska) — p. 97. M. Ossowska Les fondements d'une science de la morale (Cz. Znamierowski) — p. 100. A. Mostowski, Mathematical Logic (J. Śłupecki) — p. 103. Br. Wróblewski, On Legislative and Juridical Language (W. Voise) — p. 103. A. W. Rudziński, Logic of Norms (St. Wołoszyn) — p. 108. Psychological Quaterly XIII (T. Witwicki) — p. 114. Wł. Szumowski, a) The History of Medical Philosophy, b) Medical Philosophy, c) Eunuchs and Castration (T. Bilikiewicz) — p. 121. Ch. Perelman, De la justice (M. Ossowska) — p. 123. R. Carnap, a) Introduction to semantics, b) Formalisation of Logic, c) Meaning and necessity (M. Kokoszyńska) — p. 127. Author's Digests: T. Kotarbiński, On the Notion of a Method — p. 135. M. Ossowska, Law and Morality — p. 136. B. Bornstein, Dialectical and Mathematical Logic — p. 137. T. Czeżowski, Views of the world — p. 138. Fr. Grégoire, Psychological enlightenment of the history of philosophy — p. 140. Philosophic Periodicals: Philosophic Quaterly (Kwartalnik Filozoficzny) — p. 142. Psychological Quaterly (Kwartalnik Psychologiczny) — p. 142. Contemporary Thought (Myśl Współczesna) — p. 142. Philosophic Review (Przegląd Filozoficzny) — p. 143. Sociologic Review (Przegląd Socjologiczny) — p. 143. Educational Psychology (Psychologia Wychowawcza) — p. 143. Philosophic Annals (Roczniki Filozoficzne) — p. 143. Studia Philosophica — p. 144. Cahiers

Internationaux de Sociologie — p. 144. Ceska Mysl — p. 144. Dialectica — p. 144. Ethics — p. 145. The Journal of Aesthetics and Art Criticism — p. 145. Mind — p. 146. La Pensée — 146. Philosophy — p. 147. Philosophy and Phenomenological Research — p. 147. Philosophia slovaca — p. 148. Revue Internationale de Philosophie — p. 148. Revue de Metaphysique et de Morale — p. 150. Revue Philosophique de la France et de l'Etanger — p. 150. The Journal of Philosophy — p. 150. Theoria — p. 152. Waprosy filozofii — p. 152. Bibliography: Polish Works and Translations: a) 1946 — p. 154. b) 1947 — p. 158. c) 1948 — p. 163. Foreign Works: a) 1946 — p. 173. b) 1947 — p. 178. c) 1948 — p. 182. Publisher's News: a) Personal Publications — p. 187. b) Collective Publications — p. 192. c) Continual Publications — p. 192. d) Periodicals — p. 193. e) Dictionary, Bibliography — p. 196. Lectures — p. 197. Associations — p. 201. Congresses and Meetings — p. 205. Organization of Learning — p. 209. Personal News — p. 211. Competitions and Rewards — p. 213. Varia — p. 213. Necrology — p. 213. Received Books and Periodicals — p. 217.

Internationaux de Sociologie — p. 144. Ceska Mysl — p. 144. Dialectica — p. 144. Ethics — p. 145. The Journal of Aesthetics and Art Criticism — p. 145. Mind — p. 146. La Pensée — p. 146. Philosophy — p. 147. Philosophy and Phenomenological Research — p. 147. Philosophia slovaca — p. 148. Revue Internationale de Philosophie — p. 148. Revue de Metaphysique et de Morale — p. 150. Revue Philosophique de la France et de l'Et. anger — p. 150. The Journal of Philosophy — p. 150. Theoria — p. 152. Waprosy filozofii — p. 152. Bibliography: Polish Works and Translations: a) 1946 — p. 154. b) 1947 — p. 158. c) 1948 — p. 163. Foreign Works: a) 1946 — p. 173. b) 1947 — p. 178. c) 1948 — p. 182. Publisher's News: a) Personal Publications — p. 187. b) Collective Publications — p. 192. c) Continual Publications — p. 192. d) Periodicals — p. 193. e) Dictionary, Bibliography — p. 196. Lectures — p. 197. Associations — p. 201. Congresses and Meetings — p. 205. Organization of Learning — p. 209. P — p. 213. Varia — p. 213. s and Rewards — p. 217. s and Periodicals — p. 217.

